

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sabri BOZCA

REKREASYON FIRSAT DAĞILIMI: BİBLİYOMETRİK BİR ARAŞTIRMA

Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sabri BOZCA

REKREASYON FIRSAT DAĞILIMI: BİBLİYOMETRİK BİR ARAŞTIRMA

Danışman

Doç. Dr. Yusuf YILMAZ

Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sabri BOZCA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Murad Alpaslan Kasalak (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Yusuf YILMAZ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Olcay Kılınç (İmza)

Tez Başlığı: Rekreasyon Fırsat Dağılımı: Bibliyometrik Bir Araştırma

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24.01.2022

Mezuniyet Tarihi : 17/02/2022

(İmza)
Prof. Dr.
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Rekreasyon Fırsat Dağılımı: Bibliyometrik Bir Araştırma” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlanılan bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Sabri BOZCA
İmzası

XXXXXX

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Sabri BOZCA
Öğrenci Numarası	20185297003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Rekreasyon Yönetimi
Programı	
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Yusuf YILMAZ
Tez Başlığı	Rekreasyon Fırsat Dağılımı : Bibliyometrik Bir Araştırma
TurnItIn Ödev Numarası	1751913015

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 165 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 31/01/2022 tarihinde tarafımdan TurnItIn adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 7

alıntılar dahil % 8'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

31/01/2022

(imzası)
Doç. Dr. Yusuf YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
TABLOLAR LİSTESİ	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
KISATMALAR LİSTESİ.....	ixx
ÖZET.....	xii
SUMMARY.....	xiii
TEŞEKKÜR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1. Zaman ve Boş Zaman Kavramları.....	3
1.1.1. Zaman Kavramı.....	3
1.1.2. Boş Zaman (Leisure) Kavramı.....	4
1.2. Turizm.....	8
1.2.1. Turizm Kavramı ve Tanımı.....	8
1.2.2. Turizm Türleri.....	12
1.3. Rekreasyon.....	15
1.3.1 Rekreasyon Tanımı.....	15
1.3.2. Rekreasyonun Özellikleri.....	18
1.3.3. Rekreasyonun Sınıflandırılması.....	20
1.3.4. Rekreasyon Planlaması.....	21
1.3.4.1. Rekreasyon Taşıma Kapasitesi (Recreation Carrying Capacity (RCC).....	26
1.3.4.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) (Recreation Opportunity Spectrum (ROS).....	26
1.3.4.3. Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (Limit of Acceptable Change (LAC).....	26
1.3.4.4. Fayda Temelli Yönetim (Benefith Based Management-BBM).....	27

1.4. Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi.....	27
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

REKREASYON FIRSAT DAĞILIMI

2.1. Rekreasyon Fırsat Dağılımının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	33
2.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı Faktörleri.....	40
2.2.1. Erişim Faktörleri.....	40
2.2.2. Rekreasyonel Olmayan Kaynak Kullanımı Faktörleri.....	40
2.2.3. Yerinde Yönetim Faktörleri.....	41
2.2.4. Sosyal Etkileşim Faktörü.....	41
2.2.5. Kabul Edilebilir Ziyaretçi Etkileri Faktörü.....	41
2.2.6. Kabul Edilebilir Sistemli Düzenlemeler Faktörü.....	42
2.3. Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflamaları.....	42
2.3.1 Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı Orman Servisi (USDA FS) Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması.....	42
2.3.2. Su ve Arazi Tabanlı Rekreasyon Fırsat Dağılımı (WALROS) Sınıflandırmaları..	46
2.3.2.1. Rekreasyon Etkinlikleri (Recreation Activities).....	46
2.3.2.2. Rekreasyon Araçları (Düzenlemeleri).....	48
2.3.2.3. Rekreasyon Deneyimi.....	53
2.3.2.4. Rekreasyonel Fayda.....	55
2.4. Rekreasyon Fırsat Dağılımı Planlaması.....	56
2.5. Rekreasyon Fırsat Dağılımı ile İlgili Dünyada ve Türkiye de Yapılan Bazı Çalışmalar	62
2.5.1. Dünyada Yapılan Bazı Rekreasyon Fırsat Dağılımı Çalışmaları.....	62
2.5.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı ile İlgili Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİBLİYOMETRİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE LİTERATÜR

3.1. Bibliyometri.....	67
3.2. Bibliyometrik Yasalar.....	68
3.2.1. Lotka Yasası.....	69
3.2.2. Zipf Yasası.....	69
3.2.3. Bradford Yasası.....	70
3.2.4. Price Yasası.....	70
3.2.5. Pareto Yasası.....	70
3.3. Bibliyometrik Haritalama.....	71
3.4. Sosyal Ağ Analizi.....	73
3.4.1. Eş Yazarlık (Co-authorships) Analizi.....	75
3.4.2. Eş Görünürlük (Co-occurrence) Analizi.....	75
3.4.3. Atıf (Citation) Analizi.....	75
3.4.4. Bibliyometrik Eşleşme (Bibliometric coupling) Analizi.....	76
3.4.5. Ortak Atıf (Co-citation) Analizi.....	76
3.5. Literatürde Yapılan Bazı Bibliyometrik Çalışmalar.....	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ANALİZ SÜRECİ VE YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	79
4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Araçları.....	79
4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem.....	81
4.4. Araştırmanın Kapsamı.....	81
4.5. Veri Analiz Süreci.....	83
4.6. Araştırma Soruları.....	83

4.7. Veri Toplama ve Çalışmanın Sınırlılıkları.....	84
4.8. Veri Analizleri ve Bulgular.....	85
4.8.1. Lotka Yasasına Uygunluk.....	85
4.8.2. Price Yasasına Uygunluk.....	86
4.8.3. Bradford Yasasına Uygunluk.....	87
4.8.4. Pareto Yasasına Uygunluk.....	91
4.8.5. Makalelere Ait Sayısal Veriler, Makalelerin Yayın Türü ve Sayfa Sayıları.....	91
4.8.6. RFD İle İlgili Yayınlanan Makalelerin 1979 – 2021 Yılları Arası Dağılım Sonuçları.....	92
4.8.7. Scopus ve WoS (SCI ve ESCI indeksleri) Veri Tabanlarında RFD İle İlgili Makalelerin, En Fazla Yoğunlaştığı Bilim Alanı –Alt Alan Sonuçları.....	95
4.8.7.1. Scopus Veri Tabanı Analizi.....	95
4.8.7.2 WoS Veri Tabanı Analizi.....	98
4.8.8. Özetlerde Sık Geçen Terimlerin Belirlenmesi ve Haritalanması.....	100
4.8.8.1. Scopus Veri Tabanı Analizi.....	101
4.8.8.2. WoS Veri Tabanı Analizi.....	103
4.8.9. RFD ile İlgili Makalelerin Yayın Dağılımı Sonuçları.....	105
4.8.10. RFD İle İlgili Makalelerin Ele Alındığı Etkin Kurumların Dağılım Sonuçları.....	110
4.8.11. RFD İle İlgili Makalelerin En Fazla Yayınlandığı Ülke Dağılımı Sonuçları....	112
4.8.12. RFD İle İlgili Atıf Alan En Aktif Makale Sonuçları ile Makalelerin Yayın Bazında İzlediği Dağılım Sonuçları.....	113
4.8.13. RFD ile İlgili Makalelerde En Aktif Yazar/Yazarlar.....	119
4.8.14. RFD ile İlgili En Etkili Hakim Dil Sonuçları.....	121
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	124
KAYNAKÇA.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil:1.1 Boş Zamanın Çağdaş Anlayış Biçimi.....	6
Şekil 1.2 ABD Haftalık Çalışma Saatlerinin Değişimi.....	6
Şekil 1.3 En Büyük 10 Turizm Destinasyonu.....	10
Şekil 1.4 ABD Açık Alan Rekreasyon Aktiviteleri Katma Değeri (Milyar Dolar).....	16
Şekil 1.5 Kanada Park ve Rekreasyon Birliği – Spor ve Rekreasyon Konseyi Hedefleri	24
Şekil 1.6 Kanada Rekreasyon Planlama Çalışması Orijinal Örneği.....	25
Şekil 1.7 Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi.....	28
Şekil 1.8 Rekreasyon ve Turizm Alan Kullanımı Ana İtici Güç Eğilimleri.....	30
Şekil 1.9 1990 - 2050 Yılları Arası Dünya Nüfusunun Yaşlanma Oranları.....	31
Şekil 1.10 Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi.....	32
Şekil 2.1 Rekreasyon Talep Hiyerarşisi.....	38
Şekil 2.2 USDA FS Tarafından Geliştirilen İlk ROS Rehberi Sisteminin Orijinal Hali.....	43
Şekil 2.3 Rekreasyon Fırsat Dağılımı Bileşenleri.....	45
Şekil 2.4 1986 Yılına Ait USDA FS’nin Oluşturduğu Rekreasyon Fırsat Dağılımı Bileşenleri Orijinali.....	45
Şekil 2.5 Aukerman ve Haas RFD Sınıflaması	46
Şekil 2.6 RFD Üretim ve Gelişim Süreci.....	57
Şekil 2.7 Su ve Arazi Tabanlı RFD Planlama Süreci.....	58
Şekil 4.1 RFD ile İlgili Tüm Makalelerin Yıllara Göre Yayınlanma Dağılımı.....	94

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Boş Zaman Motivasyonu Faktörleri.....	7
Tablo 1.2 Ürün Kategorisine Göre 2017 Yılı Dünya İhracat Gelirleri.....	8
Tablo.1.3 Rekreasyon Etkinliklerinin Sınıflandırılması	21
Tablo 2.1 Brown, Driver ve McConnell'e Ait İlk RFD (ROS) Düzenlemesi.....	34
Tablo 2.2 Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması ve Tipik Araçsal Nitelikler.....	44
Tablo 2.3 Altı sınıflı WALROS (Su ve Arazi Tabanlı Rekreasyon Fırsat Dağılımı) Dağılım Disiplinleri.....	46
Tablo 2.4 Su ve Arazi Bazlı Rekreasyon Etkinlikleri.....	47
Tablo 2.5 Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) Rekreasyonel Araçlar Tablosu.....	48
Tablo 2.6 WALROS Derecelendirme Listesi.....	50
Tablo: 2.7 RFD Örnek Fiziksel Nitelikler.....	50
Tablo 2.8 WALROS Örnek Fiziksel Envanterleme Listesi.....	51
Tablo 2.9 RFD Örnek Sosyal Nitelikler	52
Tablo 2.10 RFD Örnek Yönetmelik Düzenleme Nitelikleri Rehberi.....	53
Tablo 2.11 Su ve Arazi Tabanlı RFD Deneyim Örneklemi.....	54
Tablo 2.12 RFD Rekreasyonel Faydalar.....	55
Tablo 2.13 Broadhurst'ın Örnek Rekreasyon Fırsat Dağılımı Tablosu.....	55
Tablo 2.14 RFD Uzaklık ve Uzunluk Ölçütleri.....	56
Tablo 2.15 WALROS Gelişim Seçenekleri Yönetmelik Karşılaştırma Matriksi Orijinali.....	61
Tablo 4.1 Araştırma Evrenini Oluşturan Kaynak Dağılımı.....	82
Tablo 4.2 RFD Analizine Konu Toplam Makale (WoS ve Scopus) Sayısı.....	82
Tablo 4.3 Mükerrer Makalelerden Arındırılmış Makale Sayıları.....	83
Tablo 4.4 RFD ile İlgili Makalelerin Lotka Yasasına Uygunluğu.....	85
Tablo 4.5 RFD Konusunda En Çok Makale Yayınlayan Yazarlar.....	86
Tablo 4.6 RFD ile İlgili Makalelerin (Scopus ve WoS) Price Yasasına Uygunluğu.....	87
Tablo 4.7 RFD Makalelerinin Yayınlandığı Kaynaklar.....	88
Tablo 4.8 RFD ile İlgili Makalelerin Scopus ve WoS Veri Tabanı Dergilerindeki Dağılımı.....	90
Tablo 4.9 RFD ile İlgili Pareto Yasasına Uygunluk.....	91
Tablo 4.10 RFD İle İlgili Makalelerin Veri Tabanlarındaki Sayfa Sayısı Dağılımı.....	91

Tablo 4.11 RFD ile İlgili 1979 – 2021 Yıllarını Kapsayan Yayınlanmış Makale Sayısı Listesi.....	92
Tablo 4.12 RFD’nin Scopus Veri Tabanında Yoğun Olarak Tartışıldığı Disiplinler.....	95
Tablo 4.13 RFD’nin WoS Veri Tabanında Yoğun Olarak Tartışıldığı Disiplinler.....	98
Tablo 4.14 WoS Veri Tabanında RFD’nin Kaynak – Bibliyometrik Eşleşme Yıllara Göre Oluşan Kümelenmesi.....	98
Tablo 4.15 RFD ile İlgili Makalelerin (Scopus) Kümelenme ve Tekrar Tablosu.....	102
Tablo 4.16 RFD ile İlgili Makalelerin (WoS) Kümelenme ve Tekrar Tablosu.....	104
Tablo 4.17 RFD ile İlgili Makalelerin Yayın Dağılımları.....	106
Tablo 4.18 RFD ile İlgili Yayınların Konu Dağılımları.....	107
Tablo 4.19 RFD İle İlgili Makalelerin Kurum Bazında Dağılımı.....	111
Tablo 4.20 RFD’nin Ülke Bazında Yayın Dağılımı.....	113
Tablo 4.21 RFD ile İlgili En Aktif Atıf Alan Kaynak Türü.....	114
Tablo 4.22 RFD ile Scopus ve WoS Veri Tabanlarına Ait Atıf Alma Makale Listesi.....	117
Tablo 4.23 RFD ile İlgili En Aktif Atıf Alan Makaleler.....	118
Tablo 4.24 RFD ile İlgili Makale - Yazar Sayıları Tablosu.....	120
Tablo 4.25 RFD ile İlgili En Aktif Yazarlar.....	121
Tablo 4.26 RFD ile İlgili En Etkili Diller.....	122
Tablo 4.27 RFD ile İlgili En Aktif Diller.....	123

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1 RFD'nin Clark ve Stankey'ye (1979) Ait Dört Sınıflı İlk Orijinal Belgesi.....	35
Görsel 2.2 Aynı Tür Rekreasyon Etkinliğinin, Farklı Araçlarla, Farklı Deneyim Örneği.....	36
Görsel 2.3 USDA FS Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması Örnekleri.....	44
Görsel 3.1 Örnek Vosviewer Gelişmiş ve Basit Ayarlar Ekran Görüntüsü.....	73
Görsel 4.1 RFD'nin Scopus Veri Tabanında Bibliyometrik Kaynak Eşleşmesi Yoğunluğu.....	96
Görsel 4.2 RFD'nin Scopus Veri Tabanı Ana ve Alt Konu Eşleşmeleri.....	97
Görsel 4.3 RFD'nin WoS Veri Tabanında Ulaşılan Makale Kaynaklarının Bibliyometrik Eşleşmesi.....	99
Görsel 4.4 RFD WoS Veri Tabanı Yıllara Göre Dağılım.....	99
Görsel 4.5 RFD ile İlgili Makale (Scopus) Özet Terimlerinin Yoğunluk Haritası.....	102
Görsel 4.6 WoS Veri Tabanı Özet Terimlerinin Yoğunluk Harita Görseli.....	104
Görsel 4.7 RFD ile İlgili Scopus Veri Tabanına Ait Makalelerin Yayın Dağılımı Bibliyometrik Eşleşmesi (Yoğunlaşma).....	108
Görsel 4.8 RFD ile İlgili Scopus Veri Tabanına Ait Makalelerin Yayın Dağılımı Bibliyometrik Eşleşmeleri.....	109
Görsel 4.9 Kaynak (Scopus) Atıf Analizi Genel Görsel Haritası.....	115
Görsel 4.10 Bağlantılı Kaynak (Scopus) Atıf Analizi Görsel Haritası.....	116

KISATMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
APA	Amerikan Planlama Birliği
AIENT	International Association of Scientific Experts in Tourism - Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
akt .	aktaran
BBM	Benefiths Based Management – Fayda Temelli Yönetim
BCRPA	British Columbia Recreation and Parks Association – British Columbia Rekreasyon ve Parklar Birliği
BLM	Bureau of Land Management – ABD Arazi Yönetim Bürosu
CIP	Canadian Institute Planners
CPRA	Canadian Parks and Recreation Association – Kanada Park ve Rekreasyon Birliği
ECOS	Ecotourism Recreation Opportunity Spectrum – Ekoturizm Rekreasyon Fırsat Dağılımı
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTR SE	General Technical Report South East – Genel Teknik Rapor Güney Doğu
HES	Hidroelektrik Santrali
KSU	Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
LAC	Limit of Acceptable Change – Kabul Edilebilir Değişim Sınırları
M.Ö.	Milattan Önce
MS	Microsoft
NRS	National Recreation Statement – Ulusal Rekreasyon Bildirgesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development - Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORSA	Outdoor Recreation Satellite Account – Açık Alan Rekreasyon İstatistik Hesapları
PIBC	Planning Institute of British Columbia – British Columbia Planlama Enstitüsü
RCC	Recreation Carrying Capacity – Rekreasyon Taşıma Kapasitesi
RFD	Rekreasyon Fırsat Dağılımı
ROS	Recreation Opportunity Spectrum – Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD)
St.	Saint - Aziz
TDK	Türk Dil Kurumu

TOS	Turizm Opportunity Spectrum – Turizm Fırsat Dağılımı
UN	United Nation - Birleşmiş Milletler
USD	United States Dolar – Birleşik Devletler Doları
USDA	United States Departman Of Agriculture - Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı
USDA FS	United States Departman Of Agriculture Forest Service - Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı Orman Servisi
USDA NPS	United States Departman Of Agriculture National Park Services - Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı Milli Park Servisi
WALROS	Water and Land Recreation Opportunity Spectrum – Su ve Arazi Tabanlı Rekreatyon Fırsat Dağılımı
WROS	Water Recreation Opportunity Spectrum – Su Rekreatyonu Fırsat Dağılımı
WTO	World Tourism Organisation - Dünya Turizm Örgütü
UNWTO	United Nation World Tourism Organization – Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
WTTC	World Travel and Tourism Council - Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi
vd.	ve diğerleri
vb.	ve benzerleri
yy	yüz yıl

ÖZET

Rekreasyonel alan ihtiyacının belirlenmesi, planlanması, kullanım, koruma ve sürdürülebilirlik koşullarının ortaya konması giderek daha çok önem arz etmektedir. Rekreasyon alanları planlamasında bir araç olan Rekreasyon Fırsat Dağılımı, ABD’de 1970’li yılların sonlarında ortaya çıkmış, birçok ülkede kullanım alanı bulmuştur. Araştırmanın amacı gelişmiş ve bilimsel çalışmaların yoğunlaştığı ülkelerde yaygın olarak kullanılan Rekreasyon Fırsat Dağılımının bibliyometrik analiz yöntemiyle, ana hatlarını, etkin ülkeleri, yazarları, yayın türünü ve etkin kurumlarını ortaya koyarak bilimsel alana bu konuyla ilgili katkı sağlamaktır. Bilindiği gibi bibliyometri, alan yazınları konusunda yönetimlere bilim politikaları oluşturulmasında değerli bilgiler sunmaktadır. Rekreasyon Fırsat Dağılımı geniş bir uygulama alanı bulmasına rağmen yöntemle ilgili yeterli yayın sayısına sahip değildir. Bu sınırlılık yöntemin, rekreasyonun yeterli derecede anlaşılan, öneminin farkındalığının yüksek olduğu ülkelerde devlet politikası haline gelmesine rağmen, anlaşılmayan ve farkındalık oluşmayan ülkelerde yeterli derecede gündeme gelmemesine neden olmuştur. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak ikincil kaynaklardan elde edilen, nitel araştırma yöntemlerinden, doküman incelemesi kullanılmış, amaçlı örneklem tekniklerinden, ölçüt örnekleme yöntemi seçilmiştir. Çalışmada nicel verilere dayalı bibliyometrik verilerden yararlanılmış ve elde edilen veriler betimsel analizle açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Scopus ve WoS (SCI ve ESCI indeksleri) veri tabanlarında mevcut tüm makaleler taranmış, veri temizliği uygulanmış, mükerrer olanlar analiz dışı bırakılmıştır. Araştırmanın baz aldığı tarih aralığı 1970 -2021 yıllarıdır. Başlangıç tarihinin 1970 alınması Rekreasyon Fırsat Dağılımının bu yıllarda ortaya çıkması sebebiyledir. Araştırma alanla ilgili kavramların açıklanması ile başlamış, yöntem anlatılmış, bibliyometri ile ilgili bilgiler verilmiş, analiz süreci anlatılmış, elde edilen verilerin bibliyometrik yasalara uygunluğu ve hipoteze uygun oluşturulan dokuz adet sorunun MS Exel ve VOSviewer programları yardımıyla cevapları aranmıştır. Veri analizleri sonucunda makalelerin bibliyometrik yasalara uymadığı tespit edilmiş, baskın dilin İngilizce, etkin kurumların ABD üniversiteleri, etkin ülkenin ABD olduğu, makale yayınlarının 2010 yıllarından sonra yoğunluk kazandığı, en fazla çevre ile ilintili yayınların yapıldığı, en etkili yazarların G.H. Stankey ile Paracchini ve arkadaşları olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Rekreasyon, Turizm, Rekreasyon Planlama, Rekreasyon Yönetimi, Rekreasyon Fırsat Dağılımı, ROS, WALROS

SUMMARY

It is getting even important to determine the recreational area need, plan, use, protect and determine the sustainability conditions. Recreation Opportunity Spectrum, which is a tool in the planning of recreation areas, appeared in the USA in the late 1970's and has a place in many countries itself. The purpose of the study is contribute to the scientific field by revealing to determine the Recreation Opportunity Spectrum, which is widely used in developed countries where scientific studies are concentrated, with the bibliometric analysis method, main lines, active countries, authors, type of publishings and active institutions. As it is known, bibliometrics offers valuable information to the administrations in the formation of science policies in the field of literature. Even so Recreational Opportunity Spectrum has wide opportunities it has not enough source about method. This limitation, in the countries where enough understanding of recreaiton, importance and awereness is high has become state policy, in the countries where no undertsanding and no awareness. In the research method of data collection As a data collection method in the research, qualitative research methods obtained from secondary publishings, document analysis were used, and criterion sampling method was chosen from purposeful sampling techniques. In the study, bibliometric data based on quantitative data was used and the data obtained explained with descriptive analysis.

In the study, all articles in Scopus and WoS (SCI and ESCI indexes) databases were scanned, data purging was applied and repetitive were excluded from the analysis. Research based on the between 1970-2021. The reason to taking "1970" as a starting point is that the Recreation Opportunity Spectrum appeared at that time. It started with exlapining the terms, method was told, information about bibliometrics was given, the analysis process was explained, compability with bibliometrics laws and nine questions created in accordance with the hypothesis answers were sought through MS Exel and VOSviewer programs. Conclusion of the data analysis, it has been revealed; articles does not comply with bibliometric laws, English is the dominant language, active institutions are USA universities, active country is the USA, after 2010 articles has increased, the most published publications were about environment, the most affective authors are G.H. Stankey, Paracchini and their friends.

Keywords; Recreation, Tourism, Recreation Planning, Recreation Management, Recreation Opportunity Spectrum, ROS, WALROS

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecinde tarafıma, araştırma yöntemlerinden, içeriğine, bilimsel dilden, yazım yöntemlerine kadar her aşamada destek olan başta tez danışmanım, kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Yusuf Yılmaz olmak üzere, Sayın Prof. Dr. Nedim Yüzbaşıoğlu'na, Sayın Doç.Dr. Murad Alpaslan Kasalak'a, Sayın Doç. Dr. Gökhan Ayazlar'a, Sayın Dr. Mehmet Bahar'a, ve bu süreçte tarafıma yüksek anlayışla her türlü kolaylığı sağlayan sevgili aileme ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

GİRİŞ

Boş zaman (*leisure*) kavramı, antik çağlara inen bir zaman periyoduna sahip, erken çağın Mezopotomya kervanlarından antik Mısır'da etkinliklere, Roma'nın spor yarışlarından Yunan medeniyetinin şiir, müzik ve filozofik çalışmalarına kadar aslında seçkin ve üst sınıfları tanımlayan bir olguydu (Torkildsen, 2005: 11).

Boş zamanın dramatik bir şekilde arttığı endüstri devriminden sonra, rekreasyon çalışmaları da bundan etkilenmiş, özellikle doğal ve açık alanlarda geniş bir araştırma alanı bulmuştur. Özellikle 1950'lerden sonra ulaşım araçları ve teknolojiadaki gelişmeler, gelirlerde yaşanan artış ve çalışma saatlerinin kısalması sebebiyle, ABD, Kanada gibi gelişmiş Batılı ülkelerde rekreasyon faaliyetleri muazzam bir gelişim sürecine girmiştir. Bu gelişmeler olumlu olduğu kadar, olumsuz bir takım sonuçları da beraberinde getirmiş, toplumun, fiziksel çevrede gözlemlenebilen büyük etkilerine sahne olmuştur. Bununla beraber şehirleşmenin getirdiği sorunlar bireylerin, “doğaya dokun” temasıyla, yeşil ve doğal açık alanlara hızla yönelmesine de sebebiyet vermiştir (Atay ve Dilek, 2013: 204; Bell, 2008: 5; Clawson, 1989: 3-8).

Turizm ve rekreasyon kavramlarının gittikçe içiçe geçmesi nedeniyle, bu iki kavramın birbirinden farklı veya ayrı değerlendirilmesini zorlaştırsa da, boş zaman kavramı temelinde araştırmalar konuya açıklık getirmede yardımcı olabilir (Öztürk, 2018: 33). Boş zaman ve rekreasyon olgusu, oynadıkları rol açısından dünya çapında kabul gören ilk olgudur (McLean ve Hurd, 2011: 3). Clawson (1989: 9) açık alan rekreasyon bağlamında, 1900 – 1970 yılları arasını değerlendirdiği ABD Ulusal Açık Alan Forumu 'nda, açık alan rekreasyonunun ABD toplumu ve yaşamı için muazzam olarak öneminin artmaya devam ettiğini, açık alan rekreasyonu kullanımı için çok fazla çeşitlilik ve büyük miktarlarda doğal kaynak kullanımının gerektirdiğini ve değişimin doğal olarak her aşamayı ve herkesi etkileyeceğini belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerde artan rekreasyon talebini, demografik, ekonomik, sosyal, siyasi veya teknolojinin oluşturduğu yaşam biçimi etkiler (Bell, 2008: 10; Clawson, 1989: 3). Kent ortamında hayatını sürdüren bireylerin boş zaman sürecinde uydukları yaşam biçimleri, onların fiziksel ve ruhsal durumlarını etkiler. Bu nedenle rekreasyon planlaması hem toplum hem de yönetimler için hassas bir meseledir. Bu planlamaların turistik alanlarda uygulanması, süreci daha önemli bir aşamaya taşır. Planlamaların oluşturduğu sorunlar her zaman olagelmıştır.

Rekreasyon alanlarının turistik faaliyetler için kullanılması, beraberinde doğal olarak çevre sorunlarını da getirir. Kentsel alanlarda, yeni yerleşimler için düzenlemeler yapılması, doğal alanların olumsuz etkilenmesine sebep olabilir. Hem turistik hem de kentsel genişlemeyle birlikte yeni bölgelerin yapılaşmaya ve kullanıma açılması, beraberinde rekreasyon planlamalarını da zorunlu hale getirebilir. Bu bölgelerde ve diğer doğal alanlarda rekreasyon fırsatının ortaya konması bu aşamada belli bir zorunluluk doğurabilir. Bu saiklerle rekreasyon planlamalarında yeni yöntem ve uygulamaların değerlendirilmesi, araştırılması ve uygunluğunun test edilerek planlamalarda kullanılması, bir zaruriyet oluşturabilir.

Araştırmanın birinci bölümünde boş zaman, turizm ve rekreasyon kavramlarının tanımları ile gelişimi izah edilmiş, araştırma konusu olan Rekreasyon Fırsat Dağılımının ortaya çıkışı, özellikleri ve sınıflamaları içeren süreç ikinci bölümde anlatılmıştır. Bibliyometri ile ilgili tanımlayıcı ve açıklayıcı bilgiler üçüncü bölümde verilmiş; dördüncü bölümde ise araştırma süreci, yöntem ve analiz sonuçları anlatılmış, araştırma sonuçlar bölümüyle sona ermiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1. Zaman ve Boş Zaman Kavramları

1.1.1. Zaman Kavramı

Zaman, mevcudiyetinden şüphe duyulmayan, konuşma dilindeki haliyle, açık ve belirgin olup, mevcudiyeti şek ve şüphesizdir (Dağ, 1973: 1). Antik çağdan başlayarak günümüze kadar olan süreç içinde, bilim insanları, mekan ve zaman ile ilgili araştırmalarda bulunup, zaman kavramının anlaşılmasına cevap aramışlardır (Oktav ve Taslaman, 2017: 718). İnsanlığın zaman anlayışı, onun hayatında ve başarılarında önemli rol oynar (Karaküçük, 2014: 11). İlk çağlardan beri felsefecilerin ilgisini çekmiş olan kavram, günümüzde daha çok fizik bilimi etrafında tartışılmakla beraber, kavramın anlaşılmasında diğer disiplin ve bilim dallarından da faydalanılmasını gerektirir (Oktav ve Taslaman, 2017: 719).

Antik zamanlarda döngü olarak değerlendirilen, ortaçağda çizgisel olarak anlamlandırılan zaman mefhumu yeni çağda ilmi çalışmaların hızlanmasıyla, varlık açısından ayrı bir açıklamaya tabi olmaya başlamıştır (Yıldızdöken, 2017: 168-169). Zamana, Lexico Sözlüğünde (Lexico, 2021a); “belirsiz bir varoluşun devam eden süreci ve bir bütün olarak dün, bugün ve gelecekte oluşacak hadiseler bütünüdür” tarifi getirilirken; Türk Dil Kurumu (TDK, 2021) zaman kavramını, “bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit” olarak tanımlar. St. Augustine, “zaman nedir” diye sorulduğunda, onu bildiğini ancak anlatamayacağını söyler (Augustine, 397: Bölüm XIV). Aslında zaman, içinde hadiselerin geçtiği, mekana, duruma, koşullara ve bulunulan yere göre farklı idrak edilen insana özgü şeydir (Heidegger, 1996: 3). Varlık ve zaman bağlamında (Oktav ve Taslaman, 2017: 720) zaman;

- Aristo fiziği zamanı (Kindi, Farabi, İbni Sina ve İbni Rüşd bu geleneği takip eder. Hareket, zamanı oluşturur),
- Newton fiziği zamanı (Zaman, hareketi oluşturur),
- Einstein fiziği zamanı (Hareket ve zaman birlikteliği) olarak üç kısımda incelenebilir. Bağımsız olan zaman, düzenli bir şekilde, matematiksel olarak, tabii varlıkların

hiçbirine bağılı olmaksızın mütemadiyen ve kesintisiz akan (Turetzky, 2021); en yalın anlamda haftalar, günler ve saatler olarak tanımlanabilir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007: 16). Zaman konusunda önemli çalışmaları bulunan McTaggart (1908: 458), “Zamanın Gerçek Dışılığı” adlı eserinde, zamanın gerçek olmadığını, önceki teorileri karşılaştırarak açıklamaya çalışır. Zaman kavramı hayatımızı oluşturan bir durum, vaka veya varlık olabilir. Ancak ne olursa olsun etkisini her alanda hissederiz. Bunun sonucunda toplumların, grupların veya insanların yaşamlarına etkileri araştırmaya değer olarak görülebilir.

1.1.2. Boş Zaman (Leisure) Kavramı

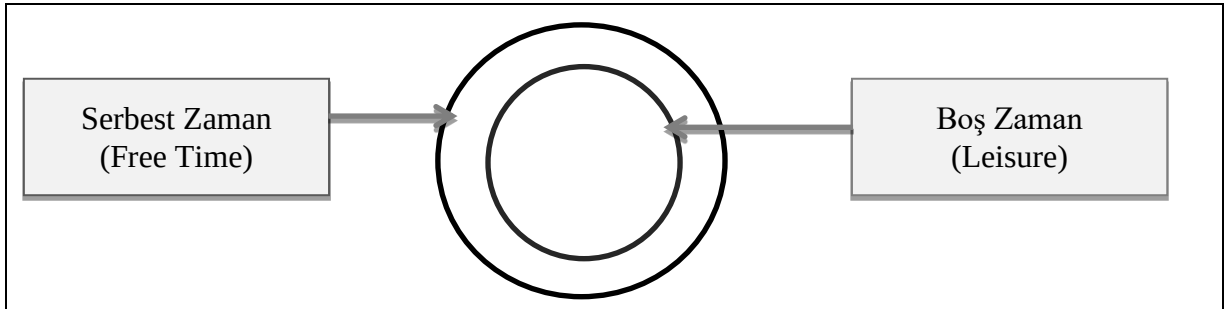
Boş zaman, çevresel faktörlerle bağlantılı, anlamlar, ilişkiler ve faaliyetlerin oluşturduğu, karmaşık ve çeşitli birleşimlerden meydana gelen, iş baskısı karşısında her şeyden önce kendi iyiliği için seçilen dinlenme ve rahatlama (Kelly, 1978: 318-328) olduğu için aynı zamanda zihinsel ve ruhsal bir durumdur (Pieper, 2009: 46). Boş zaman ile rekreasyon ve park araştırmaları bireylerin sağlığa ve zindeliğe duydukları ihtiyaç üzerinden gelişim sağlasa da konu ile ilgili asıl önemli çalışmalar 2000’li yıllarda olmuştur (Godbey vd., 2005: 150). Çevremize (ekolojik, ekonomik ve sosyal) olan etkileri nedeniyle boş zamanda yapılan etkinlikler, başkalarının hayatına her dönemde etki eder (Broadhurst, 2003: 12). Ayrıca toplumların boş zamanı değerlendirme metodu ve iş yaşamı dışında yenilenmeyi nasıl yaptıkları da oldukça önem arz eder (Şentuna, 2021: 6). Yenilenme, gergin ruhsal yapının restorasyonu ile fiziksel yorgunluk belirtilerindeki azalmalar olarak açıklanabilir (Sonnentag ve Fritz, 2007: 205). Bireylerin gündelik yaşama, dinlenmiş ve tatmin olmuş bir şekilde başlaması, kendisi ve toplumu olumlu etkileyebilir. Hem bireysel hem toplum açısından zaman kullanımı, kültürel yapıyı, çalışma hayatını ve diğer sosyal konuları etkileyip, düzenleyici bir rol oynayabilir. Toplumlarda tarafların hayata katkılarını boş zamana verilen değer belirleyebilir. Bu nedenle, boş zaman araştırmalarının gelişimine katkıda bulunan araştırmacılar, boş zamanı, demokrasinin güçlendirilmesi gibi önemli bir amaçla ilişkilendirmelidirler (Rojek, 2005: 221). Tatil ve boş zaman bir haktır. Nitekim, 10 Aralık 1948 Paris’te yapılan Birleşmiş Milletler (UN) Genel Kurulu toplantısında, “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*”nin onaylanmasıyla, “makul ölçüde sınırlandırılmış çalışma saatleri ve ücretli periyodik tatiller de dahil olmak üzere, herkes, dinlenme ve boş zaman hakkına

sahiptir” maddesi tatil ve boş zaman hakkını içeren 24 madde olarak kabul edilmiştir (UN, 2021a).

Boş zaman araştırmaları, bireylerin fiziksel faaliyetleri ile boş zaman kullanımını anlamaya yardım eder (Godbey vd., 2005: 153). Kuramsal temellerini ise gönüllülük, tercih ve özgürlük oluşturur (Rojek, 2005: 17). Veblen (1899: 7), *Boş Zaman Teorisi* adlı sosyolojik eserinde, boş zaman sınıflarının kuramsal kökenlerini, en iyi gelişim gösterdiği “barbarlar çağı” diye nitelendirilen, Japon ve Avrupa’nın feodal yapılarında ararken; Pieper (1998: 3-31), kavramın temellerini Yunan kültüründe aramış, kelimenin dayandığı kökenleri de Latince *Scola*, İngilizce *School* ve Almanca *Schule*’ye dayandırarak; boş zamanı, ruhsal ve zihinsel bir tutum, gerçeği kabullenmede bir hazırlık, sessizliğin bir türü olarak açıklamıştır.

Huizinga (1949: 147-148), *oyun* kuramının kültürdeki yerini anlattığı “*Homo Ludens*” adlı eserinde Yunanlıların *leisure* kavramını, aklın hazinelerinden biri, boş zamanların meyvesi olarak gördüğünü söylemiştir. İyi bir hayat ve gelişime katkı sağlayan boş zaman, çalışma yaşamının bir parçasıdır (Torkildsen, 2005: 22). Erken dönem kültürlerinden beri ayrıcalıklı bir tanımlamayı içeren “*leisure*” (Torkildsen, 2005: 11), Türkçe alan yazınına “boş zaman” olarak tercüme edilmiştir (Gül, 2014: 6). Boş zaman, en basit tanımıyla seçip kullandığımız mevcut zamandır (Broadhurst, 2003: 3). Etimolojik açıdan “boş zaman” (*leisure*) latince kökenlidir ve “*licere*” kelimesinden türemiştir. Bir şey yapmak için fırsat anlamında 14. yy.da İngilizce konuşmalarda görülen, zorlama olmadan ve bağımsız hareket edebilmeyle de ilişkilidir (Şentuna, 2021: 72).

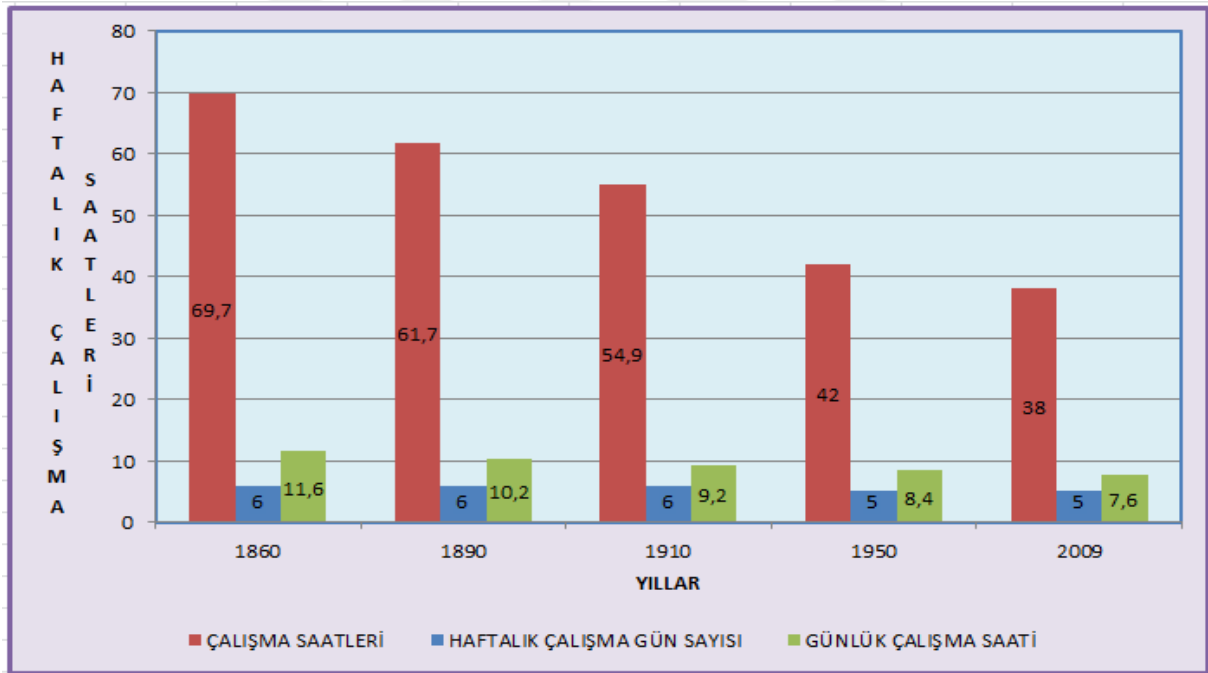
Turizm sözlüğünde, iş, zorunlu ihtiyaçlar ve ev işleri dışında “*isteğe bağlı zaman*” olarak açıklanan boş zamanın (*leisure*) en geniş tanımı, turizm ve seyahat ile bağlantılıdır (Medlik, 2012: 104). Karaküçük (2014: 34-35) boş zaman mefhumunu zaman, faaliyet ve ruhsal açıdan değerlendirerek; yaşamın zorunlulukları dışındaki zaman olarak açıklar. Lexico (Lexico, 2021b) sözlüğünde boş zaman (*leisure*); “çalışma ve meşguliyet dışındaki serbest zaman; boş zamanda eğlence için kullanılan zaman, bir şeyler yapmak için boş zamanın sağladığı fırsat” olarak tanımlanır. Öztürk de (2018:35), Karaküçük’ün ve Lexico sözlüğündeki tanımlamalara benzer, Şekil 1.1’de ki gibi kavrama açıklık getirmeye çalışarak, boş zamanı (*leisure*) serbest zamanın içinde gerçekleşen kavram olarak ele alır. Özetle, çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar dışında kalan zaman serbest zaman, serbest zaman içerisinde haz almak için özgürce seçilen zaman da boş zamandır.

Şekil 1.1 Boş Zamanın Çağdaş Anlayış Biçimi

Kaynak: Öztürk, 2018: 35

Tarihsel süreç içerisinde özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra boş zaman sürelerindeki artış bilim insanlarınca araştırma konusu olmuştur. Şekil 1.2'de de görüldüğü gibi, ABD'de 1860 yılında haftalık 69,7 saat çalışma ve bir gün dinlenme olarak gerçekleşen çalışma düzeni, 2009 yılına gelindiğinde haftalık 38 saate ve iki gün dinlenmeye evrilmiştir. Bireylerin boş zamanlarındaki bu artış ekonomik, sosyal, fiziksel ve ruhsal bir takım değişimlere sebebiyet vermiştir.

Şekil 1.2 ABD Haftalık Çalışma Saatlerinin Değişimi

Kaynak: BLS'den (2010) akt. McLean vd., 2015:37

Kabanoff (1982: 238), boş zamanı motive eden faktörleri Tablo 1.1'de sıralamıştır. Tabloya göre, kişisel olarak yapılan anlamlı işler, aile hayatı, rahatlama, sakinlik ve sıradanlıktan kaçış en yüksek değerlere sahip faktörlerdir.

Tablo 1.1 Boş Zaman Motivasyonu Faktörleri

Boş zaman ihtiyaç ölçeği	Öğeler	Öge Ortalamaları
1. Özerklik	Kendinize ait proje ve faaliyetleriniz olsun.	2,78
	Kişisel olarak anlamlı bulduğunuz şeyler yapın.	3,39
2. Rahatlama	Rahatlayın ve sakin olun.	3,2
	Zihninizi ve bedeninizi dinlendirin.	2,94
3. Aile etkinliği	Aileyi hep birlikte bir araya getirin.	2,81
	Aile hayatının keyfini sürün.	3,3
4. Sıradanlıktan kaçış	Günlük yaşam sorumluluklarından uzaklaşın.	2,85
	Günlük sıradanlığı değiştirin.	3,12
5. Etkileşim	Yeni arkadaşlar edinin.	2,35
	Arkadaşlıklardan zevk alın.	2,55
6. Teşvik, Uyarım	Yeni ve farklı deneyimler yaşayın.	2,66
	Heyecan ve uyarım hissedin.	2,89
7. Beceri kullanımı	Beceri ve yetenekleri kullanın.	2,89
	Yeni beceri ve yetenekler geliştirin.	2,61
8. Sağlık	Fiziksel olarak formda kalın.	2,47
	Sağlık için zinde kalın.	2,46
9. Saygınlık	Başkalarının saygınlığını veya hayranlığını kazanın	2,11
	Başkalarına neler yapabileceğinizi gösterin.	2,15
10. Meydan okuma/rekabet	Rekabete dahil olun.	1,87
	Kendinizi zor ve zahmetli koşullarda test edin	2,31
11. Liderlik/Sosyal güç	Ekiplerin, grupların, organizasyonların faaliyetlerini organize edin.	1,09
	Liderlik pozisyonu kazanın.	0,89

Kaynak: Kabanoff, 1982: 238

Boş zaman, genellikle gönüllü olarak özgürce seçilmiş faaliyetlere katılım, aynı zamanda bütünsel varoluş, hatta ruhsal deneyim olarak da kabul edilebilir (McLean vd., 2015: 24). Aslında tüm yükümlülüklerden (aile, toplum, iş) bağımsız olarak boş zaman, bireylerin, kişisel yaratıcı kapasitelerini serbestçe kullandıkları ve anlık sosyal iştirak sağladıkları, özgürce, bilgilerini artırma, eğlenme, gevşeme amaçlı aktivitelerde bulundukları bir zaman dilimidir (Dumazedier, 1974:133). Cushman ve Laider, (1990: 1)'e göre bir deneyim kalitesi olup, faydalı olması nedeniyle zevkli, özünde motive edici, önceliği olan bir durumdur.

İnsanın kendini gerçekleştirme, onun iyiliğini sağlayan faaliyet ve sahip olduğu istidatlardır (Neulinger, 1974: xi). Boş zamanı (*leisure*) tarif etmenin karmaşıklığına rağmen karşılaşılan en temel özellik, özgürce bir seçim olmasının yanında, hür irade ve örtülü

sınırlamaların her biri, hem mevcudiyet ile ilişkili, hem de sosyal olmasıdır. (Kelly, 1978: 313 - 329). Boş zaman; *etkinlik*, *serbest zaman* ve *ruh hali* olarak üç kaide üzerinden karakterize olur. Bu kavramların kesişimi boş zamana zenginlik verir, derinlik sağlar ve iyiliğe katkıda bulunur (Smale vd., 2010: 16). Batı toplumlarında toplumsal çatışma ve dayanışmanın temelini oluşturan meslek, ırk, sınıf ve cinsiyet faktörleri, boş zaman düzenlemelerinde en önemli düzenleyici unsurlar olarak yer alırlar (Rojek, 2005: 148).

1.2. Turizm

1.2.1. Turizm Kavramı ve Tanımı

İnsanlar, tarih boyunca, savaş, göç, hac hareketliliği, iklim değişikliği gibi çeşitli sebep ve gayelerle yeryüzünde bir yerden başka bir yere hareket halinde olmuştur. Günümüzde şekil ve muhtevası değişse de bu hareketliliğin devam ettiği bilinen bir gerçektir. Sosyo-ekonomik açıdan turizmin, günümüz dünyasının en güçlü yapılarından biri olduğu konusunda fikir birliği vardır (Formica ve Uysal, 2001: 37). Turizm büyüyüp, gelişip, yayıldıkça toplumların ekonomik, sosyal, çevresel ve politik yapılarına etki etmesi olasıdır. Tablo 1.2’de görüldüğü gibi, dünyanın en büyük beş ticari alanından biri olan, kimya ve petrol sanayisinden sonra üçüncü sırada gelen turizmin ulaştığı büyüklük, şüphesiz tüm yönleriyle toplumu, çevreyi, sosyal hayatı etkilemiştir.

Tablo 1.2 Ürün Kategorisine Göre 2017 Yılı Dünya İhracat Gelirleri

Sektörler	Gelir (Trilyon USD)
Kimya Sanayi	1.993
Petrol Sanayi	1.996
Uluslararası Turist Girişleri	1.586
Otomotiv Sanayi	1.47
Gıda Sanayi	1.466

Kaynak: UNWTO, 2019: 8

Tekerlek ve yazıyı kullanmaları nedeniyle aslında seyahatin başlangıcı Sümerlere, yani bir anlamda M.Ö. 4000'lere dayandırılabilir (Barutçugil, 1989: 28; Cooper, 2020: 6). Turizmin birçok bilimle bağının olması, yönetimler ve bilim insanları tarafından onun birçok (iktisat, ekonomi, sosyoloji vb.) açıdan tanımının yapılmasına sebebiyet vermiştir (Middleton vd., 2009: 60; Theobald, 2012: 10). Bu bağlamda, 1800'lü yıllardan beri kavramla ilgili açıklama ve bilimsel çalışmalar devam edegelmiştir (Ülger, 1992: 9). Kavramın tanımıyla ilgili süren tartışmaların devam etmesi, turizmin sınırlarının kesin olmaması ile ilgilidir (Kozak, 2001: 10).

Çağlar boyunca insan topluluklarının veya grupların yer değişimleri (Roma elitlerinin deniz kıyılarına seyahatleri ve buralarda bulunan ikametgahlarında konaklamaları gibi) -

ortaçağ hariç- her dönemde sürmüş ve uygarlıkların ilerlemesine doğrudan etki etmiştir (Theobald, 2012: 5). Ulaştırma alanındaki gelişmelerin seyahat süresini kısaltması, ziyaret edilen yerlerin turist sayılarındaki artışlarında kilit rol oynamıştır (Lickorish ve Jenkins, 1998: 11). Seyahat, insanlığın hayatta kalabilme gayesiyle su ve yiyecek ihtiyacıyla göçebelikten, yenilik, daha iyi yaşam, eğitim, eğlence ve çok daha fazlasını talep eden bir olguya evrilmiştir (Wright, 2021: 1-2).

Turizm gelişimini tarihi perspektiften değerlendiren Lickorish ve Jenkins (1998: 11) konuyu dört aşamada incelemişlerdir.

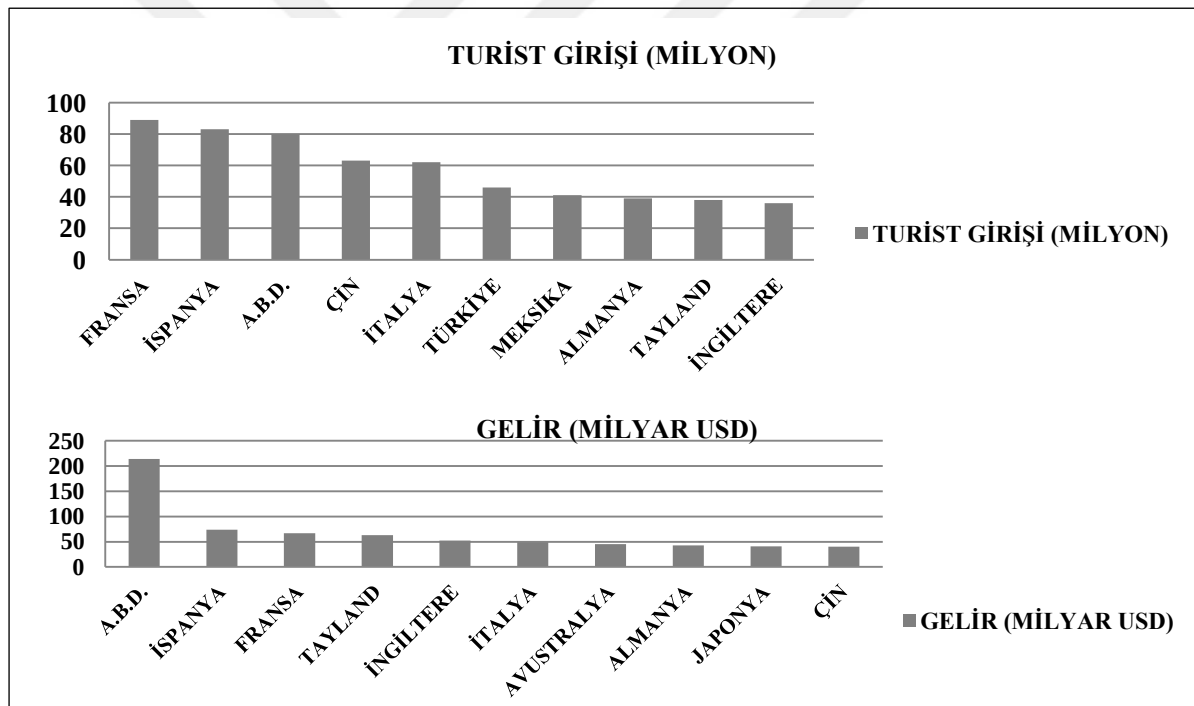
1. Oluşturulan reformların ve endüstriyel gelişmelerin insan hayatını etkilemeye başladığı 17. yüzyıl başlarına kadar olan tarih öncesi dönem,
2. Demiryollarının gelişiminin temsil ettiği, buharlı tren ve gemilerin seyahat fırsatını arttırdığı, tur operatörleri, acentelerin ve büyük tur organizasyonlarının yapıldığı 1918'e kadar olan dönem,
3. Sosyal turizmin gelişme kaydettiği 1945'lere kadar süren dönem. Bu dönem, iki dünya savaşı arası dönemde, tren ve buharlı sistemlerin gelişiminin durduğu, 1930'daki ekonomik buhranın olduğu, ancak havacılığın önem kazandığı dönemdir.
4. Turizmin hızla gelişip, büyüdüğü 1945'ten günümüz dünyasına kadar olan dönem. Bu dönemde ise, boş zaman ve ücret artışları, ulaşırmadaki gelişmeler, altyapıların hazır hale gelmesi, turizmi sayısal ve sosyal bir olay olarak endüstrileşmiş ülkelerde muazzam bir büyüklüğe taşımıştır.

2019 yılı baz alındığında, küresel düzeyde turizm dünyası, 1,5 milyar kişi olarak gerçekleşen uluslararası turist girişiyle muazzam bir sayıya ulaşmıştır (OECD, 2020). Şekil 1.3, fikir vermesi açısından turizm geliri ve turist girişi verilerini içermektedir. Turistik gelir açısından ABD, turist girişi açısından ise Fransa birinci sıradadır. Ülkemiz turist girişi açısından altıncı sırada olmasına rağmen turistik gelir sıralamasında ilk ona giremeyerek, üzerinde düşünülmesi gereken bir durum ortaya koymuştur. Turizmin devasa büyüklüğü ile ilgili fikir vermesi açısından, Dünya Turizm ve Seyahat Konseyinin (WTTC) Oxford Economics ile birlikte 2020'de yaptıkları bir başka araştırmada (WTTC, 2020) küresel ekonomi sürekli büyürken (art arda dokuz yılda, yıllık % 2,5), seyahat ve turizm sektörü, küresel ekonomiden daha fazla artarak 2019'da %3,5'lik büyüme kaydettiği saptanmış; istihdam açısından kamuya destek olan sektörün, aynı araştırmada son beş yıl baz alındığında,

oluşan her dört yeni işten birini sağladığı görülmüştür. Aynı araştırmanın 2019'da seyahat ve turizmin, doğrudan ve dolaylı etkisi;

- Dünya GSYİH'sına 8,9 trilyon ABD doları destek,
- Küresel GSYİH'nın %10,3'üne ulaşan bir güç,
- 330 milyon iş (küresel bazda her on işten biri),
- 1,7 trilyon ABD doları ziyaretçi ihracatı (toplam ihracatın %6,8'i, küresel hizmet ihracatının %28,3'ü).
- 948 milyar ABD doları sermaye yatırımı olarak yer almıştır (toplam yatırımın %4,3'ü) (WTTC, 2020).

UNWTO'nun (2019) yayınladığı raporda Şekil 1.3'te de görüldüğü gibi ilk on ülkenin turizm verileri incelendiğinde, turizmin ülkeler için önemi daha iyi anlaşılır.

Şekil 1.3 En Büyük 10 Turizm Destinasyonu

Kaynak: UNWTO, 2019: 9

Turizm, kelime anlamı Latince “tornare” ve Yunanca “tornos”tan türeyen, bir dairenin başlangıç noktasından hareket edip, tekrar aynı noktaya gelmesi anlamına gelen ve modern İngilizce’de turizm şekline evrilen, bir gidiş-dönüş hareketi olarak açıklanabilir (Theobald, 2012: 9). Erdoğan (1996: 8) kelimenin kökenine vurgu yaparak, onu İbranice öğrenme demek olan “torah” sözcüğüne dayandırır. Leiper (1992: 22) “turizm”in 1810’dan

sonra “turist”ten evrimleştiğini ifade ederek, “turist” olmayı, turlamanın teori ve pratiği olarak açıklar.

Guyer-Feuler’ın 1905 yılında (Guyer-Feuler, 1905’den akt. Kozak vd, 2014:1);

“Turizm, gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleriyle, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren ‘modern’ çağa özgü bir olay”

biçiminde yaptığı ilk tanımlamanın ardından; kavramı 1910 yılında ekonomiyle ilişkili tartışmaya açarak yeniden yorumlayan ve onu ekonomik perspektiften değerlendiren Avusturya’lı ekonomist Hermann Von Schullard’a (1910) göre ise turizm (Von Schullard, 1910’dan akt. Gilbert, 2004: 49), “başka bir ülkeden, şehirden veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü” olarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan turizmi sosyal bilimlerin bir alanı olarak değerlendirip, teorik altyapısını kuran ve turizmin diğer disiplinler arasındaki bağı bilimsel olarak ele alan ilk kişi **Hunziker**’dir (Akoğlu, 2015: 502-504). Hunziker, Krapf’la birlikte (Hunziker ve Krapf, 1942) turizmi, beşeri ve ekonomik faaliyetler temelinde değerlendirip, “sürekli kalış ve ticari amacı olmayan konaklamalarla ilgili ilişkiler ve olaylar bütünü” olarak açıklamışlardır (Hunziker ve Krapf, 1942’den akt. Gilbert, 2004: 50). Turizm kavramı Cambridge sözlüğünde, “tatilde olan kişilere ulaşım, kalacak yer, eğlence gibi hizmetler sağlama işidir” şeklinde tanımlanmıştır (Cambridge, 2020). Turizm, AIEST (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) (1981) tarafından yeniden düzenlenerek, “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü” olarak tanımlanmıştır (AIEST, 1981’den akt. Kozak vd., 2014: 3).

Dünya Turizm Örgütünün (UNWTO) turizm tanımı ise, “insanların bireysel veya ekonomik sebeplerle yaşam alanları dışındaki bölgelere yaptıkları, sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur (UNWTO, 2020).

İngiliz aristokratlarının yaptıkları, eğitim amaçlı Avrupa turları ile turizm açısından bağ kuran Leiper (1979: 391) turizmi açıklarken, ekonomik, bütünsel ve teknik yaklaşımdan bahsetmiş; turizmi, ücret içeren seyahatler hariç olmak üzere, bireylerin normal yaşamlarını sürdürdükleri yerler dışına, geçici olmak kaydıyla, birden fazla geceleme yaptıkları seyahatler

sistemi olarak tanımlamıştır (Leiper, 1979: 392-402). Aslında toplumun elit kesimlerinin kültürel turlarıyla başlayan turizm, zamanla artan boş zaman ve demokratikleşme hareketleri ve orta sınıfın güçlenmesiyle, kültürel talebi arttırmış, sonuçta kültürel ve turistik ürünler büyüyüp genişlemiş, doğal olarak aralarındaki ilişki de değişime uğramıştır (Richards, 1996: 8). De Esteban ve arkadaşlarının (2015: 9) turizmin gurusu olarak kabul edildiğini belirttikleri Jafari (Jafari, 1977: 8) turizmi, endüstriyel anlam da katarak şu şekilde açıklamıştır: “Turizm, insanın yaşam alanı dışına gittiği yerde, aldığı endüstriyel hizmetler ile gittiği yerin hem kendisinin hem de hizmet aldığı endüstrinin fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik tesirlerinin tetkik edilmesidir”.

Mathieson ve Wall (2006: 2) insanların yaşadıkları ve çalışma alanı dışındaki yerlere, geçici olarak yaptıkları ziyaret ve ziyaret boyunca yaptıkları faaliyetler ile bu yerlerde kendileri için yapılan tesisler ve kendilerine sağlanan hizmetler olarak benzer bir tanım yapmışlardır. Burkart ve Medlik (1981), turizm kavramını ücret karşılığı olmadan günlük yaşamın dışındaki yerlere yapılan ziyaretler olarak niteleyip konuya açıklık getirirken; kavram, turistlerin beklentilerinin gerçeğe dönüştüğü idealler, teoriler ve pratikler bütünü olarak da açıklanabilir (Leiper, 1992: 35). OECD, Avrupa Komisyonu, WTO ve UN tavsiye niteliğinde, metodolojik çalışmalarında turizmi faaliyetler bağlamında ele alarak şöyle açıklar (OECD, 2001:1): Turizm insanların normal yaşam alanları dışındaki yerlere ticari amaç olmadan, boş zamanlarında gerçekleştirdikleri ve konaklama yaptıkları faaliyetlerdir. Kozak ve arkadaşları (Kozak vd., 2014: 10) turizm kavramını, kişilerin geçici sebeplerle yer değiştirmelerinden ortaya çıkan sektör olarak tanımlarken, Jafari ve Ritche, (1981: 5), turizmin bireylerin sadece doğal yaşam alanlarından farklı yerlerde bulunmalarını kapsamadığını, onların temel ihtiyaçlarını da giderdiğini belirtmişlerdir. Kurumsal yapılar ve akademisyenlerin tanımlamalarında da görüldüğü gibi karmaşık yapısı dolayısıyla (ekonomik, sosyal vb), turizm birçok disiplinle iç içe geçmiş ve tanımında zorluk çıkmasına sebep olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin endüstrilerinde turizmin hızla büyüyen bir endüstri haline gelmesiyle (Ritchie vd., 2003: 2; Lickorish ve Jenkins, 1998: 8), turizm, hizmet sağlayıcıların etkileri ve makroekonomik öneminin de ötesinde bir sosyoekonomik anlam taşımaya başlamıştır (UN, 2021b: 9).

1.2.2. Turizm Türleri

Her ülkenin, gelişmişlik düzeyi, sosyal, ekonomik, altyapı seviyesi gibi nedenlerle turizmin gelişim hızının farklılaşması, turizm türlerinde çeşitliliğe sebep olabilir. Her ne kadar

turizm bireysel ve kitlesel olarak değerlendirilse de (Tekeli, 2001: 4); konaklama tesisine, tercih edilen taşıma aracına, yaş ve yolculuk süresine göre çeşitlere ayrılabilir (Ünüsân ve Sezgin, 2007: 24-25). UNWTO, turizm türlerini bir form olarak *yerel turizm, gelen ve giden turizm* olarak üç ana kategoriye ayırmış; bu kategorilerin diğer alt turizm türlerini (ulusal, uluslararası gibi) oluşturmada kullanılabileceğini belirtmiştir (UNWTO, 2020).

Kozak ve arkadaşları (2014: 11–17), turizm sınıflandırmalarının çok ve turizm türlerinin birbiriyle ilintili olması sebebiyle, ülkemizin bölgesel konumunu da göz önünde bulundurarak turizm türlerini 5 ana grupta toplamışlardır. Bunlar:

1. Katılanların yaşlarına göre,
2. Katılanların amacına göre,
3. Ziyaret edilen yere göre,
4. Katılan kişi sayısına göre,
5. Katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre turizm türleridir.

Richards (1996:7), turizm türlerini, zamana (kış, güneş tatili), kullanıcı grubuna (gençler, yaşlılar), destinasyona (tur operatörlerinin uzmanlaştığı belirli ülkeler veya bölgeler) ve seyahat motivasyonuna (örn. etkinlik tatilleri) göre bölümlere ayırmıştır.

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı, turizmin türlerini 15 başlık altında toplamıştır (KTB, 2020). Bunlar:

1. **Sağlık ve termal turizmi:** Tedavi amaçlı yapılan seyahatler ve uluslararası hasta potansiyelinin değerlendirilerek, sağlık kurumlarının büyümesine imkan veren turizm çeşididir. Termomineral su uygulamalarının (içme, inhalasyon, diyet, egzersiz, psikoterapi gibi) destekleyici sağlık hizmetlerinde, rekreatif faaliyetlerde ve eğlence amaçlı kullanımı da termal turizmi ifade eder (KTB, 2021a).
2. **Kış turizmi:** Kayak sporuyla diğer kış sporları etkinliklerine uygun, yeterli miktarda karın olduğu dönemlerde yapılan seyahatler, konaklamalar ve alınan hizmetlerin tamamını oluşturan turizm türüdür (Özbay, 2018: 204)
3. **Yayla turizmi:** Kişilerin yaz aylarında sürekli ikamet edilen yerden, belirli bir süreliğine yaylara gitmeleri, etkinliklere katılmaları, dinlenmeleri ve doğayla başbaşa kalmalarını ifade eder (Albayrak, 2013: 147).
4. **Mağara turizmi:** Sağlık ve merak nedeniyle yeryüzünün içlerine doğru oluşan boşluklara yapılan ziyaretlere denir (Usta, 2008: 12).

5. **Av turizmi:** Avcı özelliğini taşıyan bireylerin avlanma hedefiyle, belli ilkelere uyarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir (KTB, 2021b).
6. **Kongre turizmi:** İş amacıyla seyahat eden turistlere yönelik konaklama, seyahat ve en önemlisi organizasyon hizmetlerinin birleşimi ve her geçen gün artan talep gören bir turizm çeşididir (Susiç ve Mojiç, 2014: 516)
7. **Golf turizmi:** Golf oyununa iştirak etme veya golf oyunlarını seyretme sebebiyle golf destinasyonlarına yapılan seyahatlerdir (Readman, 2003: 165).
8. **Yat turizmi:** Bireylerin sahibi oldukları veya kiraladıkları deniz araçlarıyla, yapmaktan keyif aldıkları deniz seyahatlerini ve bu süre zarfında temas kurdukları tüm işletme ve araçları ihtiva eden deniz turizminin bir türüdür (Diakomihalis, 2007: 437).
9. **İpek yolu turizmi:** Çinden başlayıp, ülkemizden de geçerek, Avrupa kıyılarına kadar uzanan, ipek, porselen ve baharat ticaretinin oluşturduğu yol güzergahıdır. Ülkemizde bulunan yol güzergahındaki hanların canlandırılmasını amaçlayan *İpek Yolu Projesi* Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde 1994 yılından beri devrededir (KTB, 2021c).
10. **İnanç turizmi:** Katılımcıları kısmen veya tamamen dini nedenlerle motive eden, dini tören ve konferans maksadıyla yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası dini merkezlerin ziyaretlerini içeren turizm türüdür (Rinschede, 1992: 52).
11. **Hava sporları:** Yelken kanat, planör, balon, model uçak, yamaç paraşütü, paraşüt ve mikrolayt etkinliklerinden oluşan (KTB, 2021d) bir turizm türüdür.
12. **Dağcılık:** Hem dağ yürüyüşü hem de dağ tırmanışı sporlarını bünyesinde barındıran bir turizm çeşididir. Türkiye sahip olduğu zengin fauna ve florayla, farklı metrajlarda, geniş yaban hayatı ve jeo morfolojik özellikler taşıyan dağlara sahiptir (KTB, 2021e).
13. **Akarsu – Rafting turizmi:** Bünyesinde yüzmeye, rafting, kano ve nehir kayağı sporlarının olduğu bir turizm çeşididir (KTB, 2021f).
14. **Su altı dalış:** Tüplü veya tüpsüz dalınan (aletli veya aletsiz) spor, eğlence veya araştırma amaçlı yapılan bir su etkinliği turizmi türüdür (KTB, 2021g).
15. **Kuş gözlemciliği:** Doğal çevreyi gözlemlemeyi, doğayı kuşların dünyasından değerlendirmeyi sağlayan bir tür gözlem sporudur (KTB, 2021h).

Görüldüğü gibi turizm türlerinin farklılığı, aslında katılımcıların çok çeşitli kendi özellikleri nedeniyle, turizmin türlü şekiller almasına ve akabinde giderek daha çok tür ortaya çıkmasına sebep olan (Mathieson ve Wall, 2006: 2) bir durumla karşı karşıya kalınmıştır. Turizm planlaması, durağandan, taşıma kapasitelerinin tüm yönleriyle devamlı değerlendirildiği bir sürece evrilmesi gerektiği gibi (Butler ve Wallbrook, 1991: 22); ekonomik etki ve gelişim planlamadan ziyade, hedeflerin ve araştırma modellerinin tüm kalkınma modellerini tamamlayıcı bir işleve geçirilmesi gerekir (Getz, 1986: 32).

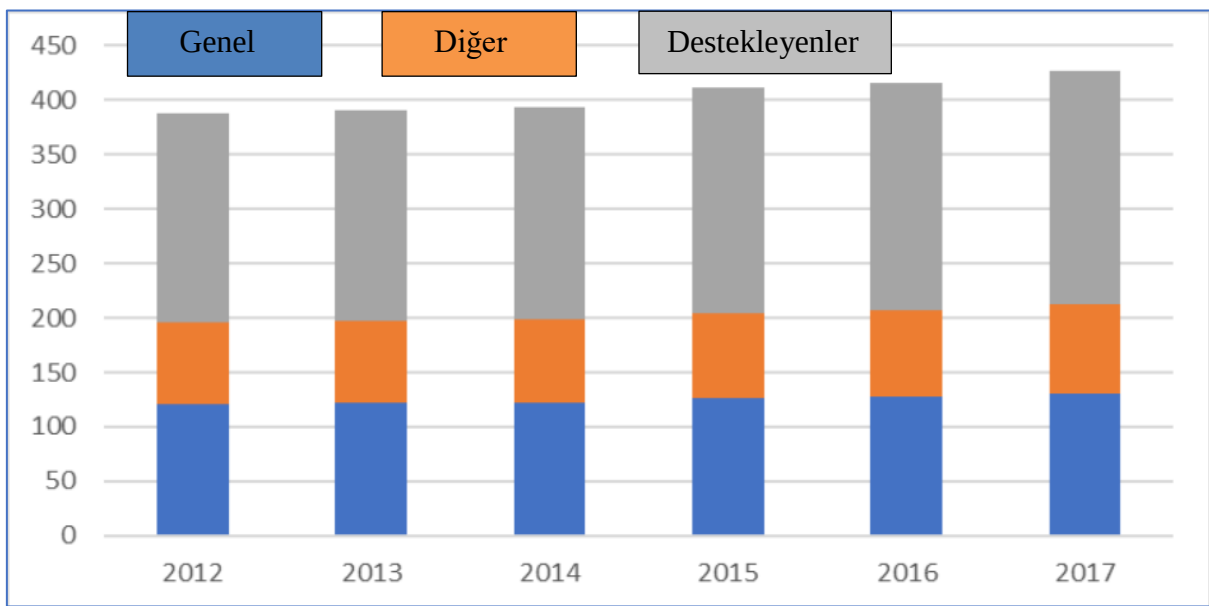
1.3. Rekreasyon

1.3.1 Rekreasyon Tanımı

Bireylerin, normal yaşamlarında çalışma saatleri dışında ihtiyaç duyduğu faaliyetler nelerdir? Neden bu faaliyetlere ihtiyaç duyarlar? Rekreasyon faaliyetleri bu çalışmaların neresindedir? Araştırma konusu olmuş bu soruların cevapları kurum, kuruluş ve akademisyenler tarafından sürekli irdelenmiştir. Şehirleşmenin getirdiği sorunlar nedeniyle, bireyler batı toplumlarında, doğaya yeniden dönmenin arayışına girmişlerdir (Bell, 2005: 5). İnsan boş zamanlarında gönüllü olarak yaptığı uğraşlarla kendini daha iyi ve mutlu hissedebilir. Bu uğraşlar fiziksel ve ruhsal bir iyileşme olarak geri dönüş sağlayabilir. Rekreasyon faaliyetlerinin gönüllü yapılması, rekreasyonla ilgili yapılan tanımlamalarda ortaya çıkan bir kriterdir (Sağcan, 1986: 5). Bedensel, sosyal ve ruhsal olarak kendini iyi hissetme haline insanların arzu ve istek duyması olasıdır. Tarihsel alan yazını araştırmalarına bakıldığında rekreasyonel faaliyetlerin antik çağdan günümüze kadar devam ettiği görülebilir. Çin'in Henan şehrinde arkeolojik araştırmada bulunan 7 delikli flütlerin M.Ö. 7000–9000 arasına tarihlenmesi; Mısırlıların M.Ö. 5000'e kadar giden eğitim ve spor amaçlı güreş, jimnastik, dini ritüellerde oynanan dansları; Asurilerin boks, güreş, okçuluk, aslan avı; Romalıların, antik tiyatroları, stadyumları, hamamları, park-bahçelerinin oluşu rekreasyonel faaliyetlerin antik çağda da var olduğu sonucunu doğurur (McLean vd., 2015: 24 – 29).

Modern toplumlarda hükümetlerin önemli bir fonksiyonu haline gelen park ve rekreasyon servisleri (Godbey vd, 2005: 2) ekonomik olarak da muazzam büyüklüğe ulaşmıştır (ORSA, 2019). Şekil 1.4'te görüldüğü gibi ABD, ORSA (Outdoor Recreation Satellite Account) istatistik raporundaki rekreasyon faaliyetlerinin ekonomik değerlendirmesinde, sadece ABD'de 2017'de açık hava rekreasyon ekonomisinin katma değeri 427 milyar ABD dolarına (başka bir deyişle ABD gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) %2,2'sine ulaşarak büyük bir ekonomik güç haline geldiği belirtilmiştir (ORSA,

2019: 5). Yine aynı istatistiksel raporda 2017’de ABD ekonomisi %2,4 büyürken, açık hava rekreasyon ekonomisi %3,9 büyümüş, 5,1 milyon iş ve 2,1 milyon istihdam yaratmıştır. Bu da rekreasyon ekonomisinin genel ekonomi içerisinde ne kadar büyük rol oynadığını açıkça göstermektedir. Şekil 1.4’te gösterilen mavi alan, tırmanma, bisiklet, kano gibi genel faaliyetleri; sarı alan, açık alan konserleri ile oyunları ve gri alan ise açık alan rekreasyonunu destekler nitelikteki turizm ve yerel tur faaliyetlerini kapsar. Burada genel faaliyetler 100 Milyar USD, diğer faaliyetler 50 Milyar USD ve destekleyici faaliyetler ise yaklaşık 200 Milyar USD katma değer oluştururlar.

Şekil 1.4 ABD Açık Alan Rekreasyon Aktiviteleri Katma Değeri (Milyar Dolar)

Kaynak: ORSA, 2019: 5

Rekreasyon ve parklar, doğal çevrenin korunmasında, kullanıcılar ile dengeli bir ilişki sağlanmasında ve verilen hizmetlerin olumsuz neticelerini, minimuma indirmede kilit bir rol oynar (CPRA, 2015: 13). Rekreasyonun insanların boş zamanlarında katıldıkları aktiviteler olmasının yanı sıra, rekreasyonistler, farklı alan ve deneyim de ararlar (Torkildsen, 2005: 5).

Latince *recreatio* kökünden türeyen ve yeniden yaratılma, yenilenme anlamına gelen rekreasyon, tekrar sağlığına kavuşmayı ve insanların yenilenerek işe dönüşünü sağlayan etkinliklerdir (Karaküçük, 2014: 52; Torkildsen, 2005: 57). Tütüncü (2012: 249), rekreasyonun Türkçeye adaptasyon sorunu nedeniyle, halk ve resmi kurumlarca yeterince anlaşılmadığını, bunun da konunun öneminin anlaşılmasında eksikliğe sebep olduğunu belirtmiştir.

Rekreasyon, boş zaman deneyimi ve eğlence faaliyetleri olmasının yanında, sosyalleşmenin hedeflendiği, boş zamanların yaşanıp, eğlenilebileceği bir aktivite olduğu gibi; aynı zamanda sosyal amaçlarla, sosyal olarak kurgulanmış, bir sosyal kurum olarak da kabul edilebilir (Cushman ve Laidler, 1990: 2). Sürekli büyüyen açık alan rekreasyonu ve rekreasyon kullanımının çeşitliliği, rekreasyon talebinin dikkat çeken noktalarıdır (Bell, 1997: 7). Rekreasyon haz almak, bireyi uğraşlarına geri döndürmek ve bireyin canlılığını geri kazanması için yapılan sağlıklı bir faaliyet olduğu gibi (Douglass, 2016: 6); eğlenmek, eğlence veya eğlenmenin tadını çıkarma (Madow, 1965: 3), duygusal, ruhi, fiziki ve zihni bileşenlerin toplamıdır (Broadhurst, 2003: 13). Rekreasyon, Lexico sözlüğünde; çalışma dışında eğlence amaçlı yapılan faaliyetler olarak tanımlanır (Lexico, 2021c).

Rekreasyon, tasarlanmış, memnuniyet verici olmasının yanı sıra zengin yaratıcılık da sunmaktadır. Ayrıca gönüllü olarak iştirak edilen, değer katan bir araç; keyif veren, boş zaman sürecinde gerçekleştirilen, yaratıcı faaliyetler ve deneyimdir (Kraus, 1966: 7; Kraus, 1978: 37). Bireylerin günlük yaşamın koşullarından olumsuz etkilenen ruh halini ve fiziksel durumunu yenilerken; bireylerin bundan haz alması, kişisel tatmin sağlama maksadıyla, tamamen bağımsız boş zaman sürecinde, kişisel veya grupla beraber yaptığı, isteğe bağlı faaliyetlerdir (Karaküçük, 2014: 54). Tütüncü (2012: 249) rekreasyon kavramını yaşam kalitesi bakış açısıyla ele alarak; onun doğal çevreyle ve boş zamanla bağını ortaya koyarak çok yönlü ve gönüllülük esasına dayanan faaliyetler bütünü olarak tanımlar.

Zevk ve haz amaçlı, kendi isteğiyle gönüllülük esasına dayanan ve boş zaman aralığında yapılan faaliyetler olarak rekreasyonel faaliyetler (Pigram, 1983: 3; Medlik, 2012: 139), kişisel deneyim veya bir süreç ve bir yapı olarak da görülebilir (Torkildsen, 1986: 148). Kanada toplumunun, rekreasyona verdiği önemi göstermesi açısından 1974 yılında, Edmonton’da yapılan Eyalet Rekreasyon Bakanları Konferansında, rekreasyonu birey veya grubun seçtiği ilginç, keyifli ve daha fazla tatmin sağlayan tüm unsurlar olarak açıklanıp, Kanada toplumu için öneminin altı çizilmiştir. Toplantıya katılan bakanların tümünün onayıyla; "rekreasyon, bir bireyin boş zamanlarında bireysel olarak katılmayı seçtiği tüm faaliyetler olup yalnızca spor ve fiziksel rekreasyon programları ile sınırlı olmayıp, sanatsal, yaratıcı, kültürel, sosyal ve entelektüel etkinlikleri içerir ve her yaştan vatandaş için temel bir insani ihtiyaçtır" şeklinde tanımlamışlardır. Bununla da kalmayıp daha sonraki konferanslarda bu tanıma uygun kamu ve özel sektör düzenlemelerini yapmışlardır (NRS, 1987: 5). Alınan bu kararlar temelinde Kanada Parklar ve Rekreasyon Birliği (CPRA) rekreasyonu, toplumun

değişen yapısına uygun olarak ve ortaya çıkan zorluklar nedeniyle rekreasyonun evrimini de göz önüne alarak, yeni bir bakış açısıyla 2015 yılında tekrar şöyle tanımlamıştır (CPRA, 2015: 8): “Rekreasyon bireysel ve toplum refahını arttıran fiziksel, sosyal, entelektüel, yaratıcı ve ruhsal arayışlara özgürce seçilmiş katılımdan kaynaklanan deneyimdir”.

Kırsal rekreasyon ve turizmdeki gelişmelerin, sosyo-ekonomik refaha katkısı yadsınamaz. ABD eyaletleri arasında konunun etkilerinin araştırıldığı ve 1990’lı yılları kapsayan bir incelemede bulunan sonuçların özeti şöyledir (Reeder ve Brown, 2005: 24-25):

- ✓ Rekreasyona katılım ile çalışan nüfus arasında pozitif bir ilişki vardır.
- ✓ Rekreasyon varlığının artış olduğu yerlerde kişi başı gelirde artış yaşanmıştır.
- ✓ Rekreasyon etkinliklerinin olduğu yerlerde barınma maliyetleri diğer yerlere göre yüksektir.
- ✓ Nüfus artışına sebep olması dolayısıyla, rekreasyon kaynaklı sosyal problemler doğabilir (konut ve okul talebi, çevresel kirlilik ve yabancılaşıma).
- ✓ Rekreasyon, işe gidiş geliş sürelerinin kısalmasına diğer yerlere göre daha fazla katkı sağlar.
- ✓ Yoksulluğun düşürülmesine pozitif katkı verir.
- ✓ Rekreasyon sürecinde turistlerin de artması, bir olumsuz gelişme olarak suç artışına sebep olmaktadır.
- ✓ Rekreasyon artışına bağlı olarak, hekim sayısında bir artış söz konusu olmaması nedeniyle, fiziksel etkinlik ve sağlıklı yaşam konusunda farkındalık çalışmaları söz konusu olabilir.
- ✓ Rekreasyonun çeşidi, ilgili olduğu bölgenin koşullarıyla (kayak bölgesine daha eğitilmiş, zengin katılımcıların gelmesi gibi) bağlantılıdır.

Özetle, rekreasyonel faaliyetler boş zamanda bireylerin bağımsızlığını ve buna bağlı seçimlerini ifade eder. Kişi bu etkinlikleri yapmakla bireysel ihtiyacını karşılayarak, kendini gerçekleştirir, rahatlar ve zevk alır (Torkildsen, 2005: 50).

1.3.2. Rekreasyonun Özellikleri

Karaküçük (2014: 61-65), bireylerin beklentileri, hedefleri bağlamında ve diğer faktörlerle farklılık gösterebilen rekreasyon özelliklerinin belirlenmesinde her ne kadar zorluklar da olsa, birçok yazarın da görüşlerini kattığı göz önüne alınması gerekli belli başlı ana özellikleri şöyle belirlemiştir:

- Gönüllülük esasına dayanır,
- Yaratıcılığı ortaya çıkarır ve insanın kendini ifadesini mümkün kılar,
- Devam zorunluluğu yoktur,
- Boş zamanda, kendi kararıyla yapılır,
- Her alanda (açık veya kapalı alan) ve şartta (yaz – kış) yapılır,
- Bir eylemi gerektirir,
- Aynı anda bir başka rekreasyon faaliyetine izin verir,
- Çeşitli etkinlikler içerir,
- Tatmin ve mutluluk verir,
- Evrenseldir,
- Her bireye farklı amaç sağlayabilir,
- İnsanlar arasında ayırım yapılmadan katılınabilir,
- Katılımcılara değer katar (bireysel ve toplumsal),
- Toplumun değerlerine saygılıdır,
- Özgürlük duygusu verir,
- Yapılmasında ve yapılanlarla ilgili bir sınırlaması yoktur,
- Rekreasyon etkinliklerine katılım sonunda ortaya çıkar,
- Rekreasyonistlerce gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

Mclean ve Hurd (2011: 25) rekreasyon özelliklerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

- Yaygın olarak tembellik karşıtı, tam dinlenme veya bir şey yapmama dışındaki (sosyal, fiziksel, ruhsal) faaliyetler olarak kabul edilir,
- Son derece geniş (müzik, spor, sanatlar, seyahat vb.) faaliyetleri kapsayabilir,
- Zorlama olmadan özgürce seçilerek kişisel veya topluca gerçekleştirilebilir,
- Kişinin yaptığı etkinliğin sebebi ve o etkinliği rekreasyon yapan neden hakkında ne hissettiği değil, bir zihin durumuna veya tutuma bağlıdır,
- Her ne kadar ana motivasyon zevk aramak olsa da sosyal, bilimsel ve fiziksel gereksinimleri karşılayabilen faaliyetlerdir.

Tezcan (1994: 26) ise etkinliklere katılım açısından rekreasyon özelliğini şöyle belirtmiştir:

- Etkinliğin seçimi ve katılımında baskı söz konusu değildir,
- Bu faaliyetlere katılım bireye doğrudan ve hemen tatmin sağlar,
- Esnek olmasından dolayı çok fazla olabilir (bireysel, grupsal, örgütlü, örgütsüz gibi),

- Uygulanması evrenseldir. Sosyal mekanizmanın psikolojik ve fiziksel ifadesidir,
- Rekreasyon bireyin amacıdır ve bireye göre bir değeri vardır,
- Rekreasyon faaliyeti duygusal, zihinsel, fiziksel ve toplumsal olabilir,
- Bireylerin boş zamanlarında severek yaptıkları etkinlikler geniş, çeşitli ve sonsuzdur. Etkinliklerin tekilliği söz konusu değildir,
- Boş zaman faaliyetlerini güdüler belirler. Bireyin tercih ettiği faaliyetler güdülerine bağlıdır. İçgüdüler tarafından teşvik edilerek kişisel doyuma ulaşılır,
- Boş zamanlarını değerlendiren, bir etkinliğe katılan birey, fiziksel, toplumsal gelişme, entelektüel, iyi vatandaşlık gibi rekreasyon faaliyetlerinin ikincil ürünlerinden kişisel özellikler kazanır,
- Tam bir özgür zaman sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerdir.

Bütün bunları biraraya getirdiğimizde yazarların rekreasyon özelliği açısından ortak ana vurguları, boş zaman içinde yapılması, özgürce seçilmesi ve haz alınan faaliyetler olmasıdır.

1.3.3. Rekreasyonun Sınıflandırılması

Rekreasyonun tanımlamaları dikkate alındığında, birçok sınıflamanın karşımıza çıkması doğaldır. Rekreasyon sınıflandırmasını Robinson (1972: 561-572) tabiat ve teknolojiyi merkeze alarak iki gruba belirlerken; Tribe (1995: 2), ev içi, ev dışı ve turizm – seyahat bağlamında üç grupta değerlendirir. Sınıflamadaki esas prensip rekreasyon etkinliğine katılımın nedenleri olan, talep, hedef ve tatmin olmasının yanı sıra, her bir birey için farklı amacın olması ve buna bağlı rekreasyon faaliyetlerinin oluşturulması sınıflandırma yapmanın güçlüklerini göz önüne sermiştir (Karaküçük, 2014: 66).

Hazar (2003: 22), rekreasyonu beş aşamada ele alarak aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

- Alan açısından: Kapalı alan, açık alan rekreasyon faaliyetleri,
- Etkinliklere katılım biçimine göre: Aktif ve pasif rekreasyon faaliyetleri.
- Katılanların yaş kategorilerine göre yapılan rekreasyon faaliyetleri,
- Katılımcıların uyruklarına göre rekreasyon faaliyetleri,
- Katılanların sayılarına göre: Bireysel – grup rekreasyon faaliyetleri,
- İşlev bakımından: Sanatsal, fiziksel, sosyal ekonomik, turistik rekreasyon faaliyetleri.

Tablo 1.3'te de görüldüğü gibi Karaküçük (2014) sınıflamayı iki ana gruba bölmüş ve bu iki grubu da kendi içinde alt bölümlere ayırmıştır. Rekreatif faaliyetler fiziksel, sosyal, düşünsel

ve çevre temelli olmak üzere dört ana gruba ayırarak da yapılabilir (Uzun ve Altunkasa, 1997: 80).

Tablo.1.3 Rekreasyon Etkinliklerinin Sınıflandırılması

1. Amaçlarına Göre Rekreasyonun Sınıflandırılması	2. Çeşitli Kriterlere Göre Rekreasyonun Sınıflandırılması
• Dinlenme amacıyla yapılan etkinlikler • Kültürel amaçlı yapılan etkinlikler • Toplumsal amaçlı yapılan etkinlikler • Sportif amaçlı yapılan etkinlikler • Turizm amaçlı yapılan etkinlikler • Sanatsal amaçlı yapılan etkinlikler	• Yaş faktörüne göre • Faaliyete katılanların sayısına göre • Zamana göre • Kullanılan mekâna göre • Sosyolojik muhtevaya göre

Kaynak: Karaküçük, 2014: 77

1.3.4. Rekreasyon Planlaması

Her yaştan insanın daha iyi yaşam için yüksek beklentiler talep etmesi, günümüzde artık yadsınamaz bir gerçektir (Torkildsen, 2005: 4). Planlama, insani, fiziksel ve finansal kaynakların toplum açısından etkili ve verimli kullanımının olumlu sonuçlar doğuracak gelişim ve araştırma süreci olarak (Marriot, 2010: 9) açıklandığı gibi, aynı zamanda boş zaman değerlendirmesi aşamasında oluşturulacak rekreatif tesislerin en önemli sürecini oluşturur (Torkildsen, 2005: 245). Planlama, insanın düşünme ve düşündüklerini harekete geçirme süreci ve en genel anlamda bir insan hareketi (Chadwick 1971: 24) olmasının yanında; demokratik, bilinçli karar verme için kaynak sağlamayı hedefleyen (Hall, 1982: 303) ve gelecekte talep edilen isteklerin, nasıl gerçekleştirileceği sürecidir (Mathieson ve Wall, 2006: 293). Bundan dolayı, turizm tesisleriyle, planlamacıların, planlama bağlamını oluşturan içtimai, siyasi ve ekonomik trendleri anlamaları gerekir (Eagles vd., 2002: 13). Kanada Planlama Enstitüsü (CIP) planlamayı, “kentsel ve kırsal toplulukların, ekonomik, fiziksel ve sosyal verimliliğini, refahını ve sağlığını güvence altına almak maksadıyla arazinin, kaynakların, tesislerin ve hizmetlerin mütemadiyen, bilimsel ve estetik bir şekilde düzenlenmesi” olarak tanımlamıştır (PIBC, 2021). Amerikan Planlama Birliği ise (APA) planlamayı, toplulukların ekonomilerini, güvenlik ve sağlıklarını en yükseğe çıkarmayı hedeflerken; aynı zamanda kalıcı değerlere sahip toplulukların oluşmasına da katkıda bulunma olarak izah getirmiştir (APA, 2021). Planlama, bizi bugünden yarına taşıyan, gelecek ile ilgili seçeneklerden birini tercih etmeyle, sonuçları gerçekleştirecek eylemler ve stratejiler süreci olmasının yanında (Eagles vd, 2002: 13); geçmiş ve mevcut planlamadaki sorunları giderir, koşulları iyileştirip düzeltir, hedef grup veya varlıklara daha iyi bir gelecek sağlar (Marriot, 2010: 9).

ABD Orman Servisinin 2010 yılında hazırladığı raporun 2060 yılı rekreasyon aktiviteleri projeksiyonunda, gerçekleşmesi beklenen artışın, planlamanın daha efektif kullanımı ile mümkün olacağı belirtilmiş, kaynakların optimize edilmesinin planlamacıların üstesinden gelmesi gereken zorluklar olduğu ifade edilmiştir (Bowker vd., 2012 : 31). Bu nedenle toplum açısından şehir ve boş zaman planlamacılarının, diğer profesyonel taraflarla birbirlerini destekleyip planlar oluşturmaları, rekreasyon planlamasında beklenen en iyi sonuçları verir (Torkildsen, 2005: 245). Oluşturulan veya oluşturulacak park ve rekreasyon ana planları, toplum hedeflerinin, tesis, boş zaman ve hizmetler bağlamında tespit edilip açıklanmasıyla, boş zaman fırsatı ile ilgili ziyaretçi ve bölge sakinlerinin ihtiyaçları doğrultusunda, konum, kapsam ve kalite açısından, kamu politikası ve özel kararlar alınmasında rehberlik etmelidir (Gold, 1979: 282). Ormanların rekreatif faaliyetler için planlanması, insanların bu faaliyetlerden haz alacağı, çeşitli rekreasyon aktiviteleri ile meşgul olacağı ormanların oluşumunu ve gelişimini hedeflerken, bu tür rekreasyon planlamalarında ormanların kendi habitatına zarar vermeden, koruma ve devamlılık ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır (Bell vd., 2009: 8). Rekreasyonel planlamanın önemine binaen, Zhang ve Yang (2014: 64) tarafından Pekin’de yapılan rekreasyon planlaması araştırması sonuçlarında, halkın katılımını engelleyen nedenlerden birinin planlama eksikliği olduğu belirlenmiştir.

Tarihsel açıdan rekreasyon planlaması erken dönem İngiltere’inde adil dağılım, talep ve sosyal kontrol olmak üzere üç ana anlayışa dayanır (Torkildsen, 2005: 245-246). Rekreasyon planlaması araziye ait potansiyel ve mevcut talebi, sürdürülebilirlik kapasitesini ve kaynak kullanım potansiyelini akılcıca optimize eder (Bell, 2005: 7). Toplumun bilgi, değer, davranış ve gereksinimlerinin sürekli olarak gözden geçirildiği ve değerlendirildiği bir süreç olmasının yanında, bunun sürdürülebilir bir şekilde sunulması sonucu topluma, ekonomik, sosyal, bireysel ve çevresel fayda sağlayabilir (Marriot, 2010: 8). Gebhardt (2010: 8), Kanada için, bir insan bileşeni olduğundan hareketle “toplum planlamasına” vurgu yaparak, planlamanın toplumun her kesimi tarafından yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Rekreasyon planlaması ile ilgili, “en doğru tesisi”, “en iyi yere”, “doğru zamanda” ve “kabul edilebilir maliyetle” sağlama, planlamacıların en çok istedikleri durumdur (Torkildsen, 2005: 245; Bell, 2005:7). Gold (1981) rekreasyon planlamasını, boş zaman kavramıyla, mekanın irtibatlanma süreci, bir çok disiplinin yöntemlerini kullanan, sanat ve bilim olarak açıklar (Gold, 1981’den akt. Torkildsen, 2005: 247).

Rekreasyon planlaması, alanla ilgili kaynaklar konusunda tüm tarafların en üst seviyede uzlaşmasını ve alanın sahip olduğu kaynaklar ve potansiyelin, talep açısından en iyi kullanımını akıllıca sağlamak demektir (Bell, 2008: 9). Rekreasyon ana planı, deneyim bağlamında potansiyellerin kullanımını, planlamanın nasıl gerçekleştirileceğini belirtmesi gerekir (Rasmussen, 1985: 1). Aslında planlamanın önemine binaen Brown (1989: 412), Wagar'ın 1966'da rekreasyon yönetimi ile ilgili kaleme aldığı makalesine vurgu yaparak, rekreasyonel deneyimin kalitesinin ve istenen sonuçların, ne kadar iyi gerçekleştirildiğine bağlı olduğuna dikkat çekmiştir. Rekreatif alanların planlamasını Bell (2008: 18-20) üç aşamalı olarak değerlendirmiştir. Bu aşamalar *strateji* (içerisinde devlet kararları, demografik yapı, kalkınma planları gibi makro veriler barındıran stratejik planlama seviyesi), *yapılan planlama* ve *stratejinin yönetim birimlerine sunulması ve bunların yerelleştirilmiş faaliyetleridir*. Koruma altındaki parkların yönetim planlarında, turizm planlaması oluşturulması, bitki varlığı, yangın ve yaban hayatı yönetim planları gibi düzenlemelerin entegrasyonu gerektiği gibi; *turizm ve rekreasyon* politikaları da gereklidir (Eagle vd, 2002: 43). Paracchini ve arkadaşları (Paracchini vd, 2014: 382) Avrupa çapında açık alan rekreasyon eko sisteminin, rekreasyon davranışlarını izleme, anket ve tercih takibine uyumlu bir rekreasyon eko sistemi oluşturma yaklaşımından bahsetmişlerdir. Bunun, bir yandan rekreasyon potansiyelini ve bileşenlerini ortaya koyacağını, diğer yandan rekreasyon talebinin verimli bir şekilde parametrelendirilmesini sağlayacağını belirtmişlerdir.

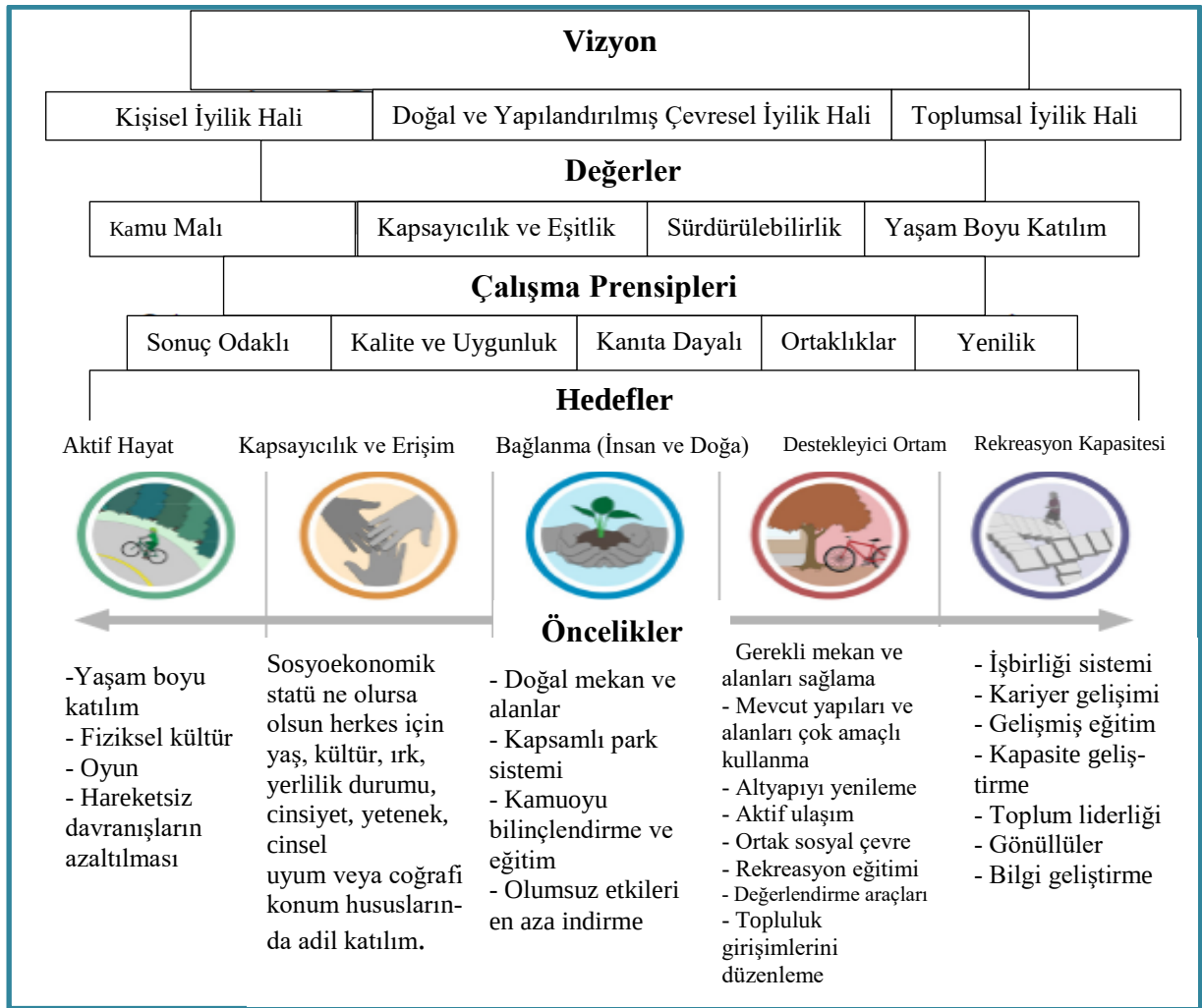
Kanada Parklar ve Rekreasyon Dernekleri ve Şehirlerarası Spor - Rekreasyon Konseyi Şubat 2015'te yapılan toplantıda, Şekil 1.5'te görülen beş önemli öncelik ve hedef belirlemiştir (CPRA, 2015: 20-30). Bunlar, toplumun aktif olarak hareketliliğini ifade eden *aktif yaşam*, toplumun her kesimini kapsayan ve her kesimine açık *kapsayıcılık ve erişim*, bireylerin doğaya erişimini ifade eden *insan – doğa erişimi*, kişinin ruhsal durumuna katkı sağlayan *destekleyici ortamlar* ve ortaya konan *rekreasyon kapasitesi*'dir.

Şekil 1.5 Kanada Park ve Rekreasyon Birliği – Spor ve Rekreasyon Konseyi Hedefleri

Kaynak: CPRA, 2015: 5

Eagles, McCool ve Haynes (Eagles vd, 2002: 49) turistik plan ve politikalar bağlamında, korunan alan ve parklarda belirledikleri en önemli taraflar, *tüm toplum, park yönetimi, tur operatörleri, kullanıcı ve ziyaretçilerdir*. Son olarak, Kaltenborn ve Emmelin, Norveç'in arktik bölgesi, Svalbard için yaptıkları araştırmada, böylesine özel bir bölgenin, rekreasyon ve turizm yönetim planlarının halen tanımlanmamasının oluşturduğu, talep baskısından söz etmişlerdir (Kaltenborn ve Emmelin, 1993: 49). Turizmin gelişen alt segmentleri olan doğa ve ekoturizm (CBI, 2021) birbiriyle ilişkisi nedeniyle, kırsal alanların üretim yeri olmaktan çıkıp, rekreatif ve turistik hizmetlerin verildiği bir alana dönüşümünü sağlamış olur (Bell vd., 2009: 22-29). Rekreasyon ve boş zaman alanında planlar, prensipler veya başka çalışmalar, diğer disiplinlerle olan ilişkisi nedeniyle ortaklaşa yapılabilir (Godbey vd., 2005:156).

Şekil 1.6 Kanada Rekreasyon Planlama Çalışması Orijinal Örneği

Kaynak: CPRA, 2015: 17

Kanada, rekreasyon planlama çalışmalarını öncelikli hedefler kapsamında Şekil 1.6'da görülen rekreasyon planlaması şeklinde organize etmiştir (CPRA, 2015: 17). Bu planlamada hedeflere ulaşmak için önce vizyon belirlenmiş, bu vizyona uygun değerler ortaya konmuş ve hedeflere ulaşmak için çalışma prensipleri saptanmıştır. Planlamanın belirlenen hedeflere ulaşması için her hedefe uygun öncelikler de belirlenmiştir.

Rekreasyon alan planlamasında yaygın olarak, genel manada dört yöntem kullanılmaktadır (McCool vd, 2007: 27). Bunlar:

- Rekreasyon Taşıma Kapasitesi (*Recreation Carrying Capacity - RCC*)
- Rekreasyon Fırsat Dağılımı (*Recreation Opportunity Spectrum - ROS*)
- Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (*Limit of Acceptable Change - LAC*)
- Fayda Temelli Yönetimdir (*Benefith Based Management - BBM*)

1.3.4.1. Rekreasyon Taşıma Kapasitesi (Recreation Carrying Capacity (RCC))

Rekreasyon alan kullanımının etkilenme düzeyi üzerine kurulu olan teori, kullanılan seviyenin etkilerinin ölçülmesi esasına dayanan, Lime ve Stankey tarafından ortaya konan (McCool vd, 2007: 28) bilimsel bir teoridir. Kullanıcı sayısına odaklanması, belirli bir sınırlılık oluşturur. Alandaki çatışmaları azaltmak, kaynakların dayanıklılığı ile ilgili çalışmalar yapmak, ziyaretçi zararlarını azaltmak, ziyaretçilerin haz alacağı fırsat yaratmak alan yöneticilerinin yapması gereken ana konulardır. Yönetim hedefleri, ziyaretçi nitelikleri ve yarattıkları fiziksel rekreasyonel etkiler başlıca bileşenlerini oluşturur (Lime ve Stankey, 1971: 175 -178).

1.3.4.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) (Recreation Opportunity Spectrum (ROS))

RFD ilk kez Brown, Driver ve McConnell (1978) tarafından ortaya konmuş, Clark ve Stankey (1979) tarafından geliştirilmiş, 1982 yılı itibariyle ABD Orman Servisi (USDA FS, 1982) tarafından model haline getirilip tüm ülkede uygulanmaya konmuş bir planlama aracıdır. Son düzenlemesi, Aukerman ve Haas (2011) tarafından su ve arazi rekreasyon kaynakları birleştirilip, geliştirilerek su ve arazi rekreasyon fırsat dağılımı (WALROS) olarak uygulanmaya başlanmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ikinci bölümde değinilecektir.

1.3.4.3. Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (Limit of Acceptable Change (LAC))

Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (Limit of Acceptable Change - LAC), Stankey vd., (1985) tarafından geliştirilmiştir. Bu kavram rekreasyon yönetimlerinin iyileştirilmesi olarak açıklanabilir. Korunan ve doğal alanlarda çevresel ve sosyal değişimin sınırları ile “ne kadarlık bir değişim kabul edilebilir” tezini baz alır ve genel olarak yöneticiler dokuz adımlı bir süreç uygular (Stankey vd, 1984: 24-27). Bu adımlar:

1. Alan sorunlarını ve endişelerini belirlemek,
2. Vahşi doğada rekreasyon fırsat sınıflarını tarif edip tanımlamak,
3. Sosyal koşullarla kaynak göstergelerini seçmek,
4. Mevcut kaynak ve sosyal koşulların envanterini oluşturmak,
5. Her fırsat için sosyal ve kaynak koşullarının standartlarını belirlemek,
6. Alan genelindeki sorunları, endişeleri, mevcut kaynak ve sosyal koşulları genişçe yansıtan alternatif fırsat sınıfı paylarını belirlemek,
7. Her alternatif için yönetim eylemlerini tanımlamak,
8. Tercih edilen bir alternatifi gelişimi ve seçimini yapmak,

9. Eylemleri uygulamak ve koşulları izlemektir.

1.3.4.4. Fayda Temelli Yönetim (Benefith Based Management-BBM)

Driver ve Bruns (1999) tarafından geliştirilmiştir. Rekreatif etkinliklerin sonuçlarına odaklanan, rekreasyonel yatırımların, halk nezdinde nasıl bir fayda sağladığı konusunda, yönetimlerin hesap verebilirliği ihtiyacından doğan, bir rekreasyon planlama yöntemidir (McCool vd, 2007: 108).

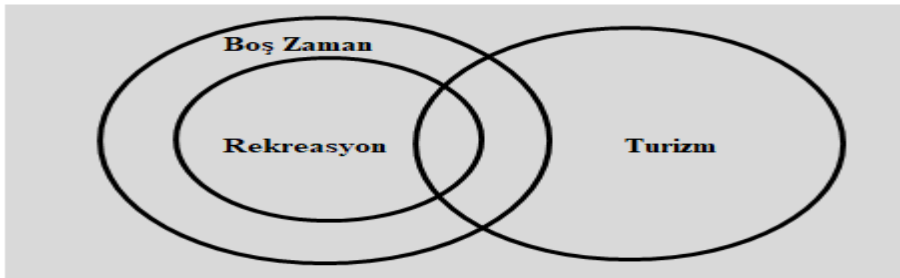
1.4. Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, rekreasyon ve boş zaman davranışında insanların neyi hedeflediklerini keşfetmeye çalışmıştır. Bunun yanında insan davranışını, çevresel faktörler (sosyal, ekonomik ve biyofiziksel) ve insanın kişiliğini de etkiler (Broadhurst, 2003: 2). Boş zaman ve rekreasyonun tartışmalı yapısına rağmen turizm, bireyin ruhsal yapısı (kendini boş zamanda hissetme) ve rekreatif faaliyet bağlamında, rekreasyon ve boş zamanın asıl alanlarıyla uyumludur (Williams, 2003: 4). Rekreasyon ve boş zaman, kamu politikaları açısından, sosyal hizmetlerin bir parçasıdır. Büyüyen ve genişleyen boş zaman endüstrisi, işsizlik-eşitlik-özgürlük bağlamında siyasi olması, refah-bağlılık-aidiyet kavramları açısından boş zaman ve rekreasyon motivasyonu ile ilişkisi nedeniyle üzerinde önemle durulmalıdır (Cushman ve Laidler, 1990: 1). Bireylerin yenilik isteği ve psikolojik faydalar sağlama ile rutin ortamından uzaklaşmak isteği rekreasyonel hareketin etkileşim sürecini oluşturur (Iso-Ahola, 1983: 55). Bu bağlamda boş zaman ve rekreasyona katılımı etkileyen unsurlar üç şekilde ifade edilebilir (Torkildsen, 2005: 108-110):

- Aile ve kişisel etkiler: Eğitim, aile yaşam döngüsündeki evre ve yaş ile cinsiyet, bireyin seçim ve katılımlarında en önemli rolleri oynarlar. Katılım ve seçimler, bireyin kişiliğinden, ilgisinden, yeteneklerinden, mensubu olduğu kültürden ve bir dizi başka kişisel faktörlerden de etkilenir.
- Fırsat faktörü: Katılım için esas olan, katılımı mümkün hale getiren fırsat faktörleridir. Siyasi politikalar, kaynaklar ve hizmetler, yönetim sistemleri ve tarzları, erişilebilirlik, fiziksel, sosyal, finansal ve algısal faktörler bu faktörlerden sayılabilir.
- Sosyal ve durumsal koşullar: Sosyal ve durumsal koşullar kapsamında boş zaman katılımını etkileyen faktörler, grup aidiyeti, çalışma ortamı, ev, okul, gelir, zaman, hareketlilik ile sosyal sınıf ve rolleri içerir.

Boş zaman ve rekreasyon çalışmaları bilimsel anlamda ayrı, ancak birbiriyle bağlantılı olarak gelişmiştir. Rekreatif alanların yönetimi alanında, sanayileşmenin ve kentleşmenin sürdüğü 19.yy sonlarında daha çok rekreasyonun kendisiyle ilgilenilmiş, çok az boş zamanla bağdaştırılmıştır. Çalışmalar daha ziyade sosyal bir düzenleme olarak, ihtiyaç sahiplerinin eğitim, sağlık, yaşam şansı ve sosyal uyumuna odaklanmıştır. Bu dönemde kurulan rekreasyon parklarının ana amacı, belirlenmiş rekreasyon biçimlerini kullanarak fiziksel hareket, karakter gelişimi, doğa, sosyal beceri ve eğitimi desteklemektir (Godbey vd., 2005: 150-151).

Turizm ve rekreasyon arasında ilişki kurmak gerekirse, tanımlarında da görülen *boş zaman* bunlardan biri olabilir. Broadhurst'a (2003: 9) göre boş zaman Şekil 1.7' de görüldüğü gibi, rekreasyonu kapsamasının yanında sınırlı da olsa turizmin bir kısmını bünyesinde bulundurur. Ayrıca etkinlikler bağlamında turizm ve rekreasyon arasında sıkı bir bağ söz konusudur. Turizmin aslında rekreasyonun farklı bir tarzı olduğu görüşü de vardır (Hall ve Page, 2002: 5). Bunun yanında, turizm ve rekreasyonu birbirinden ayrılan özellikler de söz konusudur. Rekreasyon yerelle ilişkilendirilirken, turizm daha üst segment olan geneli kapsar. Turizm yaşadığı yerden ayrılmayı ön planda tutarken, rekreasyonda böyle bir şey söz konusu değildir (Öztürk 2018: 38 -40).

Şekil 1.7 Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi

Kaynak: Mieczkowski'den (1981) akt. Broadhurst, 2003: 9

Karaküçük, rekreasyonla ilgili eserinde, turizm ve rekreasyon arasındaki farklılıkları maddeler halinde şöyle sıralamıştır (Karaküçük, 2014: 173):

- Rekreatif etkinlikler ve turistik faaliyetler arasında ilişki, kişiler, ulaşım, mekan, davranış gibi kriterlerin çok boyutluluğu nedeniyle farklıdır.
- Aynı faaliyeti, aynı yerde rekreasyon ve turizm amaçlı yapmak mümkündür.
- Turizm zaman ve para harcama faaliyeti iken, rekreatif etkinlik kişinin alışkın olduğu tüketim içinde yer alır.

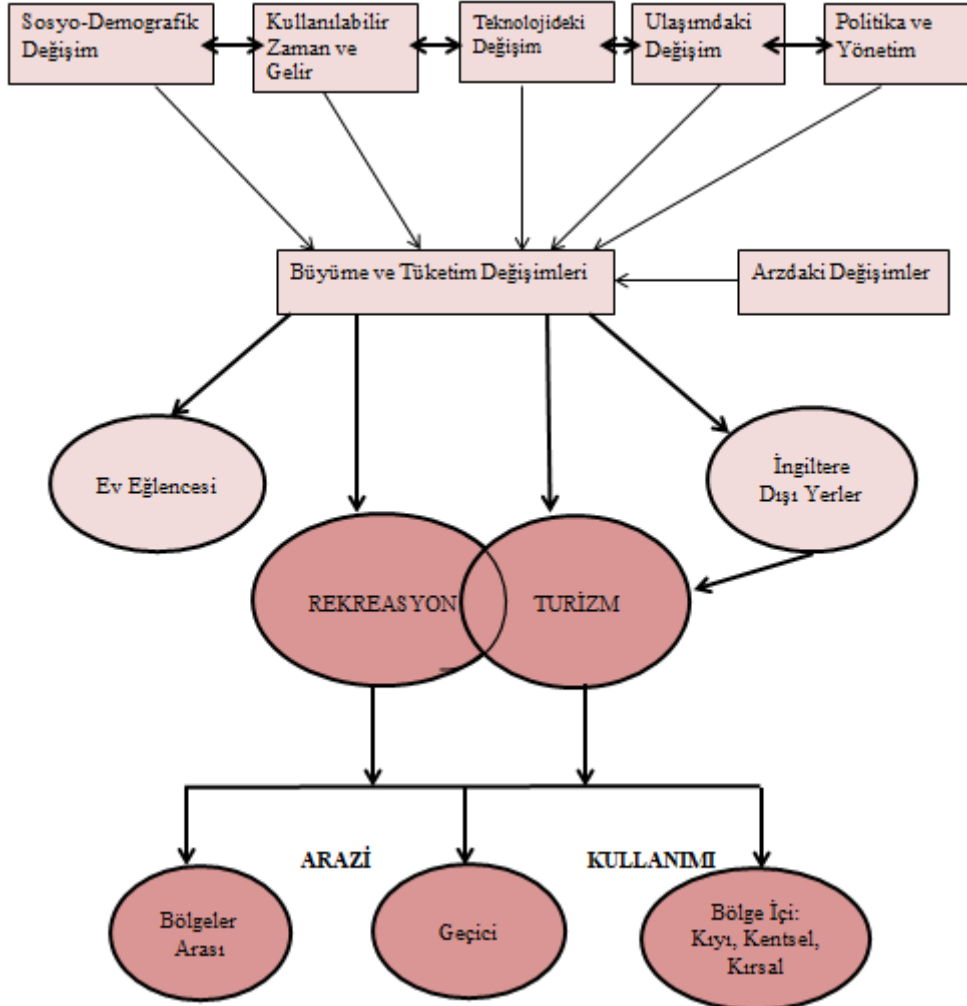
- Değerler açısından, rekreasyon etkinliğinde temel amaç bireyin mutluluğu iken, turizmde ekonomik değer ön plandadır.
- Mekan açısından turizmde evden ayrılma söz konusu olduğu halde, rekreasyonda böyle bir durum şart değildir.
- Rekreasyon ve boş zaman süreklidir, turizmde ise sınırlı zaman söz konusudur.

Son yıllarda, teknolojiadaki değişimler ve ulaşımdaki gelişmeler, sosyal ve nüfus yapısındaki değişimler, politik ve yönetim sistemlerinde ortaya çıkan gelişmeler, boş zaman ve gelirdeki artış, turizm ve rekreasyon alan kullanımında değişikliklere neden olmuştur (Williams ve Shaw, 2009: 326). Boş zaman ile rekreasyon ve parklarla ilgili, disiplinler arası daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, boş zamanın tam olarak ölçülmesi, seyahat endüstrisinin etkileri, iş veya tatil esnasında fiziksel aktiviteyi artırmada, rekreasyon ve parkların öneminin ortaya konması gerekir (Godbey vd., 2005: 156). Geniş disiplinleri kapsayan, orman rekreasyon araştırmaları, bilim insanlarının ilgisini çeken bir konu olmasının yanında, uygulayıcıları ve politika yapıcıları da ilgilendirir. Bu araştırmalar aynı zamanda rekreasyon deneyimine daha fazla yarar ve zenginlik katar (Bell, 2010: 70).

Boş zaman, rekreasyon ve turizmi bütünleştirme çabaları sosyal ve politik argümanlar etrafında gelişim göstermiştir (Jansen-Verbeke'den (1987) akt. Jansen-Verbeke ve Dietvorst, 1987: 373). Turizm destinasyonlarının, paydaşların birbirine olan bağımlılıkları ve turizm alanları üzerindeki kaynakların her birinin ayrı ayrı kontrolü sebebiyle, karmaşık bir yapıya sahip olması planlamayı zorlaştırır (Jamal ve Getz, 1995: 200).

Turizm, aslında, boş zaman temelinde evrimleşerek gelişen, seyahat ve kısa süreli yer değiştirme bağlamında rekreasyonun bir formu olarak görülebilir. Günümüz turizm formunda, sosyal ve sağlıktan ziyade ekonomik fayda faktörünün ön plana çıkması, boş zaman-turizm ikilisinin kendi çalışma alanını oluşturmaya sevk eder (Richards, 1999: 197). Yeni teknolojiler, sosyal değişimler ve ekonomik gelişmelerin, bireyleri farklı rekreasyon alanlarına yönlendirmesiyle beraber, turizmin önemi artmıştır. Ancak, turizme olan desteğe rağmen eldeki veriler, sunulan hizmet maliyetleri, rekreasyon alanlarının aşırı kullanımı meselesi ve turizmin kaliteli iş yaratma endişelerinin de var olduğunu göstermiştir (McCool ve Moisey, 2008: 7). Aynı zamanda, rekreasyon ve turizmi, seyahat ve etkinlik türü, gidilen uzaklık ve güdüler baz alınarak ayırıştırma çalışmaları olmasına rağmen, başarılı oldukları konusu tartışmalıdır (Mathieson ve Wall, 2006: 11). Rekreasyon ve turizmde alan kullanımlarını etkileyen ana unsurlar Şekil 1.8'de görüldüğü gibi genel olarak değişim ve

gelişimlerdir. Teknolojideki değişimler turistik ve rekreasyon alanlarının kullanımlarında etkinlik potansiyelini arttırabilir. Büyüme ve tüketimdeki değişimler rekreasyon ve turizm alanlarının arazi kullanımında dağınıklığa sebep olabilir.

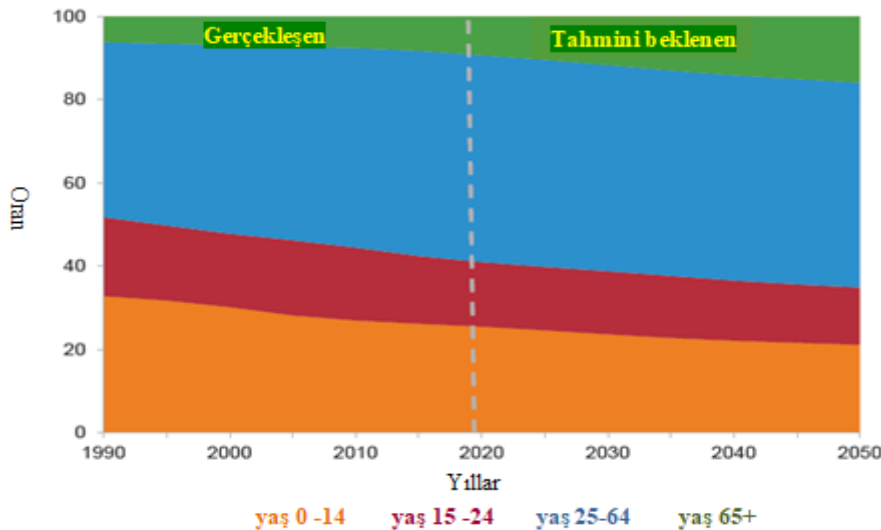
Şekil 1.8 Rekreasyon ve Turizm Alan Kullanımı Ana İtici Güç Eğilimleri

Kaynak: Williams ve Shaw: 2009: 327

Mevcut bilim, turizm ve rekreasyon faaliyetlerini beş ana etken ile toplam arazi kullanım modelleri açısından sonuçları şekillendirip, kavramsallaştırır. Arazi kullanımları, turizm rekreasyon faaliyetlerinin hem bir sonucu hem de belirleyicisidir. Turizm ve rekreasyon da ki güçlü büyümeye, biçiminde, dağılımında ve diğer arazi kullanımlarıyla olan ilişkilerinde yaşanan değişiklikler eşlik etmiştir. Bu ilişkiler Şekil 1.8’de de görüldüğü gibi, demografik ve sosyal değişimler, tüketici davranışındaki eğilimler, kullanılabilir zaman ve gelir, teknoloji ve ulaşımındaki değişimler ile birlikte yönetim ve politika evrimi ile şekillenmiştir (Williams ve Shaw, 2009: 326-334).

Bölge veya ürünlerin rekreasyon ve turistik doğal alanlarda birbiriyle ilişkisi, birtakım yönetim sorunlarına sebep olabilir. Doğal alanları ziyaret eden turistler satın aldıkları bir ürünü kullanırken, rekreasyon katılımcısı kendini gerçekleştirme amacı taşıyabilir. Nitekim, McKercher (1996: 574), Alpine Milli Parkı kullanıcı grup liderleriyle yaptığı araştırmada, doğal alan rekreasyon çalışmalarının olduğu yerlerde, turizmin zorluklarla karşılaşacağı, grup liderlerinin, *park kullanıcısı* ile *turist* profiline farklı bakış açıları gibi sebeplerle, bu alanlarda hakim yönetim olgusunun, *uygun kullanıcı* yerine, *elverişli park yönetim* modellerinin uygulanmasının daha doğru olacağı sonucuna varmıştır.

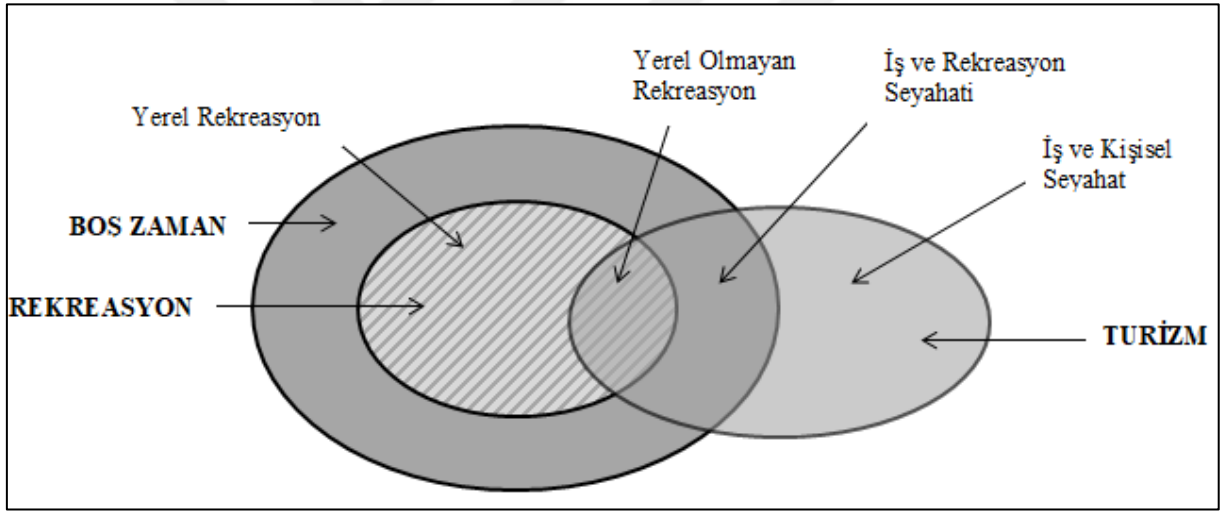
Dünya nüfusu hızla yaşlanmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler (UN) yaşlanma raporunda, 2030 yılı dünya nüfusunun %11,7'sini 65 yaş ve üstü insanların oluşturması beklenmektedir (UN, 2019: 31). Aynı raporun 2030 yılı öngörüsünde ABD nüfusunun %20,3'ünü (2019 yılı %16,2), Avrupa'nın %23'ünü (2019 yılı %18,8), Türkiye'nin ise %12,3'ünü (2019 yılı %8,7) 65+ yaş insanların oluşturacağı tahmin edilmektedir. Rekreasyon, boş zaman ve turizm faaliyetleri insanlara zihinsel, fiziksel ve sosyal fayda sağlaması yanında dünya genelinde Şekil 1.9'da da görüldüğü gibi ortalama yaşın ve yaşlı nüfusun artmasının getireceği sorunların (ekonomik, sosyal güvenlik, sağlık gibi) çözümüne katkı sağlayabilir. 1950'lerden beri süregelen rekreasyon alanı kullanım planlamasının aksine, turizm çeşitlendirilmesi açısından planlama yapılmasına çok az değinilmiş olması bir eksikliktir (Butler ve Walbrook, 1991: 21).

Şekil 1.9 1990 - 2050 Yılları Arası Dünya Nüfusunun Yaşlanma Oranları

Kaynak: UN, 2019: 7

Jansen-Verbeke ve Dietvorst (1987: 373), boş zaman-rekreasyon-turizm ilişkisini bütünleştirici bir yaklaşımla ele aldıkları makalede, konunun siyasi ve sosyal planlama bağlamında geliştiği kanısına varmışlardır. Boş zaman açısından, değişen koşullar ve davranışlar nedeniyle, diğer disiplinlerle olan ilişki daha fazla geliştirilmeli ve insanların yakın çevresi, kısıtlamalar, çevre ve kaynaklar arasındaki ilişkinin tam anlaşılması sağlanmalıdır. İç içe geçmiş yapısı nedeniyle, turizm, her geçen gün boş zaman kavramının içine derinlemesine nüfuz ederek, boş zaman, rekreasyon ve turizm deneyimini tahkim etmektedir (Williams, 2003: 4). Bu durum Şekil 1.10'da görülmektedir. İnsan yaşının uzaması, gelirlerdeki ve boş zamanlardaki artışla beraber, turizm ve rekreasyona katılımında görülen artan talep de aşıkardır. Açık alan ve doğaya yönelik turizm faaliyetleri; iklimde meydana gelen değişimler, ekonomik yapı, nüfus artışı ve toplumun sosyal yapısı ile çevrenin maruz kaldığı zorlamalar nedeniyle sürekli gözetim altında tutulmalıdır (Bell vd, 2009: 35).

Şekil 1.10 Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm İlişkisi

Kaynak: Murphy, 1985'den akt., Williams: 2003: 5

Şekil 1.10'da görüldüğü gibi rekreasyon, turizm ve boş zaman arasındaki ilişkiler karmaşık ve iç içe bir görüntü oluşturmaktadır. İş ve kişisel seyahatin rekreasyon kapsamına girmediği, rekreasyonun serbest zaman içinde mevcut olan boş zamanda meydana geldiği de dikkat çekici noktalardır.

İKİNCİ BÖLÜM

REKREASYON FIRSAT DAĞILIMI

2.1. Rekreasyon Fırsat Dağılımının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Rekreasyon Fırsat Dağılımı (*Recreation Opportunity Spectrum*) yöntemi rekreasyon planlamasına, daha alt gruplara uyarlanabilirliği açısından oldukça kullanışlı bir planlama sistemi sunabilir. Gelişmiş sınıflama sağlamasının yanında en geniş ve yaygın olarak kullanılan Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) (Pettengill ve Manning, 2011: 3; McCool vd, 2007: 6), doğal alanlarda kaynak yönetimi araştırmalarında yeniliklere imza atan ABD Orman Servisi (USFS) üyelerinin çalışmalarından doğmuştur (Butler ve Waldbrook, 1991: 25; Eagles vd, 2002: 171). Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) ilk kez (McCool vd, 2007: 45) 8-12 Ocak 1978 tarihleri arasında, ABD Tarım Bakanlığına bağlı Orman Servisi organizasyonu, Tuscon-Arizona’da yapılan çalıştayda, Brown, Driver ve McConnell (Brown vd. 1978: 80-82) tarafından Tablo 2.1’de görüldüğü gibi ortaya konmuştur. Akabinde Clarke ve Stankey (1979: 6) tarafından Görsel 2.1’de görüldüğü gibi, modern, yabancı 4 aşamalı olarak geliştirilmiştir. Bu yöntem 1982 yılında ABD Orman Servisi (USDA FS, 1982) tarafından, yabarıdan, kentsele 6 sınıflı olarak geliştirilip rekreasyon alanlarına uygulanmıştır. Ardından birçok ülkede kabul görerek geniş bir uygulama alanı kazanmıştır. RFD’nin, kamu arazi ve planlamalarını, rekreasyon yönetimi ve planlaması açısından, muhtemelen en fazla etkileyen yöntem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Broadhurst, 2003: 165; McCool vd, 2007: 45-46). Glen Haas ve Robert Aukerman, ABD İslah Bürosu için (USBR, 2011) sınıflamayı 2011 yılında su ve arazi tabanlı RFD (*WALROS, Water and Land Recreation Opportunity Spectrum*) olarak yeniden uyarlayıp, düzenlemişlerdir.

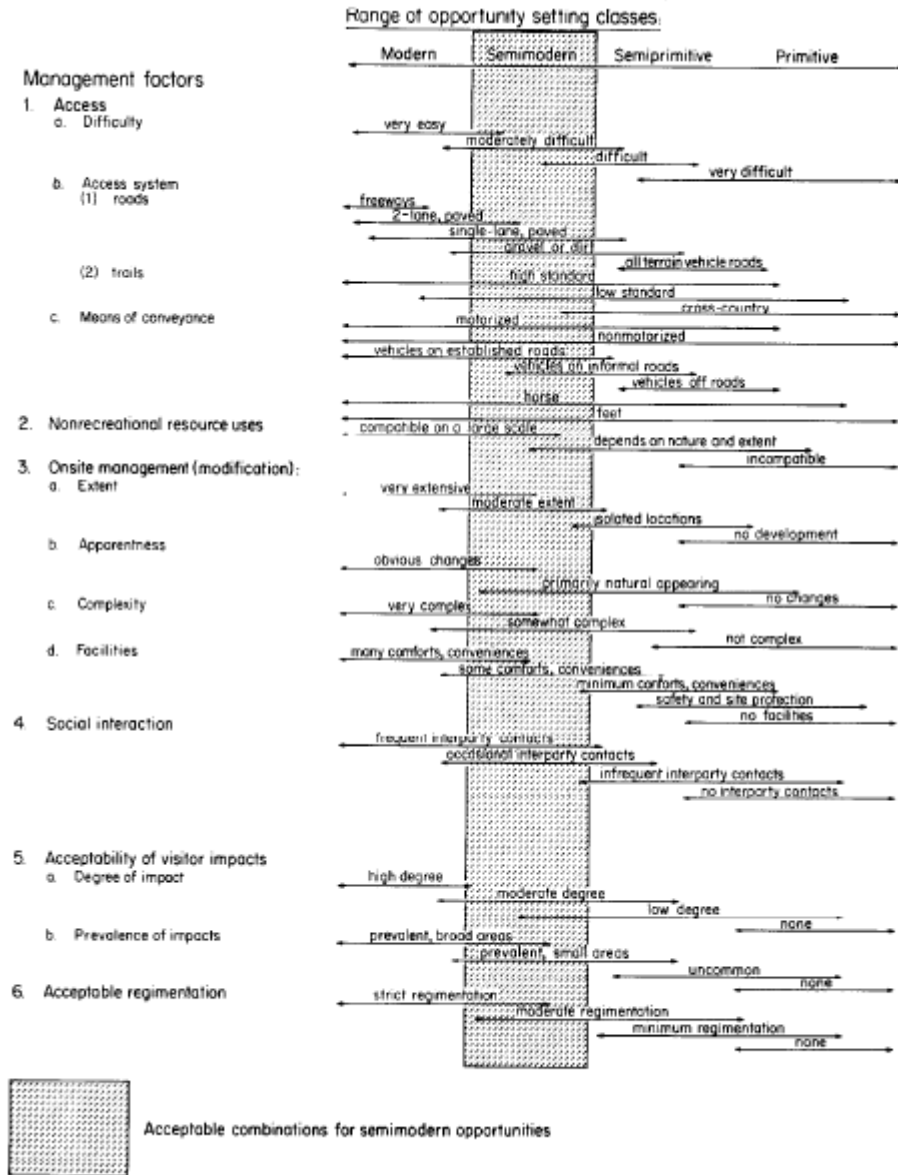
Açık alan rekreasyon yönetim modelleri içerisinde, rekreasyon fırsatlarının konu edildiği bilgilere aslında 1970’li yılların sonlarına doğru değil, J.V.K. Wagar ’ın 1951’de rekreasyon çeşitliliği hakkında yazdığı eserinde rastlanır. Ardından J. Alan Wagar’ın (J.V.K. Wagar’ın oğlu) 1963 ve 1966 yıllarında kaleme aldığı “*Campground for Many Tastes and Quality in Outdoor Recreation*” ve E.L. Shafer’in 1969 yılında yazdığı “*The Average Camper Who Doesn't Exist*” eserlerinde de yer verilmiştir (Brown, 1989: 413; McCool vd, 2007: 43).

Tablo 2.1 Brown, Driver ve McConnell'e Ait İlk RFD (ROS) Düzenlemesi

Fırsat Sınıfları		Deneyim Fırsatları	Fiziksel Düzenlemeler	Sosyal Düzenlemeler	Yönetsel Düzenlemeler
Yabanıl (Primitive)	Kullanıcı yoğunluğunun ve izlerinin çok az olduğu, el değmemiş, tamamen yabanıl, insan yaşamının olmadığı çok büyük alanlar				
Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize olmayan	Sınırlı da olsa kullanıcıların olduğu, orta büyüklükte ve motorlu araç trafiğine izin verilmeyen yarı yabanıl yerler				
Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize	Yarı yabanıl, ancak sınırlı da olsa motorlu araç trafiğine açık alanlar				
Kırsal	Doğal alanlarla uyumlu ve iç içe, insan yaşamının, standart yolların olduğu alanlar				
Yoğun	Doğal alanı büyük oranda değişmiş, yolu olan, doğal çevreyle ilişkili ve yoğun insan kitlesi kullanımına uygun tesisler ve binaların yer aldığı, araç parklarının da bulunduğu alanlar				
Modern Kentsel	İnsan yaşamının yoğun olduğu, ev, mağaza ve sosyal tesislerin olduğu, kentsel dokunun karakterini taşıyan alanlar				

Kaynak: Brown vd., 1978: 80-82'den uyarlanmıştır

RFD ilk çıktığı aşamadan itibaren evrilerek birçok farklı alana uyarlanmıştır. Brown ve Manfredo (1982) çorak alanlara, Butler ve Waldbrook (1991) turizme (TOS), Kaltenborn ve Emmelin (1993) Norveç-Svalbard takımadası arktik alana, Boyd ve Butler (1996) ekoturizme (ECOS), Kliskey (1998) yabanıl alanlara, Orams (1999) deniz alanlarına, Dawson (2001) doğal alanlara, More vd., (2003) özel mülk alanlarına, Aukerman ve Haas, (2004) su alanlarına (WROS), Flanagan ve Anderson (2008) sadece yabanıl alanlara, Aukerman ve Haas (2011) su ve arazi tabanlı alanlara (WALROS) uyarlamışlardır (McCool vd, 2007: 46; Pettengill ve Manning 2011: 3). Görsel 2.1'de RFD'nin Clark ve Stankey (1979) tarafından oluşturulan yabanıl, yarı yabanıl, yarı modern ve modernden meydana gelen dört sınıflı yayınlanmış ilk orijinal hali görülmektedir.

Görsel 2.1 RFD'nin Clark ve Stankey'ye (1979) Ait Dört Sınıflı İlk Orijinal Belgesi

Kaynak: Clark ve Stankey, 1979: 15

Driver ve Brown (1978: 29) RFD'yi özetle; belirli bir mekana ait rekreasyonel faaliyetler arasında ayırım yapılabilmesinin, ancak o mekandaki deneyim fırsatları türlerini (Görsel 2.2) tarif ederek gerçekleştirilebileceğini belirtmişlerdir. Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD), rekreasyon etkinliklerinden fazlasını temel aldığı gibi alandaki faaliyetlerin niteliklerini de içerir. Aynı zamanda, alandaki her sınıflamada oluşturulacak tesislerin sayısını ve yapay dokunun miktarını belirlemesiyle, rekreasyon deneyimini de etkiler. Bir başka katkısı ise ziyaretçilerin doğal yaşam alanlarındaki etkisini en aza indirmenin sınırlarını belirler (Bell, 2008: 21). RFD, farklı nitelikteki rekreasyon türlerinin başka bir rekreasyon

aracına geçişine imkan vermesi dolayısıyla, değişik tür ve biçimdeki rekreasyonel etkinliğe katılan bireylerin, farklı deneyim ve tatmin ile faydaya ulaşmasını da sağlar (Clark ve Stankey, 1979: 7)

Aynı kişiler, aynı rekreasyon faaliyetinden, kullandıkları farklı araçlarla farklı deneyim kazanırlar.

Görsel 2.2 Aynı Tür Rekreasyon Etkinliğinin, Farklı Araçlarla, Farklı Deneyim Örneği
Kaynak: USDA FS, 2010:6

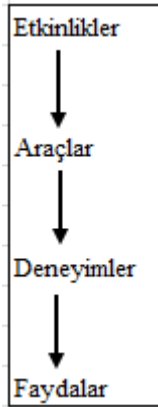
Artan doğal çevre kullanımı ve endişeleri, beraberinde çevre koruma hassasiyetini de getirmiştir. Turizm açısından henüz planlanmamış uzak bölgelerde var olan nadir ve önemli doğal kaynaklar üzerindeki baskı, hızla ticarileşen açık alan ve doğaya yönelimin sonuçlarındandır (Butler ve Waldbrook, 1991: 21). Özgürce yapılan seçimler demokratik bir haktır. Açık alan rekreasyon seçimleri de ulaşım, konaklama veya eğitim gibi seçimlerdir. Dış mekan rekreasyon seçimleri, seçim özgürlüğünün sosyal amacını gerçekleştirirken, aynı zamanda seçim yelpazesinin de geniş olmasını gerektirir. Bir rekreasyon fırsat dağılımı; dağılımdaki bir noktadan, bir sonraki nokta arasında değişen fırsat sürekliliğini temel alır. Dağılımın gerçekleşmesi iki ana işleve bağlıdır. Bunlar; dağılım arasındaki iki noktayı ve noktalar arasında ne olduğunu tanımlamak ve dağılımın bir noktasındaki fırsatın

hususiyetlerini, diğerlerinden ayıran ölçütler belirlemektir (Driver ve Brown, 1978: 27-28).

Rekreasyon Fırsat Dağılımı kavram ve planlama süreci olarak iki ayrı şekilde tanımlanabileceği gibi (McCool vd., 2007: 46), bir yere, mekana değer veren sosyal, fiziksel, biyolojik ve yönetsel koşulların bileşimi olarak da açıklanabilir. Bahsedilen fırsat, yönetim açısından yolları, gelişimi ve düzenlemeleri; arazi açısından bitki çeşitliği, topoğrafya, seyir, çevre düzeni ve rekreasyon açısından ise kullanım tipleri ve seviyesinden oluşan koşulları içerirken, bu koşullar ile niteliklerin bileşiminin oluşturduğu çeşitlilik, yöneticilere rekreasyonel fırsat seçenekleri sunar (Clark ve Stankey, 1979: 1). Mekanların bünyesinde bulunan rekreasyon çeşitlerini, ilgili taraflara sınıflama fırsatı veren RFD, dış mekan rekreasyon yönetimi uygulamalarını etkileyen ve birden fazla şekilde uygulanabilen faydalı bir araçtır (Broadhurst, 2003: 167). Son olarak yabanıl ortamın ıssızlığından, kentsel ortamın karmaşıklığına kadar olan süreçte, var olan idari yapılanmayla birlikte rekreasyonel kaynakların (istenen ve mevcut) sınıflandırılmasını sağlayan, fiziksel, yönetsel ve sosyal bileşenlerdeki farklılıkları ortaya koyan, yaygın bir yönetim ve planlama aracıdır (BLM, 2021).

1970’li yıllarda kampa, balık tutmaya veya bot kullanmaya giden kişilerin ne amaçla gittiği çok yalın bir ifadeyle belliyken, günümüzde, gelişen ve değişen teknoloji, farklı türde tesisler ve beklentiler nedeniyle çok değişik kamp, balık tutma ve bot tercihlerine (rafting gibi) evrilmiştir. Şekil 2.1’de görüldüğü gibi karmaşıklaşmış ve bütünleşmiş yapısıyla, araştırmalarda da görüldüğü gibi dört bileşenden oluşan (etkinlikler, araçlar, deneyimler, faydalar) ve rekreasyonel fırsat sunan bu yapı, rekreasyonistlere, farklı deneyim ve fayda sağlayacağı, farklı rekreasyonel araçlardan oluşmuş rekreasyon faaliyetleri talep etmelerini temin eder (Aukerman ve Haas 2011: viii). RFD’nin, Batı Amerika’nın (ABD) kamu arazileri için tasarlanıp uygulanan en gelişmiş envanterleme sistemi olduğu şüphe götürmez bir gerçek olmasının (Bulmer vd., 2002: 1) yanında, araştırma ve yöneticiler için geliştirilmiş, alan planlama yönetiminde kullanabilecekleri çok geniş çevre ve koşullara uygulanan bir araçlar bütünüdür (Brown, 1982: 710). Bu aşamada, insanların fiziksel ve ruhsal durumlarının iyileştirilmesindeki rolü sebebiyle rekreasyon. alanlarının planlanması (Buchecker ve Frick, 2006: 240), insan davranışlarını değiştirmenin zorlukları, zaman alması, kamu - park yöneticilerinin önlemler alması, rekreasyon ve turizmin etkilerinin değerlendirilmesi konu

başlıklarının, turizm- park yönetimi bağlamında daha fazla araştırmaya ihtiyacı vardır (Leung, 2006: 92; Trebicky ve Cihar, 2006: 237).

Şekil 2.1 Rekreasyon Talep Hiyerarşisi

Kaynak: McColl vd., 2007: 54

Rekreasyon talebi belli faaliyetlerden (kayak gibi) düzenlemelerden (orman içi otopark gibi), deneyimlerden (vahşi yaşam farkındalığı gibi) ve bunlardan kazanılan faydalardan (sosyal beraberliğin verdiği güçlü bağ gibi) oluşur. Bu süreçte, önemli rollerden biri de, tatmin deneyimini sağlayan araçları ortaya koyan yöneticilerdir (McCool vd, 2007: 54). Driver ve Brown'un (1978) çalışmalarından yola çıkan Clark ve Stankey (1979: 6) dört ayrı yapıdaki rekreasyon talebi ile ilgili açıkladıkları çalışmalarında tespit ettikleri niteliksel amaçları şöyle belirlemişlerdir:

- Etkinlikler amacı,
- Kendine özgü psikolojik ve deneyim sonuçları ile tatmin amacı,
- Faydalar amacı,
- Belli durumdaki nitelikler (düzenlemeler) amacı.

Kanada'da 1900'ler ve 1950'li yıllar arasında büyüyen bir rekreasyon ve park talebi, 1960'lar ve 1970'ler arasında yerini program ve yatırımlara bırakmıştır. Devam eden gelişim sürecinde 1980'ler ve 1990'lı yıllara ise yönetim, kullanıcılar ve verimlilik damgasını vurmuştur. 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan süreçte, rekreasyon ve parkların genişleyen rolü, fayda ve tarafları konu edinmiştir. 2016 yılı ve günümüze kadar ise, bütünsel yaklaşım, fayda merkezli, kamu ve eşyanın ötesinde anlamlar taşımaktadır (BCRPA, 2009: 9).

ABD'de ormanlık alanlarda rekreasyonun kabul gördüğü, ABD mevzuatındaki ilk yasa 28 Şubat 1899 yılında onaylanmıştır. ABD Ulusal Park Servisinin 1916'da kurulmasına kadar ABD Orman Servisi, ormanlarda rekreasyon alanlarının oluşturulmasına karar vermiş;

nihayetinde ilk yasal, modern kamp alanını da Oregon - Eagle Creek'te Mt. Hood Ulusal Ormanında uygulamaya başlamasıyla süreç gelişmeye devam etmiştir. Aynı yıl *Yerel Ulusal Park Servisinin* 1916'da kurulmasıyla, kuruma *doğal alanları sürdürülebilir şekilde korumak ve rekreasyonel mekanlar olarak parkları geliştirmek* şeklinde iki ana görev verilmiştir. Devamında Ulusal Orman Servisi 1919 yılında, “rekreasyon mühendisi” mimar Arthur H. Carhart’a rekreasyon alanlarının planlanması konusunda görev vermiştir. Arthur H. Carhart, Aldo Leopold ve Robert Marshall ile birlikte, vahşi yaşam rekreasyon alanlarının korunması konusunda, 20. yy erken dönem Amerikan toplumunda milli lider olarak görülmüşlerdir (Williams, 2000: 109). Carhart’ın görevlendirilmesiyle birlikte ilk planlanmış orman rekreasyon alanı Colorado'daki San Isabel Ulusal Ormanı olmuştur. Carhart özellikle el değmemiş doğal alanların ve ormanların müthiş rekreasyon deneyimi sunduğunu, insan ruh ve sağlığına eşsiz nitelikte katkı sağladığını belirtmiştir. Rekreasyonun öncelikli bir yönetim prosedürü olarak görülmesi ve 1937’de Bob Marshall’ın *Rekreasyon ve Arazi Bölüm Başkanı* olarak göreve gelmesiyle daha önce olmayan muazzam rekreasyon tesisleşmesi başlamıştır. İkinci dünya savaşını izleyen yıllarda teknoloji ve ulaştırma alanında yaşanan gelişmeler, boş zaman ve gelirdeki artışlar açık alan rekreasyon talebini de arttırmıştır. Buna karşılık arz çok yetersiz kalmıştır. 1960’lardan itibaren devlet destekli rekreasyona, “*muhteşem açık alanlar (great outdoors)*” parolasıyla ilgi artarken, bu alanların korunması konusu da geniş yer kaplayarak, başka bir çağa evrilmiştir. 1985’te ABD Başkanı R. Reagan tarafından, mevcut rekreasyonel kaynaklarla oluşabilecek rekreasyon kaynaklarını belirleme amacıyla başkanlığa bağlı *Amerikan Açıkalan Komisyonu (Commision on Amerika’s Outdoor)* kurulmuştur. Komisyon daha çok kamu-özel işbirliğini önceleyen bir yapıyla gelişmiş, Orman Servisi bu zaman zarfında evrilmiş, sonuçta *Ulusal Rekreasyon Stratejisi* olarak taçlanmış ve muazzam olumlu gelişmelere katkıda bulunmuştur (Williams, 2000: 17-46).

Doğal alanların ürettiği ekonomik güç konusunda fikir vermesi açısından, 2016 yılında, 16 yaş ve üstü kişilere göre oluşan, ABD Balık ve Vahşi Yaşam Servisinin (*U.S. Fish and Wildlife Service*) yaptığı anket sonuçlarına göre, vahşi yaşam rekreasyon kaynaklı (balık avı, avlanma, vahşi yaşam gözlemi, fotoğraflama) faaliyetlere 103,7 milyon kişi katılmıştır. Ankete göre bu katılımlardan 156,9 milyar USD gelir sağlanmış, 35,8 milyon kişi balıkçılığa, 11,5 milyon kişi avcılığa, 86 milyon kişi vahşi yaşam seyir ve gözlemciliği, fotoğrafçılığı ve balık yemlemesine katılmıştır (U.S. Fish, and Wildlife Service, 2018: 4).

2.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı Faktörleri

Clark ve Stankey (1979: 8), oluşturdukları RFD modelinde, bir önceki bölümde açıkladığımız rekreasyonel imkanları dört önemli faktörle tanımlamışlardır (akt. Butler ve Waldbrook, 1991: 25). *Fırsatı tanımlayıcı faktörler* olarak izah ettikleri bu faktörler:

- Ölçümlenebilir ve gözlemlenebilir faktörler,
- Doğrudan yönetimin kontrolü altındaki faktörler,
- Karar vermeye etkisi bakımından, rekreasyon katılımcılarının tercihleri ve arazi kullanım faktörleri,
- Türlü şartlarla ayırt edilebilir olma faktörleridir.

Bu faktörlerin RFD ile oluşturacağı bileşim, daha önce deneyim kazanılmış yönetim araştırmaları, rekreasyon katılımcılarının tercihleri ve en iyi kararlar doğrultusunda, altı önemli faktöre evrilmiştir. Her sınıf ayrı ayrı tertip edilmiş, *etkinlik fırsatı*, *düzenleme fırsatı* ve *deneyim fırsatıyla* tanımlanır. Bahsedilen bu faktörler, *araç - düzenleme fırsatı* adı altında *erişim*, *rekreasyonel olmayan kaynak kullanımları*, *yerinde yönetim*, *sosyal etkileşim*, *kabul edilebilir ziyaretçi etkileri*, *kabul edilebilir sistematik düzenleme seviyesi* olarak belirlenmiştir (Clarke ve Stankey, 1979: 8). Bu faktörler aşağıda kısaca açıklanacaktır.

2.2.1. Erişim Faktörleri

RFD'nin dağılım boyunca sahip olduğu erişim türleri (toprak yol) ve kullanılan araçlar (otobüs gibi) tasarlanarak, yönetim açısından önem arz eden ve yöneticilere kolaylık sağlayan bir olgu haline gelir. Burada erişim türü kolaydan zora doğru bir özellik taşır. Bazen alanın sahip olduğu özellikler, kullanılacak aracı belirleyebilir. Aslında kullanıcıların erişim tercihlerinin, bazen ulaşım yelpazesinde kesişime uğradığını, araştırma sonuçlarından öğrenmek mümkündür. Örneğin yarı yabanıl alanda bulunan bir orman gölüne ulaşım patikalarla sağlandığı gibi asfalt yolla da olabilir. Kısaca yöneticiler, alanın sahip olduğu doğal özelliklerle bir bileşim oluşturarak tasarım, bakım standartları, belirli düzenlemeler ve alanlara erişimi kolaylaştırıcı çalışmalar yapabilirler (Clarke ve Stankey, 1979: 8).

2.2.2. Rekreasyonel Olmayan Kaynak Kullanımı Faktörleri

Yönetici ve planlamacılar rekreasyon alanlarının, rekreasyonel fırsat bağlamında kalıcı ve kısa vadeli etkilerini değerlendirmeye almalıdır. Örnek olarak, akarsulara HES (Hidro Elektrik Santrali) yapımı kalıcı etkiyi, bunların yapımında çalışan kamyonların oluşturduğu gürültü kısa vadeli etkiyi oluşturur. Alanda bulunan kaynaklarla, kullanıcı çatışması rekreasyon uyumunu etkiler. Şöyle ki, alanda bulunan eski bir su değirmenini rekreasyonel

alana dönüştürmek için kesilen ağaçlara kullanıcı bir nebze olumlu bakarken, aynı yere başka bir tesis yapılması için daha fazla kesilen ağaca tepki gösterir. Planlama ve yönetim sürecini oluşturanların, bu uyumsuz durumu dikkate almaları gerekir (Clarke ve Stankey, 1979: 9).

2.2.3. Yerinde Yönetim Faktörleri

Bu faktör, genel anlamda rekreatif mekanlardaki değişiklikleri kapsar. Alan içindeki binalar, trafik güvenliği ile ilgili alınan tedbirler, nadir canlı varlığı ve çevreyle ilgili çalışmaları içerir. Alanın uygunluğu, kapsam, görünüm, karmaşıklık ve tesis unsurlarındaki değişiklikleri içerir. Alandaki binalar, örneğin rekreasyon kaynaklarının korunması, kullanıcıların güvenliği (bekçi kulübesi gibi) veya rahatlığı (tuvalet gibi) ile ilgili olması mümkündür (Clarke ve Stankey, 1979: 10).

2.2.4. Sosyal Etkileşim Faktörü

Fırsat dağılımı boyunca oluşan farklı rekreasyonel noktalarda tarafların etkileşim ihtimali, alandaki birey sayısı, bunların alan ve zamansal dağılımı, sosyal taşıma kapasitesi unsurları ile kabul edilebilir seviyede sosyal etkileşim, rekreasyon fırsatının mühim bir ayağını oluşturur. Modern ortamlardaki sosyal etkileşimin yabanıl alanlara göre daha yüksek olması beklenir. Rekreasyon katılımcılarının alanlardaki etkileşimlere gösterdikleri tepkiler de farklılık gösterebilir. Örneklendirilirse orman içi gölde, oltayla balık tutanların birbirleriyle karşılaşmalarına verdikleri tepki, gölde tekneyle balık tutanlara verdikleri tepkiden farklı olabilir. Bir alandaki insan sayısı, mekan ve zaman içinde nasıl dağıldığı ve taraflar arasındaki etkileşim olasılığı, fırsat dağılımı boyunca farklı sınıflarda, uygun sosyal taşıma kapasitelerinin belirlenmesinde önemli unsurlardır. Bununla beraber, alan yöneticileri, etkileşim seviyesiyle birlikte kullanılan araçlara da hassasiyet göstermelidir (Clarke ve Stankey, 1979: 11).

2.2.5. Kabul Edilebilir Ziyaretçi Etkileri Faktörü

İnsanların, sahip olunan kaynakları kullanmaları, doğal olarak etkilerini de beraberinde getirirken, rekreasyon alanları bunun dışında kalmaz. Etki insan üzerine (hatalı etkinlikler, değer kayıpları, gürültü) olduğu gibi, kaynaklar üzerine de (nadir hayvan avı, yeraltı suyunun kirlenmesi) olabilir. Elbette hem yöneticiler, hem de kullanıcılar bu etkilerden kaygı duyarlar. Ancak burada yöneticilerin gözeteyeceği asıl mesele, etkinin seviyesi ile kullanılacak fırsat dağılımı türünün uyumudur. Çevresel etki değerlemesinde *büyüklik* ve *ehemmiyet* meseleyi çözmede katkı sağlayan iki kavramdır. Rekreasyon alan kullanımında ortaya çıkan etkinin büyüklüğü ve buna sebep olan türler ve çözüm yollarını ortaya koymak

uzman ekiplerin sorumluluğundadır. Rekreasyon kullanıcıları arasında, modern alanlarda etkilere gösterilen (yönetimsel, ekolojik veya sosyal) hoşgörü seviyesi, yabanıl alanlara göre daha fazladır (Clarke ve Stankey, 1979: 13).

2.2.6. Kabul Edilebilir Sistemli Düzenlemeler Faktörü

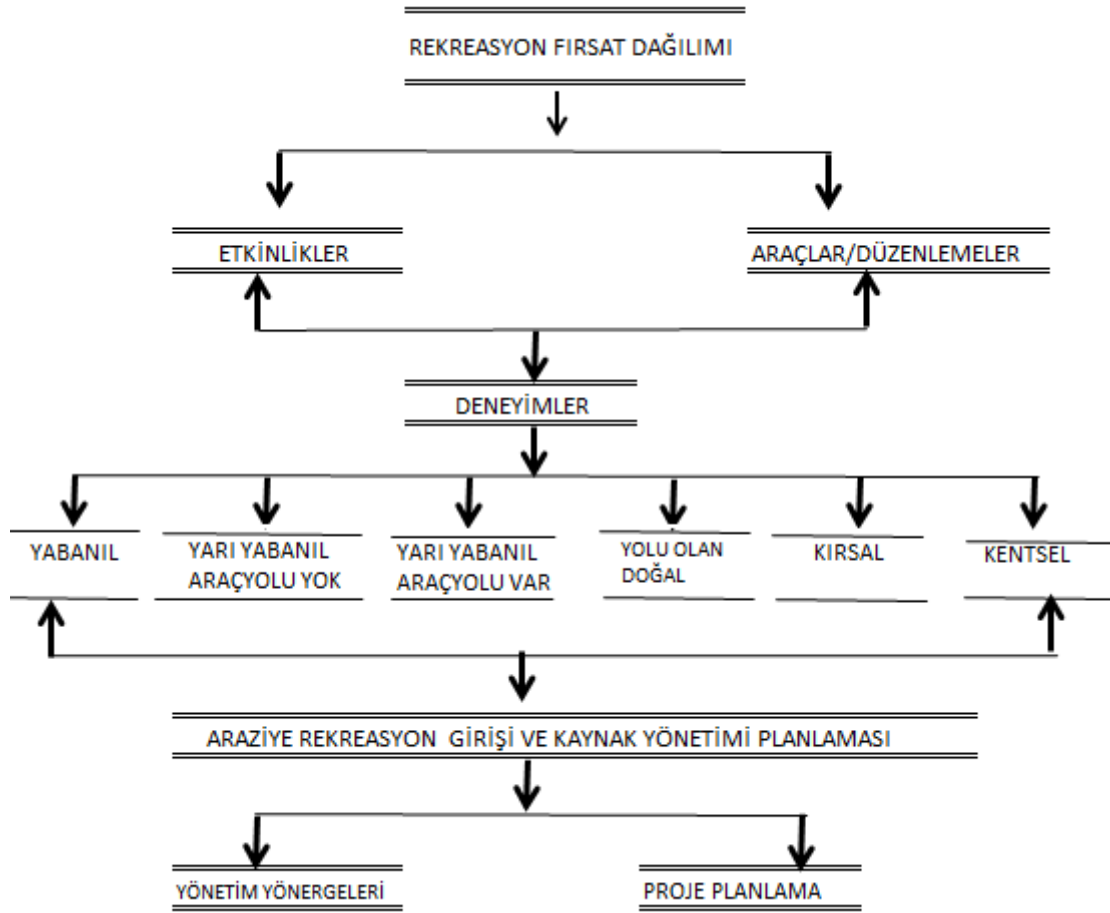
Farklı fırsata özgü bir nitelik olması dolayısıyla rekreasyon kullanımının kapsamı, doğası ve seviyesi önemli bir aşama olarak karşımıza çıkar. Belirli kurallar, tedbirler, yönetmelikler veya yasal yaptırımların eşlik ettiği bir dizi kontrollerden oluşan önlemler, tasarım aşamasında alan kullanımına uygulanabilir olmalı ve kalabalıkların yol açacağı olumsuz etkileri en aza indirme ilkesi her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle kural olarak doğallığın korunması, ziyaretçi kontrollerini sistemli hale getirmeyi ve bir dizi düzenlemeleri gerektirir (Clarke ve Stankey, 1979: 13-14).

2.3 Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflamaları

RFD, yukarıda da anlatıldığı gibi Driver ve Brown (1978) tarafından ortaya atılan, Clark ve Stankey (1979) tarafından geliştirilen ve 1982 yılında bir model olarak USDA FS, (1982: 11) tarafından uyarlanarak kullanılmaya başlanmıştır. RFD, son olarak Aukerman ve Haas (2011) tarafından su ve arazi tabanlı olarak (WALROS) 2011 (ilk basım 2004 WROS şeklinde idi) yılında yeniden düzenlenip geliştirilmiştir. Modelin son kez uyarlanıp düzenlenmesi dolayısıyla ABD Orman Servisi (USDA FS, 2011) tarafından geliştirilen bu modelin, rekreasyon planlamalarında temel alınması gerekir diye düşünülebilir.

2.3.1 Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı Orman Servisi (USDA FS) Rekreasyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması

Rekreasyon Fırsat Dağılımı tamamında Şekil 2.2’de görüldüğü gibi altı ana rekreasyonel sınıfa ayrılır (USDA FS, 1982: 11) ve her sınıf onu tanımlayan etkinlikler (*activities*,) düzenlemeler-araçlar (*settings*) ve deneyimler (*experiences*) bazında eşsizdir (Brown ve Manfredo, 1982: 25).

Şekil 2.2 USDA FS Tarafından Geliştirilen İlk ROS Rehberi Sisteminin Orijinal Hali

Kaynak: USDA FS, 1982: 11

ABD Orman Servisinin (USDA FS, 1982) referans aldığı sınıflamalar;

- Yabanıl (*Primitive*): Kullanıcı yoğunluğunun ve izlerinin çok az, el değmemiş, tamamen yabanıl, insan yaşamının olmadığı çok büyük alanlar.
- Yarı Yabanıl Araç Yolu Olmayan (*Semi Primitive Non Motorized*): Sınırlı da olsa kullanıcıların olduğu, orta büyüklükte ve motorlu araç trafiğine izin verilmeyen yarı yabanıl yerler.
- Yarı Yabanıl Araç Yolu Olan (*Semi Primitive Motorized*): Yarı yabanıl, ancak sınırlı da olsa motorlu araç trafiğine açık alanlar.
- Yolu Olan Doğal Alanlar (*Roaded Natural*): Doğal alanlarla uyumlu ve iç içe, insan yaşamının, standart yolların olduğu alanlar.
- Kırsal (*Rural*): Yolu olan, doğal çevreyle ilişkili ve yoğun insan kitlesi kullanımına uygun tesisler ve binaların yer aldığı, araç parklarının da bulunduğu alanlar.

- Kentsel (*Urban*): İnsan yaşamının yoğun olduğu, ev, mağaza ve sosyal tesislerin olduğu, kentsel dokunun karakterini taşıyan alanlar.

Tablo 2.2’de de görüldüğü gibi altı sınıftan oluşan, etkinlikler, düzenlemeler ve deneyimlerin bileşiminin, bir yelpaze veya süreklilik boyunca oluşan dağılımı, RFD’nin tanımını oluşturur (USDA FS, 1982: 12). Ancak planlama amacının hedefleri bağlamında, RFD sınıflama sayısı uygulamalarda farklılık gösterebilir (McCool vd, 2007: 49).

Tablo 2.2 Rekreatyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması ve Tipik Araçsal Nitelikler

Yabanıl (Primitive)	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Araç Yolu Olmayan	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Araç Yolu Olan	Doğal - Yol var	Kırsal	Kentsel
Kullanıcı yoğunluğunun ve izlerinin çok az, el değmemiş, tamamen yabanıl, insan yaşamının olmadığı çok büyük alanlar	Sınırlı da olsa kullanıcıların olduğu, orta büyüklükte ve motorlu araç trafiğine izin verilmeyen yarı yabanıl yerler	Yarı yabanıl, ancak sınırlı da olsa motorlu araç trafiğine açık alanlar	Doğal alanlarla uyumlu ve iç içe, insan yaşamının , standart yolların olduğu alanlar	Yolu olan, doğal çevreyle ilişkili ve yoğun insan kitlesi kullanımına uygun tesisler ve binaların yer aldığı, araç parklarının da bulunduğu alanlar	İnsan yaşamının yoğun olduğu, ev, mağaza ve sosyal tesislerin olduğu, kentsel dokunun karakterini taşıyan alanlar

Kaynak: USDA FS, 1982: 13-15

İlkelden moderne Tablo 2.2’de de görüldüğü gibi geniş bir çeşitlilik imkanı sunan, etkinlik, deneyim ve düzenlemeler içeren rekreatyoneel fırsat dağılımı (Görsel 2.3); türler ve nitelik bazında kullanım seviyeleri, yönetimsel koşullar ve doğal çevrenin her birinin uygun bir şekilde birleştirilmesiyle kaliteli rekreatyoneel fırsat üretilmesini sağlayabilir (Clark ve Stankey, 1979: 45).

Görsel 2.3 USDA FS Rekreatyon Fırsat Dağılımı Sınıflaması Örnekleri

Kaynak: USDA FS, 2010: 7

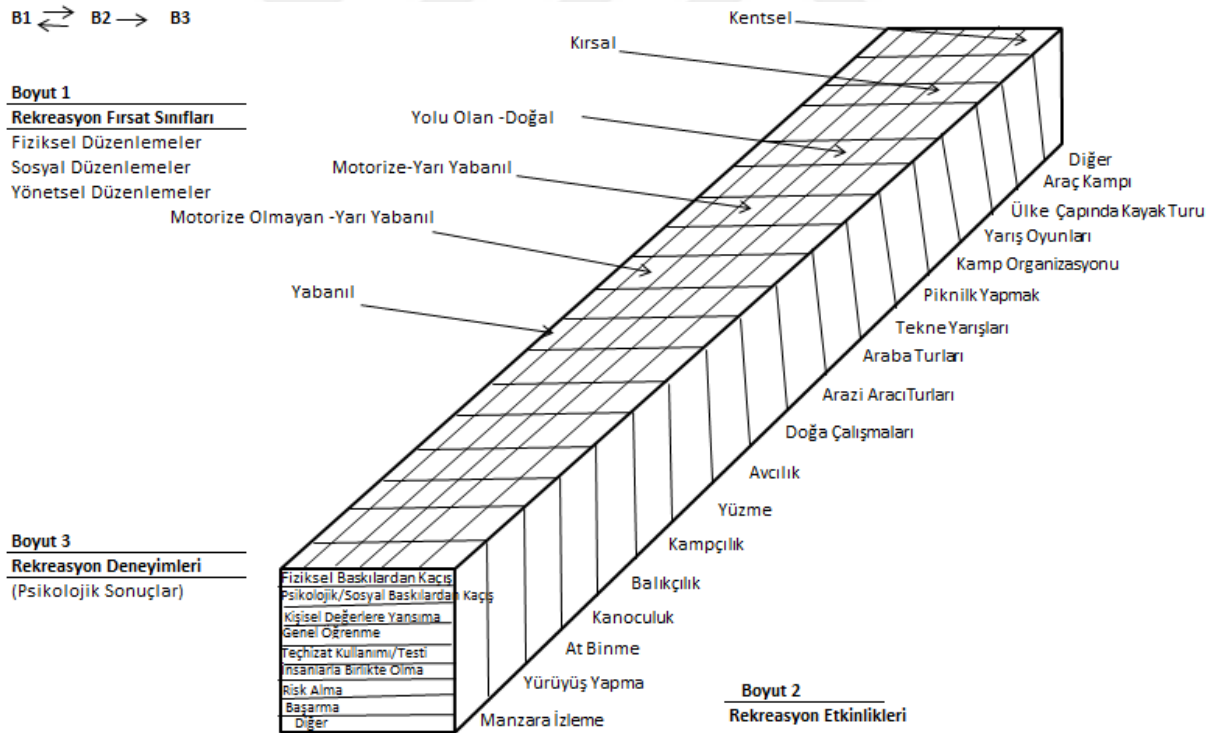
Aukerman ve Haas (2011: 5), fırsat dağılımı tanımlamalarını Şekil 2.3'deki gibi düzenleyip açıklayarak, bileşenlerin bireysel, toplumsal, ekonomik ve çevresel anlamda, toplumsal kazanca da katkı sağladığı sonucuna varmıştır.

Recreasyon Etkinliği +	Araçlar =	Deneyim >>	Faydalar
Çokça Etkinlikler	Fiziksel nitelikler	Çok boyutlu	Bireysel
	Sosyal nitelikler	Çoklu duyu	Toplumsal
	Yönetimsel nitelikler		Ekonomik
			Çevresel
Yönetim uygulamaları		Rekreasyon katılımcı tüketimi	Toplumsal Kazanç

Şekil 2.3 Rekreasyon Fırsat Dağılımı Bileşenleri

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 5

Şekil 2.4'te de görüldüğü gibi ABD Orman Servisi, 1986 yılında düzenlediği rekreasyon fırsat dağılımı modelini üç boyutlu olarak, etkinliklerden (yüzme, kamp, balık tutma gibi), sınıflardan (yabanıldan kentsel altı sınıf) ve buradan elde edilecek rekreasyon deneyimlerinden (fiziksel, sosyal, başarı gibi) oluşturmuştur (USDA FS, 1986: 36).

Şekil 2.4 1986 Yılına Ait USDA FS'nin Oluşturduğu Rekreasyon Fırsat Dağılımı Bileşenleri Orijinali

Kaynak: USDA FS (i), "ROS Book 1986" 1986: 36

Şekil 2.4'te etkinlikler ve rekreasyon fırsat dağılımı sınıflamalarından oluşan boyutlar vardır. Bu boyutların arasında çift yönlü, bu iki boyutla da rekreasyonel deneyim boyutunun arasında tek yönlü ilişki vardır.

2.3.2. Su ve Arazi Tabanlı Rekreyasyon Fırsat Dağılımı (WALROS) Sınıflandırmaları

Aukerman ve Haas (2011: ix), RFD sınıflamasını, USDA FS (1982) ile benzer özellikler taşıyan biçimde, su ve arazi tabanlı olarak ana sınıflamaya tabi tutmuşlardır. Düzenlenen bu yeni yöntem, Şekil 2.5'te de görüldüğü gibi kentselden başlayıp yabanıla kadar devam eden ve altı kategoriden meydana gelen rekreyasyon sınıflamasından oluşur.

Su ve Arazi Tabanlı Rekreyasyon Fırsat Dağılımı					
Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Doğal kırsal	Yarı yabanıl	Yabanıl

Şekil 2.5 Aukerman ve Haas RFD Sınıflaması

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: ix

Aukerman ve Haas (2011: 6) mevcut sulak ve karasal alan rekreyasyon fırsat sınıflaması tanımlamalarında var olan, etkinlik, düzenleme ve deneyime, Tablo 2.3'te de görüldüğü gibi fayda kısmını da eklemiştir. WALROS (*Water and Land Recreation Opportunity Spectrum- Su ve Arazi Tabanlı Rekreyasyon Fırsat Dağılımı (RFD)*) adını verdikleri sınıflamayı su ve arazi bazında, iki ana düzlemde, RFD sınıflamasıyla bileşen haline getirmiştir. Oluşturulan bu sınıflamalar; etkinlikler, araçlar, deneyimler ve fayda bileşenleri ile her bir sınıflama, değişik türde rekreyasyon dağılımını oluşturur.

Tablo 2.3 Altı sınıflı WALROS (Su ve Arazi Tabanlı Rekreyasyon Fırsat Dağılımı) Dağılım Disiplinleri

Dağılım Tanımlayıcıları	Altı Sınıflı WALROS Dağılımı					
	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş Kırsal	Doğal Kırsal	Yarı Yabanıl	Yabanıl
Rekreasyon Etkinlikleri Rekreasyon Araçları - Fiziksel Nitelikler - Sosyal Nitelikler - -Yönetimsel Nitelikler Rekreasyon Deneyimleri Rekreasyonel Fayda						

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 6

Tablo 2.3'te görülen dağılım bileşenleri, yöntemi daha iyi anlamak maksadıyla ayrı ayrı açıklamak faydalı olacaktır. Bu bileşenler aşağıda tek tek açıklanacaktır.

2.3.2.1. Rekreyasyon Etkinlikleri (Recreation Activities)

Yüzlerce etkinlikten oluşan, teknolojik gelişmeler ve toplum ilgisinin artışı nedeniyle daha da büyümeye devam eden ve literatürde geniş yer kaplayan rekreyasyon etkinlikleri, genel olarak su ve arazi tabanlı olarak Tablo 2.4'deki gibi iki ayrı gruba ayrılabilir (Aukerman ve Haas, 2011: 6-7). Daha sonra arazi tabanlı, su tabanlı, kar ve buzul tabanlı olarak son şeklini alan RFD, ABD'nin geniş rekreyasyon alanlarında uygulanmaya konmuştur (USDA FS, 1982: 6). RFD, rekreatif alanlarda kullanılacak etkinlikler açısından, yöneticilere geniş bir resim

sunabilir. Bu etkinlikler, örneğin rekreasyon aracı olarak bisiklet kullanımı, yolu olan kırsal alanlarda gerçekleştirilebileceği gibi, kent içi de olabilir. Yine aynı şekilde yüzme etkinliği de fırsat dağılımı boyunca her yerde olabilir.

Tablo 2.4 Su ve Arazi Bazlı Rekreasyon Etkinlikleri

	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Doğal Kırsal	Yarı İlkel	İlkel
Su Tabanlı Etkinlikler						
Su kayağı	←			→		
Sürat teknesi	←			→		
Kişisel tekne gezintisi	←			→		
Yavaş kayak gezintisi	←				→	
Balıkçılık	←					→
Tekne yaşamı	←				→	
Rafting	←					→
Kano kullanma	←					→
Kayak yapma	←					→
Yüzme	←					→
Dalma	←				→	
Deniz paraşütü	←			→		
Arazi Tabanlı Etkinlikler						
Gelişmiş kamp kullanımı	←			→		
Kaba kamp alanı kullanımı		←			→	
Sırt çantalı gezi			←			→
Arazide araç kullanımı		←			→	
At binme		←				→
Yaban hayatı izleme	←					→
Avcılık			←			→
Golf	←		→			
Plaj etkinlikleri	←				→	
Kar aracı kullanımı	←				→	
Piknik	←					→
Yorumlayıcı programlar	←				→	
Yürüyüş	←					→
Bisiklet kullanımı	←			→		

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 8

Tablo 2.4'te de görüldüğü gibi etkinlikler dağılım boyunca geniş bir alanda uygulanabilirliği sayesinde, bu alanların farklı araçlarla (sosyal, yönetsel ve fiziksel) kullanılması farklı deneyimleri beraberinde getirebilir. Aynı etkinlik farklı sınıflamalarda, rekreasyon kullanıcılarına farklı deneyim fırsatı sunabilir. Yüzmeye giden biri, kırsal bölgelerde olabilecek gölde de yüzebilir, yarı ilkel bölgedeki gölde de yüzebilir. Her iki yerde de etkinlik aynı olmasına rağmen alınacak deneyim farklı olabilir. Birine bisikletle

gidilebilirken, diğerine otobüs veya arabayla gidilebilir. Bu deneyimi yaşamak isteyenlere, fırsat dağılımı geniş imkanlar sunabilir.

2.3.2.2. Rekreasyon Araçları (Düzenlemeleri)

Belirli bir etkinliği, rekreasyonel ortamlarda, fiziksel, sosyal ve yönetsel niteliklerle özel bir deneyime dönüştüren bileşim, rekreasyon araçlarını oluşturur (Aukerman ve Haas, 2011:7). Fiziksel, sosyal ve yönetsel nitelikli rekreasyon araçları Tablo 2.5'te verilmiştir. Bunlar belirli ve özellikli talebin en iyi ifade edildiği ve görüşlerin açıkça ortaya konduğu yerlerdir (McCool vd, 2007: 54). Doğayı hissetmek, gözlemlemek isteyen birinin, özümseyerek, yavaş yavaş ve yaya olarak yürüyeceği, aynı zamanda az kişinin varlığının olduğu bölgeleri talep etmesi rekreasyonel araçlara örnek gösterilebilir.

Tablo 2.5 Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD) Rekreasyonel Araçlar Tablosu

Fiziksel Nitelikler	Sosyal Nitelikler	Yönetsel Nitelikler
Karasal bitki örtüsü	Rekreasyonistler (tür, sayı)	Dinlenme tesisleri
Sulak bitki örtüsü	Ziyaretçi beklentileri	Su depolama tesisleri
Su kalitesi	Ziyaret desenleri	Su dağıtım sistemleri
Topraklar / kayalar / uçurumlar	Ziyaretçi davranışları	Kurallar ve yönetmelikler
Topografi / eğim	Ziyaretçi güvenliği sorunları	Değerlendirmeler
Balık ve yaban hayatı	Ziyaretçi çatışmaları	Ücretler ve maliyetler
Doğal sesler	Yıkım ve dağılımlık	Site tasarımı
Görsel kaynaklar	Otomobiller ve trenler	Sağlık ve güvenlik kuraları
Su akışları	Tarihi yerler	Sezon uzunluğu
Su kotları	Kültürel kaynaklar	Bakım onarım
Nesli tükenmekte olan türler	Bitişik özel arazi kullanımları	Rekreasyon programları
İnsani gelişim	Özel kullanımlar	Kolluk kuvvetleri / güvenlik
• Endüstriyel / ticari	Özel değerler	Tabelalar
• Belediye / konut	Kullanım yoğunluğu	Restorasyon faaliyetleri
• Yapay yapılar	Teknelerin türleri, boyutları ve sürati	İdari siteler
• Altyapı	Kıyı şeridi aktivitesi	Rezervuar çekilmesi
Su yüzey alanı	Uçaklar	Su güvenlik işaretçikleri / işaretleri
Nehir uzunluğu, genişliği	Ticari nakliye	Balıkçılık yönetimi
Nehir akışı	Gürültünün türü ve seviyesi	Bitkisel yönetim
Doğal tehlikeler	Rahatsız edici davranış	Yollara / kıylara erişim
Hava kalitesi	Yasadışı faaliyetler	Erişilebilir tesisler
Doğal güzellik	Tarımsal faaliyetler	Personel ve gönüllüler
Jeolojik oluşumlar		Devriye seviyesi
İklim ve rüzgarlar		İzinler
Kanallar ve balıkçı sığınağı		

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 9

Rekreasyon yöneticileri tanımlanmış alanlarla ilgili, kullanıcılara sosyal ve fiziksel etkinlikler sağlarlar. Bu alanların her yönüyle açıklanmış ve mühim bir rol üstlenen belirlenmiş ilkelerle modellenmiş olmasına dikkat edilmelidir. İlkelerde oluşabilecek değişikliklere, yöneticiler, hemen müdahale etmek yerine, oluşturulmuş ilkeleri temel alarak

durum tespiti yapması ve izlemesi gerekir. Ancak rekreasyonel alanlarda oluşacak yönetsel sapmalar ilke veya ilkelerin değiştirilmesini zorunlu kılıyorsa, idari ve yasal sonuçlar hesaplanarak, değişim kayıt altına alınıp belgelendirilmelidir. Planlamaların izlenme sürecinde ortaya çıkabilecek sapmalar; kullanıcı memnuniyetsizliğinde artış, kültürel ve çevresel kaynaklardaki kayıplar, rekreasyon kullanıcılarındaki azalmalar, kullanıcılar arasında artan çatışmalar ve dağılım fırsatında oluşan değişiklikler olarak karşımıza çıkabilir. Rekreasyon faaliyetlerini, katılımcılara farklı araçlarla fiziksel, sosyal ve yönetsel tanımlamalarla rekreasyon yöneticileri sunar ve katılımcıların farklı deneyim yaşamalarını sağlar (Aukerman ve Haas, 2011: 36-37). Rekreasyon katılımcılarının aradığı değerli ve gerekli unsurlar ise net bir tutumla ortaya konmalıdır. Bunlar fiziksel, sosyal ve duygusal olarak şöyle gruplandırılabilir (Broadhurst, 2003: 102-103);

- **Aranan Fiziksel Çevre:** Ölçek, eğim, görünüm, karmaşıklık, kaya, toprak, su, sıkıştırma derecesi; maruz kalınan elementler; güneş, rüzgar, yağmur, kar; mekan, sıcaklık, nem, su ve hava kalitesi, aydınlatma; çevreyi değiştirme yeteneği: enerji, güç, su mevcudiyeti; malzemeleri tedarik etmek ve atıkları çıkarmak için sistemler.
- **Aranan Sosyal Çevre:** Amaç; faaliyet veya faaliyetlerin karışımı; katılan insanlar; sayı, yaş, sosyo-demografik özellikler; farklı grupların ve bireylerin tercihleri; mal sahipleri ve yöneticiler; kamu, gönüllü, özel; kontrol derecesi; motivasyon (örneğin, finansal kazanç gereklidir).
- **Aranan Duygusal Ortam:** Ortam, samimi / soğukkanlı, uyarıcı / sakin, samimiyet / yalnızlık.

Rekreasyon araçlarını oluşturan fiziksel, sosyal ve yönetsel niteliklerin tanımlamaların ne olduğuna, bu aşamada özetle değinmekte fayda vardır:

- *Fiziksel Nitelikler*

Fiziksel nitelikler, alanlardaki insan varlığının oluşturduğu görünümle ses, boyut ve çevresel mekanda oluşturduğu değişimin miktarı olarak açıklanabilir. Bu üç özellik, planlama sürecinde RFD sınıflamalarında ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Örneğin insan varlığının oluşturduğu görünüm, kentsel sınıflamadan ilkel sınıflamaya kadar her bir aşamada değerlendirilmelidir (USDA FS, 1982: 16). Fiziksel araçlar, ilkel bir ortamda gölde balık tutulan yerin özelliği olduğu gibi, kent ormanındaki yürüyüş yolunun özelliklerini de kapsar. Nadir bir bitkiyi yabancı ortamında görmek isteyen biri, rekreasyon alanına ulaşmanın şartlarını (uzaklık, gidilecek yol türü, kullanılacak araç vb.) bilmek ister.

Katılımcıların sahip olduğu insani gelişim ve kaynakların oluşturduğu bileşim, diğer niteliklerle beraber rekreasyon deneyim türünün seçiminde etkili olur. Aynı zamanda alanın sahip olduğu nitelikler de rekreasyon türünün seçimine de etki eder. Alana olan uzaklık ve

ulaşım, alanın sahip olduğu doğal nitelikler katılımcıların artmasına veya azalmasına sebep olabilir. Ancak, burada unutulmaması gereken konu, alanda yapılacak değişimlerin geri döndürülemez olduğu veya geri döndürmenin çok zor olduğudur. WALROS’da envanterleme aşamasında alanla ilgili kullanılan derecelendirme listeleri Tablo 2.6’da mevcuttur (Aukerman ve Haas: 2011: 38). Alanda çalışacak ve envanterleme yapacak görevlilerin, alanla ilgili kullanacakları tablolarda bu listelerde bulunan maddeler işaretlenir. Örneklendirmek gerekirse, banliyö alanlarında yapılaşmayla ilgili işaretlenmesi gereken yerler, *düzenleme yapılan alanların % 50-80’inde görülen, çok yaygın, yaygın, çok bariz ve çok* olarak karşımıza çıkar.

Tablo 2.6 WALROS Derecelendirme Listesi

Kentsel	Banliyö	Gelişmiş Kırsal	Doğal Kırsal	Yarı Yabanıl	Yabanıl
% 80–100	% 50-80	% 20-50	% 10–20	% 3-10	% 0-3
Baskın	Çok yaygın	Yaygın	Bazen	Küçük	Çok küçük
Kapsamlı	Yaygın	Genel	Seyrek	Az	Çok az
Oldukça çok	Çok bariz	Bariz	Dönemsel	Seyrek	Ender
Aşırı	Çok	Orta derece	Biraz	Çok az	Hiç

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 25

Yarı yabanıl alanda yapılan bir barajın, su ve arazi RFD fiziksel nitelikleri göz önüne alındığında Tablo 2.7’deki gibi örnek tablo ortaya çıkar.

Tablo: 2.7 RFD Örnek Fiziksel Nitelikler

Fiziksel nitelikler	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Kırsal doğal	Yarı yabanıl	Yabanıl
Gelişim derecesi: İnsan yapımı varlıkların genişlemesinin görüş ufkuına etkileri. (Otoyollar, marinalar, barajlar, havaalanları gibi)	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3
Büyük yerleşkelere uzaklık: Barajlara, tatil köylerine, yerleşim alanlarına veya ticari merkezlere olan uzaklık.	0,5 milden az	0,5 - 2,00 mil	2 - 5 mil	5 - 8 mil	8 - 10 mil	10 milden fazla
Doğal kaynak değişiminin derecesi: Ziyaretçilerin gelişim, insan faaliyetleri veya teknoloji kaynaklı doğal kaynak değişim farkındalığının artırılması	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3
Su kalite standartı	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartlarının üstünde	Devlet standartlarının üstünde
Hava kalite standartı	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartında veya üstünde.	Devlet standartlarının üstünde	Devlet standartlarının üstünde

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 39

WALROS'un 2011 yılında Aukerman ve Haas (2011) tarafından hazırlanan orijinal fiziksel envanterleme listesi Tablo 2.8'de görüldüğü gibidir. Kentselden yabanıla altı sınıftan oluşan fiziksel envanterleme, rekreasyon alanının gelişim derecesi, bir topluluğa aidiyyet açısından onlara duyulan yakınlık algısı derecesi, doğal kaynakların tüm etmenlerden kaynaklanan değişim derecesi, su kaynaklarında var olan yapılaşmalara olan mesafe ve doğal ortamın rekreasyon alanına hakim olma derecesinin oluşturduğu puanlama sonucu ortaya çıkar.

Tablo 2.8 WALROS Örnek Fiziksel Envanterleme Listesi

Gelişim derecesi —Barajlar, büyük köprüler, marinalar, parklar, tatil köyleri, otoyollar veya diğer belediye, konut, endüstriyel veya ticari yapıların mevcut olma derecesi	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3					
Bir topluluğa yakınlık algısı —Ziyaretçilerin bir topluluğa özgü görünüm, ses ve sezgilerine yakınlık hissetme derecesi.	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3					
Doğal kaynakların değişim derecesi —Ziyaretçilerin insan faaliyeti, teknoloji veya gelişimin doğal kaynakları değiştirdiğinin farkında olma derecesi.	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3					
Su kaynağı üzerindeki veya yakınındaki yapılaşmaya olan mesafe — Barajlar, büyük köprüler, marinalar, tatil köyleri veya diğer belediye, endüstriyel, ticari veya yerleşim alanlarına olan mesafe.	0,5 milden az	0,5-2 mil	2-5 mil	5-8 mil	8-10 mil	10 milden fazla					
Doğal ortamın alana hakim olma derecesi -Huzur duygusu ve doğayı görme, duyma ve koklama fırsatının olduğu derece.	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3	Küçük, az veya nadiren %3-10	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10–20	Yaygın veya belirgin %20-50	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80–100					
Alanla ilgili genel yargınızı en iyi temsil eden sayıyı daire içine alınız. 5.5 gibi ondalık basamaklı puanlarda kabul edilebilir.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	URBAN	SUBURBAN	GELİŞMİŞ KIRSAL	DOĞAL KIRSAL	YARI YABANIL	YABANIL					

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 64

- **Sosyal Nitelikler**

Tenhalık veya etkileşim bağlamında, bireysel veya gruplarla iletişim ve fırsat sağlayan, çeşit ve temasın niceliğini sosyal nitelikler oluşturur (USDA FS, 1982: 25). Ziyaretçinin hangi tür rekreasyon deneyimi beklediğini, uzaklık, ortamın sıkışıklık değeri, mekanın ıssızlığı, yaratıcı olmayan kullanımlar ve tercihindeki istek seviyesi belirler

(Aukerman ve Haas, 2011: 40). Kamp alanına karavanıyla gelen bireysel katılımcıların, oradaki diğer katılımcılarla sosyalleşmesi buna bir örnek oluşturabilir.

Tablo 2.9 RFD Örnek Sosyal Nitelikler

Sosyal nitelikler	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Kırsal doğal	Yarı yabanıl	Yabanıl
Ziyaretçi mevcudunun derecesi: Diğer ziyaretçilerin görünümü, sesleri, kokuları, malzemelerinin, etkilerinin veya çöp mevcudunun derecesi	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10-20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3
Ziyaretçi yoğunluk derecesi: Alandaki ziyaretçi toplanma derecesi (piknik, yüzme alanı, servis alanı, patika başları)	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10-20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3
Rekreasyon farklılığının derecesi: Rekreasyon faaliyetine katılımın veya kullanılan ekipmanların karışımının oluşturduğu derece.	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10-20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir % 0-3
Ziyaretçi hizmetlerine uzaklık, güvenlik ve emniyet: Kolaylıklar, konforlar ve güvenlik. Uzaklık mil cinsinden ölçülür.	0,5 milden az	0,5 - 2,00 mil	2 - 5 mil	5 - 8 mil	8 - 10 mil	10 milden fazla
Tenhalık ve uzaklık derecesi: Ziyaretçilerin kendilerini vahşi ve uzak bir yerde medeniyetten uzak ve yalnız olarak gördükleri derece.	Çok küçük, çok az veya çok nadir % 0-3	Küçük, az veya nadiren % 3-10	Ara sıra, seyrek veya periyodik % 10-20	Yaygın veya belirgin %20-50	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100
Yaratıcı olmayan etkinlik derecesi: Yaratıcı olmayan kullanıcıların görüntülerinin, seslerinin ve kokularının mevcut olma derecesi (yani nakliye, trenler, fabrikalar, yollar, evler, uçaklar, madencilik ve çiftçilik)	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100	Çok yaygın veya yaygın %50-80	Yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10-20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir % 0-3
Makul seviyede duyulan günlük bot sesi	N/A	N/A	N/A	N/A	Günlük 10 bottan az	Günlük 3 bottan az
Makul seviyede görülen günlük bot sayısı	N/A	N/A	N/A	N/A	Günlük 10 bottan az	Günlük 3 bottan az

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 41-42

Tablo 2.9 rekreasyon talebinde bulunacak olan katılımcıların Rekreasyon Fırsat Dağılımında tercih edebileceği veya aradığı sosyal nitelikleri göstermektedir. Göle balık

tutmaya gelen bireysel katılımcının alana gelen diğer kişilerle sosyalleşmek istemesi yine Tablo 2.9'a göre sosyal niteliklere örnek gösterilebilir.

- *Yönetmelik Düzenleme Nitelikleri*

Yönetim düzenlemeleri, diğer niteliklerle birlikte, mevcut yönetim özelliklerini, birer kamu yatırımı olan barajlar, yollar veya modern rekreasyon tesislerini ve buralardaki ziyaretçi hizmetlerini kapsar. Bunların yanında bu alanlardan gelen bilgilerin düzenli olarak izlenmesi, gerektiğinde yeni uyarlamalar yapılması, oluşabilecek tutarsızlıkları en aza indirgeyebilir. Kentsel ortamdan yabanıl ortama doğru gidildikçe rekreasyon fırsatının azaldığı bilinen bir durumdur.

Tablo 2.10 RFD Örnek Yönetmelik Düzenleme Nitelikleri Rehberi

Yönetmelik nitelikler	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Kırsal doğal	Yarı yabanıl	Yabanıl
Yönetim yapılarının derecesi: Yönetim tesislerinin derecesi, binalar, uyarıcı işaretler, ekipman, şamandıralar, kilometre işaretleri, giriş istasyonları, kuleler, güvenlik aydınlatması, idari ofisler ve bileşenleri mevcuttur.	Kapsamlı, baskın veya büyük oranda %80-100	Çok veya yaygın %50-80	Yaygın, yaygın veya belirgin %20-50	Ara sıra, seyrek veya periyodik %10-20	Küçük, az veya nadiren %3-10	Çok küçük, çok az veya çok nadir %0-3
Yerinde geliştirilmiş rekreasyon tesisleri ve hizmetlerine uzaklık: Geliştirilmiş kamp alanları, restoranlar, mağazalar, yat limanları, tatil köyleri, pompa istasyonları, amfi tiyatrolar, piknik alanları, oyun alanları, telefonlar, duşlar, ziyaretçi merkezleri	0,5 milden az	0,5 - 2,00 mil	2 - 5 mil	5 - 8 mil	8 - 10 mil	10 milden fazla
Tekne motoru makul en fazla ses seviyesi.	65-75 Db	65-75dB	55-65 Db	55-65 Db	45-55 Db	35-45 Db
Makul en fazla bot hızı.	35-45 mi/h	35-45 mi/h	35-45 mi/h	15-30 mi/h	5-15 mi/h	0-5 mi/h - en az hız
Kaba veya yabanıl kamp alanları.	N/A	N/A	Nadiren Uygun	Nadiren Uygun	Nadiren Uygun	N/A
Büyük piknik grupları ve kamp tesisleri	Uygun ve kapsamlı olabilir	Uygun ve çok yaygın olabilir	Uygun ve yaygın olabilir	Uygun ve nadir olabilir	N/A	N/A
Tam hizmet veren tesisler	Uygun ve kapsamlı olabilir	Uygun ve çok yaygın olabilir	Uygun ve yaygın olabilir	N/A	N/A	N/A
Golf alanları	Uygun ve kapsamlı olabilir	Uygun ve çok yaygın olabilir	Uygun ve yaygın olabilir	N/A	N/A	N/A
Bölgesel rekreasyonel arz ve talebinin en az izlenme standardı	3 yıl	3 yıl	6 yıl	6 yıl	6 yıl	6 yıl

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 44-51

Genel anlamda yöneticiler karar almak veya değişiklik yapmak istediklerinde, gelecekteki yabanıl ortamları kullanma ve muhafaza etme bağlamında konuyu öncelemeleri önemli bir husustur. Kentsel alanlardaki yönetmelik niteliklerin, diğer sınıflamalara göre daha büyük nitelikler taşıdığı, yöneticiler için açıkça belli olmalıdır (Aukerman ve Haas, 2011: 43). Sınıflamalara haiz, örnekleme babından, bazı yönetmelik nitelikler Tablo 2.10'da görüldüğü gibidir.

2.3.2.3. Rekreasyon Deneyimi

Rekreasyon deneyimleri, rekreasyon etkinliğine katılımın içsel tepkisi (Brown, 1989: 412), rekreasyon etkinliğinin bir sonucudur (Kalterborn ve Emmelin, 1993: 47). Rekreasyon

deneyim talepleri, bireylerin katıldıkları rekreasyon etkinliğinden sağladıkları deneyimi ifade eder. Katılımcılar önceden belirledikleri ve seçtikleri faaliyetleri seçerken, yaşamak istedikleri deneyime de karar verirler. Bunlar, yalnız kalma, stresten kurtulma, heyecan yaşama, arkadaşlarıyla veya bir başkasıyla sosyal iletişimde bulunma, doğaya kaçış gibi rekreasyonun boyutlarını ihtiva eden deneyimlerden oluşur. Aslında deneyim, beklenen memnuniyet ile gerçekleşen memnuniyetin arasındaki fark, (McCool vd, 2007: 54-55) belirlenmiş rekreasyon etkinliğine katılımın fiziksel ve ruhsal tepkisi, rekreasyon katılımcısının hangi etkinliği tükettiğini ortaya koyan yönetsel gayretlerin çıktısıdır. İnsanın algılama ve deneyimlemede beş duyusunu da kullandığı rekreasyon çalışmalarında kabul edilmiştir. Çoklu tatmin, psikolojik neticeler ve motivasyonel boyutlara rekreasyon biliminin önemli katkıları olmuştur (Aukerman ve Haas, 2011: 11).

Tablo 2.11 Su ve Arazi Tabanlı RFD Deneyim Örneklemi

SU VE ARAZİ TABANLI RFD						
	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Kırsal doğal	Yarı yabanıl	Yabanıl
Genel olarak dağılım boyunca yaygın	Bütün düzenlemelerde önemli					
Açık havanın tadını çıkarın						
Yenilenin						
Eğlenin ve zevk alın						
Arkadaşların ve ailenin tadını çıkarın						
Hızınızı değiştirin						
Hayatın olağan taleplerinden uzaklaşın						
Stresi azalt						
Düşünme fırsatı						
Fiziksel egzersizin tadını çıkarın						
Aile ve arkadaşlarla bağ kurun						
Başkalarının becerilerini geliştirmesine yardımcı olun						
Dağılım boyunca çeşitlilik gösterir	Daha az önemli ← → Daha çok önemli					
Doğanın manzaralarını, seslerini ve kokularını deneyimleyin						
Doğa ve kültür hakkında bilgi edinin						
Hayal etme ve düşünme şansı						
Macera ve meydan okuma duygusu kazanın						
Huğu, merak ve tevazu duygusu						
Vahşi yaşamı ve doğa harikalarını görüntüleyin						
Zorlukları ve riskleri deneyimleyin						
Özgüven, özgürlük, seçim duygusu kazanın						
Sakinliği ve huzuru yaşayın						
Yalnızlığı deneyimleyin						
Yeni ve farklı şeyler deneyimleyin						
Fiziksel efor duygusu						
İlham alın						
Dağılım boyunca çeşitlilik gösterir	Daha çok önemli ← → Daha az önemli					
Başkalarını izleme ve etrafında olma fırsatı						
Sosyalleşme fırsatı						
Yeni insanlarla tanışma fırsatı						
Başkalarıyla rekabet duygusu						
Hız ve heyecanın coşkusu						
Becerilerinizi ve ekipmanınızı test edin						
Dışarıda kendinizi emin ve güvende hissedin						
Açık havada konfor ve rahatlığın tadını çıkarın						
Günlük yaşamdan kısa bir mola fırsatı						

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 12

Tablo 2.11’de de görüleceği gibi, WALROS sınıflarındaki her bir kategori, genel olarak duyuyla ilişkili, rekreasyon deneyimi boyutlarını tanımlayan kısımlarını kapsar. Örneğin sosyalleşme fırsatı kentsel alanda çok önemliyken yabanıl alanda daha az önemlidir. Keza vahşi yaşamı gözlemlemek kentsel alanda daha az önemliyken, yabanıl alanda çok önemli haldedir.

2.3.2.4. Rekreasyonel Fayda

Baltık ülkeleri bazında yapılan 2015 yılına ait, rekreasyonel faydaların ekonomik değerinin tespit edilme çalışması (Czajkowski vd, 2015: 210) konunun önem seviyesini göstermesi bakımından çarpıcıdır. Yapılan çalışmada, Almanya, İsveç ve Polonya ilk üç sırayı almıştır. Rekreasyonel faydalar, Tablo 2.12’de görüleceği gibi rekreasyonel planlamalarda doğrudan bir rol almaz, ancak yöneticileri, tarafları sürecin içerisine dahil etmeye teşvik eder (Aukerman ve Haas, 2011:14).

Tablo 2.12 RFD Rekreasyonel Faydalar

Bireysel veya Kişisel Faydalar	Toplumsal Faydalar	Ekonomik Faydalar	Çevresel Faydalar
Fiziksel egzersiz	Mekan duygusu	Yerel ticari destek	Bilgi kaynaklarındaki artış
Aile beraberliği	Geliştirilmiş iş performansı	Ekonomik teşvik	Çevreye artan saygı
Özgüven	Topluluk gururu ve ruhu	Alan dışından artan gelir	Daha fazla yönetim / katılım
Beceri geliştirme	Topluluk çekiciliği / cazibesi	Artan mülk değerleri	Daha fazla işbirliği
Refleks / tefekkür	Gençlik gelişimi	Artan vergi geliri	Artan siyasi / sosyal destek
Esenlik/ mutluluk artışı	Yaşam kalitesinde artış	Artan yatırımcı cazibesi	Doğanın daha fazla korunması
Yaşam kalitesinde artış			

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 15

Broadhurst’ın (2003: 166), USDA FS (1982) ve Philpin’den (1996) esinlenerek oluşturduğu Rekreasyon Fırsat Dağılımı düzenlemesi Tablo 2.13’te ki gibidir. Broadhurst, kentselden yabanıla doğru RFD sınıflamasını, *etkinlikler, düzenlemeler/araçlar, deneyimler, faydalar, uzaklık, alan uzunlukları, insan varlığı, sosyal ve yönetsel düzenlemeler* olarak dokuz farklı rekreasyon fırsat dağılımı bileşeniyle oluşturmuştur.

Tablo 2.13 Broadhurst’ın Örnek Rekreasyon Fırsat Dağılımı Tablosu

RFD Bileşenleri	Rekreasyon Fırsat Dağılımı					
	Kentsel	Banliyö	Gelişmiş kırsal	Kırsal doğal	Yarı yabanıl	Yabanıl
Etkinlikler <i>Activities</i>						
Düzenlemeler/Araçlar <i>Settings</i>						
Deneyimler <i>Experiences</i>						
Faydalar <i>Benefits</i>						
Uzaklık <i>Remoteness</i>						
Alan Uzunlukları <i>Size</i>						
İnsan Varlığı <i>Human Evidence</i>						
Sosyal Düzenlemeler <i>Social Setting</i>						
Yönetsel <i>Managerial Setting</i>						

Kaynak: USDA FS (1982) ve Philpin (1996)’dan akt. Broadhurst, 2003: 166

ABD Orman Servisi (USDA FS, 1982: 18-20), RFD'nin uygulanacak alana uzaklık ve uzunluk ölçütleri kriterlerini yabanıldan kentsele altı sınıflamaya göre belirlemiştir. Uzaklık ve uzunluk ölçütleri, Tablo 2.14'te görüldüğü gibi, sınıflama aralıklarında farklı değerlendirmeye tabi olmaktadır. Uzaklık, yabanıl alanlarda ulaşımı sağlayan tüm yollara en az 3 mil olmalıdır. Kırsal ve kentsel alanlarda uzaklık ölçütü mevcut değilken doğal alanların başladığı yerler en az yarım mil yollardan uzak olmalıdır.

Tablo 2.14 RFD Uzaklık ve Uzunluk Ölçütleri

UZAKLIK ÖLÇÜTLERİ					
Yabanıl (Primitive)	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize olmayan	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize	Doğal - Yol var	Kırsal	Kentsel
Tüm yollara en az 3 mil uzaklıkta.	Tüm yollara 0,5 - 3 mil arası uzaklıkta ancak 3 milden fazla olamaz.	Motorize yollara 1/2 milden az olmamak kaydıyla oluşturulan alanlar.	Yabanıl veya tren yollarından 1/2 mil uzaklıkta belirlenen alanlar.	Uzaklık ölçütü yok	Uzaklık ölçütü yok
UZUNLUK ÖLÇÜTLERİ					
Yabanıl (Primitive)	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize olmayan	Yarı Yabanıl (Semi-Primitive) Motorize	Doğal - Yol var	Kırsal	Kentsel
5.000 Dönüm (Yanyabanıl alana bitişikse daha küçük olabilir)	2.500 Dönüm (Yabanıl alana bitişikse daha küçük olabilir)	2.500 Dönüm	Uzunluk Ölçüsü Yok	Uzunluk Ölçüsü Yok	Uzunluk Ölçüsü Yok

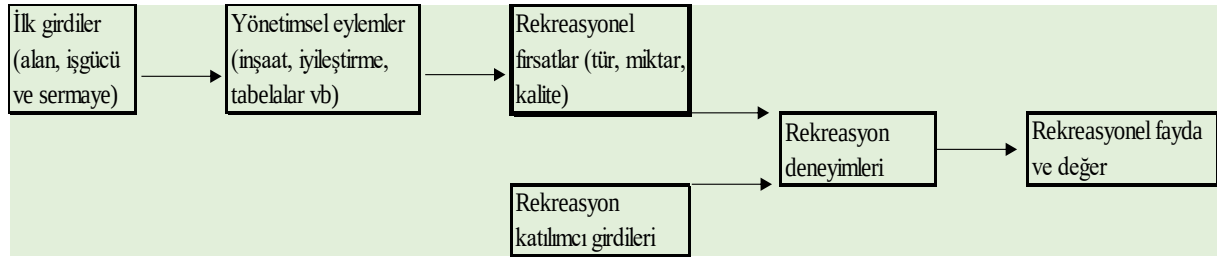
Kaynak: USDA FS, 1982: 18-20

Tablo 2.14'e göre uzunluk ölçüsü ise, yabanıl alanlarda en az beş bin dönüm olması gerekir. Doğal, kırsal ve kentsel alanlarda uzunluk ölçü birimi devre dışıdır.

2.4 Rekreatyon Fırsat Dağılımı Planlaması

Dünya çapında doğal alan rekreasyon faaliyetleri, parklarda ve korunan alanlarda, yönetsel zorluklar oluşturmaya devam etmektedir (von Ruschkowski vd, 2013: 95). Günlük rutinden kurtulup, insanın kendisinin olduğu, yenilendiği ve ruhsal olarak kazançlar sağladığı rekreasyonel seyahatler (Iso-Ahola, 1983:55), doğal ve korunan alanlarda turizm ve ziyaretçi sayısında artışlara sebep olabilir. Yönetici ve planlamacıların, planlama aşamasında sorunları

tespit edip, muhtemel çözümler konusunda uygun eylemler geliştirmeleri lazım gelir (Jamal ve Getz, 1995: 201). Bu nedenle, alanların yönetimlerinde, idareciler alanlarla ilgili gözlemler yapmalı, değişiklikleri kayda almalı ve gerektiğinde sonuca müdahale etmelidir (Leung vd, 2018: 95). Rekreatsyonel düzlemde, toplumsal rekreatsyonel fayda ve değer üreten bir süreç olarak rekreatsyon planlaması sistematik aşamalardan oluşur. Şekil 2.6'da bu süreç ve aşamaları görülmektedir.

Şekil 2.6 RFD Üretim ve Gelişim Süreci

Kaynak: Brown vd, 1981: 124

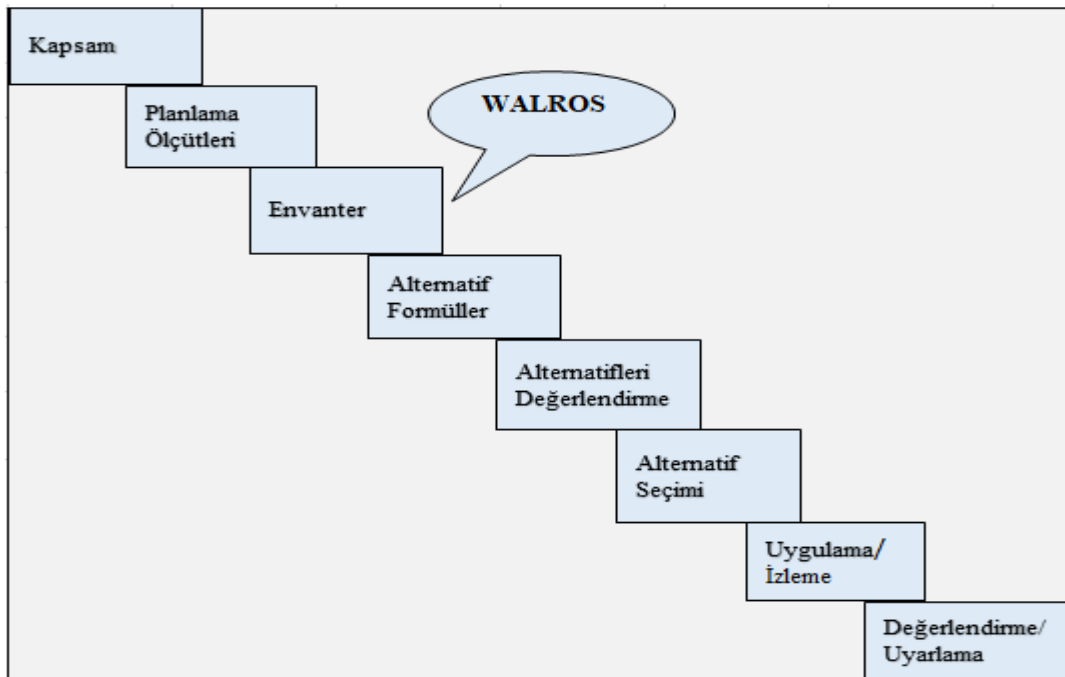
Biyolojik çeşitliliği planlamak ve yönetmek, açık alan rekreatsyon görünümünde, neyin yönetilmesi hususunda, kıyas yapabilmeyi kolaylaştırır (Stenseke ve Hansen, 2014:33). Ancak, rekreatsyon faaliyetlerinin oluşturduğu olumsuz etkiler, sadece rekreatsyonel alanın biyolojik veya fiziksel yapısına değil, aynı zamanda yerel sakinlere hatta park çalışanlarına da olumsuz etkiler oluşturabilir (von Ruschkowski vd., 2013: 96).

RFD planlaması bir üretim ve sonuç süreci olarak değerlendirildiğinde, öncelikle bunun her aşamasının belirlenmesi gerekir. Alan ve tesis tasarımlarında doğru şeyleri doğru yere koymak önemli ve önceliklidir (Bell, 2005: 7). Brown, Driver ve Berry (1980: 127) kurak alanlarla ilgili yaptıkları çalışmada, yöntemin (RFD) bu alanlarda da uygulanabilirliği sonucuna varmışlardır. Önerdikleri teorik model, Oregon'da bulunan bir kurak alanda uygulanmıştır. Kullanılan model, ortak bir planlama ve yönetim açısından farklı kurumlar tarafından kullanılabilir; toplum ve kaynak planlamacıları için sistemin özü sezgisel olarak kabul edilebilir; rekreatsyonel fırsatın değerlendirilmesinde bazı temel ve ortalamalar sağlar ve RFD'da kullanılan kavramlar, rekreatsyon kaynak yönetiminde kılavuz veri olarak değerlendirilebilir. Belirlenmiş alanların planlama hedef ve amaçlarına ulaşmak, yönetim yönergeleriyle mümkündür. Ancak bu süreçte başka alternatif yönetim yönergeleri de değerlendirilmeli, farklı çıktılar göz ardı edilmemeli, etkinlik, düzenlemeler ve deneyim fırsatı, çeşitleri açısından planlama aşamalarında yönergelerle desteklenmelidir (USDA FS, 1982: 10). Günümüzde kalite standartları, açık alan rekreatsyonu ve parkların yönetim ve

planlamasında önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır (Manning ve Freimund, 2004: 558). RFD alanının ölçeği, RFD sınıflarına uygun olması için, rekreasyon yönetimi ve arazi tahsisi planlama amaçlarıyla uyumlu olmalı; içinde bulunduğu büyük planın bir parçası olarak rehberlik görevi görmelidir (USDA FS, 1982: 10). Planlama aslında arazi ve kaynak kullanımı planlamasının belli bir kısmıdır ve rekreasyonel fırsatın RFD aracılığıyla gerçekleştirilmesini sağlar. Rekreasyon Fırsat Dağılımı yapısında olması gereken koşullar aşağıdaki gibi sıralanabilir (McCool vd, 2007: 29):

- Kurum, örgütsel iradeyi, yapının her alanında uygulamalıdır,
- Organizasyon, planlama sürecinde teknik kapasiteye ihtiyaç duyar,
- Süreç, mutlaka bilgi sistemi ve farklı değerler barındırmalıdır,
- Süreç, eylem ve hedefler doğrultusunda, her türlü duruma karşı açık ve ihtiyatlı olmalıdır,
- Planlama sürecinin verimliliğine değil, etkisine odaklanmak gerekir,
- Sonuç olarak bu sürecin etkili bir şekilde çalışması, onu bir sistem olarak ele almayı sağlar.

Bir planlama, bir değerlendirme ve bir yönetim aracı olarak, Su ve Arazi Tabanlı RFD (WALROS) planlaması, sekiz aşamalı bir süreçten oluşur (Aukerman ve Haas, 2011: 27-82). Bu süreç Şekil 2.7’de verilmiştir.

Şekil 2.7 Su ve Arazi Tabanlı RFD Planlama Süreci.

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 82

WALROS'un, envanter çalışmalarında verimli bir araç, bir planlama aracı olduğu ve ana planlama sürecini besleyen bir yöntem olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Yöntem, planlama sürecinde rekreasyonla ilgili konulara rehberlik eder. Aşağıda sekiz aşamalı bir planlama sürecine WALROS aracının nasıl entegre edildiği (Aukerman ve Haas, 2011: 82-83) açıklanmaya çalışılmıştır:

✓ *Kapsam*

Rekreasyonla ilgili politikalar, yönergeler, iç/dış yönetsel yöntemler veya dış veri anlamında rekreasyonel alanda ihtiyaç duyulan anket bilgileri gibi konuları içerir. Rekreasyon koşullarına uygun olmayan alanları/zamanları belirleme de sürecin bir parçasıdır. Kapsam süreci; rekreasyon bağlamında kısıtları, kamu ile ilgili sorunları, fırsatı, yönetsel endişeleri ile alanla ilgili rekreatif konularda tarafları belli etmek ve bununla ilgili işbirliği planlamasını ortaya koymak, kurumu ilgilendiren rekreasyonel konularda, tüm yasal ve yönetsel ölçütleri belgelendirmek olarak ortaya konabilir.

✓ *Planlama Ölçütleri*

Planlama ölçütleri kısa ve öz bilgilerle, oluşturulacak planlama belgelerine destek olan ifadeler bütünüdür. Diğer planlama süreçleri ile birlikte tamamlayıcı görevi görür. Alanla ilgili tüm bilgileri ortaya koymak, (kanunlar, sözleşmeler, planlama ile ilgili tüm bilgiler vb), ana planlama ilkelerini bir araya getirmek, gelecekte rekreasyon kullanımını etkileyecek gelişim ve kısıtlılıkları, kaynak/idari planlamaları ortaya koymak, planlama alanını, mevcut kaynakları, zaman dönemlerini, sorumluluk ve yöntem adımlarını anlaşılabilir şekilde açıklamak, alternatifler ve alternatifleri seçme karar/ planlama ölçütlerini, benzer rekreasyon çalışmalarını belirlemek, rekreasyon planlamasında olası zararları en aza indirme planlamalarını hazır etmek, planlama çalışanlarının ölçütleri oluştururken dikkat etmesi gereken görevlerdir.

✓ *Envanterleme*

Envanter çıkarma ince çalışma ve yoğun emek gerektirebilir. Envanterleme çalışmasıyla emeğin, kapsam ve düzeyi, rekreasyonla irtibatlı endişeler, muhtemel sorunlar, fırsat ve tehditler ile daha önce kararlaştırılmış çalışma düzeyi yönlendirilir. Örneğin, tehdit açısından zararlı ve yayılmacı bir orman türünün rekreasyonel alana muhtemel zararları gibi. Envanterlemede var olan talep ve arz analizi bileşenleri ise mevcut olan rekreasyon kaynaklarını, türünü, tesisleri, düzenlemeleri, hizmetleri, ücretleri ve diğer hususlarla birlikte arz tanımlanmasını; var olan kullanıcılarla araçların kullanımının tanımlanması talep analizini

oluşturur. Talep analizinde kullanıcılara ait kullanım türü, zamanı, miktarı, ikametgahı, kalış süresi gibi nitelikler tanımlamayı oluşturabilir. Rekreatif talebin analizinde, değişen veya gelecekte talep edilebilecek eğilimler de dikkatlice izlenmelidir. Burada unutulmaması gereken bir konuda, planlama aşamasında kamu veya diğer kuruluş çalışanlarının da gerekli görüldüğünde ekibe katılmasıdır. Rekreasyon planlama görevlilerinin dikkat etmesi gereken hususlar maddeler halinde şöyledir (Aukerman ve Haas, 2011: 86):

- Öncelikle bir WALROS envanterinin ve ardından temel alınacak mevcut durumu gösteren bir haritanın hazırlanması gerekir.
- Hazırlanan WALROS haritasından, Coğrafik Bilgilendirme Sistemi (CBS/GIS) ile katmanlar oluşturulur. CBS, şimdiki ve sonraki envanterleme çalışmalarında her aşamada etkilidir.
- Planlama alanında eğilimleri, istekleri, memnuniyet derecelerini, kullanım türleri talebini belirlemek, yerel ve bölgesel bazda önemli bir çalışmadır. Bu nedenle eldeki rekreasyon verileriyle, oluşacak yeni talebi belirlemek her bakımdan mühimdir.
- İmar planları, vergilendirme, inşaat izinleri, ticari eğilimler, yerel ve bölgesel rapor ve kayıtlar, var olan ve olabilecek kullanıcılar ile yaratıcı olmayan kullanıcılar, planlama sahası, süre, etki çeşidi ve beklenen değişikliklerdeki kullanıcılar ortaya konur.
- Planlamada paydaşlar, programlar, insan yapımı tüm birimler, bütçeler, altyapı, olabilecek işlevsel değişimlerden meydana gelen envanter hazırlanması gerekir.
- Diğer kurum ve kuruluşlar ile özel alanlarda mevcut sulak alan rekreasyon fırsatı değerlendirilir.
- Sosyal koşullarla var olan tepkiler, eldeki kalite kurallarıyla eşleştirilir ve ortaya çıkan sonuçlar işaretlenir.

✓ *Alternatif Formüller*

Buradaki amaç, iç/dış kapsamın içine giren oluşabilecek sorunları ele alacak su ve arazi uygulama ve kullanımlarını belirlemek olarak açıklanabilir. Bu nedenle envanter planlama aşamasında sahip olunan bilgiler, seçenekler ve yönetim stratejisi içindeki unsurları doğrulayıp destekleyeceğinden envanterleme aşamasında mühim rol oynar. Bu adımı tamamlarken planlamacılar son olarak aşağıdaki adımları da sonuca ulaştırırlar:

- WALROS haritası, güncel rekreasyon yönetimi envanterinden oluşur ve alternatifler “*değişiklik yok*” veya “*eylem yok*” olarak tasvir edilir.

- Alternatif formüller, kilit rol oynayan farklılıkları ortaya koyan ve kabul edilebilir seçenekler yelpazesinin değerlendirilmesini sağlamak için geliştirilmiş bir matrikstir.
- ✓ *Alternatifleri Değerlendirme*

Her aşamadaki alternatiflerin kapsamlı bir değerlendirilmesinin yapıldığı adım bu adımdır (Tablo 2.15). Her bir seçeneğin değerlendirmesi, uzman personel deneyimi ve muhakemeye ihtiyaç duyar. Seçenekler arasında olabilecek değişim derecelerini belirlemede, planlama ölçütleri “kilit göstere” olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2.15 WALROS Gelişim Seçenekleri Yönetmelik Karşılaştırma Matriksi Orijinali

Gelişim Kriterleri	Alternatif 1 (mevcut durum)	Alternatif 2	Alternatif 3
	* K B GK KD YY Y	K B GK KD YY Y	K B GK KD YY Y
Her bir WALROS sınıflarının rekreasyon yönetimi yönergeleri			
WALROS sınıflarına ait su ve arazi alanlarının sayıları ve oranları: - İlkbahar -Yaz Sonbahar - Kış			
Bölgedeki diğer su kütleleri için WALROS sınıfına göre su yüzeyi dönüm/hektar yüzdesi.			
Ana yönetim ve eylem programları			
Seçilen alanların bot kapasitesi			
Tahmini bütçe ve personel ihtiyacı			
Ekonomik faydalar Öngörülen ziyaretçi harcamaları. Kamu değerlemesi.			
K: Kentsel, B: Banliyö GK: Gelişmiş Kırsal, KD: Kırsal Doğal, YY: Yarı Yabanıl, Y: Yabanıl			

Kaynak: Aukerman ve Haas, 2011: 89

Seçenekler arasında zayıf ve güçlü yönler olması normaldir. Önemli olan bir veya iki fırsat dağılımı seçeneği arasından, seçenekleri yakından incelemek, zayıf yönlerin etkilerini hafifletmek ve güçlü olan yönleri ortaya çıkartmaktır. Seçeneklerin bu adımı, bu haliyle incelendiğinde, negatif etkileri azaltma ve artış (iyileştirme) analizi olarak isim alır. Her bir seçenek, farklı rekreasyon hareketlerinin, tanımlanan sorunları nasıl analiz ettiğini ve her rekreasyon hareketinin planlanmış alanda biyolojik ve fiziksel değişime nasıl etki edeceğini tespit etmeye çalışmalıdır. Rekreasyonel araçların, seçenekler arası fırsat dağılımındaki değişiklikler ile ilgili, kullanıcı beklentileri ve kamu talebine nasıl karşılık verdiği ortaya

konmalıdır. En son olarak bütçe, çalışılan personel sayısı ve ekonomik etkiler ile plan, bakım ve izleme programı gibi konular değerlendirilmelidir.

✓ *Alternatif Tercihi*

Seçilen alternatif, her bakımdan WALROS planlamasına ve tüm taraf ve şartlara (kamu, kurum, yasa, yönetmelik) mükemmel bir şekilde uygun olmalıdır. Bu nedenle seçim tercihi mantığı, ana yönetim kayıtlarında yer almalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlar; planlama ölçütlerinin tercih oluşturmada referans alınabileceği, karar verilmiş alternatif ile farklı bir alternatif, seçilmiş bir alternatifler bileşeni olabileceği veya tamamen farklı bir alternatif de olabileceğidir.

✓ *Uygulama ve İzleme*

Bu aşama seçilen alternatif ile WALROS stratejisinin birlikte uygulanmasını kapsar. Yapılan çalışmaların aşamalarının izlenmesi, yöneticilere geniş anlamda kolaylıklar sağlar (değişiklik, duyarlılık, çaba, öğrenme gibi) ve uygulanmasında rol oynayan mühim bir araçtır. Seçilen kılavuzların, su ve arazi rekreasyon fırsatıyla deneyimlerin, istenen, olan ve amaçlanan düzeyde izlenmesi gerekir. Planlanan bütçe, personel, programlar, eylemler etkinlikler düzenli olarak izlenir. Yıllık toplantılarda izlenen değerler irdelenmeli; yeni koşullar, bilimsel gelişmeler veya izlemeden kaynaklanan kazanılmış bilgiler ışığında, ana standartlardan sapmadan değişikliğe gidilmelidir.

✓ *Değerlendirme ve Uyarılama*

Son olarak planlama belgesinde yer alan amaçlar, hedefler, uygulama, izleme, sonuçlar, etkiler, değişim ve değerlendirmelerin devam ettiği bir aşamadır. Burada uygulama ve izleme anında lazım gelen değişiklikler basit yapıda olabileceği gibi tüm süreci ve tarafları ilgilendiren geniş bir revizyon değişikliğini gerektirebilir.

2.5. Rekreasyon Fırsat Dağılımı ile İlgili Dünyada ve Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

2.5.1. Dünyada Yapılan Bazı Rekreasyon Fırsat Dağılımı Çalışmaları

1982 yılında USDA FS tarafından (USDA FS, 1982), ABD açık alan rekreasyon bölgelerinde planlamaya dahil edilen RFD, ABD, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, Norveç, Çin gibi birçok ülkede yaygın uygulama alanı bulmuştur (Pettengill ve Manning, 2011: 3; McCool vd, 2007: 6). RFD, kolay uygulanabilir olması dolayısıyla, birçok farklı rekreasyon alanlarına en fazla uyarlanan yöntem olmuştur (Broadhurst, 2003: 165).

Brown ve Manfredo (1982) tarafından ABD'deki, Steens Dağı Rekreasyon Alanında (*Steens Mountain Recreation Area*), çorak rekreasyon alanlarına uyguladıkları RFD yönteminin, kaynak, sosyal ve yönetsel koşulları gösteren standartları kullandığından, çorak arazilerde de geçerli bir yöntem olduğu tespitini yapmışlardır. Çalışmada araştırmacılar, Steens Dağında (Steens Mountain), ihtiyaca binaen “yarı ilkel-araç yolu olmayan” fırsat seviyesini belirlemek için hangi yolların kapatılması gerektiğini belirlemişlerdir. Belirlenen RFD kılavuzlarının, rekreasyon alanında oluşacak sonraki kaynak, sosyal ve yönetsel değişikliklerin sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanılabilir olduğu sonucuna varmışlardır.

Butler ve Waldbrook (1991) RFD'yi, erişilebilirlik, turizm altyapısı, sosyal etkileşim ve diğer faktörler bağlamında, turizm gelişimi ve planlamasına dahil etmek için tasarlanmış bir Turizm Fırsat Dağılımına (*Tourism Opportunity Spectrum*) uyarlamışlardır. Butler ve Waldbrook, RFD kullanımını, Kanada'nın Batı Kutup Bölgesi'nden örneklerle açıklamışlardır. Aslında Turizm Fırsat Dağılımı ve buna benzer kavramların hedefi, serbest bırakılması veya yasaklanması icap eden faaliyetler ile geliştirilmesi gereken tesis türleriyle ilgili, karar vermeden önce bilgi ve verilerin tetkik edileceği bir bağlam ve çerçeve sağlamaktır (Boyd ve Butler, 1996: 559).

Turizm ve rekreasyon yönetimi bağlamında, Norveç Doğal Araştırmalar Enstitüsü (Norwegian Institute for Natural Research), sorumlu olduğu Svalbard takımadalarında uygulanan RFD ve Kabul Edilebilir Değişim Sınırları (LAC) yöntemlerini rekreasyon fırsatının sürdürülebilir çevre kapsamında bölgenin gelişimini sağlamayı planlama amacı olarak belirlemiştir. Planlama sebebiyle lazım olan bilgilerin çoğu, rekreasyon faaliyetlerine katılan kullanıcılardan sağlanan anketler ve alandaki çalışmalardan elde edilmiştir. Verilerin bir kısmı Svalbard sakinlerinden, özellikle RFD'nin asıl yapısıyla ilgili oluşturulan sorulardan meydana gelmiştir. Çalışmalar, deneyimler, beklentiler ve memnuniyet düzeylerinin yanında, çevrenin yönetsel, fiziksel ve sosyal niteliklerini amaçlayan tercihler ve tutumlarını da ölçmüştür. Rekreasyonel kullanımın, coğrafi bir sistem kullanılarak takibi ve analizi yapılmıştır. Farklı bölgelerin rekreasyon etkinlikleri bağlamında uygunluk, erişilebilirlik ile doğal çevreye etkileri alan çalışmalarıyla kaydedilmiştir. Kaltenborn ve Emmelin (1993) Norveç-Svalbard takımadası arktik alandaki RFD sınıflamasını, Kuzay Amerikadaki uygulamalara göre bir takım coğrafi, kültürel ve ekonomik, mevzuat ve yönetim şekillerindeki farklılığın da etkisiyle beş kategoride değerlendirmiştir. Bu kategoriler, kısıtsız (untrammeeled), yabanıl (primitive), doğal (natural), baskın kullanım (use dominated) ve

hassas kullanım (intensive use) alanlarıdır. Sınıfların sosyal şart ve kaynaklarını tanımlayan faktörler, trafik kuralları, etkiler, erişim, tesisler, diğer kaynak kullanımları ve yönetim seviyeleridir. Ölçümlenebilir hale getirilen faktörler için, her sınıflama düzeyinde çevresel düzenlemeleri içeren standartlar geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Kaltenborn ve Emmelin, (1993: 41-48).

Islah ve California Eyalet Parkları, eyalet içindeki Cachuma Gölü (Lake Cachuma) rekreasyon alanı ile gölün bağlı olduğu Kaliforniya 5. Bölgenin (Kaliforniya Orta Vadiye bağlı Güney Orta planlama alanına dahil olan bölge) sahip olduğu rekreasyon alanlarını, Su ve Arazi Rekreasyonu Fırsat Dağılımı açısından, alan karşılaştırılmasında nasıl kullanıldığını tespit etmişlerdir. Bu tespitlere göre, Cachuma Gölü ziyaretçileri için, huzur, sessizlik, şehir karmaşasından kaçış, balık tutma, gezi, yavaş seyir ve kamp yapma, gölle ilgili popüler aktivitelerken; diğer alanlarda rekreasyon ziyaretçisi için yoğun, kalabalık plajlar, yüksek hızlı motorlu tekne gezintisi, su kayağı ve şehirle ilgili su aktivitelerini ihtiva eden faaliyetler yer almıştır. Gölde rekreasyon deneyimlerini korumak ve geliştirmek açısından, bu çalışmanın profil değişkenlerine göre Cachuma Gölü ziyaretçilerinin %60'ı, sakinlik, estetik ve huzur ararken; diğer %40'lık kısım sakin ve huzurlu bir deneyim talep etmiştir. Burada gölde yapılmasına getirilen kısıtlamalar dolayısıyla, deniz taşıtları ve su kayağı etkinliklerinin oluşturduğu gürültü ve görüntü kirliliğinin önüne geçilmiştir. Cachuma Gölü, alan büyüklüğü açısından, Güney Orta Bölgesindeki tüm mevcut kırsal doğal veya gelişmemiş su rekreasyon fırsatının üçte birinden fazlasını sağlar. Cachuma Gölü'nün eşsizliği dikkate alındığında, bu alanın mümkün olduğunca kırsal doğal olarak yönetilmesi önerilmiş; deniz araçları ve insan sayısı sınırlamasının devam etmesi, geliştirmenin sınırlandırılması ve alanın sürekli izlenmesi tavsiye edilmiştir (Aukerman ve Haas, 2011: 101-105).

Zhang ve Yang (2014: 57-64) Pekin'de yaptıkları 1990 – 2010 yıllarını kapsayan çalışmalarında, metropol alanlarının rekreasyon fırsatı talebine yeterli cevap veremediğini ortaya koymuşlardır. Özellikle 2002'den sonra kişisel araçların artışı ve gelirdeki büyüme açık alan rekreasyon talebini çok güçlendirmiştir. Çalışma, Pekin'in özellikle kırsal alanlarında kamunun açık hava rekreasyonunun gelişiminde aktif bir rol oynadığını da ortaya çıkarmıştır. Yazarlar, sakinlerin açık hava rekreasyon etkinliklerine katılmamalarının ana nedenlerini, zaman ve ulaşımındaki yetersizlikler olarak belirlemişlerdir. Pekin'de açık hava rekreasyonunu geliştirme sürecinde, karar alma sürecine halkın katılımının olmaması ve planlama eksikliği de ana sorunlar olarak belirlenmiştir.

Avrupa Komisyonunun, Paracchini ve arkadaşlarına (İtalya, Danimarka, Finlandiya, Hollanda ve İngiltere'den oluşan üniversite ve araştırma merkezlerinin katılımıyla) tüm AB ülkeleri için açık alan rekreasyon kullanımının mevcut durumunun ortaya konması ve potansiyelin ortaya çıkarılması ile açık alan rekreasyon arazi planlaması sürecinde her ülkenin farklılıklarını tanımlayabilecek bir çerçeve ortaya koymak ve bir ekosistem oluşturmak için yaptırdığı bu çalışma (Paracchini vd., 2014), RFD baz alınarak yapılmıştır. Araştırma, yapılan anketler ve literatür çalışmalarından elde edilen davranışsal sentezler, rekreasyon yönetimine yönelik mevcut yaklaşımlar ve nüfus dağılımlarını inceleyerek, AB vatandaşlarına rekreasyon potansiyelinin coğrafi dağılımına genel bir bakış açısı sunar. Sonuç olarak araştırmacılar, uzaklık ve erişilebilirlik açısından AB imar durumu ile Rekreasyon Potansiyel Göstergeleri birleştirerek nihai rekreasyon fırsat dağılımını elde etmişlerdir. Rekreasyon potansiyeli, Rekreasyon Potansiyel Göstergeleri veri dağılımı analizinden türetilen eşiklerle tanımlanarak, uzaklık ve erişilebilirlik açısından RFD'yi düşük, orta ve yüksek rekreasyon sağlayan alanlar olarak üç gruba ayrılmıştır. Düşük sınıf, yoğun olarak yönetilen alanlardır. Ekilebilir alanlar buna örnektir. Orta sınıf, kalıcı bitki örtüsünün olduğu alanlardır. Meralar ve yönetilen ormanlar bu sınıfa örnek olarak verilebilir. Yüksek sınıf, çoğunlukla korunan alanlar ile yüksek seviyede doğallık arzeden ormanlardır. Tanımlanan metodoloji günlük rekreasyon faaliyetleri ile ilgili tüm vatandaşlar ve ekosistemden bilgi akışı sağlamaya izin verir. Bu önemli konuyu ziyaretçi anketleri de onaylamış, bireylerin bu tür faaliyetler için uzun mesafe kat etmedikleri belirlenmiştir. Aslında nereye gidileceği ile ilgili kararlarda bir çok faktör belirleyici olsa da seçimlerimiz yakın ekosistemlerin durumu ve özellikleri ile sınırlıdır. Bu durum İngiltere'de yapılan anketlerle de uyumludur (Paracchini vd., 2014: 5-15).

2.5.2. Rekreasyon Fırsat Dağılımı ile İlgili Türkiye'de Yapılan Bazı Çalışmalar

Rekreasyon planlama çalışmaları, ülkemizde, daha çok mevcut rekreasyon varlıklarının ortaya konması düzleminde gelişme göstermiştir. Ancak bu çalışmalar, yalın fiziksel özellikleri kapsamı dolayısıyla planlama açısından sosyal ve yönetsel özellikleri göz ardı etmesi kısıtlılığını taşır ve fırsat açısından eksik olan bir yapıdadır (Metin, 2017: 33). Müderrisoğlu ve arkadaşları (2005: 404), Abant Milli Parkı'nda yaptıkları RFD çalışmalarında, sınıflama açısından alanlarda geçişkenliğin fazla olması nedeniyle sorunlar çıktığını belirleyip; yöntemin, Türkiye şartlarına uygun hale getirilmesi, kavram ve tanımlamaların yeniden düzenlenmesi gerektiğini tavsiye etmişlerdir.

Bir başka çalışma da, doktora tezi olarak Taki Can Metin'in (Metin, 2017) "Rekreasyon Fırsat Dağılımı ve Planlamasında Yöntem Arayışları: Karaburun Yarımadası Örneği"dir. Çalışma rekreasyon arz, talep ve kalite bağlamında, alan planlamasında sınıflama yapılarak hem çevre hassasiyeti hem de rekreasyon fırsatının ortaya konmasını amaçlamıştır. Yöntemin adı CANROS olarak belirlenmiştir. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, rekreasyon talebinin belirlenmesi için anketlerden yararlanılmış, alan gözlemlenerek gözlem veri toplama tekniğide kullanılmıştır. Araştırma, RFD yönteminin test edildiği İzmir-Karaburun Yarımadası'nda uygulanmıştır. Sonuç olarak yöntemin etkin bir rekreasyon planlaması sunacağı düşünülmüştür.

Baylan ve arkadaşları (2019: 119-121) "*Su ve Arazi Tabanlı Rekreasyon Olanaklarının Belirlenmesi Ankara Güneyi Alt Havzası Örneği*" adlı çalışmalarında, planlamayı adı geçen bölgeye uyarlamışlar ve yöntemin uygunluğu konusunda, alanda kullanıcı talep ve tercih çalışması yapılmamış olması hariç, genel anlamda olumlu görüş bildirmişlerdir. Araştırmacılar, alanla ilgili rekreasyon imkanlarının sürdürülebilirliğinin, doğal kırsal, yarı yabanıl ve yabanıl sınıflarının korunması gerektiği, kentsel rekreasyon etkinliklerine ikame olarak kırsal turizm, doğa koruma ve ekoturizmin desteklenmesi sonucuna varmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİBLİYOMETRİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE LİTERATÜR

3.1. Bibliyometri

Bibliyometri ve bilimetri ilk kez, Pritchard (1969) ve Nalimov – Mulchenko (1969) ikilisi tarafından 1969 yılı içerisinde tanıtılmıştır (Glänzel, 2003: 6). Alan Pritchard, kavramın tanımını “Matematiksel uygulamalarla, istatistiksel yöntemlerin, kitaplara ve diğer iletişim araçlarına uygulanması” olarak açıklamıştır (Pritchard, 1969: 349). Potter, kavramın basitçe tüm yayın formlarının, yazarlarının ve yazılı iletişimlerinin ölçüm ve incelenmesi olarak tanımlar (Potter, 1981: 5). Bibliyometri, kütüphanelere ve bilgi alanına, koleksiyon, yayınlara erişim ve yazarlık biçimleri açısından katkıda bulunur (O'Connor ve Voos, 1981: 18). Pritchard (1969: 348) aslında kavramın kullanımıyla ilgili ilk izlere, Cambridge Üniversitesinden E. Hulme'nin 1922'de yaptığı *istatistiksel bibliyografya* çalışmalarında rastlamıştır. Bilimsel politikalar ve araştırma yönetiminin bir parçası haline gelen, bilimsel göstergelerin dayandığı, ulusal araştırma performanslarının değerlendirilmesi ve disiplinler arası önemli araştırma alanlarından olan bibliyometri, yöntem bilimi açısından mühendislik, yaşam bilimi, matematik, doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin her birinden mevcut bileşenler oluşturur (Glänzel, 2003: 5). Bu nedenle bibliyometrik analiz, eldeki veriyi nicel olarak sınıflar ve araştırır denilebilir (Merigo ve Yang, 2017: 72). Nicelik araştırmaları açısından, ilmi araştırmaların yayınlanma analizleri, 1920'li, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Lotka, Bradford ve Zipf'in matematiksel model ortaya koymalarıyla uygulamaya geçmiştir (Tonta ve Al, 2007: 4). Koehler, bibliyometri ile ilgili araştırma yapan bilim insanlarını dört sınıfa bölerek gruplandırır (Koehler, 2001: 120). Bunlar:

1. Atıf analizini baz alanlar,
2. Ortak atıf haritalaması analizine yoğunlaşanlar,
3. Verimlilik ve etki analizini merkeze alanlar,
4. Kitap, makale, patent gibi “bilgi ürünleri” mihraklı çalışma yapanlardır.

Bu çalışmaları yapanlar, yaptıkları çalışmaları bireysel, enstitü, ülke, okul veya disiplin bazında araştırma ve analize tabi tutabilmişlerdir. Öte yandan, Glänzel (2003: 9) bibliyometrik çalışmaların üç temel gruba yönelik olduğunu belirtir:

1. Bibliyometri, bibliyometrik çalışmalar yapanlar içindir,

2. Bibliyometri, bilimsel disiplinler içindir,
3. Bibliyometri, bilimsel yönetim ve politikalar içindir.

Bibliyometri, bilimsel çalışmaların, yayın ve iletişim ile ilgili veriler çerçevesinde, büyük boyutlu bilgi topluluklarının incelenmesi ve mevcut bilginin yaşam döngüsünün (yaşlanma, genişleme, dağılım) izlenme sürecinde de kullanılmaktadır (Tonta ve Al; 2007: 4). Ancak Schrader (1981: 158), bibliyometri ile ilgili mevcut matematiksel modellemelerden ziyade, bilgi aktarım ve süreç açısından, bibliyometrik boyutların kavramsal çalışmalarına ağırlık verilmesini savunmuştur. Belli bir disiplindeki araştırmaların özelliklerini niceliksel analizlerle inceleyen bibliyometrinin, turizm kapsamında daha fazla kullanımı, yöntemin artan bir ivmeyle onaylandığını göstermektedir. Niceliksel yöntemlerin analiz sürecine dahil olduğu, diğer disiplinlerle beraber, turizm alanında da gittikçe artan kullanımı bibliyometrinin gittikçe daha çok benimsenmesine sebep olduğu söylenebilir (Özel ve Kozak, 2012: 715). Aslında, bibliyometrinin niceliksel analize dayanan yöntemlerle bilimsel alanların değerlendirilme sürecinde cevap aradığı;

- Hangi ülkenin, ne oranda ilgili bilim alanına katkı verdiği,
- İlgili bilim alanına hangi ülkenin, hangi alandaki yazarın nasıl bir oranda katkı verdiği,
- Hangi dilin, hangi bilim alanına hakim olduğu,
- Belli bilimsel alanda, hangi tür dokümanın kullanıldığı,
- Belli bilimsel alanlara katkı veren yazarların dağılım oranının durumu,
- Belli bilimsel alanlara katkı sağlayan makalelerin dergilerdeki dağılımın oranı,
- Bibliyometrik çalışmaların bilgi sistemleri ve kütüphanelere verdiği katkının nasıl olduğu ile ilgili sorulardır (Wallace, 1989: 10-11). Araştırmada cevap aranan sorular yaklaşık olarak bu tarzdaki sorulardır.

3.2. Bibliyometrik Yasalar

Bibliyometrik yasalar, bilim insanlarınca çeşitli açılardan incelenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özel ve Kozak (2012), literatür eskimesi ile Bradford, Lotka, Price ve Pareto Yasalarının en sık kullanılan yasalar olduğunu belirtirken; Zan (2012) ve Metin (2013: 44-51), Bradford, Zipf, Price, Lotka, Pareto Yasalarıyla, Erdős Numarasını, bibliyometrik yasalar olarak değerlendirmişlerdir. Glanzel ise, bibliyometrinin öncüleri olarak, Lotka, Bradford, Zipf ve Price'ı sayar (Glanzel, 2003: 6-8).

Erdős Numarası, ünlü Macar Matematikçi Paul Erdős'ü "0" başlangıç noktası baz alarak, onunla ortak makale yazarları "1", Erdős'le ortak makale yazar veya ortak çalışma yapanları ise "2" ile kodlayan sayısal bir sıralama sistemi (Zan, 2012: 30; Metin, 2013: 49; Goffman, 1969: 791). Henriksen, Erdős Numarasıyla ilgili ilk çalışmanın Casper Goffman tarafından ortaya atıldığını iddia eder (Henriksen, 1997: 15). Merkezinde sadece Erdős'ün olduğu bir matematiksel çalışma, elbette böyle bir sıralamayı matematik disiplini açısından Erdős'le bağlantı açısından onurlu ve anlamlı kılar, ancak diğer disiplinlerle ilgili ne kadar geçerliliği olduğu tartışmaya açık gibi değerlendirilebilir. Bu nedenle bibliyometrik yasalar açısından, çalışmada Erdős Numarası kullanılmayacaktır.

3.2.1. Lotka Yasası

Lotka, 1926'da yayınladığı 1907-1916 yıllarını kapsayan, "kimyasal özetler" indeksiyle ilgili çalışmasında, bilimsel araştırmaların nasıl bir frekans dağılımı izlediğini ortaya koyarak; yazarların katkıda bulunduğu yayın sayısı (n), bir katkıda bulunanın $1/n^2$ ve tek katkı verenlerin, tüm katkı verenlere oranının %60 olduğu sonucuna varmıştır. Örneğin; bir alanda, 2 yazı yazar grubun sayısı, 1 yazı yazarların $1/4$ 'ü kadardır. 3 yazı yazarların sayısı, 1 yazı yazarların $1/9$ 'u, 4 yazı yazarların sayısı, 1 yazı yazarların $1/16$ 'sıdır (Yılmaz, 2002: 63; Glänzel, 2003: 6; Tonta ve Al, 2007: 7). Yılmaz (2002: 62-64) Lotka yasasının, her zaman doğru saptamada kullanılamayacağını örneklerle izah etmiştir. Bazı araştırmalarda n sayısı ile ilgili, Lotka'nın *ters kare yasası* yöntemi geçerliliğini koruduğu halde bazen *ters kuvvet yasası* yöntemi geçerlilik sağlıyordu. Bu nedenle yöntemin doğru işlemesi için, n sayısını tespit edecek çalışmalarda bulunmanın, daha doğru olması muhtemeldir.

3.2.2. Zipf Yasası

Yasa, Harvard Üniversitesi akademisyenlerinden George Kingsley Zipf (1932) tarafından ($r \times f = C$) oluşturulmuştur. Yasa, bir eserde kelimelerin geçme sıklıklarını azalan sıralamaya göre (f) düzenler ve bize farklı sıralamanın gerçek sıklığını (r) gösterir, C ise analiz edilen esere bağlı bir sabiti oluşturur (Zipf, 1949: 23). Yani burada bir eserde geçen kelimelerin en fazla gözlenme sıklığının (f) en fazla olandan en küçük olana doğru sıralanıp, oluşan sıra numarasıyla (r) çarpımı bir (c) sabiti oluşturur diyebiliriz. Zipf Yasası, ana dilde oluşturulmuş kelime dağılımıyla, atıf yapılan makale adlarını kapsayan kelime derlemelerine de uygulanır (Tonta ve Al, 2007: 8). Yani bir grup makalenin özet veya anahtar kelimelerinden oluşan bir veri seti Zipf Yasasıyla analiz edilebilir. Makale başlıklarında kullanılan kelimelerin analizi sonucu ortaya çıkan kelime kümelenmesi, ilgili ülkede veya

zaman diliminde hangi disiplinlerde yoğun araştırmalar yapıldığını ortaya koyar ve bundan sonra oluşturulacak bilimsel yol haritasının vücuda getirilmesine yardımcı olur (Kostoff ve Schaller, 2001: 132). Araştırmanın 4. bölümünde VOSviewer programı içerisinde kelime analizi yapılacağı için ayrıca Zipf Yasası uygulanmayacaktır.

3.2.3. Bradford Yasası

Bradford Saçılım Yasası olarak ta tanınan ve Bradford tarafından 1934'te formüle edilen yasa, "belli bir konuyu baz alan literatürün dergilere dağılımını tanımlamaktadır" (Garfield, 1980: 476). Sadece bir disiplini ilgilendiren makalelerin, bir kısım dergiye yayılımını incelerken, belli bir düzenlilik keşfeden Bradford (Glänzel, 2003: 44) "Bilimsel dergiler, belirli bir konuda yayımlanan makalelerin, azalan verimlilik sırasına göre düzenlenirse, dergiler özelde sadece bu konuda makaleler yayımlayan çekirdek bir dergi grubuna ve çekirdek grupla aynı sayıda makale içeren birçok gruba ya da bölgeye bölünebilir" tespitinde bulunmuştur. Belli bir disiplinde düzenlenmek istenen kaynakçaların, önemli bir sayısının (üçte biri) belli bir dergi grubu tarafından meydana getirilen makaleler olduğunu, takip eden ikinci ve daha fazla dergi grubunun tüm makalelerin üçte birini ve en son olarak çok daha fazla dergi tarafından meydana getirilen diğer üçte birlik kısmını oluşturduğunu görebiliriz (Garfield, 1980: 277).

3.2.4. Price Yasası

Yasa, bilgi bilimi, bilim tarihi ve bilimetri açısından öncü rol oynayan, *Derek John de Solla Price* (1963) tarafından 1963 yılında yayınlanmıştır (Garfield, 1985: 487). Ancak matematiksel formülasyonunu Glänzel ve Schubert (1985) ikilisi ortaya koymuştur (Metin, 2013: 61). Price, belli bir disiplinde bilimsel yayınların toplamalarının yarısı, o disipline ait yayın yapan yazarların (N) toplamının karekökü ($\sqrt{N}$) tarafından ortaya konur (Simonton, 2003:482; Dean, 1999:314; Dutton, 2001:187) çıkarımında bulunmuştur. Belli bir disiplinde üretilen toplam 500 makaleyi, toplam 64 yazarın oluşturduğu varsayılırsa, Price Yasasına göre, 250 makale ($500/2= 250$), 64 yazarın karekökü olan ($\sqrt{64} = 8$), 8 yazar tarafından oluşturulması gerekir. Price, yasayı oluştururken Lotka yasasından faydalanmıştır (Yılmaz, 2008: 3). Glänzel ve Schubert (1985: 219), Price Yasasının tek başına değil belki diğer yasalarla beraber kullanılmasının daha iyi olacağını önermişlerdir.

3.2.5. Pareto Yasası

Pareto Yasası, bilgi bilimi ve kütüphane alan yazınında tanınmış güç yasalarından biri olarak tanınır (Yılmaz, 2005: 3). Pareto Yasası, İtalyan ekonomist Vilfredo Pareto tarafından

gelir ve servet dağılımının modellenmesi amacıyla oluşturulan, 1897 yılında yayınladığı “*Cours d’Economie Politique*” adlı eserinde tanıttığı (Arnold, 2014: 1) ve 80/20 olarak da bilinen yasadır (Sanders, 1987: 37). Pareto, varlık (servet) ile nüfus arasındaki oranı İtalya çapında yaptığı çalışmayla, 80/20 olarak gözlemlemiş, yani nüfusunun %20’sinin, tüm ülke varlığının %80’ine sahip olduğu sonucuna varmıştır (Crawford, 2001: 72).

Yasayı, 1954 yılında yayınladığı çalışmayla, ekonomi haricinde, genel olarak diğer alanlara da uygulayan ve aslında yasaya “Pareto Yasası” adını veren, Joseph Moses Juran’dır (Sanders, 1987:37; Crawford, 2001: 72). Pareto Yasasıyla ilgili kütüphane ve bilgi bilimi alanında ilk uygulama çalışmalarını, 1969 yılında Richard Trueswell ortaya koymuştur (Britten, 1990: 183). Trueswell, farklı düzenlenmiş kütüphane ve materyal türüne yasayı uygulamasına rağmen hep aynı sonuca varıyor (Jackson, 1997: 141), yani 80/20 kuralı geçerliliğini koruyordu. Trueswell, aynı zamanda, kütüphane yazınına envanterleme ile iş kavramlarını da ekleyen ve farklı olarak, bir kütüphanenin çekirdek yayınlarının neler olduğu konusunda önermede bulunmuş, bir takım sınırlılıklara rağmen, kütüphane koleksiyonu geliştirme ve yönetmede, delillere dayalı yöntemler belirlemiş ve uygulamıştır (Nash, 2016: 122). Yasa kütüphanecilik alanında, bilim politikaları ve ekonometri sahalarında kullanım imkanı bulmuştur (Yılmaz, 2005: 4-5).

Özetle, bilgi bilimi ve kütüphanecilik ile ilgili bibliyometrik yasalardan, Bradford, Lotka, Zipf ve Pareto Yasaları güç yasaları olarak bilinir. Lotka Yasası, belli bir alan yazınında çalışma yapanların sayısal durumunun ortaya konmasında; Bradford Yasası, belli bir disiplin veya konu hakkında yayınlanan dergilerden en verimli olanların belirlendiği; Zipf Yasası, alan yazında var olan bir kaynağı oluşturan kelimelerin sayısı ile kullanım sıklığının ortaya konması ve Pareto Yasası, ürün/kaynak bağlamında, 80/20 kuralı ile ifade edilen yasalardır (Yılmaz, 2005:3).

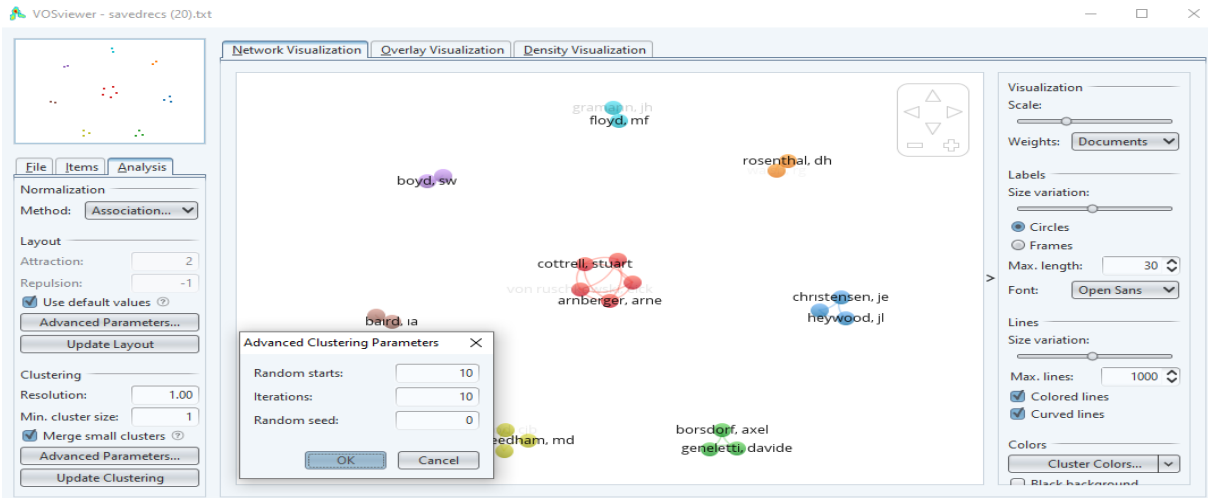
3.3. Bibliyometrik Haritalama

Bilimsel verilere dayalı, nicel yöntemler kullanılarak yapılan bibliyometrik haritalama, belli bir disipline ait bilgilerin ana dağılımını, birbiriyle olan ilişkisini görsel olarak ortaya koyarken; üniversiteler, devlet yönetimleri ve özel kurumların karar vermesine yardımcı olabilir ve kütüphane yöneticilerine ve dergi editörlerine sahip oldukları yayınların birbiriyle ilişkisini anlamaya da destek olabilir. Bibliyometrik haritalamanın ana kaynağı bibliyometrik verilerdir. Çok yoğun bilgiler içeren bu kaynaklar, konu başlığı, yayın yılı, yazarı, özeti gibi kayıtları içerir (Van Eck, 2011: 1-2). Bibliyometrik haritalama, bibliyometri içinde önemli bir

yere sahip (Van Eck ve Waltman, 2010: 523) bilim politikaları oluşturmada potansiyel, kullanışlı bir araç (Noyons ve Calero-Medina, 2009: 261) ve özellikle araştırmacıların bilim ve teknoloji verilerinin izlenmesini sağlayan bir yöntemdir (Noyons ve Van Raan, 1998: 61). Günümüzde, geniş bibliyometrik veri kaynakları, Thomson Reuters ve Elsevier tarafından sağlanan Web of Science ve Scopus'tur (Van Eck, 2011: 2). Araştırmada, bibliyometrik haritalama ve görselleştirmeyi, Nees Jan van Eck ve Ludo Waltman tarafından geliştirilen ve diğer haritalama programlarının eksikliklerinin de giderildiği, ağ verilerine dayalı haritalama yapabilen ve bu haritaları görselleştirip yeni keşifler yapmaya yardımcı **VOSviewer 1.6.16** (Van Eck ve Waltman, 2010: 523) versiyonu program kullanılmıştır. Görselleştirmede ve yoğunluk haritası oluşturmada kullanılan VOSviewer, öbek ve ögelerin daha kolay yorumlanmasına ve anlaşılmasına katkı sağlar (Özköse ve Gencer, 2017: 360). Ayrıca, kullanılan veri analiz sürecinde oluşan öbekler (kümeler) ayrıntılı incelenebilmekte, veri temizleme aracı parametreleri sunmakta, *Google Haritalar* benzeri görüntüler elde edilebilmekte, WoS, Dimensions, Pubmed ve Scopus veri tabanlarından elde edilen bilgileri işleyebilmektedir (Zan, 2019: 509).

Araştırmada kümeler oluşturulurken, programda mevcut iki kolay ve üç gelişmiş ayardan oluşan parametreler mevcuttur. Program, yazılımcılar tarafından bu ayarların yorumlamaya ve istenen kümeleme oluşumuna izin vermesi açısından araştırmacılara serbestiyet sağlamak ve kendi istedikleri düzenlemelere alan açmaktadır. Kullanılan ayarlardan basit olan iki ayar minimum küme büyüklüğü (*minimum cluster size*) ve çözünürlüktür (*resolution*). Minimum kümeleme büyüklüğü, küme oluşumunun en az kaç öğeden oluşacağı sayıdır. Programda tanımlı atanmış sayı değeri 1'dir. Çözünürlük ayarı ise haritalamada oluşacak küme sayısını belirler. Sayı arttıkça küme sayısı da artar. Gelişmiş ayarlar (Görsel 3.1) kısaca şöyledir:

- Rastgele başlangıç (Random Starts), kümeleme tekniğinin optimize algoritmik değeridir. Algoritmanın kaç kere çalıştığını belirler. Araştırmada atanmış değer 10'dur.
- Yenileme (Iteration), programda algoritmanın kaç kez yenileme yapacağını belirler. Araştırmada atanmış değer 10'dur.
- Rastgele nüve (tohum) (Random Seed), programı rastgele bir sayı dizisi oluşturduğunda başlangıç noktasıdır. Araştırmada atanmış değer "0" dır.

Görsel 3.1 Örnek Vosviewer Gelişmiş ve Basit Ayarlar Ekran Görüntüsü

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Programda veri girişi parametre girişinden sonra oluşacak kümelenmelere, 18 renk kodu tanımlanmış, bunun dışında oluşabilecek renk kodu gri renk olarak belirlenmiştir. Son olarak, burada verilerin VOSviewer programında test edilme aşamalarını belirtmekte fayda vardır. Bunlar:

- Bibliyometrik haritalama,
- Bibliyometrik verilerin okunma aşaması,
- Veri tabanı seçimi aşaması,
- Bibliyometrik eşleştirmenin yapılacağı aşama (bibliyometrik eşleşme – kaynak),
- Minimum doküman sayısı seçimi aşaması,
- Kaynak sayısı seçimi aşaması,
- Kaynak tercihi aşaması,
- Bağlantılı verilerin seçimi aşaması ve
- Görsel bibliyometrik haritaların oluştuğu aşamadır.

3.4. Sosyal Ağ Analizi

İlk izleri 1934 yılı, Amerika-Hudson'da, bir kız yetiştirme yurdunda, Moreno ve Jennings tarafından, okuldan kaçan kızların sosyal ilişkilerinin incelenmesi olarak görülen sosyal ağ analizinin amacı, kaçan kızların aralarındaki sosyal bağlantıyı çözümlemek ve buna uygun sosyomatrisler oluşturup, haritalamasını ortaya çıkarmak olarak görülebilir (Gençer, 2017: 20-23). Kuram ve uygulama arasında oluşan karşılıklı etkileşimden meydana gelen ve gelişim sağlayan sosyal ağ analizi araştırmaları, bilim insanlarının olguları izah etmeye yönelik çabalarıdır (Ağcasulu, 2018:1916). Sosyal ağ analizleri, etkili işbirliklerinin temsil edilmesi

bağlamında stratejik avantajlar sağlayan bir araç olabilir (Cross vd, 2001: 7). Grafiklerin oluşturduğu matematiksel tabana dayanan sosyal ağ analizleri, çizgi (kenar veya bağlantılar) ile noktalardan (köşeler veya aktörler) meydana gelir ve burada noktalar (aktörler) kişilerle grupları ifade ettiği gibi, çizgilerde iki nokta arasındaki ilişkiyi temsil eder (Ağcasulu, 2018: 1919-1920). Bahsedilen iki nokta grafikte birbiriyle bir çizgiyle birbirine bağlanıyorsa komşu nokta özelliği kazanır (Freeman, 2000: 1). Sosyal ağ analizlerinde kullanılan bazı kavramlar ve kısa açıklamaları şöyledir (Ağcasulu, 2018: 1920-1923):

Sosyogram : Aktörlerin bir çizgiyle birbirine bağlanıp oluşturduğu ağ haritalarına denir. Bu ağ haritalarında oluşan çizgilerin uzunluğu herhangi bir anlam ifade etmez, ancak kalınlığı veya inceliği, onun gücünü ve ilişki sıklığını ifade eder.

Derece : Bir aktörün (noktanın) bağlandığı doğrudan komşu sayısını ifade eder. Yönsüz ilişkilerde derece sayısı toplam çizgi sayısının iki katıdır. Bunun nedeni her çizginin iki kez sayılmasıdır (Scott, 2000: 67). Yönsüz ilişkilerde en fazla oluşabilecek ilişki sayısı bir noktanın diğer noktalarla bağlantı sayısının yarısı kadardır ($n(n-1)/2$).

Patika: Grafikteki tüm nokta ve çizgilerin üzerinden bir defa geçilmesine denir. Yönlü ilişkilerde patika oluşumu yalnızca ok yönünde olabilir (Scott, 2000: 64-69).

Makro, Mezo ve Mikro Düzeyler: Makro düzey, ağ düzeyini; mezo düzey, ilişkiler düzeyini; mikro düzey ise aktörlerin (noktaların) düzeyini gösterir.

Yoğunluk ve Merkezileşme: Makro (ağ) düzeyde kullanılan bu iki kavramdan yoğunluk, ağda mevcut çizgi sayılarının olabilecek en yüksek çizgi miktarına oranıdır. Başka bir deyişle bir kümenin (bağın) ortalama gücüdür. Oluşabilecek en fazla muhtemel ağ yoğunluğu, her bir noktanın diğer nokta veya noktalarla doğrudan ilişkilenebilir. Burada olabilecek en yüksek ağ yoğunluk değerinin “1” olması gerekir. Bir kümede veya ağda birbirine bağlı nokta sayısının artışı, bütünlüğü ve dolayısıyla yoğunluğu artırır (Scott, 2000: 69-71). Merkezileşme, bir ağın genel bütünleşmesinin meydana geldiği belli merkezileşme odaklarının hangi miktarda oluştuğuna yoğunlaşır ve ağın tamamını ilgilendirir. Merkezileşme, en merkezi özellik taşıyan noktanın sahip olduğu bağlantı sayısından, diğer tüm noktaların sahip oldukları bağlantılarının çıkarılması sonucu oluşan değerlerin toplanmalarının alınmasıyla ortaya konmaktadır (Scott, 2000: 89-90). En sezgisel kıstas olarak merkezilik, dereceye odaklanır. Burada derece, aynı zamanda bağ sayısını ifade eder ve en fazla bağ oluşturan aktör en önemlisi olarak değerlendirilir. Derece merkeziliği ise düğüme bağlı doğrudan bağlantı sayıları olarak açıklanabilir (Ağcasulu, 2018: 1928) ve bir

ağda mevcut düğümün önemini belirler (Wasserman ve Faust, 1994: 178-181). Örneklenirse bilgi yayılımı açısından derece merkeziliği yüksek aktörün, popülerliği de daha yüksek olacaktır veya derece merkeziliği yüksek sosyal bir aktörün Covid-19 bulaştırma olasılığı da yüksek olacaktır. Merkeziliğe bağlı diğer bir kavram ise *aradalık* kavramıdır. Aktörlerin sahip olduğu bağlantıdan ayrı olarak, ağda aktörün nerede konumlandığıyla ilgili bir kavramdır. İki ayrı aktörün arasında konumlanan bir aktörün aradalık derecesi yüksektir (Al ve Doğan, 2012: 354; Ağcasulu, 2018: 1929). Tez araştırmasında sosyal ağ analizi VOSviewer programıyla, RFD, ayrı ayrı kategorilerde (eş yazarlık, eş görünürlük, atıf analizi, bibliyometrik eşleşme ve ortak atıf) 4. bölümde analiz edilip yorumlanacaktır.

3.4.1. Eş Yazarlık (Co-authorships) Analizi

En iyi belgelenmiş ve en somut bilimsel işbirliği biçimlerinden biri, eş yazarlıktır (Glänzel ve Shubert, 2004: 257). Eş yazarlık, simetrik bir fenomen olması dolayısıyla, uluslararası işbirliğinin oluşturduğu ortak yayın analizlerinin bibliyometrik ölçüsünde, simetriktir (Glänzel, 2003: 79). İş birliği ölçüsü bağlamında, eş yazarların sayısı bazı avantajlar sağlar. Bunlar; değişmez olması, ölçülebilir olması, tespit edilmesinin kolay ve ucuz olması, reaktif (yani işbirliğini belirleme süreci, işbirliği sürecinin kendisini etkilemez) olmamasıdır (Subramanyam, 1983: 35).

3.4.2. Eş Görünürlük (Co-occurrence) Analizi

Sık kullanılan terimler veya terim sayımı sonucu, bir terim sık terimlerden oluşan bir kategoride, belirli olarak dikkat çekiyorsa bu terim belli bir öneme haiz olabilir (Matsuo ve Ishizuka, 2004: 393). Çalışmada eş görünürlük analizi, tespit edilecek yazarların oluşturduğu anahtar kelimelerle değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3.4.3. Atıf (Citation) Analizi

Atıf analizi, kelime anlamı olarak Oxford-Lexico sözlüğünde “özellikle bir akademik çalışmadan, bir kitap, makale veya yazardan alıntı yapma veya referans gösterme” olarak açıklanır (Lexico, 2021d). Atıf yapmanın asıl işlevi, alan yazında alıntılamanın belgeleriyle, alıntı yapılan belge arasındaki ilişkidir (Malin, 1968: 374). Bu ilişkinin incelenmesine de atıf analizi adı verilir (Bayram, 1998: 23). Ortaya konan görüşün, bilgi ve belgeyle desteklenmesi atıf analizinin temelini oluşturur (Özel ve Kozak, 2012: 719). Veri kaynaklarının araştırılması sırasında, verinin doğru ve güvenilir olmasını araştırmanın, uzun ve yorucu olması nedeniyle bu konuda atıf indeksleri araştırmacılara kolaylık sağlar (Garfield, 2006: 1123). Ancak bu analizlerde bir takım tuzakların varlığı da göz ardı edilemez (Subramanyam, 1983: 33).

3.4.4. Bibliyometrik Eşleşme (Bibliometric coupling) Analizi

Ayrı kaynakların, tek bir kaynağa atıf yapması bibliyometrik eşleşme olarak adlandırılır (Rehn ve Kronman, 2008: 9). İki nesnenin birbiriyle olan ilişkisini ölçmek, mevcut nesnelerin verdikleri ortak atıf sayılarıyla belirlenir (Zan, 2019: 505). Araştırma yapılan konunun kapsadığı bir makaledeki önceki önemli kaynaklar, bibliyometrik eşleşmeye örnek olabilir.

3.4.5. Ortak Atıf (Co-citation) Analizi

Genellikle alıntı yapılan çift makale öbeklerinden oluşan ortak atıf analizleri, aynı yayında mevcut alıntıların, makale ve referans çiftlerini inceler (Rhen ve Kronman, 2008: 10). Ortak atıfın yapısını oluşturan ifadeler, pasaj ve bağlamların analiziyle ortaya çıkar (Smith, 1981: 91) ve aynı zamanda ortak atıfta iki nesnenin ilişkisi, bu iki nesneye kaç defa ortak atıf yapıldığı sayısına dayanır (Zan, 2019: 504).

3.5. Literatürde Yapılan Bazı Bibliyometrik Çalışmalar

Bibliyometrik haritalama ile ilgili ise dünyada, özellikle 2010 yılından sonra hemen hemen tüm disiplinlerde gelişme gözlenmiştir (Özköse, 2017: 14 - 15). Dünyada ve ülkemizde yapılan bazı bibliyometrik çalışmalarla ilgili genel bilgiler şöyledir,

- “Angiogenesis” dergisinde, 2015 yılında yayınlanan, La Branche ve arkadaşlarının sağlık bilimi ile ilgili “*Bibliometric Mapping and Review of Literature on Mechanisms of Pulmonary Vascular Malformations*” adlı çalışmaları (La Branche vd, 2015) bibliyometrinin örnek çalışmalarından biridir. Araştırmacılar, bibliyometrik yöntemleri kullanarak akciğer damar sorunları ile ilgili yayınların literatür taramasını yapmış, bibliyometrik haritalamalarla açıklamaya çalışmışlardır.
- Waaijer ve Palmblad’ın kimya ile ilgili “*Bibliometric Mapping: Eight Decades of Analytical Chemistry, with Special Focus on the Use of Mass Spectrometry*” isimli çalışmaları 2015 yılında “*Analytical Chemistry*” adlı dergide yayınlanmıştır (Waaijer ve Palmblad, 2015). Araştırma, kimya ile alakalı 1920’lerden günümüze kadar olan yayınlarda, analitik kimya tarihi ile ilgili analitik kimyagerlerin bibliyometrik haritalama ve görselleştirme araçlarını da kullanarak gelişimini ortaya koymaya çalıştıkları bir incelemedir.
- ABD Tarım Bakanlığı, Orman Servisi, *Rekreasyon Araştırmaları Projesi* olarak 1961 – 1982 arası yıllarda rekreasyonla ilgili kaleme alınan *Rekreasyonel Yayınların Bibliyografik Araştırması*, bu yıllara ait yayınların konu başlığı ile yazarların

üretikleri makaleleri incelemiştir. Araştırmada en fazla işlenen konu başlıkları, *alan yönetimi ve tesisler, rekreasyon aktiviteleri ve deneyim yönetimi, yönetim ve kullanıcılar, yönetim ve kullanıcılar başlığı altında RFD, kaynak koruma ve iyileştirmeleri, planlama yönetimi ve araştırma* olarak belirlenmiştir. RFD, planlama ve araştırma ile kaynak koruma ve iyileştirmeleri konularında en çok yayını olan yazarlar, A. Wagar, P. J. Brown, B.L. Driver, R. N. Clark, G. H. Stankey, M. J. Manfredo W.F. Hopkins olarak belirlenmiştir (Echelberger, 1983: 81-93).

- Türkiye’de yapılan ilk bibliyometrik çalışma, Özinönü (1970) tarafından temel bilimlerin bibliyometrik olarak irdelendiği çalışmadır (Al, 2008:10). Türkiye’de ilk bibliyometrik yüksek lisans çalışması 1998 yılında Ayşen Satır tarafından (Satır, 1998), ilk doktora çalışması ise 2008 yılında Umut Al (Al, 2008) tarafından yapılmıştır.
- Tonta ve Al tarafından, TÜBİTAK projesi olarak, *Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü’nün*, 2007 yılında yapılan, “*Türkiye’nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye’de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma*” konu edildiği projenin amacı; 1923-1999 yıllarını kapsayan, ülkemizde yayımlanmış süreli yayın ve bu yayınlarda mevcut olan makaleler ile makalelerde yer alan yazarların detaylı bir bibliyometrik analizini yapmak ve dolayısıyla ülkenin bilimsel yayın ile süreli yayınlarda mevcut makaleler ve bu makalelerin yazarları hakkında geniş bir bibliyometrik analiz ortaya koymak ve bu analiz baz alınarak ülkemizin bilimsel yayın ile bilim ve teknoloji yol haritasının belirlenmesine katkı sağlamaktır (Tonta ve Al, 2007: vii).
- Al ve Doğan’ın (Al ve Doğan, 2012), Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde tamamlanan lisansüstü tezlerle, bu tezlere ait kaynakça bölümündeki mevcut atıfları inceledikleri “*Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Tezlerinin Atıf Analizi*” adlı çalışmaları 2012 yılında *Türk Kütüphaneciliği* adlı dergide yayınlanmıştır. Araştırma kapsamında en çok değinilen konular ile bu konuların yoğunlaştığı dergiler ve tezlerde kullanılan araştırma yöntemleri irdelenmiştir.
- “*Rekreasyon Bilim Alanının Geçmişten Günümüze Bibliyometrik Analizi*” adlı çalışmayla Ebru Gözen’in makalesi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* adlı dergide 2020 yılında yayınlanmıştır (Gözen, 2020). Araştırma 1980-2019

yıllarını kapsayan rekreasyon alanında yayımlanmış araştırmaları bibliyometrik yöntemle incelemiş ve bu yıllardaki eğilimleri belirlemeye çalışmıştır.

- Tabak ve Canik (Tabak ve Canik, 2020) “*Science Direct Veri Tabanında Yer Alan Dergilerde “Turizmde Taşıma Kapasitesi” İle İlgili Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi*” adlı makalelerinde turizm taşıma kapasitesine konu olan yayınları incelemişlerdir. Araştırmada bibliyometri yöntemi kullanılmış, 1974-2019 yıllarını kapsayan ve turizmde taşıma kapasitesini inceleyen 87 makale incelenmiştir. Araştırma sonucu değerlendirilen makalelerin genel olarak tek ve iki yazarlı olduğu ve en çok araştırmanın 2017 yılında yayımlandığı belirlenmiştir. Makale 2020 yılında, “*International Journal of Contemporary Tourism Research*” adlı dergide yayınlanmıştır.
- 2000 – 2010 yılları arasında turizm pazarlaması alanında yayınlanan Türkçe makalelerin bibliyometrik çalışmasının yapıldığı ve atıf analizinin uygulandığı 2012 yılında yayınlanan çalışma Özel ve Kozak tarafından yazılmıştır (Özel ve Kozak, 2012). Araştırma sonucu, kaynakların en fazla dergilerde olduğu, makalelerin dergilere dağılımının Bradford Yasası'na uygun ancak Lotka Yasası'na uymadığı tespit edilmiştir. Makale, “*Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000-2010) ve Bir Atıf Analizi Çalışması*” adıyla, *Türk Kütüphaneciliği* dergisinde yayınlanmıştır.
- Rekreasyon çalışmalarının incelendiği, “*Türkiye’de yapılan Rekreasyon Araştırmaları: Sistematiik bir Derleme*” adlı çalışmayla, Lapa, Köse ve Günbayı’nın kaleme aldıkları makale 2018 yılında, *Hacettepe Journal of Sport Sciences* dergisinde yayınlanmıştır (Lapa vd., 2018). Araştırma sonucunda rekreasyon alanıyla ilgili yayınların yıllar içerisinde artış kaydettiği, nicel araştırma yönteminin daha baskın olduğu belirlenmiş, enstitü ve nitelikli akademik personel sayısının artırılması tavsiye edilmiştir.
- Türkiye’de doktora düzeyinde de bazı bibliyometrik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’nin bilimsel yayın politikalarının bibliyometrik analizinin yapıldığı doktora teziyle Umut Al (2008), Türkiye’de mevcut bilim dallarının karşılaştırmalı bibliyometrik analizinin yapıldığı doktora teziyle Burcu Umut Zın (2012) ve Dünya ve Türkiye çapında yönetim bilişim sistemlerinin irdelendiği bibliyometrik doktora teziyle Hakan Özköse (2017) bu çalışmalara örnek gösterilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ANALİZ SÜRECİ VE YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, uzun yıllardır rekreasyon fırsatlarının belirlenmesinde yararlı bir araç olarak kullanılan Rekreasyon Fırsat Dağılımı (RFD-ROS) yönteminin yer aldığı veri tabanlarında kayıtlı mevcut makalelerinin belirlenmesidir. Buradan hareketle tespit edilen makalelerin nicel verilere dayalı bibliyometrik analizlerle sistematik konu dağılımlarının, etkin yazarların, baskın dilin, etkili kurum ve ülkelerin hangilerinin olduğuyla ilgili bilgileri ortaya koyarak, konuyla ilgili bilimsel alan yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Araştırmada ayrıca RFD ile ilgili Türkiye’den yayınların olup olmadığı da araştırılmış, YÖKTEZ veri tabanında yapılan veri taramasında, RFD ile ilgili sadece Taki Can Metin’in “*Rekreasyon Fırsat Dağılımı ve Planlamasında Yöntem Arayışları: Karaburun Yarımadası Örneği*”(2017) isimli 1 adet doktora tezi ve WoS veri tabanında Emel Baylan vd.,ne ait, “*Identifying Water and Land Based Recreation Opportunities: Case Study on Southern Sub-Basin of Ankara*” (2019) isimli 1 adet makale tespit edilmiştir. Baylan vd. (2019) ait makaleye dergi park adresinden Türkçe olarak ulaşılabilir. Tespit edilen bir diğer makale, Müderrisoğlu ve arkadaşlarının, Abant Milli Parkı ile ilgili yaptıkları RFD çalışmasıdır. Çalışma, *Tarım Bilimleri Dergisi*’nde 2005 yılında yayınlanmıştır. Ancak Müderrisoğlu vd. (2005) çalışmaları Scopus ve WoS veri tabanında tespit edilememiştir.

Analiz sonucu çıkacak sonuçlar bize rekreasyon planlamasında bir yol haritası sunabilir. Çalışılan alanların, konu dağılımları, ülke dağılımları, yazar yoğunluğu gibi bibliyometrik analiz sonuçlarının ortaya konması rekreasyon planlamacılarına önemli bilgiler sunabilir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak ikincil kaynaklardan elde edilen, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış; amaçlı örneklem tekniklerinden ölçüt örnekleme yöntemi seçilmiştir. Çalışmada nicel verilere dayalı bibliyometrik verilerden yararlanılmış ve elde edilen veriler betimsel analizle açıklanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmayı tam anlamıyla tanımlamak hayli zor olsa da, nitel veri toplama araçlarının kullanılmasıyla olgu ve algıların kendi tabii ortamlarında bütünsel ve gerçekçi bir yöntemle

açıklanması aşamalarını ifade eder (Yıldırım, 1999: 9-10). Niceliğin değil niteliğin amaçlandığı nitel araştırmalarda, tespit edilen kodların hangi aralıklarla tekrarlandığını tespit etmek, o kodların araştırmada ağırlığı ve yoğunluğu üzerine bilimsel çalışma yapanlara bilgiler sağlar (Çelik vd., 2020: 386).

Doküman incelemeleri, bilimsel araştırmaya konu olgularla ilgili, yazılı belge ve gereçlerin analiz edilmesi olarak açıklanırken, diğer önemli bir noktada dokümanların, nitel araştırmalarda kullanılması gereken önemli bilgi kaynakları olmasıdır. Weber, Marx, Engels ve Durkheim gibi bazı sosyologlar bu kapsamda rapor, not, doküman ve notlardan faydalanmışlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 189-190).

Amaçlı örneklem, araştırmanın amacı kapsamında belirli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olgu veya olguların araştırılmasında, belirlenen yoğun veri kaynaklarının derinlemesine tetkik edilmek istendiğinde tercih edilen bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 122; Başaran, 2017: 490). Bu manada amaçlı örneklem yöntemi olayların veya olguların açıklanmasıyla, keşfedilmesinde faydalı olur. Ölçüt veya ölçütler, araştırmacı tarafından ortaya konur veya varsa hazır ölçütler araştırmada kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 119 - 122).

Devasa boyutlara ulaşan dijital veriler beraberinde (e-posta, bilimsel atıf veri tabanları, dijital haber ve bilgi kaynakları vb), bünyesinde barındırdığı çok fazla aktörün kendi aralarındaki ilişkileri de aynı şekilde devasa boyutlara taşınmasıyla, bu verilerin işlenmesiyle ilgili bilgisayar yazılımları oluşturmayı gerekli kılmaktadır (Borgatti vd, 2013: 58-61). Bu sebeple elde edilen veriler MS EXCEL 2010 ve VOSviewer 1.6.16 programları aracılığıyla analiz sürecine tabi tutulacaktır. Nitel veri analizi, oluşturulan veri setlerindeki temsiliyetin ne olduğu ve üzerinde çalışılan veriyle ilgili, anlam çıkarımında bulunmak gayesiyle gerçekleştirilen tefsir ve sınıflama sürecidir (Çelik vd., 2020: 380).

Veri taramasında tam sayıya ulaşılmıştır. Veri tabanından çekilen makaleler WOSviewer programında bibliyometrik analiz için uygun .text, .bib, .csv formatlarında bilgisayara yüklenmiştir. Bu veriler daha sonra VOSviewer 1.6.16 programına aktarılarak analize tabi tutulmuştur.

Çalışma iki aşamalı bir araştırma sürecinden oluşmaktadır. İlk aşamada WoS Core Collection (Web of Science Core Collection) veri tabanında Social Science Citation Index (SSCI) ve Emerging Sources Citation Index (ESCI) indekslerinde ve Scopus veri tabanlarında, makale başlığı, konu özeti, anahtar kelimeler ve konu içinde "Recreation

Opportunity Spectrum” ifadesinin geçtiği, 01.01.1970–16.05.2021 tarihleri arasındaki makaleler, Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesine bağlı portal üzerinden Scopus veri tabanı ile WoS Core Collection SSCI ve ESCI indeksleri veri tabanında taranmış ve elde edilen veriler istatistiksel analiz için bilgisayara kaydedilmiştir. WoS SSCI ve ESCI indekslerinde ve Scopus veri tabanlarında tarama, özet, anahtar kelime ve konu başlıklarında yapılmıştır.

Analiz sürecinin ikinci aşamasında, WoS Core Collection SSCI ve ESCI indekslerinde ve Scopus veri tabanlarından, birinci aşamada kullanılan arama süreci tekrar edilmiş, elde edilen veriler WOSviewer 1.6.16 programında ayrı ayrı, görsel analiz, haritalama ve istatistik veriler oluşturmada kullanılmak üzere .csv, .text ve .bib formatlarında bilgisayara kaydedilmiştir.

Çalışmanın veri temini WoS Core Collection SSCI ve ESCI indekslerinde ve Scopus veri tabanlarıdır. WoS, 171 milyonu aşan kayıt ve 1,9 milyar alıntı yapılan referanslardan, 9,000’den fazla kuruluş, devlet kurumu, akademik çevrelerden ve milyonlarca kullanıcıdan oluşan çok geniş bir veri tabanıdır (WoS, 2021). WoS Core Collection veri tabanında tarama, veri tabanında yer alan SSCI ve ESCI indekslerinde yapılmıştır. Scopus ise küresel bir bilgi ağı olan Elsevier B.V. şirketi bünyesinde mevcut, makale ve atıf verilerini, sahip olduğu içerik ve bilimsel bilgilerle birleştirebilen bir veri tabanıdır (Scopus, 2021).

4.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini WoS Core Collection (SSCI ve ESCI indeksleri) ve Scopus veri tabanlarında kayıtlı bilimsel çalışmaların içinde (tez, kitap, makale, rapor, bildiri) “Recreation Opportunity Spectrum” konusu içerir. Araştırmanın örneklemine ise makale başlığı, anahtar kelime ve özet bölümlerinde “Recreation Opportunity Spectrum” ibaresini içeren makaleler oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın kapsamı, 01.01.1970 – 16.05.2021 yıllarına ait konu başlığında, WoS ve Scopus veri tabanlarında kayıtlı makalelerin başlıklarında, anahtar kelimelerinde ve özetlerinde “Recreation Opportunity Spectrum” ibaresi geçen makalelerden oluşur. Başlangıç olarak 1970 yılının seçilmesi birinci bölümde de açıklandığı gibi, Rekreatasyon Fırsat Dağılımının 1970’li yılların sonlarına doğru literatüre girmesi sebebiyledir.

03.04.2021 tarihli tüm dillerde yapılan analiz sonucunda WoS Core Collection (SSCI ve ESCI indekslerinde) veri tabanında 65, Scopus veri tabanında ise 72 veri olmak üzere toplam 137 kaynağa ulaşılmıştır. Bu veriler, çalışmanın araştırma evrenini oluşturmuştur.

Tablo 4.1 Araştırma Evrenini Oluşturan Kaynak Dağılımı

	Makaleler	Bildiri	Önsöz	Editoryal Belge	Kitap	Kitap Bölümü	Konferans Belgesi	Not	TOPLAM
WoS	44	17	1	3	0	0	0	0	65
Scopus	62	0	5	0	0	3	2	0	72
TOPLAM	106	17	6	3	0	3	2	0	137

Tablo 4.1’de de görüldüğü gibi ulaşılan verilerin toplam,

- 106’sı makale,
- 17’si bildiri,
- 6’sı önsöz,
- 3’ü editoryal belge,
- 3’ü kitap bölümü,
- 2’si konferans belgesinden oluşmaktadır.

Ulaşılan veri kaynakları içerisinde araştırmanın örneklemini oluşturacak makaleler her iki veri tabanında da süzülerek analize hazır hale getirilmiştir. Makalelerin belirlenme süreci sonunda, analize konu makale sayıları Tablo 4.2 deki gibi oluşmuştur.

Tablo 4.2 RFD Analizine Konu Toplam Makale (WoS ve Scopus) Sayısı

Veri Tabanı	Makale Sayısı
WoS	44
Scopus	62
TOPLAM	106

Tablo 4.2’de de görüldüğü gibi, yapılan taramada 44 adedi WoS Core Collection (SSCI ve ESCI indeksleri) veri tabanında, 62 adedi Scopus veri tabanında olmak üzere, toplam 106 makaleden oluşan veri kaynağına ulaşılmış, ancak inceleme sonucunda makalelerin bazılarının mükerrer olduğu tespit edilmiş, bu kaynaklara veri temizliği uygulanmış ve mükerrer olanlar analiz dışı bırakılmıştır. Mükerrer makaleler, WoS Core Collection (SSCI ve ESCI indeksleri) veri tabanında 36, Scopus veri tabanında 1 adet olmak üzere, toplam 37 adettir. Sonuç itibarıyla, analize tabi makale sayısı WoS Core Collection (SSCI ve ESCI indeksleri) için 8 ve Scopus için ise 61 makale olmak üzere toplam 69 makedir. WoS Core Collection veri tabanında 8 adet makalenin tamamı SSCI ve ESCI indekslerinde yayınlanmıştır. Veri setini oluştururken, Tablo 4.3’te de görüldüğü gibi Scopus veri tabanında oluşan toplam makale sayısı (61), genel makale toplamının (69) %88,41’ini oluşturması nedeniyle mükerrer makaleler WoS Core Collection veri tabanından çıkarılarak analiz dışı bırakılmıştır.

Tablo 4.3 Mükerrer Makalelerden Arındırılmış Makale Sayıları

Veri Tabanı	Makale Sayısı	%
WoS	8	11,59%
Scopus	61	88,41%
TOPLAM	69	100%

Sonuç olarak Tablo 4.3'te de görüldüğü gibi WoS Core Collection veri tabanından 8 adet makale, Scopus veri tabanından 61 adet makaleden oluşan ve toplamda 69 adet makaleye tekabül eden kaynaklar, veri seti olarak, analiz edilmek üzere bilgisayara ilgili dosya formatlarında kaydedilmiştir. Scopus veri tabanında oluşan veriler, toplam verilerin ($61/69 = 0,884$) %88,41'ini, WoS veri tabanındaki makaleler ise genel toplamın ($8/69 = 0,116$) %11,59'unu kapsamaktadır. Elde edilen 69 adet makale, çalışmamızın örneklemini oluşturmuştur.

4.5. Veri Analiz Süreci

Çalışma kapsamında RFD ile ilgili WoS Core Collection ve Scopus veri tabanlarında tüm bilgilere ulaşılmış; araştırma içeriğine uygun verilerde, 1970 - 2021 yılları arasında makale sınırlaması uygulanmıştır. 1970 - 2021 yılları arasında tespit edilen makaleler veri temizlemeye tabi tutulmuş, neticede 69 makale iki aşamalı araştırmaya konu edilmiştir. Ancak veri tabanlarında RFD ile ilgili veri başlangıç tarihi 1979 olması sebebiyle oluşturulan tablo, şekil veya görseller bu tarih baz alınarak oluşturulmuştur. İlk aşamada tespit edilen bu makalelerin bibliyometrik yasalara uygunluğu MS Exel 2010 programı da kullanılarak, test edilmiş, ikinci aşamada ise makalelerle ilgili veri tabanlarında elde edilen 69 adet makaleyle ilgili mevcut bilgiler MS Exel 2010 programı da (yılı, konu başlıkları, yazarları vb) kullanılarak yorumlanmış, daha sonra uygun formatta (.text, .csv, .bib, .ris) kaydedilen makaleler bibliyometrik haritalama ve görselleştirmeler için VOSviewer 1.6.16 programına aktarılmıştır. Programda mevcut eşleştirme işlemlerine göre analiz edilmiş, ulaşılan bulgular görsel veri ve haritalamaya dönüştürülüp açıklanmaya çalışılmıştır.

4.6. Araştırma Soruları

Araştırmamızın dayandığı hipotez “Rekreasyon Fırsat Dağılımı yöntemi, rekreasyon planlamasında tüm dünyada yaygın olarak kullanılan bir araç olmasına rağmen konuyla ilgili yayımlanmış, yayın/makale sayısı yeterli seviyede değildir”, olarak belirlenmiştir. Çalışma hipoteze uygun olarak,

- RFD ile ilgili makaleler Pareto Yasasına uygun mudur?

- RFD ile ilgili makaleler Bradford Yasasına uygun mudur?
- RFD ile ilgili makaleler Lotka Yasasına uygun mudur?
- RFD ile ilgili makaleler Price Yasasına uygun mudur?
- RFD ile ilgili makaleler Zipf Yasasına uygun mudur?
- Makalelere ait sayısal veriler, makalelerin yayın türü ve sayfa sayıları nelerdir?
- RFD ile ilgili makaleler 1979 – 2021 yılları arsında nasıl bir dağılım göstermiştir?
- RFD ile ilgili makaleler en fazla hangi bilim alanı - alt alanda yayımlanmıştır?
- RFD ile ilgili makalelerin yayın dağılım sonuçları nelerdir?
- RFD ile ilgili makalelerin ele alındığı etkin kurumların dağılım sonuçları nelerdir?
- RFD ile ilgili makalelerin en fazla yayınlandığı ülke dağılımı sonuçları nelerdir?
- RFD ile ilgili atıf alan en aktif makale sonuçları ile makalelerin yayın bazında izlediği dağılım sonuçları nelerdir?
- RFD ile ilgili makalelerde en aktif yazar/yazarlar kimlerdir?
- RFD ile ilgili en etkili hakim dil sonuçları nasıldır?

sorularına cevap aranacaktır.

4.7. Veri Toplama ve Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmada veri toplama araçları olarak WoS ve Scopus veri tabanlarında 1978 – 2020 yılları arasında yayınlanmış, “Recreation Opportunity Spectrum - ROS” (Rekreasyon Fırsat Dağılımı - RFD) başlıklı makaleler incelenmiştir. 1978 yılının baz alınmasının nedeni, ROS yöntem ve adının bu tarihte literatüre girmesi sebebiyledir. Tespit edilen makaleler, VOSviewer programında bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Çalışma, sadece ROS ile ilgili yayınlanmış makaleleri baz alması nedeniyle sınırlılık arz etmektedir. Çalışmalarda sınırlılıkların olması normal karşılanabilir. Konunun özüne inilmek istenmesi veya başka nedenlerle araştırma safhasında bir takım sınırlılıklar ortaya konabilir. Araştırmada mevcut sınırlılıklar:

- Araştırmada kitap bölümü, bildiriler ve önsöz kaynakları kapsam dışı bırakılmıştır. Konunun özüne inmek istenmesi dolayısıyla makalelere odaklanmak için bu sınırlılık getirilmiştir.
- 01.01.1970 – 16.05.2021 tarih aralığında veri taraması yapılması zaman açısından bir sınırlılık teşkil etmiştir. Ancak araştırma konusunun birinci bölümde de anlatıldığı gibi 1970 yılları sonunda ilk kez gündeme gelmesi böyle bir sınırlılığı zorunlu kılmıştır.

- Araştırma konusunun sadece WoS Core Collection ve Scopus veri tabanında aranması belirli bir sınırlılık oluşturur. WoS Core Collection veri tabanında, SSCI ve ESCI indekslerinde tarama yapılması ayrıca bir sınırlılık oluşturmıştır. Ancak araştırmada yararlanılan VOSviewer analiz programı her iki veri tabanında mevcut kaynakları analiz edebilme kolaylığı sağlaması dolayısıyla böyle bir tercihte bulunmayı gerektirmiştir. Araştırma da bundan sonra “SSCI ve ESCI indeksleri” ibaresi yerine WoS veri tabanı kısaltması kullanılacaktır.

4.8. Veri Analizleri ve Bulgular

4.8.1. Lotka Yasasına Uygunluk

Önceki bölümde, bir alanla ilgili iki yazı yazarının, *bir yazı yazarının yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'ü kadar araştırma ortaya koyması* olarak açıklanan Lotka Yasası, analizde (gri alan), 3 makale yazarların sayısı 1, 2 makale yazarların sayısı 15 ve 1 makale yazarların sayısı 152 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.4). Tablo 4.4'te de görüldüğü gibi, WoS veri tabanında 2 ve 3 makale yazar yazar sayıları “0” olduğu için Lotka Yasası WoS veri tabanı ile ilgili geçerliliğini yitirmiştir. Scopus veri tabanında ise 2 makale yazar yazar sayısı (15 yazar tespit edildi), 1 makale yazar yazar sayısının (128 yazar tespit edildi) ($n = 2$) ise $1/n^2 = \frac{1}{4}$ 'ü olan 32 sayısını sağlamamıştır. Yine aynı şekilde 3 yazı yazar yazar sayısı (1 yazar tespit edildi), 1 makale yazar yazar sayısının (128 yazar tespit edildi) ($n = 3$) ise $1/n^3 = 1/9$ 'u olan 14,22'yi sağlamamıştır. Her iki veri tabanında yayınlanan toplam makale sayılarına göre yazar analizi yasaya göre değerlendirildiğinde ise (açık yeşil alan), 2 makale yazar yazar sayısı (15), 1 makale yazar yazar sayısının (152) $\frac{1}{4}$ 'ü olan 38'i sağlamamış, 3 yazı yazar yazar sayısı (1), 1 makale yazar yazar sayısının (152) $1/9$ 'u olan 16,89 verisi sonucunu oluşturmamıştır. Ayrıca, bir yazı yazarların, tüm yazı yazarlara oranı %60 olması gereken değer de (100,8) olarak çıkmış ve kural gereği olması gereken 1 makele yazar yazar sayısı toplamını (152) sağlamamıştır. Bu sonuçlara göre Lotka Yasası bu aşamada geçerli değildir sonucuna varılmıştır.

Tablo 4.4 RFD ile İlgili Makalelerin Lotka Yasasına Uygunluğu

	1 Makale Yazan Yazar Sayısı	2 Makale Yazan Yazar Sayısı	3 Makale Yazan Yazar Sayısı	TOPLAM
WoS	24	0	0	24
Scopus	128	15	1	144
TOPLAM	152	15	1	168
LOTKA YASASI ($1/n^2$) WoS	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	
LOTKA YASASI ($1/n^2$) Scopus	88,9%	32	14,22	
LOTKA YASASI $1/n^2$ Genel	90,5%	38	16,89	
LOTKA %60 KURALI Scopus	86			
LOTKA %60 KURALI Genel	100,8			

Tablo 4.4'te dikkat edilmesi gereken husus, tablo da iki, üç ve dördüncü sütunlarda yer alan WoS ve Scopus makale yazar sayılarıdır. Yazar sayıları, veri tabanlarındaki makalelerde yer alan yazarların kaç makale ürettiği veya kaç makalede yer aldığı sayıdır.

4.8.2. Price Yasasına Uygunluk

Price Yasasına göre, herhangi bir disiplinle ilgili bilimsel makalelerin veya araştırmaların yarısı, o makale ve araştırmaları ortaya koyan toplam yazar sayısının karekökü tarafından gerçekleştirilir. Price Yasasına göre, araştırma verilerinde bulduğumuz 69 makalenin (Tablo 4.6) yarısı olan 34,5 çalışma, toplam yazar sayısının karekökü, $\sqrt{168} \cong 13$ olması gerekir. Araştırma analizinde, 2 ve daha fazla makale yazan yazarlarla ilgili WoS veri tabanında herhangi bir kayda ulaşılamamış, ulaşılan makalelerden sadece 1 makale yazan yazarlar listesi olduğu görülmüştür (Tablo 4.4). Tablo 4.5'de de görüldüğü gibi Scopus veri tabanında 2 ve daha fazla makale yazan yazarların toplam makale sayısı 33 adettir. Alanla ilgili en fazla makale yazan yazarların listesi Tablo 4.5'deki gibi oluşmuştur.

Tablo 4.5 RFD Konusunda En Çok Makale Yayınlayan Yazarlar

No	Yazar Adı	Makale Sayısı
1	Kaltenborn, B.P.	3
2	Clark, R.N.	2
3	Gundersen, V.	2
4	Hirota, J.	2
5	Holland, S.M.	2
6	Kil, N.	2
7	Needham, M.D.	2
8	Ono, S.	2
9	Pierskalla, C.D.	2
10	Stankey, G.H.	2
11	Stein, T.V.	2
12	Tsuchiya, T.	2
13	Virden, R.J.	2
14	Yamaguchi, K.	2
15	Yamaki, K.	2
16	Rollins, R.B.	2
TOPLAM		33

Scopus veri tabanının Price Yasasına uygunluğu Tablo 4.5'de de görüldüğü gibi analiz sonucu en fazla makale yayınlayan yazarların makale adedi 33 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.6 RFD ile İlgili Makalelerin (Scopus ve WoS) Price Yasasına Uygunluğu

Veri Tabanı	Makale Sayısı	Yazar Sayısı
WoS	8	24
Scopus	61	144
TOPLAM	69	168
Price Yasası	34,5	$\cong 13$
Analiz Sonucu (genel)	34,5	16

Sonuç olarak Tablo 4.6’da görülen her iki veri tabanı toplam sonuçlarına bakıldığında Price Yasası gereği toplam makale sayısının (69) yarısını (34,5), toplam yazar sayısının (168) karekökü olan yaklaşık 13 yazar tarafından üretilmesi gerekirken analiz sonucu 16 çıkmıştır. Dolayısıyla Price Yasası analiz sonucu yaklaşık değerleri sağlamasına rağmen tam anlamıyla bu araştırmada geçerlilik vermemiştir.

4.8.3. Bradford Yasasına Uygunluk

Belirli bir disiplin ile ilgili yayınların dergilere dağılımı olarak açıklanan Bradford Yasası, alanla ilgili tüm yayınların büyük kısmının, belirli bir “çekirdek” dergi tarafından yapıldığını savunur (Tonta ve Al, 2007: xii). Tablo 4.7’de de görüleceği gibi analiz sonucu, veri setini oluşturan 69 makalenin, toplam 42 yayın tarafından üretildiği tespit edilmiştir. Analiz sonucu oluşan veriler Tablo 4.8’deki gibi bir görüntü çizmiştir. Yasa baz alınarak “çekirdek bir grup dergi tarafından toplam makalelerin üçte birini oluşturması gerektiği” test edildiğinde, *Environmental Management* ve *Leisure Sciences* dergilerinin (2 çekirdek dergi) toplamda 19 adet makale yayını nedeniyle, Tablo 4.8’de de görüldüğü gibi (pembe alan) yasa ilk aşamayı başarıyla tamamlamıştır. Ancak, bu şekliyle, 2 derginin oluşturduğu 19 makale, toplam 69 makalenin, $(19/69 = 0,2753 \text{ \%}27,53)$ ’ünü oluşturmuştur. Başka bir deyişle, RFD ile ilgili tüm makalelerin, ağırlıklı olarak 2 çekirdek dergi tarafından yayınlandığı sonucuna yasa söylem bazında uymakta, ancak oran bazında tam karşılamamaktadır. Makaleler ağırlıklı olarak *Environmental Management* (11 makale) ve *Leisure Sciences* (8 makale) dergilerinde yayınlanmıştır. Çevresel konuların ele alındığı *Environmental Management* dergisinin, 11 makale ile tek başına büyük bir makale çoğunluğunu içermesi dikkat çekicidir. RFD ile ilgili konuların bu grupta, ağırlıklı olarak çevre yönetimi ve boş zaman kavramı ile ilgili ele alındığı söylenebilir.

Tablo 4.7 RFD Makalelerinin Yayınlandığı Kaynaklar

Sıra No	Kaynak Adı	Frekans
1	Environmental Management	11
2	Leisure Sciences	8
3	Journal of Outdoor Recreation and Tourism	4
4	Journal Of Park And Recreation Administration	3
5	Landscape and Urban Planning	3
6	Journal of Environmental Management	2
7	Journal of Leisure Research	2
8	Nihon Ringakkai Shi/Journal of the Japanese Forestry Society	2
9	Applied Geography	1
10	Australian Geographer	1
11	Australian Parks & Recreation	1
12	Ecological Indicators	1
13	Ekonomia I Srodowisko-Economics And Environment	1
14	European Journal Of Environmental Sciences	1
15	Forest Ecology and Management	1
16	Forest management in Australia	1
17	Forest Science	1
18	General Technical Report - US Department of Agriculture, Forest Service	1
19	General Technical Report, Forest Service, US Dept. Agriculture	1
20	International Journal of Urban Sciences	1
21	JAWRA Journal of the American Water Resources Association	1
22	Journal of Coastal Research	1
23	Journal of Environmental Studies	1
24	Journal of Forestry	1
25	Journal of Urban Planning and Development	1
26	Ksu Tanım Ve Doğa Dergisi-Ksu Journal Of Agriculture And Nature	1
27	Leisure/ Loisir	1
28	Madera Bosques	1
29	Mountain Research and Development	1
30	Norsk Geografisk Tidsskrift	1
31	One Ecosystem	1
32	Outdoor recreation and resource management.	1
33	PLoS ONE	1
34	Revista Argentina de Clinica Psicologica	1
35	Sustainability (Switzerland)	1
36	Tourism Geographies	1
37	Tourism Management	1
38	Tourism Review	1
39	Tourism Review International	1
40	Transactions Of The North American Wildlife And Natural Resources Conference	1
41	Urban Forestry and Urban Greening	1
42	Western Journal of Applied Forestry	1
	TOPLAM	69

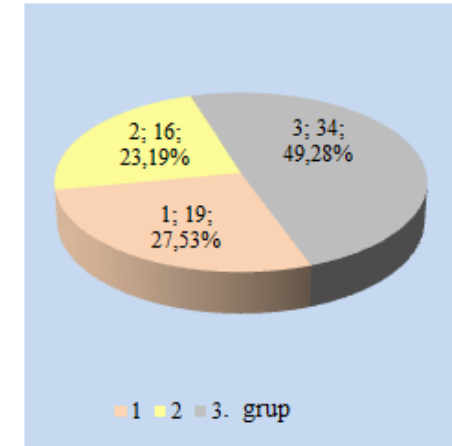
Yasanın ikinci aşamasında, birinci gruptan daha fazla bir grup yayıncı tarafından daha fazla makale yayınlanması test edildiğinde (Tablo 4.8), sarı alanda oluşan 6 dergi tarafından toplam 16 makale üretildiği görülmektedir. Yasaya göre ikinci grup makale sayısı ($n = 16$), birinci grup dergiden daha fazla bir dergi grubu (6 dergi) tarafından meydana getirilir. Bu grupta dergiler *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* (4 makale), *Landscape and Urban Planning* (3 makale), *Journal Of Park And Recreation Administration* (3 makale), *Journal of Enviromental Management* (2 makale), *Journal of Leisure Research* (2 makale), *Nihon Ringakkai Shi Journal Of The Japanese Forestry Society* (2 makale) olarak sıralanmıştır. RFD ile ilgili konu başlıklarının ise açık alan rekreasyonu ve turizm, peyzaj ve kentsel planlama, çevre yönetimi, boş zaman araştırmaları, milli park rekreasyonu ile orman konularında ele alındığı söylenebilir. Üçüncü ve son aşamada 34 dergi tarafından, 34 makale (her dergide RFD ile ilgili 1'er makale yayınlanmıştır) ortaya konduğu Tablo 4.8' de (gri alan) görülebilir. Son aşamada yasanın öngördüğü gibi birinci dergi grubu (2 dergi) ile ikinci dergi grubunun (6 dergi) oluşturduğu makale sayısı, üçüncü grup derginin (34 dergi) oluşturduğu makale sayılarından daha fazla makale ortaya koyar. Yasanın genel olarak öngördüğü, araştırmalarla ilgili makalelerin üçte birinin “çekirdek” dergilerden oluştuğu, ikinci grubun daha fazla dergi tarafından ancak birinci gruptaki makale sayısına yaklaşık değerinde oluştuğu ve üçüncü grubun çok daha fazla dergiyle diğer iki grubun makale sayısına yaklaşık bir değer verdiği göz önüne alındığında,

- 1. Grup yasaya uygun sonuç **üretmemiştir** (söylem olarak yasaya uygunluk göstermesine rağmen, oran ve sayısal olarak yasaya uygun değildir),
- 2. Grup yasaya uygun sonuç **üretmemiştir** (söylem olarak yasaya uygunluk göstermesine rağmen, oran ve sayısal olarak yasaya uygun değildir),
- 3. Grup yasaya uygun sonuç **üretmemiştir** (söylem olarak yasaya uygunluk göstermesine rağmen, oran ve sayısal olarak yasaya uygun değildir).

Özet olarak RFD ile ilgili makaleler Bradford Yasasına söylem bazında uyumluluk olsada, istatistiksel olarak uygun bir sonuç üretmediği söylenebilir.

Tablo 4.8 RFD ile İlgili Makalelerin Scopus ve WoS Veri Tabanı Dergilerindeki Dağılımı

Dergi Adı	Makale Sayısı-Scopus	Makale Sayısı-WoS	Toplam
Environmental Management	10	1	11
Leisure Sciences	8		8
Journal of Outdoor Recreation and Tourism	4		4
Landscape and Urban Planning	3		3
Journal Of Park And Recreation Administration		3	3
Journal of Enviromental Management	2		2
Journal of Leisure Research	2		2
Nihon Ringakkai Shi Journal Of The Japanese Forestry Society	2		2
Norsk Geografisk Tiddsskrift	1		1
Journal of Urban and Development	1		1
Tourism Geographies	1		1
Plos One	1		1
International Journal of Urban Sciences	1		1
Madera Bosques	1		1
Applied Geography	1		1
Diğer (Scopus ve WoS veri tabanında sadece 1 makale yayınlanan dergiler)	23	4	27
Toplam	61	8	69

4.8.4. Pareto Yasasına Uygunluk

Bilindiği gibi Pareto Yasası, literatürle ilgili yazarların yüzdelik olarak ürettikleri makaleler bazında verimliliğini ölçen yasadır. Yasaya göre, bir alanda yazılan çalışmaların %80'i, o alandaki en verimli yazarların %20'si tarafından oluşturulması gerekir. Çalışmada RFD ile ilgili 69 makalenin olduğu tespit edilmişti. Yasa sonucu, 69 makalenin %80'i (55,2 makale), toplam 168 yazarın %20'si (33,6) tarafından ortaya konması gerekir. Burada 2 ve daha fazla makale yazan yazar sayıları daha önce belirtildiği gibi 16 idi. Bu bölümde daha önce belirlenen 16 yazarın oluşturduğu (Tablo 4.5) toplam 33 makaleye ek olarak, R. Manning ve P. Brown'un WoS'ta kayıtlı 1'er makalesini Scopus'ta kayıtlı 1'er makalelerine eklendiğinde yazar ve makale sayıları sırasıyla 18 ve 37 olur. Yasaya uygun sırayla en fazla makale katkısı yapandan başlamak üzere yazarların %20'sine denk gelen yaklaşık 34 yazarın açılımını düzenlendiğinde,

- 3 makale yazan yazar sayısı 1,
- 2 makale yazan yazar sayısı 18 olur.

Tablo 4.9 RFD ile İlgili Pareto Yasasına Uygunluk

Veri Tabanı	Makale Sayısı	Yazar Sayısı
WoS	8	24
Scopus	61	144
TOPLAM	69	168
Pareto Yasası	$69 \cdot 80\% = 55,2$	$168 \cdot 20\% = 33,6$
Analiz Sonucu	37	18

Analiz sonucunda Tablo 4.9'da da görüleceği üzere, 18 yazarın, 37 makale ortaya koyduğu ve bunun da 69 makalenin %61,66'sına denk geldiği tespit edilmiştir. Sonuç yasaya uygun değerde oluşmamış, araştırmada uygun koşulları sağlamamıştır.

4.8.5. Makalelere Ait Sayısal Veriler, Makalelerin Yayın Türü ve Sayfa Sayıları

Scopus veri tabanında RFD ile ilgili 61 makalenin yayınlandığı kaynaklar, 59 dergi ve 2 kitaptan oluşmuştur. WoS veri tabanında ise 8 makalenin kaynaklarının tamamı dergilerden meydana gelmiştir. Veri analizine giren her iki veri tabanında ki makaleler incelendiğinde, oluşan sayfa sayıları Tablo 4.10'daki gibi oluşmuştur.

Tablo 4.10 RFD İle İlgili Makalelerin Veri Tabanlarındaki Sayfa Sayısı Dağılımı

Sayfa sayısı	N (WoS)	N (Scopus)	Toplam	%
1 ile 10 arası	2	22	24	34,78%
11 ile 20 arası	3	28	31	44,93%
21 ile 30 arası	3	7	10	14,49%
31 ile 40 arası	0	3	3	4,35%
41 ile 50 arası	0	0	0	0,00%
51 ile 60 arası	0	0	0	0,00%
60+	0	1	1	1,45%
Toplam	8	61	69	100%

Analiz sonucu oluşan veriler (Tablo 4.10) makale sayfa sayılarının ağırlıklı olarak (%79,71) ilk iki grupta toplandığı söylenebilir. 11 – 20 sayfa arası yayınlanan 31 makale, genel toplamın yarıya yakınını (%44,93) temsil ederek sıralamada birinci sıraya yerleşmiştir. 1 – 10

sayfa arası oluşan makale sayısı ise 24 makaleyle (%34,78) ikinci sıraya yerleşmiştir. 21 -30 sayfa arası yayınlana makale sayısı 10, genel toplamın ise %14,49'unu oluşturarak üçüncü sıraya yerleşmiştir. İlk üç grubun toplam makale sayısı 65'tir ve genel toplamın %94,20'sini oluşturmaktadır. Burada ilk iki grupta oluşan yoğunluğa rağmen, görece sayfa sayısı düşüklüğü, indekslerde yayınlanan akademik çalışmalara konan kelime kısıtı ve yayın ilkeleri sebebiyle olabilir.

4.8.6. RFD İle İlgili Yayınlanan Makalelerin 1979 – 2021 Yılları Arası Dağılım Sonuçları

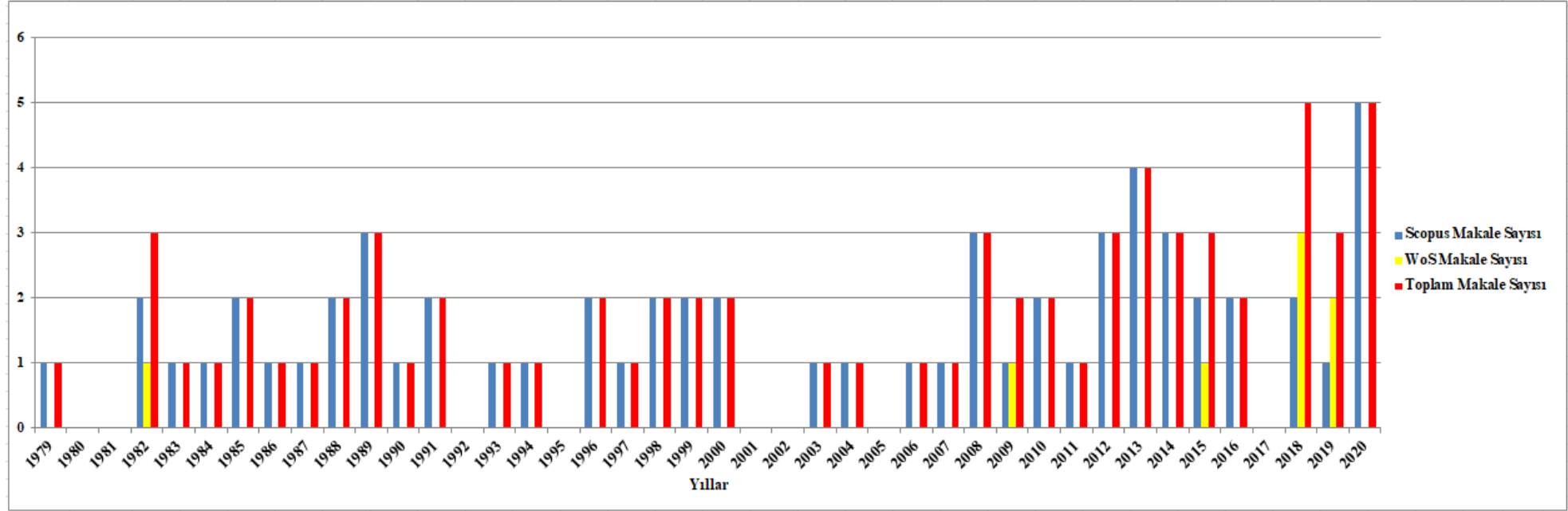
1978 yılı itibariyle gündeme gelen RFD'nin, makalelerde kendine yer bulması tarihsel gelişim sürecinde ağırlıklı olarak 2010 yılından itibaren olmuştur (Tablo 4.11 ve Şekil 4.1). 1980, 1981, 1992, 1995, 2001, 2002, 2005, 2017 yıllarında RFD ile ilgili her iki veri tabanında da makale kaydına rastlanmamıştır. 2020 yılı en fazla makalenin (5 makale) yayınlandığı yıl olmuştur. Makale yayınlanmayan yıllar Tablo 4.11'de sıralamaya alınmamıştır. Periyodik olarak 10'ar yıllık bölümlere ayırdığımızda (1979 ve 2021 yıllarını, ilk ve son periyoda dahil ederek) 1979 – 1990 yılları arasında 16 makale (yayınlanan makalelerin 11 yıllık ortalaması 1,45'tir), 1991 – 2000 yılları arasında 13 makale (yayınlanan makalelerin 10 yıllık ortalaması 1,30'dur), 2001 – 2010 yılları arasında 11 makale (yayınlanan makalelerin 10 yıllık ortalaması 1,1'dir) ve 2011 – 2020 yılları arasında (bu araştırmanın veri tabanlarını son kontrol tarihi 16.05.2021 olması dolayısıyla bu tarihe kadar 2021 yılına ait Scopus ve WoS veri tabanlarında RFD ile ilgili herhangi bir makale kaynağına ulaşılammıştır) 29 makale (yayınlanan 10 yıllık makale ortalaması 2,9'dur) yayınlanmıştır.

Tablo 4.11 RFD ile İlgili 1979 – 2021 Yıllarını Kapsayan Yayınlanmış Makale Sayısı Listesi

Makalelerin Yayın Yılı	Scopus Veri Tabanı Makale Sayısı	WoS Veri Tabanı Makale Sayısı	TOPLAM
1979	1		1
1982	2		2
1983	1		1
1984	1		1
1985	2		2
1986	1		1
1987	1		1
1988	2		2
1989	3		3
1990	1		1
TOPLAM	15	1	16
1991	2		2
1993	1		1
1994	1		1
1996	2		2
1997	1		1
1998	2		2
1999	2		2
2000	2		2
TOPLAM	13	0	13
2003	1		1
2004	1		1
2006	1		1
2007	1		1
2008	3		3
2009	1		1
2010	2		2
TOPLAM	10	1	11
2011	1		1
2012	3		3
2013	4		4
2014	3		3
2015	2		2
2016	2		2
2018	2		2
2019	1		1
2020	5		5
TOPLAM	23	6	29
TOPLAM	61	8	69

Yıllara göre oluşan makale yayını konusunda 1, 2 ve 3. periyotlarda azalan sayıda (Tablo 4.11, sırayla, 16, 13, 11 makale) hareket gözlenmiştir. Tüm makalelerin (69 adet), 1978 – 2020 yılları arası (42 yıl) yılbaşına düşen makale ortalaması 0,61 makaledir. Rekreatyon alanında yapılmış 1980 – 2019 yıllarını kapsayan WoS veri tabanında mevcut toplam 1949 makalenin yıllık yayınlanma ortalaması olan (Gözen, 2020: 578) 49,97 makale göz önüne alındığında, bu değer görece düşük değerdir ve hipotezde savunulan makale sayısı azlığı bu aşamada hipotezi destekler nitelik göstermektedir. Bu sonuçlara göre son on yılda yayınlanan makaleler, günümüze kadar yayınlanmış toplam makalelerin ($29/69 = 0,42$) %42,03'ünü oluşturmuştur. Gözen, rekreatyon alanında yaptığı bibliyometrik analiz çalışmasında (Gözen, 2020: 572), yayınların 2010 yılından sonra artmaya başladığı sonucuna varmış, Lapa ve arkadaşları da (Lapa vd., 2018) aynı bilgiye ulaşmışlardır. Bu araştırma da aynı veriye ulaşmış, sonuç Lapa ve Özen'in sonuçlarına paralel bir şekilde oluşmuştur. Sonuç olarak, rekreatyona ilginin son yıllarda artmakta olduğu görülmekle beraber, tüm dünyada yaygın olarak kullanılan RFD'nin makale sayısı yeterliliği konusunda doyurucu bir aşamaya geldiği söylenemez.

Şekil 4.1 RFD ile İlgili Tüm Makalelerin Yıllara Göre Yayınlanma Dağılımı

Kaynak: Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir

4.8.7. Scopus ve WoS (SCI ve ESCI indeksleri) Veri Tabanlarında RFD İle İlgili

Makalelerin, En Fazla Yoğunlaştığı Bilim Alanı –Alt Alan Sonuçları

4.8.7.1. Scopus Veri Tabanı Analizi

RFD'nin Scopus veri tabanında mevcut makaleler incelendiğinde (30.03.2021 tarihinde erişim sağlandı), makalelerin 14 farklı disiplinin alanına giren çalışmalar olması nedeniyle (Tablo 4.12), aslında Rekreasyon Fırsat Dağılımının geniş bir alanla irtibatlı olduğu sonucuna varılabilir. Burada makalelerin birden fazla konu başlığı ile ilgili ilişkili olması nedeniyle toplam 61 olan makalenin disiplin dağılımları sayısı 126 olmuştur. Bu yayılımın, Scopus veri tabanında ağırlıklı olarak sayıları sırasıyla, çevre bilimi 46 (%36,51), sosyal bilimler 26 (%20,63), iş, yönetim ve muhasebe bilimleri 21(%16,67), biyolojik ve tarımsal bilimler 14 (%11,11) ve yer-gezegen bilimlerinde 9 (%7,14) olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.12). Bu beş konu (toplam 116 konu başlığı) tüm alanların %92,06'sını ($116/126 = 0,9206$) oluşturmuştur. Konu başlıkları toplamının (126) %36,51'ini oluşturan çevre bilimi konu başlığı içerisinde ise, en çok boş zaman ve çevresel konular, alan yönetimi, orman yönetimi, açık alan rekreasyonu alt alanlarının işlendiği görülmüştür. Sonuç olarak RFD'nin Scopus veri tabanında, ağırlıklı olarak boş zaman bağlamında çevre bilimi, sosyal bilimler ve iş-yönetim-muhasebe ile beraber ele alındığı söylenebilir.

Tablo 4.12 RFD'nin Scopus Veri Tabanında Yoğun Olarak Tartışıldığı Disiplinler*

Sayı No	RFD ile İlgili Makalelerin Scopus Konu Başlıkları Dağılımı	Sayı	%
1	Çevre Bilimi	46	36,51%
2	Sosyal Bilimler	26	20,63%
3	İş, Yönetim ve Muhasebe Bilimleri	21	16,67%
4	Biyolojik ve Tarımsal Bilimler	14	11,11%
5	Yer ve Gezegen Bilimleri	9	7,14%
6	Multidisipliner	2	1,59%
7	Enerji	1	0,79%
8	Tıp	1	0,79%
9	Ekonomi, Ekonometri ve Finans	1	0,79%
10	Mühendislik	1	0,79%
11	Bilgisayar Bilimleri	1	0,79%
12	Biokimya, Genetik ve Moleküler Biyoloji	1	0,79%
13	Psikoloji	1	0,79%
14	Davranış Bilimleri	1	0,79%
TOPLAM		126	100,00%

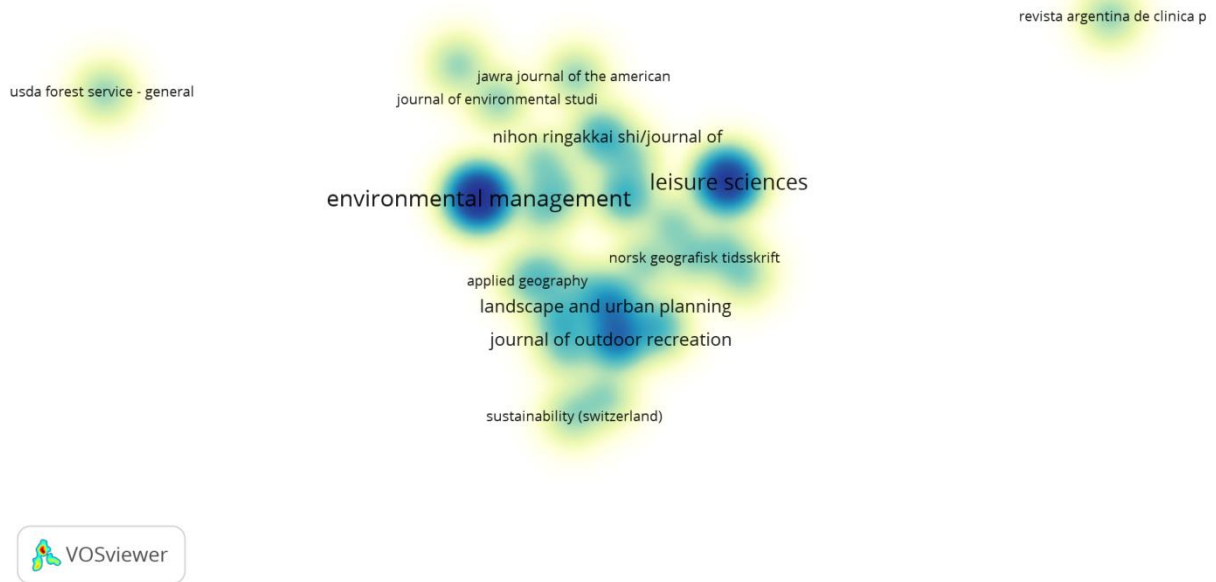
*Bir makale, birden fazla konu başlığı ile ele alınması sebebiyle toplam 61 makalenin konu dağılımı genel toplamda 126 olarak çıkmıştır.

RFD ile ilgili yazılan anahtar kelimeler, VOSviewer programında bibliyometrik eşleştirmeye tabi tutulduğunda, Scopus veri tabanında oluşan eşleşmiş görsel haritalama sonuçları Görsel 4.1'deki gibi gerçekleşmiştir. Bu aşamada program ayarları, minimum küme büyüklüğü ayarı 1, çözünürlük ayarı 1 olarak atanmıştır. Rastgele başlangıç ve yenileme

değeri 10, rastgele nüve değeri ise “0”dır. Verilen bu değerler görsel haritalamada ana ve alt konuların en net görülebilmesi için seçilmiştir. Araştırmacı Vosviewer 1.6.16 programında ana ve alt konuların en net görüntülerini üstteki ayarlarla elde etmiştir.

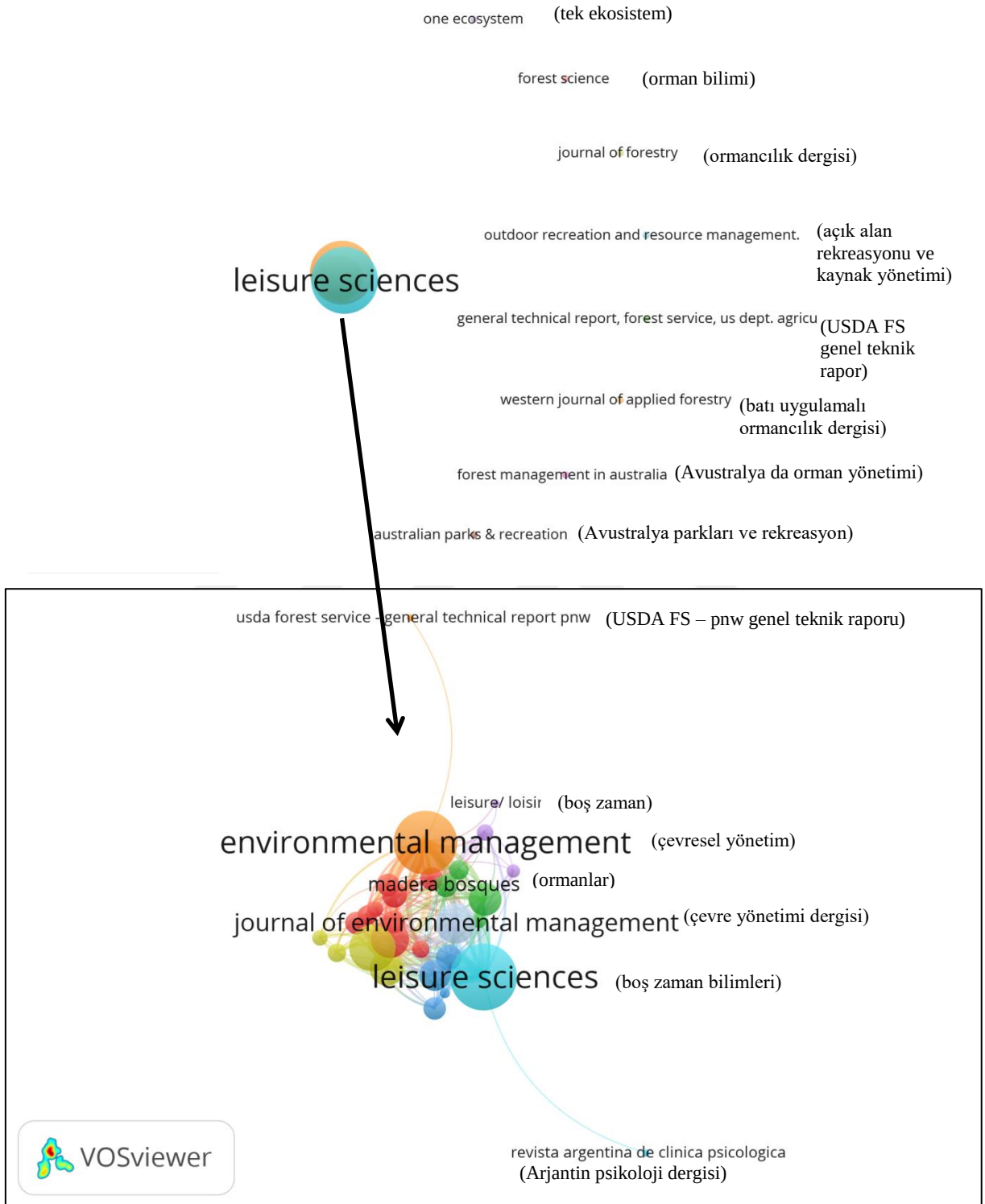
Görsel 4.1’de de görüldüğü gibi güçlü kümelenmeye sahip alanların, çevre yönetimi, boş zaman, açık alan rekreasyonu, kentsel ve peyzaj planlamada yoğunlaştığı söylenebilir. Bu dağılımın Tablo 4.12’de oluşan makale konuları dağılımına benzer nitelikte olduğu söylenebilir.

Görsel 4.1 RFD’nin Scopus Veri Tabanında Bibliyometrik Kaynak Eşleşmesi Yoğunluğu

Veri tabanında 61 makalenin 37 dergide yer aldığı saptanmıştır. Burada 37 derginin tamamı analize alınmış, bunlardan 8 tanesi kaynaklar arası eşleşme sağlamamıştır (Görsel 4.2). Görsel 4.2’nin ilk kısmı, eşleşmeyen, alt kısmı ise (okla gösterilen) eşleşen alanların oluşturduğu konuları kapsamaktadır. Görselde oluşan kaynakların meydana getirdiği büyüklük, kaynakların gücünü ifade eder. Analiz sonucu genel durumda (kaynakların tamamı dahil) toplam 16 küme, 213 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 1007 olarak gerçekleşmiştir. Görsel 4.2’nin ikinci kısmındaki mavi, yeşil, kırmızı, turuncu, mor ve pembe renk olarak kümelenen alanlar, makalelerin en fazla tartışılan konularını oluşturur.

Görsel 4.2 RFD'nin Scopus Veri Tabanı Ana ve Alt Konu Eşleşmeleri

Burada tartışılan konuların genel durumu ile alt başlıkların ne olduğunu belirlemek amacıyla makalelerin yayınlandığı dergiler analiz edilmiştir.

4.8.7.2 WoS Veri Tabanı Analizi

RFD'nin WoS veri tabanından elde edilen konu başlıklarına göre makale analiz sonuçları, Tablo 4.13'de de görüldüğü gibi 10 farklı disiplinde el alınmıştır. Çünkü bir makale birden fazla konu başlığı ile ele alınması nedeniyle 8 adet makalenin konu dağılımı genel toplamda 10 adet olmuştur. Tablo 4.13'te de görüldüğü gibi, burada da çevreyle ilgili makaleler 7 adet konuyla en fazla işlenen alan olmuştur. Çevre konusu altında işlenen konular ise yönetim ve deneyim olarak belirlenmiştir. WoS veri tabanında tespit edilen makalelerin sayıları sırasıyla, çevre bilimleri 3 adet (%30), konaklama, turizm, spor ve boş zaman 3 adet (%30), tarımsal multidisiplin 1 adet (%10), biyoçeşitlilik 1 adet (%10), ekoloji 1 adet (%10) ve çevresel çalışmalar 1 adet (%10) olmak üzere Tablo 4.13'te yer almaktadır. Görüldüğü gibi çevre hemen hemen tüm tabloda hakim ana konu görünümü sergilemiştir. Çevre ile ilgili alanların toplamı 7 konuyla (2 numaralı alan hariç) genel alanın %70'ini kapsamıştır. Tabloya göre (WoS veri tabanında) çevrenin RFD ile ilişkisini derinden ilgilendiren ana başlık olduğu söylenebilir. Aynı düşünceyle, veri sonucu RFD'nin de çevre konularını etkileyen alan olduğu söylenebilir.

Tablo 4.13 RFD'nin WoS Veri Tabanında Yoğun Olarak Tartışıldığı Disiplinler*

Sayı No	RFD ile İlgili Makalelerin WoS Konu Başlıkları Dağılımı	Sayı	%
1	Çevre Bilimleri	3	30,00%
2	Konaklama, Turizm, Spor, Boş Zaman	3	30,00%
3	Tarımsal Multidisiplin	1	10,00%
4	Biyoçeşitliliği Koruma	1	10,00%
5	Ekoloji	1	10,00%
6	Çevresel Çalışmalar	1	10,00%
TOPLAM		10	100,00%

*Bir makale, birden fazla konu başlığı ile ele alınması sebebiyle toplam 8 makalenin konu dağılımı genel toplamda 10 olarak çıkmıştır.

Tablo 4.14'te görüldüğü gibi WoS veri tabanında elde edilen RFD ile ilgili makaleler VOSviewer programına aktarıldığında bibliyometrik kaynak eşleşmesi 3 kümelenme oluşturmuştur. Oluşan tablo incelendiğinde çevre konularının ağırlıkta olduğu görülebilir. Ülkemizde RFD ile ilgili yayınlanan, Baylan vd., (Baylan vd, 2019) Ankara'nın güney havzası ile ilgili su ve arazi rekreasyon düzenlemeleri konulu makaleleri WoS veri tabanı, Kümel 1'de yer almıştır.

Tablo 4.14 WoS Veri Tabanında RFD'nin Kaynak – Bibliyometrik Eşleşme Yıllara Göre Oluşan Kümelenmesi

Küme 1	Küme 2	Küme 3
Ekonomia I Srodowisko Economics And Environment	Journal of Park And Recreation Administration	European Journal of Environmental Sciences
Environmental Management	Transactions of The North American Wildlife And Natural Resources Conference	
Ksu Journal Of Agriculture And Nature		

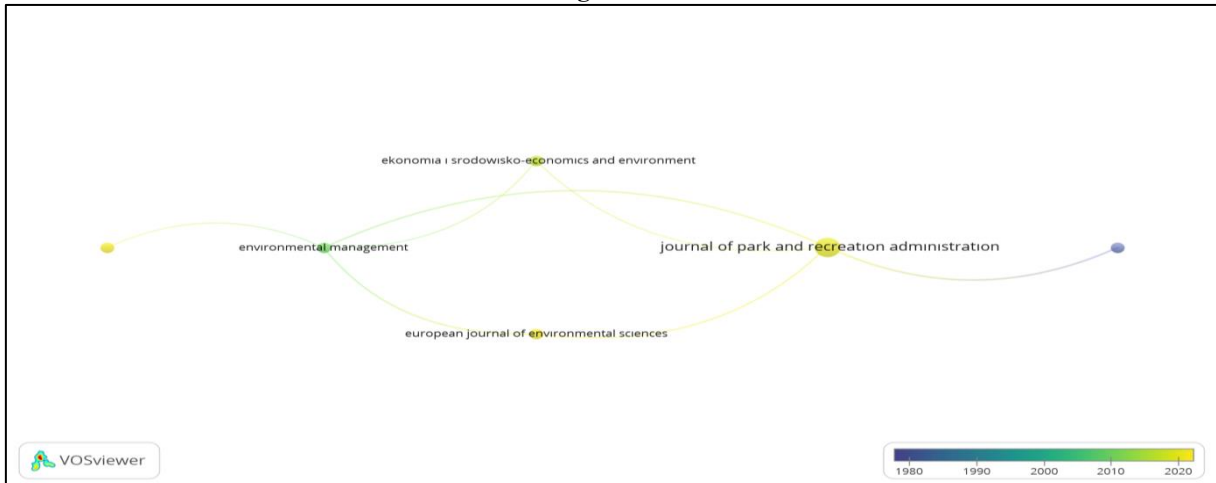
Vosviewer programında basit parametrelerden minimum küme büyüklüğü ve yoğunluk değerleri 1 olarak atanmış, gelişmiş parametrelerde ise rastgele başlangıç ve tekrarlama değerleri “10”, rastgele nüve değeri ise “0” olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre VOSviewer programında oluşan görsel ağ Görsel 4.3’te olduğu gibi gerçekleşmiştir. *Journal of Park and Recreation Administration* dergisi 3 yayınlı baskın bir yapı arz etmiştir. *Journal of Park and Recreation Administration* dergisi haricindeki diğer yayınlar dengeli yayılım göstermiştir. Bu kümelenme görsel ağ analiz sonucu 3 küme, 7 bağlantı ve 12 toplam bağlantı gücü oluşturmuştur. Görsel 4.3’te *Journal of Park and Recreation Administration* dergisinin oluşturduğu düğümün büyüklüğü görülmektedir. Düğümlerin büyüklüğü kaynakların yayın sayısının büyüklüğünü ve gücünü ifade eder.

Görsel 4.3 RFD’nin WoS Veri Tabanında Ulaşılan Makale Kaynaklarının Bibliyometrik Eşleşmesi

Yıllara göre yayın dağılımı Görsel 4.4’te görülmektedir. RFD ile ilgili WoS veri tabanında makalelerin VOSviewer programında kaynak–bibliyometrik eşleşmeleri yayınlanma sıklığı, ağırlıklı olarak 2000 yılından sonra olduğu söylenebilir (sarı ve yeşil alan).

Görsel 4.4 RFD WoS Veri Tabanı Yıllara Göre Dağılım

Rekreasyon Fırsat Dağılımının, Scopus veri tabanında 14 bilim alanı içerisinde öne çıkan bilim alanları sırasıyla, çevre bilimi 46 (%36,51), sosyal bilimler 26 (%20,63), iş, yönetim ve muhasebe bilimleri 21(%16,67), biyolojik ve tarımsal bilimler 14 (%11,11) ve yer-gezegen bilimlerinde 9 (7,14) olarak gerçekleşmişti (Tablo 4.12). Beş ana başlıktan oluşan bu konular (toplam 116 konu başlığı) tüm alanların %92,06'sını ($116/126 = 0,9206$) oluşturmuştur. RFD'nin WoS veri tabanından elde edilen konu başlıklarına göre makale sonuçları ise, 10 farklı disiplinde el alındığı Tablo 4.13'te görülmektedir. Öne çıkan bilim alanı 3 makaleyle çevre bilimi olmuştur. Çevre konusu altında işlenen alt konu, yönetim olarak öne çıktığı gözlenmiştir. WoS veri tabanında tespit edilen diğer makalelerin konuları sırasıyla, çevre bilimleri 3 adet (%30), konaklama, turizm, spor ve boş zaman 3 adet (%30), tarımsal multidisiplin 1 adet (%10), biyoçeşitliliği koruma 1 adet (%10), çevrebilim (ekoloji) 1 adet (%10) ve çevresel çalışmalar 1 adet (%10) olarak sıralanmıştır (Tablo 4.13). Çevre ile konaklama, turizm, spor, boş zaman, WoS kategorilerinde 10 adet olan toplam konuların, 6 adetle yarısından fazlasını (%60) oluşturmuştur. RFD etrafından şekillenen bu alanların dikkate alındığında makale azlığı nedeniyle daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Bir diğer ağırlıklı alan ise sosyal bilimler olarak tespit edilmiştir. Çevresel hassasiyet ve sosyal konuların öncelikli olarak ele alınmasının, yaşam alanları ile yaşam dışı alanların bilimsel çalışmalarının yapılmasına sebebiyet verdiği söylenebilir. Çevre yönetimi, boş zaman ve rekreasyon konularının birlikteliği, aralarında sıkı bir işbirliği olduğu fikrini destekleyebilir. 2020 yılında yayınlanan makaleler sırasıyla, destinasyon yönetimi, çevre yönetimi, çevre psikolojisi, sürdürülebilirlik ve ekosistem alanlarında çalışmalara konu olmuştur. Ayrıca, RFD ile ilgili makalelerin *yönetim* ana başlığı (environment management, tourism management vb) altında yoğunlaştığı da söylenebilir.

Özetle RFD'nin her iki veri tabanında da ağırlıklı olarak çevre ve boş zaman ana konuları kapsamında ele alındığı söylenebilir. Çevresel konular ana başlığında irdelenen alt konular, boş zaman, yönetim ve açık alan rekreasyonudur. Boş zamanla ilgili ortaya konan makaleler ise daha çok *sistem* konusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

4.8.8. Özetlerde Sık Geçen Terimlerin Belirlenmesi ve Haritalanması

Scopus ve WoS veri tabanlarından çekilen .text formatındaki dosyalar, VOSviewer'e uygun değer ayarları yapılarak analiz edilmek üzere işlenmiş ve programa yüklenmiştir. VOSviewer ayarlarının analiz süreci şu şekildedir:

- Uygun veri tipi dosyasının seçimi (metin verilerine dayalı harita oluşturma seçilir),

- Analiz için istenilen veri kaynağı seçimi (bibliyometrik veri tabanı dosyası seçilir),
- Veri tabanı dosyası seçimi,
- Alan seçimi (araştırmada özetler kısmı seçildi),
- Sayım yöntemi seçimi (tam sayım yöntemi seçilir),
- Eşik değeri seçimi,
- VOSviewer'in önerdiği en yüksek ilişki değerine sahip %60'lık kısmın seçimi,
- Oluşan terimlerin seçimi (istenmeyen terimler çıkarılabilir),
- Görselleştirme (Visualization) ayarları seçimi (occurrences seçildi),
- Yoğunluk ve minimum kümelenme büyüklüğü seçimi (her ikisi de 1 olarak alındı),
- Analiz aşamasında toplam bağlantı gücünün, terim bazında hesaplanıp ilgili tabloya işlenmesi,
- Analize hazır haritalama oluşturma.

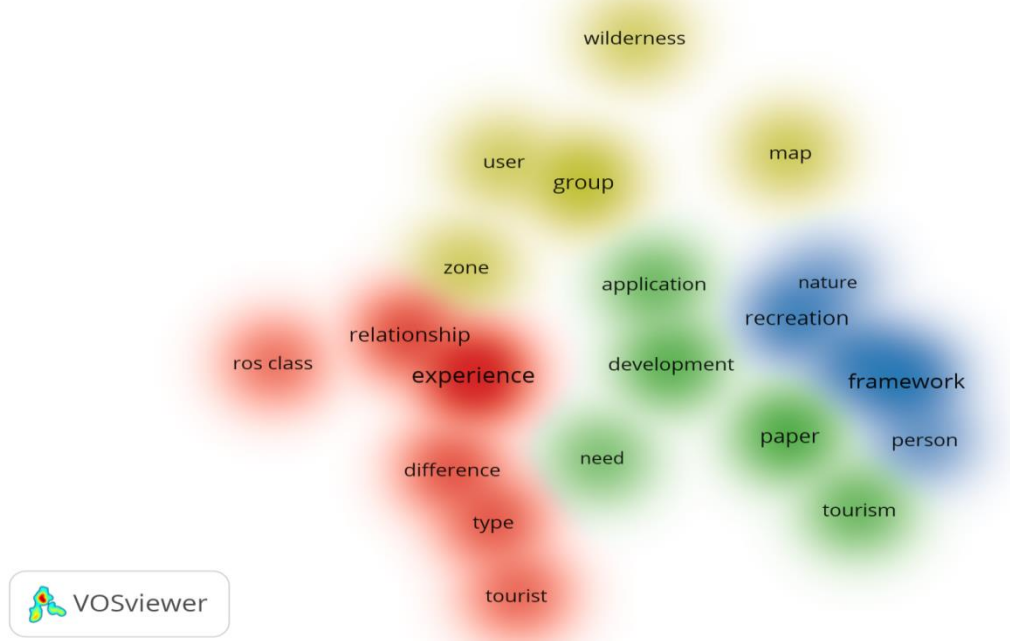
Sayım yöntemi (*Counting Method*), doküman içerisindeki bir terimin kaç defa tekrar ettiğinin sayıldığı yöntemdir. Araştırmada tam sayım yöntemi (*Full Counting*) seçilmiştir. Eşik değeri seçimi kümelerin oluşumunda ve bu oluşumdaki terimlerin farklılaşmasında rol oynar (Özköse, 2017: 49). Terimlerin kümelenmesi ve değişimleri, onların daha iyi anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca oluşan bu terim kümelenmeleri RFD'na etki eden alanların belirlenmesine yardımcı olabilir.

4.8.8.1. Scopus Veri Tabanı Analizi

Scopus veri analizi için eşik değerini sırasıyla 5, 10 ve 15 olarak aldığımızda, en uygun haritalanmayı 10 değeri sağlamış, burada 4 kümelenme oluşmuştur (VOSviewer'in önerdiği en yüksek ilişki değerine sahip oluşan terimlerin %60'ı). Tam sayım yönteminin ve 10 eşik değerinin uygulandığı analizde Scopus veri tabanında özetlerden oluşan 1586 terim ve 10 eşik değerini aşan 35 terim belirlenmiştir. Eşik değerini aşan 35 terimin VOSviewer programı önerisine uygun %60'lık kısmı olan 21 adet terim haritalama için analiz edilmiştir. Analiz sonucu terimlerin oluşturduğu yoğunluk haritası Görsel 4.5'teki gibi oluşmuştur. Harita kümelenmesi bir bütün değil, parçalı bir yapı oluşturmıştır. Burada terimlerin birbirleriyle ilişkisinin bir bütün yapı değil ayrık bir yapı arzemesi nedeniyle, konu bakımından terimlerin bağımsız karakterde oldukları söylenebilir. Görsel 4.5'te de görüldüğü gibi 21 terimin oluşturduğu yoğunluk haritası 4 küme oluşturmıştır. Bunların küme eleman sayısına göre sıralanması, kırmızı küme 6 terim, yeşil küme 5 terim, mavi küme 5 terim ve sarı küme 5 terim olarak hesaplanmıştır. Oluşan görsel yoğunluk haritası bize terimlerin kendi alanlarında nasıl bir konumda olduklarını betimleyebilir, açıklamaları kolaylaştırabilir. Görsel

4.5'te 20 terim sayılma sebebi kümelenmede “use” terimi mavi kümede yer almış, VOSviewer programında görüldüğü halde (silik) program üzerinden ekran görüntüsü alındığında bu terim kümelenmede gözükmemiştir.

Görsel 4.5 RFD ile İlgili Makale (Scopus) Özet Terimlerinin Yoğunluk Haritası

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi Scopus veri tabanı bize bir derginin sadece kendi yazıldığı alanı değil, diğer disiplinlerle ilgili ilişkileri tespit etmeyi de verir. Yoğunluk haritasında da görüldüğü gibi RFD birçok alandan etkilenmekte ve aynı zamanda o alanları da etkileyebilmektedir. Bu aşamada bölüm başında irdelediğimiz Scopus veri tabanı bilgilerinin, yoğunluk haritasını destekleyici nitelikte olduğu söylenebilir.

Tablo 4.15 RFD ile İlgili Makalelerin (Scopus) Kümelenme ve Tekrar Tablosu

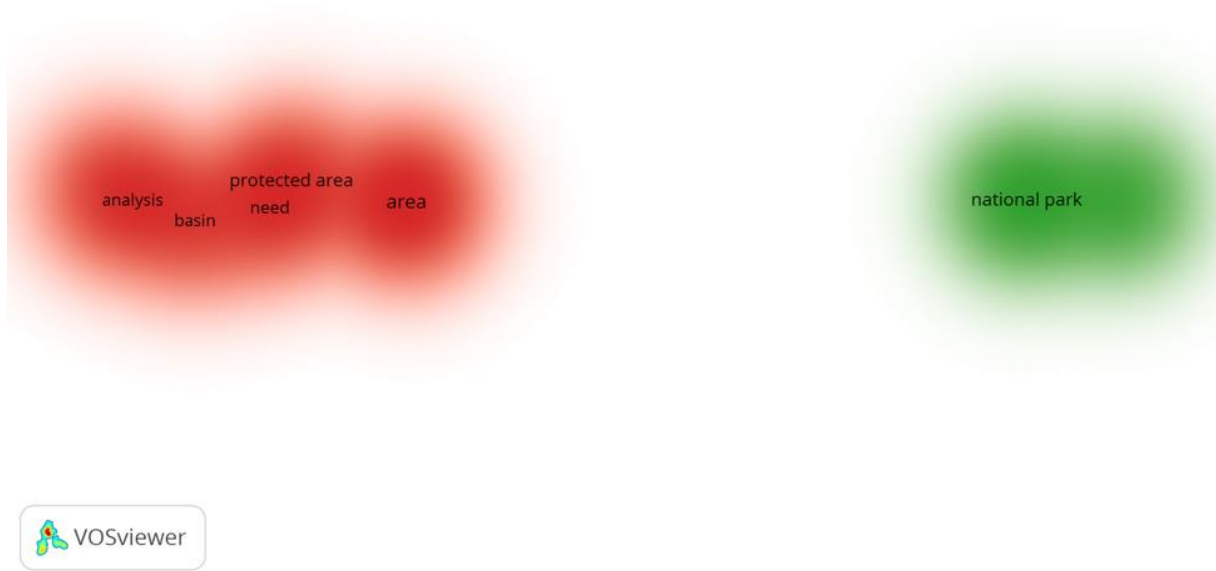
Küme Numarası	Küme Rengi	Toplam Bağlantı Gücü	En Fazla Tekrar Değerine Sahip Terimler
1	Kırmızı	1287	1. experience 2. relationship 3. difference 4. ros class 5. type 6. tourist
2	Mavi	946	1. framework 2. recreation 3. person 4. nature 5. use
3	Sarı	935	1. group 2. user 3. map 4. zone 5. wilderness
4	Yeşil	726	1. development 2. application 3. need 4. paper 5. tourism
Terimler	Terimlerin tekrar değerleri	Toplam Bağlantı Gücü	
experience	58	525	
framework	38	232	
group	35	302	
recreation	28	178	
paper	26	178	
use	26	211	
relationship	26	190	
difference	22	203	
development	22	195	
type	21	123	
map	19	151	
tourist	17	139	
tourism	17	123	
zone	17	207	
user	16	143	
application	16	134	
wilderness	15	132	
person	15	169	
ros class	14	107	
need	12	96	
nature	12	156	
GENEL TOPLAM	472	3894	

Tablo 4.15'te görülen kırmızı kümenin terim toplam bağlantı gücü (*total link strength*) 1287 olarak yoğunluk haritasının en yüksek değerini vermiştir. Kırmızı kümede bulunan deneyim (*experience*) terimi, terim bazında tüm haritanın en yüksek toplam bağlantı gücüne (525) sahiptir. RFD ile ilgili makaleler de (Scopus) deneyim konusuna daha fazla hassasiyet gösterildiği söylenebilir. Tablo 4.15'te de görüldüğü gibi grup (*group*) 302 ve çerçeve çalışması (*framework*) 232 toplam bağlantı gücüyle deneyim (*experience*) terimini takip etmişlerdir. Terimlerin özetler içindeki tekrar değerleri incelendiğinde, Tablo 4.15'te de görüldüğü gibi RFD ile ilgili konularda deneyim (*experience*) kelimesi 58 tekrar değerine sahip olan, en çok tekrar edilen kelime iken, ihtiyaç (*need*) ve doğa (*nature*) kelimeleri ise en az 12 tekrar değerine sahip kelimeler olmuştur. Çerçeve çalışması (*framework*) 38 ve grup (*group*) kelimesi 35 tekrar değeriyle deneyim kelimesini takip etmişlerdir. Analize konu 21 kelimenin aritmetik ortalama terim tekrar değeri (472/21) 22,47 olarak belirlenmiştir. Deneyim kelimesi tek başına toplam terim tekrar değerinin (472) %12,28'ini oluştururken, onu sırasıyla çerçeve çalışması %8,05 ve grup kelimesi de %7,41 olarak izlemiştir. Yani toplam tekrar değerinin yaklaşık üçte birini deneyim, çerçeve çalışmaları ve grup oluşturmuştur.

4.8.8.2. WoS Veri Tabanı Analizi

WoS veri tabanı analizi eşik değerini, en uygun haritalanma açısından 5 değeri sağlamış ve 2 kümelenme (kırmızı ve yeşil) oluşmuştur (VOSviewer'in önerdiği en yüksek ilişki değerine sahip, oluşan terimlerin %60'ı). Tam sayım yönteminin ve 5 eşik değerinin uygulandığı analizde WoS veri tabanında özetlerden oluşan terim sayısı 376 ve 5 eşik değerini aşan terim sayısı 13 olarak belirlenmiş, eşik değerini aşan bu 13 terimin VOSviewer programı önerisine uygun %60'lık kısmı olan 8 adet terim de haritalama için analiz edilmiştir. Analiz sonucu terimlerin oluşturduğu yoğunluk haritası Görsel 4.6'daki gibi görünüm arz etmiştir. Oluşan yoğunluk haritasında kırmızı kümedeki “*integration*” ve yeşil kümedeki “*transportation*” terimleri VOSviewer programında silik çıkması sebebiyle Görsel 4.6'da 6 adet terim sayılmıştır. 8 terimin oluşturduğu yoğunluk haritası 2 küme oluşturmuş, bunların küme eleman sayısına göre sıralanması, *national park* ve *transportation* terimlerinin oluşturduğu yeşil küme ile *need*, *area*, *protected area*, *integration*, *basin* ve *analysis* terimlerinin oluşturduğu kırmızı küme şeklinde görsel meydana gelmiştir. Terimlerin oluşturduğu terim toplam bağlantı gücü 550 olarak belirlenmiştir. Yoğunlaşma şekline bakıldığında aralarında gevşek bir ilişki olduğu söylenebilir.

Görsel 4.6 WoS Veri Tabanı Özet Terimlerinin Yoğunluk Harita Görseli

WoS veri tabanından çekilen 8 adet makalenin görece azlığı haritalanmaya bu aşamada etki etmiş olabilir. Burada daha sağlıklı bir analiz için daha fazla makale sayısına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Tablo 4.16 RFD ile İlgili Makalelerin (WoS) Kümelenme ve Tekrar Tablosu

Küme Numarası	Küme Rengi	Toplam Bağlantı Gücü	En Fazla Tekrar Değerine Sahip Terimler
1	Kırmızı	303	1. area 2. protected area 3. analysis 4.basin 5. need 6. integration
2	Yeşil	247	1. national park 2. transportation
Terimler	Terimlerin tekrar değerleri	Toplam Bağlantı Gücü	
area	15	115	
national park	12	130	
transportation	9	117	
protected area	8	42	
analysis	7	40	
basin	7	42	
need	7	46	
integration	5	18	
GENEL TOPLAM	70	550	

Tablo 4.16’da da görüldüğü gibi terimlerin tekrar değerleri incelendiğinde, kırmızı kümenin terimlerinin ağırlıklı toplam bağlantı gücü (*total link strength*) 303 olarak tespit edilmiştir. Yeşil kümede bulunan *national park* (milli park) terimi, terim bazında tüm haritanın en güçlü toplam bağlantı gücüne (130) sahiptir. Onu, 117 toplam bağlantı gücüyle *transportation* (ulaşım) ve 115 toplam bağlantı gücüyle *area* (alan) takip etmiştir. RFD ile ilgili 8 makalenin (WoS) terim tekrar toplamı 70 olduğuna göre, terim tekrar aritmetik ortalaması (70/8) 8,75

olur. *Area* (alan) 15 tekrar terim değeri, terim tekrar aritmetik ortalama değerinin (8,75) çok üstünde bir değer oluşturması sebebiyle önemli bir terim olduğu söylenebilir.

4.8.9. RFD ile İlgili Makalelerin Yayın Dağılımı Sonuçları

RFD ile ilgili toplam 69 makalenin yayın dağılımları geniş bir özellik arz etmektedir. Tablo 4.17’de oluşan sıralama incelendiğinde RFD’nin en fazla işlendiği yayının (dergi) 11 adet makaleyle *Enviromental Management* dergisi olduğu görülmektedir. Onu sırasıyla *Leisure Sciences* 8 makale, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 4 makale, *Journal Of Park And Recreation Administration* ve *Landscape and Urban Planning* 3’er makale olarak ilk beş sıraya yerleşmişlerdir. Bunların tamamı dergi kaynaklı makalelerdir. *Enviromental Management* ve *Leisure Sciences* dergilerinde yayınlanan 19 makale 69 olan genel makale toplamının, %27,54’üne denk gelmektedir. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* ve *Journal Of Park And Recreation Administration* dergileri turizm, rekreasyon ve park alanında araştırma ortaya koymuşlardır. Çevre düzenleme ve kentsel planlama da konunun önemli paydaşları arasındadır. Veri tabanına göre yapılan analizde ise, Scopus 34 dergi ve 2 kitaptan oluşmuştur. WoS ise 1 kitap ile 5 dergiye sahiptir. Genel toplamda 42 yayının 39’u dergi, 3’ü kitaptan oluşmuştur. Tablo 4.17’de mavi alanlar WoS veri tabanında, mevcut makalelerin yayınlandığı dergi ve kitapların olduğu alanlardır. Tablo 4.17’de bulunan *Environment Management* dergisinde, 10 adet Scopus, 1 adet WoS veri tabanlarına ait makale olmak üzere toplam 11 adet makale bulunmaktadır.

Tablo 4.17 RFD ile İlgili Makalelerin Yayın Dağılımları*

Sıra No	Kaynak Türü	Frekans
1	Environmental Management	11
2	Leisure Sciences	8
3	Journal of Outdoor Recreation and Tourism	4
4	Journal Of Park And Recreation Administration	3
5	Landscape and Urban Planning	3
6	Journal of Environmental Management	2
7	Journal of Leisure Research	2
8	Nihon Ringakkai Shi/Journal of the Japanese Forestry Society	2
9	Applied Geography	1
10	Australian Geographer	1
11	Australian Parks & Recreation	1
12	Ecological Indicators	1
13	Ekonomia I Srodowisko-Economics And Environment	1
14	European Journal Of Environmental Sciences	1
15	Forest Ecology and Management	1
16	Forest management in Australia	1
17	Forest Science	1
18	General Technical Report - US Department of Agriculture, Forest Service	1
19	General Technical Report, Forest Service, US Dept. Agriculture	1
20	International Journal of Urban Sciences	1
21	JAWRA Journal of the American Water Resources Association	1
22	Journal of Coastal Research	1
23	Journal of Environmental Studies	1
24	Journal of Forestry	1
25	Journal of Urban Planning and Development	1
26	Ksu Tarım Ve Doğa Dergisi-Ksu Journal Of Agriculture And Nature	1
27	Leisure/ Loisir	1
28	Madera Bosques	1
29	Mountain Research and Development	1
30	Norsk Geografisk Tidsskrift	1
31	One Ecosystem	1
32	Outdoor recreation and resource management.	1
33	PLoS ONE	1
34	Revista Argentina de Clinica Psicologica	1
35	Sustainability (Switzerland)	1
36	Tourism Geographies	1
37	Tourism Management	1
38	Tourism Review	1
39	Tourism Review International	1
40	Transactions Of The North American Wildlife And Natural Resources Conference	1
41	Urban Forestry and Urban Greening	1
42	Western Journal of Applied Forestry	1
	TOPLAM	69

*Açık mavi alanlar WoS veri tabanına ait yayınlardır. Mavi alanların makale adedinin 7 olmasının (WoS veri tabanında 8 makale) sebebi 1 adet makale WoS veri tabanından Scopus veri tabanında da mevcut "Environment Management" dergisine eklenmesi sebebiyledir.

Her iki veri tabanının oluşturduğu yayınlarda, RFD'nin, çevre yönetimi, boş zaman, turizm, planlama ve rekreasyon başlıkları altında toplandığı, bu konuların ağırlıklı bir yere sahip olduğu söylenebilir. Tablo 4.18'de görüldüğü gibi dergiler ve kitaplar konu başlığına göre tasniflendiğinde, çevre konusunun 16 adet makaleyle birinci sırada çıktığı görülmektedir. Onu sırasıyla boş zaman, orman, çevre ve kent planlamaları, rekreasyon ve turizm, turizm, park ve rekreasyon ve coğrafya konularının oluşturduğu görülmektedir. Yayınlarla ilgili verileri tasniflerken rekreasyon, boş zaman ve turizm konularını, hem ortak hem de ayrı olarak sınıflandırma amacımız, tabloyu daha ayrıntılı görebilme imkanı olabileceği ile ilgilidir. Diğer makale yayınları birer dergide yayınlandığı için (toplam 10 adet) tabloya “Diğer” olarak kaydedilmiştir.

Tablo 4.18 RFD ile İlgili Yayınların Konu Dağılımları

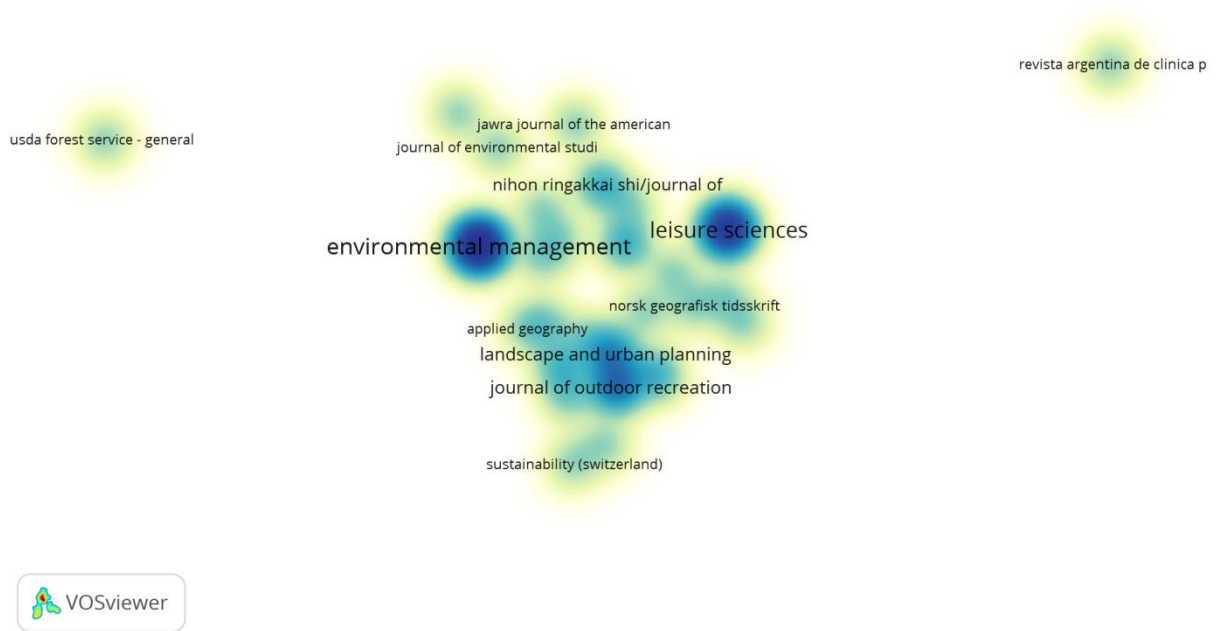
Kaynak Yayınların RFD Konuları	Frekans	%
Çevre (Environmental)	16	23
Boş Zaman (Leisure)	11	16
Orman (Forest)	10	14
Çevre ve Kent Planlama (Landscape and Urban Planning)	6	8
Rekreasyon ve Turizm (Recreation and Tourism)	5	7
Turizm (Tourism)	4	6
Park ve Rekreasyon (Park and Recreation)	4	6
Coğrafya (Geography)	4	6
Diğer	10	14
Toplam	70	100

Çevre konusunun, analizin bu aşamasında 16 yayın ve %23'lük oranla ilk sırayı alması RFD'nin araştırmalar sürecinde, çevre hassasiyetinin önemsenmiş olmasıyla ilgisi olduğu söylenebilir. Makaleler incelendiğinde doğal çevreyle ilgili koruma, kullanma ve planlama konularının öne çıktığı gözlemlenmiştir. Analizin ikinci sırasını, analizlerde de ön sırada yer alan boş zaman kavramı 11 yayın ve %16'lık bir oranla almıştır. Toplumsal bir ihtiyaca cevap niteliğindeki boş zaman kavramının, deneyim ve planlama (özellikle RFD), bağlamında öncelikli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Üçüncü sırada yer alan ormanlarla ilgili yayınlar 10 adet ve %14'lük bir orana sahiptir. RFD'nin araştırma konusu tüm yayınlarının üçte birinden fazla (%37) orana sahip çevre ve orman yayınlarından oluşması tesadüf olmaması gerekir. Nitekim birinci bölümde de incelendiği gibi milli park RFD araştırmalarında, çevre ve orman sık sık araştırma konusu olmuştur. Çevre düzenleme ve kent planlaması, 6 yayın ve %9'luk bir oranla genel sıralamada dördüncü sıradadır. Burada RFD'nin uygulamalarında çevre düzenlemeleri ve kent ormanları gibi alanlar inceleme konusu olduğu söylenebilir. Beşinci sıraya 5 yayın ve %7'lik oranla rekreasyon ve turizm ortak konusu yerleşmiştir. RFD ile ilgili yayınların araştırma başlıklarının rekreasyon ve turizm olması normal karşılanabilir.

Altıncı, yedinci ve sekizinci sırayı turizm, park ve rekreasyon ile coğrafya almıştır. Tablo 4.18’de görüleceği gibi bunlar 4’er yayınlı %6’lık bir orana yerleşmişlerdir.

Görsel 4.7’de görüldüğü gibi dergilerin bibliyometrik eşleşme yoğunluğu görsel ağ olarak analiz edildiğinde (Scopus verileri), görselde yoğunlaşmanın *Leisure Sciences*, *Environmental Management*, *Journal of Outdoor Recreation* dergileri etrafında yoğunlaştığı net bir şekilde görülebilir.

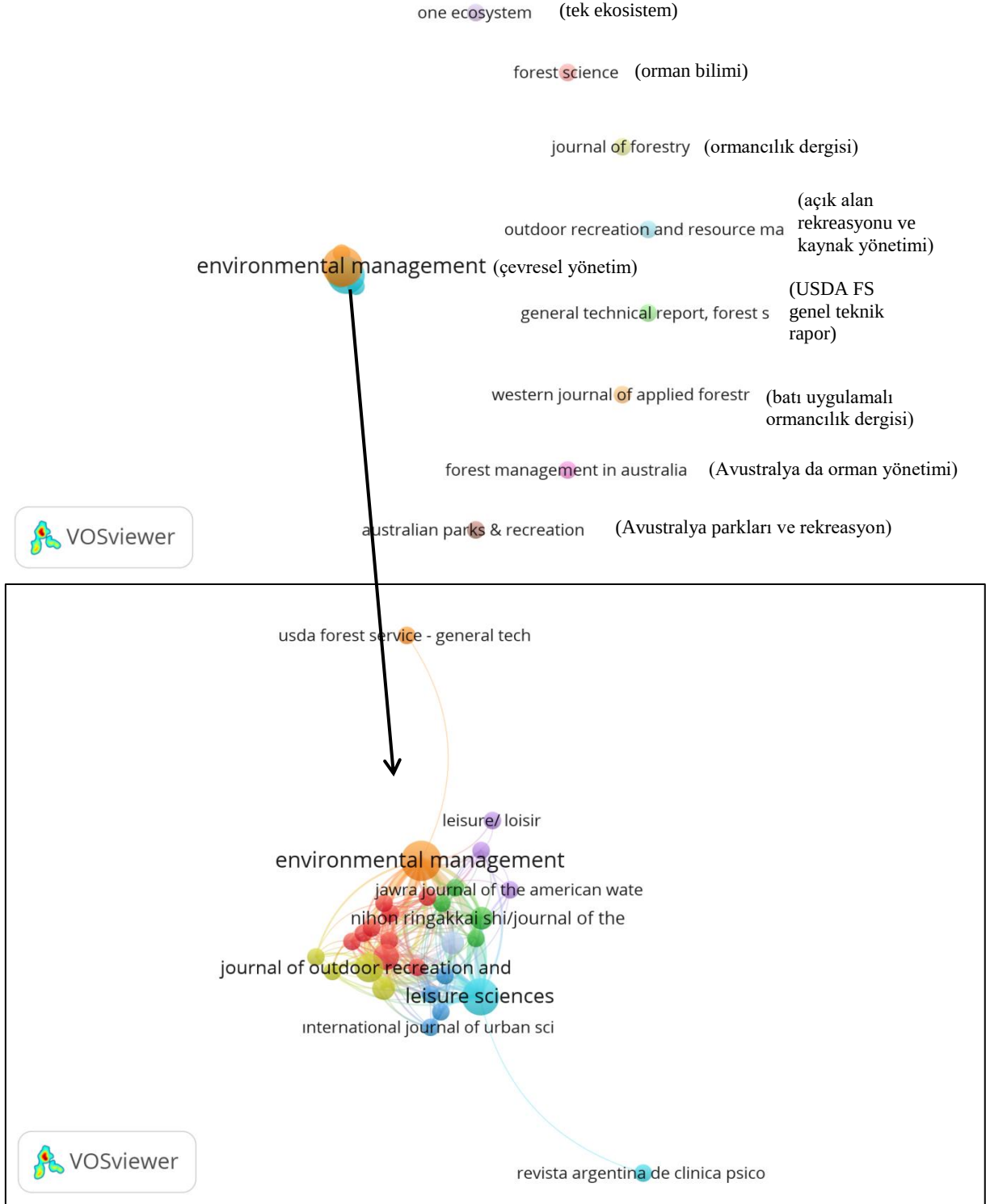
Görsel 4.7 RFD ile İlgili Scopus Veri Tabanına Ait Makalelerin Yayın Dağılımı Bibliyometrik Eşleşmesi (Yoğunlaşma)

Görsel 4.8’de VOSviewer programında oluşan Scopus veri tabanına ait makalelerin yayınlandığı dergi ve kitapların oluşturduğu görsel ağ haritası oluşumu görülmektedir. Üst kısımda oluşan kısım genel ağı, alt kısım (ok ile gösterilen) ise yoğunlaşılacak kaynakların ağının görselleştirilmiş halidir. Toplam 37 kaynağın (61 makalenin yer aldığı dergi sayısı) 29’u eşleşmiş, 8’i herhangi bir eşleşme sağlamamıştır. Program ayarları yoğunlaşma ve minimum kümelenme değerleri “1”, rastgele başlangıç ve tekrarlama değeri “10” ve rastgele nüve değeri “0” olarak belirlenmiştir. Eşleşme sağlayan 29 yayının oluşturduğu 8 kümelenme, 213 bağlantı ve toplam bağlantı gücü 1007 olarak tespit edilmiştir. *Leisure Sciences* dergisi en yüksek toplam bağlantı gücüyle görsel ağın en güçlü yayını oluşturmuştur. Dergi 26 bağlantı ve 382 toplam bağlantı gücüne sahip 8 makaleyle birinci sırayı almıştır. *Environmental Management* dergisi 27 bağlantı, 357 toplam bağlantı gücü ve 10 makaleyle

ikinci en önemli dergi olmuştur. Üçüncü sırada *Journal of Outdoor Recreation* dergisi yer almaktadır. Dergi 22 bağlantı, 184 toplam bağlantı gücü ve 4 makaleden oluşan güçlü bir görünüm arz etmiştir.

Görsel 4.8 RFD ile İlgili Scopus Veri Tabanına Ait Makalelerin Yayın Dağılımı Bibliyometrik Eşleşmeleri

Genel olarak analiz sonuçları değerlendirildiğinde bu aşamada en dikkat çekici nokta, boş zaman, turizm ve rekreasyon konularının birinci bölümde anlatılan konu başlıklarıyla paralellik göstermesidir. Bu üç konunun RFD ile ilgili yayınların, milli parklar bağlamında orman konusu da dahil edildiğinde, genel yayınların neredeyse yarısını (%49) teşkil ettiği Tablo 4.18’de görülmektedir. Özetle; RFD ile ilgili yayınlar çevre (doğal alanlar), boş zaman, milli parklar bağlamında orman çalışmaları, rekreasyon ve turizm konularının, tüm yayınların %72’sini oluşturarak, RFD’nin büyük bir çoğunlukla bu alanlar etrafında şekillendiği söylenebilir.

4.8.10. RFD İle İlgili Makalelerin Ele Alındığı Etkin Kurumların Dağılım Sonuçları

Bu bölümde analiz konuları ile ilgili etkin kurumların bilgileri Scopus ve WoS veri tabanlarından doğrudan listelenmiş, elde edilen makalelerin yazar veya yazarları bağlı oldukları kurumlara göre tasnif edilmiştir. 69 makaleye katkı veren araştırma merkezi, enstitü, devlet kurumu veya şirketlere, Scopus veri tabanında “*affiliation*”, WoS veri tabanında ise “*organisation*” kısmında ulaşılmış, elde edilen bilgiler analiz edilmek üzere tablo haline getirilmiştir. WoS veri tabanına ait veriler Tablo 4.19’da kırmızı harflerle gösterilmiştir.

Tablo 4.19’a göre analiz sürecinde oluşan 69 makaleye, 104 kurum tarafından katkı verildiği ve bu kurumların oluşturduğu genel yayın hacminin 127 yayından meydana geldiği gözlenmiştir. Bu durumda, kurum başına düşen ortalama makale yayın sayısı 0,82’dir. Bir kurumun 5 makaleye, iki kurumun 3 makaleye, on beş kurumun 2 makaleye ve seksen altı kurumun 1 makaleye katkı verdiği görülmektedir. Tablo 4.19’a göre birinci sırayı, RFD ile ilgili en fazla yayının ABD Tarım Bakanlığı Orman Servisi (*USDA Forest Service*) tarafından 5 makale ile aldığı görülmektedir. USDA FS, ABD topraklarında çok geniş bir alana yayılan, bünyesinde birçok araştırma veya deney istasyonları mevcut olan devlet kuruluşudur. Birçok yazar bu kurumun bünyesinde araştırmalar yapmış halen yapmaya devam edenler de bulunmaktadır. Bu kurum bünyesinde veri tabanında kayıtlı olan istasyonlar, *Pasific Northwest*, *Pasific Southwest*, *Rocky Mountain* ve *Intermountain* adlı araştırma ve deney istasyonlarıdır (USDA FS, 2021). RFD’nin **resmi** olarak ilk defa kullanılma sürecinin, bu kurum tarafından yürütüldüğü ikinci bölümde anlatılmıştı. Esasında ABD Tarım Bakanlığının (USDA) tüm bölümlerine ait yayınlanan makalelerin (1, 5, 24, 34 ve 37 sıra no’lar) toplamı 10 adettir. Bu makaleler, genel toplamın (127) %7,87’sine denk gelmekte, adı geçen kurumlar (5 adet) ise toplam kurum sayısının (104) %4,81’ini oluşturmaktadır. Tablo 4.19’da da görüleceği gibi kurumların büyük bir kısmının ABD kurumları olduğu belirlenmiştir. Neticede RFD ile ilgili yayınlarda, kurum bazında ABD kurumlarının etkinliğinin varolduğu söylenebilir. Bu kurumlara ait makale konuları incelendiğinde çevre, boş zaman, milli park,

orman ve korunan doğal alanlarla ilgili rekreasyon çalışmalarının öne çıktığı görülmektedir. Burada şunu hatırlatmakta yarar vardır: Araştırma konusu oluşan her iki veri tabanı makale sayısı 69'dur. Tabloda çıkan toplam makale sayısı 127'dir. Bunun nedeni bir makalenin birden fazla kurum tarafından oluşturulması sebebiyledir.

Tablo 4.19 RFD İle İlgili Makalelerin Kurum Bazında Dağılımı

Sıra No	Kurumlar	Yayın Sayısı	Sıra No	Kurumlar	Yayın Sayısı
1	USDA Forest Service	5	58	Università degli Studi di Trento	1
2	Norwegian Institute for Nature Research	3	59	Radford University	1
3	West Virginia University	3	60	University of New England Australia	1
4	Forest Recr. Consultant Co.*	2	61	Maastricht University	1
5	USDA Forest Service Rocky Mountain Research	2	62	Cooperative Research Centres Australia	1
6	University of Victoria	2	63	Sofia University St. Kliment Ohridski	1
7	Arizona State University	2	64	Staffordshire University	1
8	Forestry and Forest Products Research Institute	2	65	Alaska Department of Natural Resources	1
9	Colorado State University	2	66	Beijing Jiaotong University	1
10	Oregon State University	2	67	University of Tehran	1
11	University of Florida	2	68	Northern Arizona University	1
12	James Cook University	2	69	Te Papa Atawhai (Department of Conversation, New Z	1
13	Texas A&M University	2	70	Bulgarian Academy of Sciences	1
14	University of Canterbury	2	71	Universität für Bodenkultur Wien	1
15	University of Montana	2	72	Statens institutt for forbruksforskning	1
16	Iwate University	2	73	Finnish Environment Institute	1
17	Virginia Polytechnic Institute and State University	2	74	University of Nebraska-Lincoln	1
18	Vancouver Island University	2	75	UNSW Sydney	1
19	Acadia University	1	76	University of Minnesota Twin Cities	1
20	Hokkaido Government*	1	77	Southern Illinois University Carbondale	1
21	Nordolan Nordic Institute for Studies in Urban and	1	78	Aarhus Universitet	1
22	Monongahela National Forest	1	79	The University of Queensland	1
23	Wildland Recreation Res. Project	1	80	Shinshu University	1
24	USDA Pacific Northwest Exp. St.	1	81	Shijiazhuang Tiedao University	1
25	University of Nevada-Reno	1	82	CSIRO Sustainable Ecosystems	1
26	Phase One Consulting*	1	83	Woosong University	1
27	University of Illinois	1	84	Haskoli Islands	1
28	Korea Culture and Tourism Institute	1	85	Ministry of Environmental Protection of People's Repu	1
29	Alfred Toepfer Academy for Nature Conservation	1	86	Ameren *	1
30	St. Lawrence University	1	87	European Commission Joint Research Centre	1
31	Pennsylvania State University	1	88	Université Grenoble Alpes	1
32	Mississippi State University	1	89	National Institute of Geophysics, Geodesy and Geogra	1
33	Ministry of Education China	1	90	Lancaster Environment Centre	1
34	USDA Forest Service Pacific Southwest Research Sta	1	91	California University of Pennsylvania	1
35	Osterreichische Akademie Der Wissenschaften	1	92	College of Business, Law and Governance	1
36	The Ohio State University	1	93	Institut de Planétologie et d'Astrophysique de Grenob	1
37	USDA Forest Service Pacific Northwest Research Sta	1	94	Laboratoire d'Ecologie Alpine LECA	1
38	Wageningen University & Research	1	95	Chico Mendes Fed Inst Biodivers Conservat ICMBIO	1
39	UK Centre for Ecology & Hydrology	1	96	Ctr Patagonia Ecosyst Res CIEP (WoS veri tabanında C	1
40	Tokyo University of Agriculture and Technology	1	97	Oregon State Univ.	1
41	Beijing Forestry University	1	98	Auburn Univ.	1
42	Chonnam National University	1	99	Univ Idaho.	1
43	CNRS Centre National de la Recherche Scientifique	1	100	Ankara Univ.	1
44	University of Vermont	1	101	Plitvice Lakes Natl Pk.	1
45	University of Innsbruck	1	102	Pk Bur Ltd*	1
46	The University of British Columbia	1	103	Granulum Sails Ltd*	1
47	The University of Western Ontario	1	104	Inst Nauk Ekon	1
48	Baylor University	1			
49	Auburn University	1			
50	University of Alaska Fairbanks	1			
51	University of Oregon	1			
52	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	1			
53	Concord University	1			
54	Seoul National University	1			
55	Østlandsforskning	1			
56	Hokkaido University	1			
57	University of Denver	1			
	TOPLAM	80			47
	GENEL TOPLAM				127

*Şirket ve devlet kurumları

ABD Tarım Bakanlığı Orman Servisini (*USDA Forest Service*) sırasıyla *Norwegian Institute for Nature Research* ve *West Virginia University*, 3'er makale yayınıyla takip ederek sıralamaya girmişlerdir. Bu ilk üç kurumun oluşturduğu makale sayısı 11'dir. Bu sayı genel makale sayısının (127) %8,66'sını oluşturur. İlk yirmi kurumun ortaya koyduğu makale sayısı

toplamı 43 olarak tespit edilmiş ve bu makalelerin genel makale sayısının (127) %33,86'sını oluşturduğu gözlemlenmiştir, ilk yirmi kurumun makale ortalaması ise (43/20) 2,15 olarak gerçekleşmiştir. Aslında oluşan tablo, belli (çekirdek) kurumların, makalelerin büyük bir kısmını yayınladığı, geri kalan kısmın ise daha çok kurum tarafından üretildiği Bradford yasasını anımsatmıştır. Tablo 4.19'da 1'er makale ortaya koyan kurum sayısı 86'dır. Toplam kurum sayısı 104 olduğuna göre, 1'er makale yayınlayan kurumların (86) genel sayıya oranı (104) yaklaşık %82,69'dur. Geri kalan 18 kurumun yayınladığı makale sayısı ise 41'dir. Başka bir deyişle bu 18 kurum, toplam yayınlanan 127 makalenin %32,28'ini oluşturmuştur.

Japonya'dan Yeni Zelanda'ya, Çin'den Brezilya'ya İngiltere'den Avustralya'ya kadar geniş bir uygulama alanı bulmuş RFD'nin, dünyanın dört bir yanına yayılmış kurumların yazarları tarafından ele alınması, önemli bir durumdur. Ancak aynı durumun, her iki veri tabanı bilgilerine göre oluşan makale sayısı ile paralellik göstermemesi enteresan bir özellik arzeder. Bu durumun araştırılıp, açıklığa kavuşturulması gerektiği söylenebilir.

4.8.11. RFD İle İlgili Makalelerin En Fazla Yayınlandığı Ülke Dağılımı Sonuçları

Rekreasyon Fırsat Dağılımının (RFD) ABD'de gündeme gelmesinden günümüze kadar olan süreçte, yayınlanan 69 makalenin yayınlanma sayı ve oranı Tablo 4.20'de de görüldüğü gibi yine doğduğu yer olan ABD'de en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Toplam 25 ülke ve 84 yayınlı RFD'nin, geniş bir coğrafyada araştırma konusu olduğu Tablo 4.20'den gözlenebilir. Tablo 4.20'deki yayın sayısının 84 olması, toplam 69 makalenin tespit edilen ülkelerde yayınlanma sayısı, yani bir makalenin birden fazla ülkede yayınlanması sebebiyledir. Örneğin Boyd ve Butler'ın (1996)'da yazdıkları *Managing Ecotourism: An Opportunity Spectrum Approach* adlı makalenin hem Kanada'da hem İngiltere'de yayınlanması gibidir. Kıta bağlamında sadece Afrika'da, RFD ile ilgili herhangi bir yayına erişilememiştir. Scopus veri tabanında 5 makale yayını "tanımsız" kategoride yer almış, ancak yapılan veri tabanı incelemesinde, bunların 3'ünün ABD'ye, 2'sinin Avustralya'ya ait olduğu tespit edilmiş, tablo bu düzenlemeden sonra oluşturulmuştur. Tabloda ülke isimleri Türkçe isimleriyle kodlanmıştır.

36 makale sayısı ve %42,86'lık oranla ABD, neredeyse makalelerin yarısına yakınına sahiptir. Burada Brown, Driver ve Stankey ile ABD Orman Servisinin (USFS), RFD ile ilgili öncü rollerinin, önceki bölümde de anlatıldığı gibi ABD yayın dünyasına etkisi göz ardı edilmemelidir; ABD'nin, RFD'yi devlet uygulamalarına dahil ettiği de unutulmamalıdır. Avustralya geniş doğal alanlarla RFD ile ilgili 7 yayın ve %8,33'lük oranla en fazla yayının olduğu ikinci ülkedir. Kanada ve Norveç 4'er yayınlı (%4,76) 3. ve 4. sırayı almışlardır. Tabloda ilk dört sırayı paylaşan ülkelerin (ABD, Avustralya, Kanada ve Norveç) toplam

yayın sayısı 51'dir. Bu sayı genel toplamın (ülke bazında 84 makale yayını) %60,71'ini oluşturmuştur. Çin, Japonya, Yeni Zelanda ve Güney Kore 3'er yayınlı RFD'ye katkıda bulunan ülkelerdir. 2 yayın oluşturan, Avusturya, İtalya, Hollanda ve İngiltere ile ilgili, Avrupa kıtasında RFD'nin varlığının gündemde olduğu söylenebilir. Son 13 ülke 1'er yayınlı alana katkı sağlamıştır.

Tablo 4.20 RFD'nin Ülke Bazında Yayın Dağılımı

Sıra No	Ülkeler	Yayın Sayısı	%
1	ABD	36	42,86%
2	Avustralya	7	8,33%
3	Kanada	4	4,76%
4	Norveç	4	4,76%
5	Çin	3	3,57%
6	Japonya	3	3,57%
7	Yeni Zelanda	3	3,57%
8	Güney Kore	3	3,57%
9	Avusturya	2	2,38%
10	İtalya	2	2,38%
11	Hollanda	2	2,38%
12	İngiltere	2	2,38%
13	Bulgaristan	1	1,19%
14	Danimarka	1	1,19%
15	Finlandiya	1	1,19%
16	Fransa	1	1,19%
17	Almanya	1	1,19%
18	İzlanda	1	1,19%
19	İran	1	1,19%
20	İsveç	1	1,19%
21	Brezilya	1	1,19%
22	Hırvatistan	1	1,19%
23	Polonya	1	1,19%
24	Şili	1	1,19%
25	Türkiye	1	1,19%
TOPLAM		84	100,00%

Analizde dikkat çeken bir diğer nokta ise Avrupa kıtasından 14 ülkenin, 23 yayınlı tabloda yer aldığıdır. Burada Avrupa kıtasının konuya oldukça ilgi gösterdiği söylenebilir. RFD ile ilgili yayın yapan ülkeler incelendiğinde, bu ülkelerin büyük bir ağırlığı bilimsel gelişmelerin yoğunlaştığı, gelişmiş, müreffeh ülkeler (en zengin G8, en büyük ekonomi G20, OECD ülkelerinin büyük çoğunluğu) olduğu da Tablo 4.20'de oluşan ülke sıralamalarından gözlemlenebilir. Türkiye'de RFD ile ilgili yayını "*Identifying Water And Land Based Recreation Opportunities: Case Study on Southern Sub-Basin of Ankara*" makalesiyle, KSÜ Tarım ve Doğa Dergisinde, Emel Baylan, Zuhale Dilaver, Ayşe Demir ve Ekin Oktay kaleme almışlardır. Makale, 2019 yılında yayınlanmış, Ankara'nın güney havzası ile ilgili su ve arazi bazlı rekreasyon fırsatını incelemiştir.

4.8.12. RFD İle İlgili Atıf Alan En Aktif Makale Sonuçları ile Makalelerin Yayın Bazında İzlediği Dağılım Sonuçları

Veri tabanlarından elde edilen bilgiler ışığında, öncelikle hangi kaynak türünde (dergi, kitap vb) hangi alanların öne çıktığı hususunda fikir verebilmesi açısından, en aktif atıf

sayısına ulaşan kaynak türünü belirlemek faydalı olabilir. Veri analizi sonucu oluşan Tablo 4.21’de toplam atıf sayısı 1466’dır. Ortalama yayın başına (dergi, kitap) düşen ortalama atıf sayısı 34,90 ($1466/42=34,90$), makale veya kitap bölümü başına düşen ortalama atıf alma sayısı ise 21,25 ($1463/69=21,25$)’tir. Tabloda 200 atıf sayısını aşan yayınların, en yüksek ilk üç sırasını *Leisure Sciences*, *Environmental Management* ve *Ecological Indicator* dergileri almışlardır. Bu üç derginin toplam atıf alma sayısı 688’dir. Üç derginin toplam atıf sayısı genel toplamın %46,93’ünü oluşturmuştur. Yani bu üç derginin atıf sayısı, toplam atıfların neredeyse yarısını oluşturduğu; bu sonuçla, konu başlıklarında boş zaman, çevre ve rekreasyon konularının ağırlık kazandığı söylenebilir. Araştırmanın başında belirlenen WoS veri tabanına ait RFD ile ilgili toplam 8 makale analiz için kaydedilmişti. Bu sekiz makalenin üçü Tablo 4.21’de *Environmental Management* dergisi içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.

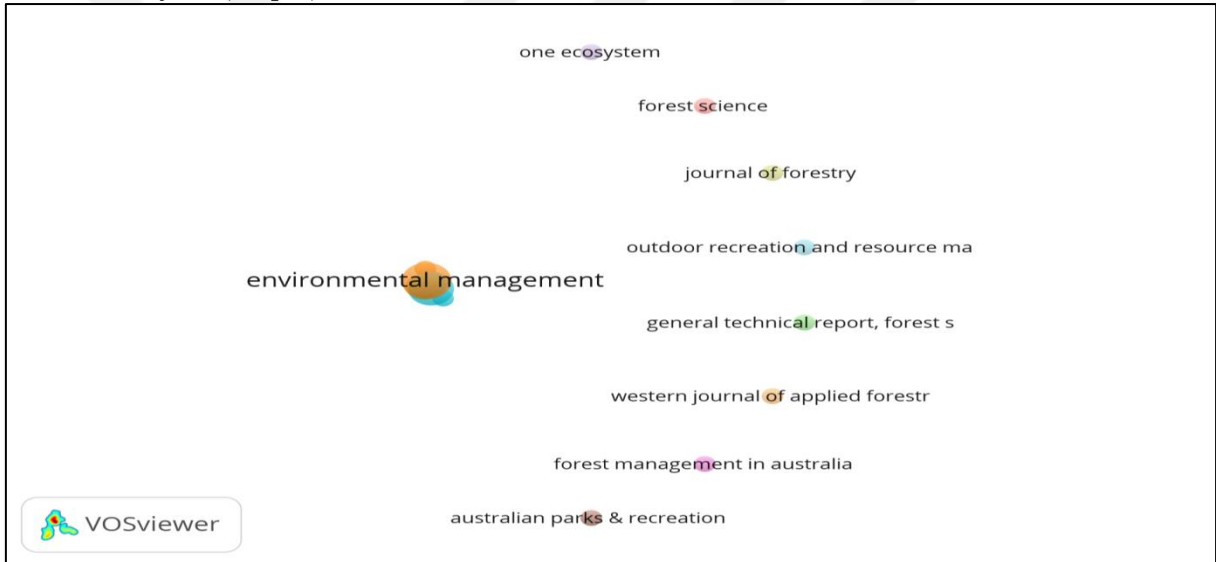
Tablo 4.21 RFD ile İlgili En Aktif Atıf Alan Kaynak Türü

Sıra No	Yayınlar	Makale /Kitap Bölümü Yayın Sayısı	Atıf Sayısı (Scopus)	Atıf Sayısı (WoS)	TOPLAM
1	Leisure Sciences	8	270		270
2	Environmental Management	11	205	8	213
3	Ecological Indicators	1	205		205
4	Tourism Management	1	119		119
5	General Technical Report - US Department of Agriculture, Forest Servi	1	102		102
6	Journal of Leisure Research	2	99		99
7	Outdoor recreation and resource management.	1	79		79
8	Tourism Geographies	1	55		55
9	Landscape and Urban Planning	3	50		50
10	Journal of Environmental Management	2	34		34
11	Applied Geography	1	27		27
12	Journal of Outdoor Recreation and Tourism	4	26		26
13	Tourism Review	1	26		26
14	Mountain Research and Development	1	25		25
15	Journal of Forestry	1	22		22
16	Forest Ecology and Management	1	19		19
17	Urban Forestry and Urban Greening	1	16		16
18	Journal of Urban Planning and Development	1	12		12
19	Nihon Ringakkai Shi/Journal of the Japanese Forestry Society	2	8		8
20	Forest Science	1	8		8
21	Madera Bosques	1	8		8
22	PLoS ONE	1	8		8
23	JAWRA Journal of the American Water Resources Association	1	7		7
24	Australian Parks & Recreation	1	4		4
25	Western Journal of Applied Forestry	1	4		4
26	Australian Geographer	1	3		3
27	Norsk Geografisk Tidsskrift	1	2		2
28	Sustainability (Switzerland)	1	2		2
29	General Technical Report, Forest Service, US Dept. Agriculture	1	0		0
30	Tourism Review International	1	1		1
31	Forest management in Australia	1	0		0
32	International Journal of Urban Sciences	1	0		0
33	Journal of Coastal Research	1	0		0
34	Journal of Environmental Studies	1	0		0
35	Leisure/ Loisir	1	0		0
36	One Ecosystem	1	0		0
37	Revista Argentina de Clinica Psicologica	1	0		0
38	Journal Of Park And Recreation Administration	3		11	11
39	Ekonomia I Srodowisko-Economics And Environment	1		0	0
40	European Journal Of Environmental Sciences	1		0	0
41	Ksu Tarım Ve Doğa Dergisi-Ksu Journal Of Agriculture And Nature	1		0	0
42	Transactions Of The North American Wildlife And Natural Resources (	1		1	1
	TOPLAM	69	1446	20	1466

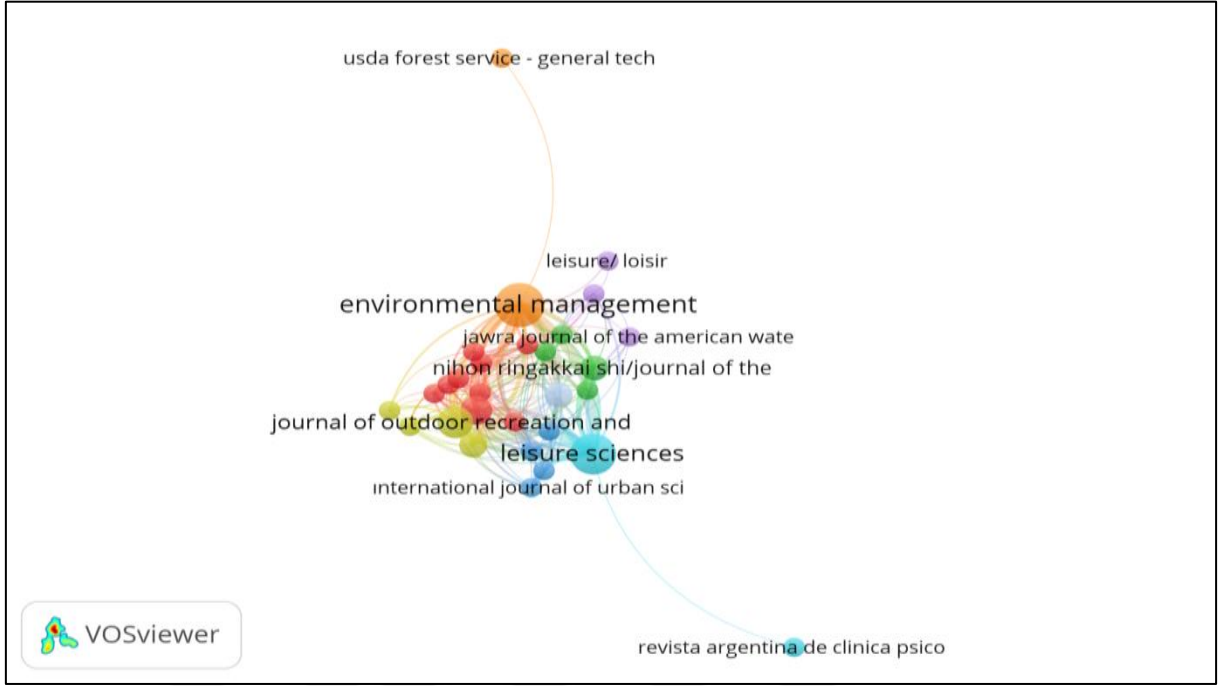
Tablo 4.21’de de görüldüğü gibi en aktif atıf alan yayın, 270 atıf değeriyle *Leisure Sciences* dergisidir. Scopus veri tabanında yer alan dergi, farklı yıllarda yayınlanmış 8 makaleden oluşmaktadır. RFD ile ilgili makalelerin, boş zaman bilimi (*Leisure Sciences*) başlığı altında toplandığı yayınlar en aktif atıf alan kaynak türüdür. Bu sonuçla RFD’nin boş zaman kavramıyla sıkı bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Tabloda en yüksek yayın sayısına sahip

10 makaleyle *Enviromental Management* 213 atıf alma sayısı ile ikinci sıradadır. *Ecological Indicators* dergisi, bir makale sayısına sahip olmasına rağmen, en yüksek atıf alan dergi sıralamasına, 205 atıf alma sayısı ile tabloya üçüncü sıradan yerleşmiştir. Görsel 4.9’da da görüldüğü gibi en aktif atıf alan ilk beş dergi alanlar bazında değerlendirilirse, RFD ile ilgili atıf alınan konular boş zaman, çevre, ekoloji, turizm ve orman çalışmaları etrafında toplandığı söylenebilir. Görsel 4.9, VOSviewer programında oluşan Scopus veri tabanına ait yayınların atıf alma sayısına göre oluşan görsel ağı oluşturmuştur. Scopus veri tabanına ait 37 kaynağın 26’sı birbiriyle bağlantı oluşturmuş geri kalan 11 kaynağın diğerleriyle bağlantısı tespit edilememiştir. Dolayısıyla oluşan görsel bu 26 kaynağın görselidir. Programda görselleştirme (*visualization*), ağırlık (*weight*) değeri *citation* olarak ayarlanmış, yoğunluk ve minimum küme büyüklüğü değerleri 1 olarak alınmıştır. Görsel 4.9, 37 kaynağın genel atıf görselidir.

Görsel 4.9 Kaynak (Scopus) Atıf Analizi Genel Görsel Haritası

Görsel 4.10, Scopus veri tabanına ait 37 kaynaktan, birbirleriyle bağlantı oluşturmuş 26 kaynağın atıf analizini göstermektedir. Görsel 4.10’da en aktif atıf alan dergilerin sırayla, sarı küme (*leisure sciences*), mor küme (*environmental management*), kırmızı küme (*ecological indicators*), mavi küme (*tourism management*) ve açık mavi küme (*general technical report, forest service, us dept. agriculture*) olduğu görülmektedir. En güçlü bağ, Tablo 4.22’ye paralel şekilde *Leisure Sciences* dergisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo ve görsel ağ birbirlerini teyit eder niteliktedir. Genel anlamda görsel ağ Tablo 4.21 sıralamasına uygun oluşmuştur. Düğümler kavramların toplam gücünü ifade ederken, diğer kavramlarla arasındaki bağı da gösterir. Görselin oluşturduğu kavramların ağırlıklı olarak boş zaman, ekoloji, çevre ve turizm kümelenmesi içerisinde yer aldığı söylenebilir.

Görsel 4.10 Bağlantılı Kaynak (Scopus) Atıf Analizi Görsel Haritası

Toplam 69 makalenin oluşturduğu atıf listesi incelendiğinde, Tablo 4.22’de de görüldüğü gibi, 11 makalenin hiç atıf almadığı görülmektedir. Yani genel makale sayısının %15,94’üne denk gelen bir oran hiç atıf almamıştır. Bu makalelere ilgisizliğin sebebinin ayrıca incelenmesi konuyu anlamak bakımından faydalı olabilir. Veri analizi sürecinde, makale başına düşen ortalama atıf sayısı 21,25 değerini daha önce tespit etmiştik. Ortalama atıf alma sayısını aşan makale sayısı 20’dir. Başka bir deyişle makalelerin yaklaşık üçte biri, makale ortalama atıf değerini aşmış durumdadır.

Tablo 4.22 RFD ile Scopus ve WoS Veri Tabanlarına Ait Atıf Alma Makale Listesi

Sıra No	Makaleler (Yayınlar)	YIL	Atıf Sayıları	Yazar Sayısı
1	Mapping cultural ecosystem services: A framework to assess the potential for outdoor recreation across the EU	2014	205	10
2	Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach.	1996	119	2
3	The ros planning system evolution, basic concepts, and research needed	1987	117	4
4	The recreation opportunity spectrum: a framework for planning, management, and research.	1979	102	2
5	An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences	1998	87	1
6	Outdoor recreation and resource management.	1983	79	1
7	Influence of social, biophysical, and managerial conditions on tourism experiences within the Great Barrier Reef World Heritage Area	2000	67	2
8	Planning nature tourism in Iceland based on tourist attitudes	2010	55	1
9	Activities, experiences, and environmental settings: A case study of recreation opportunity spectrum relationships.	1989	45	1
10	Incorporating recreational users into Marine protected area planning: A study of recreational boating in British Columbia, Canada	2010	36	5
11	Tourism in the high north: Management challenges and recreation opportunity spectrum planning in Svalbard, Norway.	1993	35	2
12	Scenic beauty perceptions along the ROS.	1994	30	1
13	Experience-based setting management: Implications for market segmentation of hunters	1997	28	2
14	Test for campers' experience preference differences among three ros setting classes.	1989	27	2
15	A method for automatic generation of the Recreation Opportunity Spectrum in New Zealand	2009	27	2
16	Facing the elements: Analysing trends in Antarctic tourism	2008	26	3
17	Diversity in a democracy: Expanding the recreation opportunity spectrum	1985	25	1
18	Understanding summer visitors and their experience at the Whistler Mountain ski area, Canada	2004	25	3
19	Mapping wildness for protected area management: A methodological approach and application to the Dolomites UNESCO World Heritage Site (Italy)	2013	24	3
20	Recreation opportunity spectrum approach to resource planning.	1982	22	2
21	Linking the wilderness perception mapping concept to the recreation opportunity spectrum	1998	19	1
22	Mapping perceived wilderness to support protected areas management in the San Juan National Forest, Colorado.	2008	19	2
23	The use of recreation planning tools in U.S. Forest Service NEPA assessments	2011	18	6
24	Planning for recreation along the opportunity spectrum: The case of Oslo, Norway	2015	16	3
25	Using events as a mapping concept that complement existing ROS methods	2007	14	4
26	Influences of wildland-urban interface and wildland hiking areas on experiential recreation outcomes and environmental setting preferences	2014	14	3
27	Ultimate Environmental Threshold (UET) method in a marine environment (Great Barrier Reef Marine Park in Australia).	1988	12	3
28	The relationship between biophysical and social setting factors in the recreation opportunity spectrum.	1991	12	2
29	Effects of setting-based management on visitor experience outcomes: Differences across a management continuum	2012	12	2
30	Forest recreation opportunity spectrum in the suburban mountainous region of Beijing	2012	12	3
31	Visitor experiences across recreation settings: A management or measurement issue?	2013	12	3
32	Toward the improvement of trail classification in national parks using the recreation opportunity spectrum approach	2013	11	1
33	Hiking values and the recreation opportunity spectrum.	1986	8	2
34	Planning forest recreation in natural protected areas of southern Durango, Mexico	2008	8	3
35	Improving The Integration Of Recreation Management With Management Of Other Natural Resources By Applying Concepts Of Scale From Ecology	2009	8	3
36	Recreational preferences along a naturalness-development continuum: Results from surveys in two unequal urban forests in Europe	2016	8	4
37	Benefits of crowd-sourced GPS information for modelling the recreation ecosystem service	2018	8	4
38	River Recreation Experience Opportunities In Two Recreation Opportunity Spectrum (Ros) Classes	1985	7	3
39	Identifying differences between off-highway vehicle (OHV) and Non-OHV user groups for recreation resource planning	2012	7	3
40	Effects of facility developments and encounter levels on perceptions of settings, crowding, and norms in a Korean park	2014	7	3
41	A method for classifying recreation area in an alpine natural park using recreation opportunity spectrum	2003	6	6
42	Using the recreation opportunity spectrum to evaluate the temporal impacts of timber harvesting on outdoor recreation settings	2013	5	2
43	Promises and pitfalls of the ROS in resource management.	1982	4	1
44	Hiker diversity in backcountry areas - implications for planning and management	1988	4	2
45	Using the LUPLAN land use planning package to implement the Recreation Opportunity Spectrum approach to park management planning.	1989	4	2
46	Tourism Demand Analysis Of The Federal Protected Areas Of Brazil	2018	4	1
47	A 360 Degrees Approach To The Conceptualization Of Protected Area Visitor Use Planning Within The Aysen Region Of Chilean Patagonia	2018	4	3
48	The Recreation Opportunity Spectrum: Its Use And Misuse.	1984	3	1
49	Indicators For A Transportation Recreation Opportunity Spectrum In National Parks	2018	3	5
50	Integrating Place Attachment into Management Frameworks: Exploring Place Attachment Across the Recreation Opportunity Spectrum	2020	3	5
51	Mount St. Helens: A case study of managing for change in wildland recreation.	1990	2	1
52	Setting preferences of Arctic tourists: A study of some assumptions in the recreation opportunity spectrum framework from the Svalbard Archipelago	1999	2	1
53	A forest recreation planning system based on the diversity of recreation experiences: The meaning of the Recreation Opportunity Spectrum	2000	2	5
54	Linking the Recreation Opportunity Spectrum with Travel Spending: A Spatial Analysis in West Virginia	2018	2	2
55	Recreation as a social-ecological complex adaptive system	2020	2	1
56	Recreation Opportunity Spectrum With Implications For Wildlife-Oriented Recreation	1982	1	1
57	Examining OHV user displacement at the Oregon Dunes National Recreation Area and Sand Lake: A 10-year trend study	2015	1	7
58	Tourists' experiences of recreation spaces in Australia's Wet Tropics	2016	1	2
59	Recreation management and multi-resource planning for the Mt Cole Forest.	1991	0	2
60	Role of nonmarket economic values in benefit-cost analysis of public forest management options	1996	0	2
61	A forest recreation decision support system: The "woodlot outdoor recreation opportunity spectrum" (woROS)	1999	0	1
62	Development of an ecological human use capability spectrum characterizing model in the parks and protected areas	2006	0	4
63	Applying The Recreation Opportunity Spectrum In The Management Of Protected Areas: Case Of The Great Barrier Reef	2015	0	1
64	Management Zonation And Its Implementation At A Unesco World Heritage Site - A Case Study For The Plitvice Lakes National Park, Croatia	2019	0	6
65	System Dynamics Model of Long Island Marine Stone Forest Park Based on Recreational Opportunity Spectrum	2019	0	1
66	Identifying Water And Land Based Recreation Opportunities: Case Study On Southern Sub-Basin Of Ankara	2019	0	4
67	International tourists' destination choice differences according to Plog's personality types: analyzing the case of Mongolia based on the ROS	2020	0	3
68	Mapping the natural heritage as a source of recreation services at national scale in Bulgaria	2020	0	3
69	Design of university campus recreation opportunity spectrum based on environmental psychology	2020	0	4
TOPLAM			1466	187

Veri analizi sonucu oluşan, en aktif atıf alan on makale ise Tablo 4.23'de de görüldüğü gibi listelenmiştir. Makalelerin toplam atıf alma sayısı 912, makale başına düşen ortalama atıf sayısı ise 91,2'dir. Tabloya ortaya konan ortalama atıf alma sayısını geçen en aktif on makale alınmıştır. Bu aşamada, en aktif on makalenin ortalama atıf sayısı üstünde olan dört makale (Tablo 4.23) sırayla incelenecektir.

Tablo 4.23’de en yüksek atıf alan makale M.L. Paracchini ve arkadaşlarının 2014 yılında kaleme aldıkları “*Mapping Cultural Ecosystem Services: A Framework to Assess the Potential for Outdoor Recreation Across the EU*” makaleleridir. Makale rekreasyon mevcudu ve potansiyeli hakkında, AB çapında rekreasyon yönetimiyle ilgili bir ekosistem çerçevesini ortaya koymayı amaçlamıştır. Makalenin atıf sayısı 205 olarak belirlenmiştir. Bu sayı, Tablo 4.23’de oluşan genel atıf sayısının %22,48’ine denk gelmektedir. Makalenin anahtar kelimelerinin, *recreation, recreation opportunity spectrum, recreation potential indicator* ve *accessibility remoteness* olarak RFD ile ilgili doğrudan bağlantılı kelimeler olması dikkat çekicidir. Makalenin sayfa sayısı on beş olup, *Ecological Indicators* adlı dergide, Elsevier veri tabanında yayınlanmıştır. Makale, ortalama atıf sayısının üstünde bir performans göstermiştir.

Tablo 4.23 RFD ile İlgili En Aktif Atıf Alan Makaleler

Sıra No	YAYINLAR (MAKALELER)	YIL	Atıf Sayıları	%
1	Mapping cultural ecosystem services: A framework to assess the potential for outdoor recreation across the EU (<i>Ecological Indicators</i>)	2014	205	22,48%
2	Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach (<i>Tourism Management</i>)	1996	119	13,05%
3	The ros planning system evolution, basic concepts, and research needed (<i>Leisure Sciences</i>)	1987	117	12,83%
4	The recreation opportunity spectrum: a framework for planning, management, and research (<i>USDA-FS General Tec. Report</i>)	1979	102	11,18%
5	An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences (<i>Journal of Leisure Research</i>)	1998	87	9,54%
6	Outdoor recreation and resource management (<i>Outdoor recreation and resource management</i>)	1983	79	8,66%
7	Influence of social, biophysical, and managerial conditions on tourism experiences within the Great Barrier Reef World Heritage Area (<i>Environmental Management</i>)	2000	67	7,35%
8	Planning nature tourism in Iceland based on tourist attitudes (<i>Tourism Geographies</i>)	2010	55	6,03%
9	Activities, experiences, and environmental settings: A case study of recreation opportunity spectrum relationships (<i>Leisure Sciences</i>)	1989	45	4,93%
10	Incorporating recreational users into Marine protected area planning: A study of recreational boating in British Columbia, Canada (<i>Environmental Management</i>)	2010	36	3,95%
TOPLAM			912	100,00%

İkinci en aktif atıf alan yayın ise 119 atıfla Stephen W. Boyd, ve Richard W. Butler tarafından yazılan “*Managing Ecotourism: An Opportunity Spectrum Approach*” adlı makedir. Makalenin konusu, aynı mekanları kullanan rekreasyon ve turizmin bünyelerinde mevcut sistemlerin, ekoturizme uyarlanması olarak belirlenmiştir. Anahtar kelimeler, *ecotourism, management, planning, framework, opportunity spectrum* yer almıştır. Atıf sayısı, 10 makale baz alındığında genel toplamın %13,05’ine denk gelmektedir. Makale on sayfa olup, *Tourism Management* dergisinde 1996 yılında yayınlanmıştır. Makale, ortalama atıf sayısının üstünde bir performans sağlamıştır. RFD’nin ekoturizme uyarlanması konusunda yaptıkları bu yayının RFD’ye önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

Üçüncü önemli atıf alan makale “*The Ros Planning System: Evolution, Basic Concepts, And Research Needed*” adlı makedir. Amerikalı akademisyenler, B. L. Driver, P. J. Brown, G. H. Stankey ve T. G. Gregoire (1987) tarafından yazılmıştır. Makale on bir sayfadan oluşmuş, 1987 yılında *Leisure Sciences* dergisinde yayınlanmış ve 117 atıf sayısı ile, sıralamaya üçüncü sıradan girmiştir. Makalenin, bu grubun %12,83’üne denk gelen bir atıf alma sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Makalenin anahtar kelimeleri *recreation inventory and classification, recreation opportunity spectrum, recreation planning* ve *recreation planning systems* olarak yer almıştır. Makalenin, adından da anlaşılacağı gibi RFD ile ilgili çalışmalara ve rekreasyon planlamacılarına yol gösterici çalışma olduğu söylenebilir.

Dördüncü olarak, 102 atıf sayısı ile, en aktif atıf alan makale, RFD'nin de temellerini oluşturan “*The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management, and Research*” adlı makaledir. Roger N. Clark ve George H. Stankey (1979) tarafından 1979 yılında, USDA-FS raporu olarak yayınlanmıştır. Rapor otuz iki sayfadan ve *land use, management planning (forest), multiple use* ve *recreation* anahtar kelimelerinden meydana gelmiştir. Makale, Rekreasyon Fırsat Dağılımının temelini oluşturan önemli bir kaynaktır. Makale, en aktif ilk on makalenin %11,18'ini oluşturmuştur.

Özetle, RFD ile ilgili en aktif makaleler, araştırmacılara konuyla ilgili kaynak başvurusunda yardımcı olabilme amacıyla düzenlenmiştir. En yüksek atıf alan gerek ilk on makale, gerekse ilk on içinde yer alan ilk dört makalenin anahtar kelimelerinin ortak yönleri, *rekreasyon, planlama* ve *rekreasyon planlama* olarak belirginleştiği söylenebilir. Adı geçen kelimelerin, RFD'yi doğrudan ilgilendiren konular olduğu hususunda görüş ileri sürülebilir.

4.8.13. RFD ile İlgili Makalelerde En Aktif Yazar/Yazarlar

RFD konusundaki makalelerin kaç yazarla kaleme alındığının tespit edilmesi, konunun önemsenmesi açısından fayda sağlayabilir. Tablo 4.24 verilerden elde edilen her makalenin kaç yazarlı olduğuyla ilgili bilgiler içerir. Tek yazarlı makaleler tabloda 18 makale sayısı ve %26,09 oranıyla yer almaktadır. Tek yazarlı makaleler, genel makalelerin yaklaşık dörtte birini (%26,09) oluşturmuştur.

İki ve üç yazarlı makaleler 38 makaleden oluşarak, 69 makaleden oluşan veri setinde, tablonun en yüksek değerini alır. Yani makaleler en fazla iki ve üç yazarlı olarak yazılmış ve toplam makale sayısının %50,72'sini oluşturmuştur. Büyük bir ağırlığın çok yazarlı makalelerden oluşması aslında RFD'nin birçok disiplinle beraber çalıştığında işaret ettiği söylenebilir. Burada dikkat çeken diğer önemli bir nokta ise, üç ve daha fazla yazarlı makalelerin, genel makale sayısının %46,38'ini oluşturmasıdır. Bu sonuç, önceki bölümlerde değinilen RFD'nin çok boyutlu ve çok yazarlı olarak ele alındığını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Tablo 4.24'te de görüldüğü gibi yazar sayısı açısından oluşan toplam yazar sayısı 187 olmuştur. Buna göre makale başına düşen yazar sayısı ortalaması 2,71'dir. Bu açıdan çok yazarlılık oranının yüksek olduğu, RFD'nin birçok disiplinle beraber ele alınması, bu disiplinlerin ve konularla ilgili yazarların işbirliğini zorunlu kıldığı söylenebilir. Tabloda çok yazarlılık oranının %73,91 olması bu söylemi yüksek oranda teyit eder niteliktedir. Burada unutulmaması gereken konu Tablo 4.24'te toplam yazar sayısının 187 olması, bir yazarın birden fazla makalede yer alması sebebiyledir.

Tablo 4.24 RFD ile İlgili Makale - Yazar Sayıları Tablosu

Yazar Sayısı	Frekans	%	Toplam Yazar Sayısı
1	18	26,09%	18
2	19	27,54%	38
3	16	23,19%	48
4	7	10,14%	28
5	4	5,80%	20
6+	5	7,25%	35
Toplam	69	100,00%	187

Tablo 4.25'e bakıldığında RFD konusunda 69 makale, veri tabanlarından elde edilen bilgilerle 168 yazar, yazarların oluşturduğu 187 yayın hacmi ve toplam 4911 atıf sayısı elde edilmiştir. 69 makaleden elde edilen veriler ışığında oluşan tabloda, yazarların ortalama atıf sayısı 29,23 olarak tespit edilmiştir. Burada bu kısma ait yazar başına düşen ortalama atıf sayısı, toplam atıf sayısı, toplam yazar sayısına bölünerek bulunmuştur. Ortalama atıf sayısını aşan yazar sayısı oluşan tabloya göre 32'dir. Toplam 69 makale baz alındığında Tablo 4.25'te oluşan atıf sayısına göre makale başına düşen ortalama atıf sayısı ise 71,17'dir. Makale başına düşen ortalama atıf sayısını aşan yazar sayısı tabloda 19 olarak belirlenmiştir.

Makalelerin en aktif yazarı, Stankey 219 atıf sayısı ile, tek başına genel atıf sayısının %4,46'sını alarak, RFD'nin en başarılı atıf alan yazarı olmuştur. Stankey'nin RFD'nin kurucuları arasında olması da yüksek atıf almasını etkilemiş olabilir. Burada Stankey'nin, Clark'la RFD sisteminin temellerinin atılmasında, 1979'da yayınladıkları makale ve devamında Driver, Brown ve Gregoire ile 1987 yılında RFD'yi yeni bir bakış açısıyla değerlendirdikleri makaleler, yüksek atıf almasında belirleyici olduğu söylenebilir.

Bidoglio, Kopperoinen, Maes, Paracchini, Perez-Soba, Schagner, Scholefield, Termansen, Zandersen ve Zulian, 205 atıf sayısı ile ikinciliği paylaşmışlardır. Paracchini vd, Avrupa çapında, beş ülke, on yazarın katılımıyla yaptıkları açık alan rekreasyonu ekosistemini araştırdıkları makale, aynı makale açısından, yazarların toplam atıf sayısı en yüksek değere yani 2050 atıf sayısına ulaşmıştır. Boyd ve Butler 119 atıf sayısı ile tabloda 12. ve 13. sırada yer almışlardır. Yazarlar makalelerinde, RFD'nin ekoturizm alanına uyarlanmasını konu edinmişlerdir. Burada WoS veri tabanına sahip makaleleri meydana getiren yazarların ortalama atıf sayısı olan 71,17'yi geçemedikleri de dikkat çekmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken konu, R. Rollins, ve R.B. Rollins, adlı yazarların aynı kişiler olması ve Perry J. Brown ile R. Manning adlı yazarların ise her iki veri tabanında da yer alıyor olmasıyla yazar sayısı toplamı 171 olarak çıkmaktadır. Bu yazarların birleştirilmiş tabloya tek isimle girilmesi halinde yazar sayısı 168 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu üç yazarında makale sayıları birleştirildiğinde

Tablo 4.25 RFD ile İlgili En Aktif Yazarlar*

Sıra	Yazar Adı	Makale Sayısı	Atf Sayısı	Sıra	Yazar Adı	Makale Sayısı	Atf Sayısı	Sıra	Yazar Adı	Makale Sayısı	Atf Sayısı
1	Stankey, G.H.	2	219	58	Freeman, J.	1	18	115	Skunca O.	1	4
2	Bidoglio, G.	1	205	59	Mortimer, M.J	1	18	116	Krymkowski I	1	3
3	Kopperoinen,	1	205	60	Predmore, S.	1	18	117	Lawson S.	1	3
4	Maes, J.	1	205	61	Stem, M.J.	1	18	118	Amberger, A.	1	3
5	Paracchini, M.	1	205	62	Tangeland, T.	1	16	119	Cottrell, S.	1	3
6	Perez-Soba, M	1	205	63	Pierskalla, C.I	2	15	120	Schneider, I.E	1	3
7	Schägnier, J.P.	1	205	64	Fosbender, J.	1	14	121	Van Oosterzet	1	3
8	Scholefield, P.	1	205	65	Selin, S.W.	1	14	122	von Ruschkov	1	3
9	Termansen, M	1	205	66	Siniscalchi, J.I	1	14	123	Wynveen, C.J	1	3
10	Zandersen, M.	1	205	67	Backlund, E.A	1	12	124	Valliere W.	1	3
11	Zulian, G.	1	205	68	Carroll, J.	1	12	125	Xiao X.	1	3
12	Boyd, S.W.	1	119	69	Christensen, J.	1	12	126	Deng, J.	1	2
13	Butler, R.W.	1	119	70	Fix, P.J.	1	12	127	Dhami, I.	1	2
14	Brown, P.J.	2	118	71	Harrington, A.	1	12	128	Ewert, A.	1	2
15	Driver, B.L.	1	117	72	Heywood, J.L	1	12	129	Morse, W.C.	1	2
16	Gregoire, T.G	1	117	73	Hill, G.	1	12	130	Burns, R.C.	1	1
17	Clark, R.N.	2	106	74	Jia, L.	1	12	131	Chen, T.	1	1
18	Patterson, M.I	1	87	75	Jiang, L.	1	12	132	Graefe, A.R.	1	1
19	Pigram, J.	1	79	76	Kozlowski, J.	1	12	133	Loomis, J.B.	1	1
20	Inglis, G.J.	1	67	77	Rosier, J.	1	12	134	Maumbe, K.C	1	1
21	Shafer, C.S.	1	67	78	Stewart, W.P.	1	12	135	Osmond, A.M	1	1
22	Rollins, R.B	2	61	79	Xiao, S.	1	12	136	Riley, C.J.	1	1
23	Sæthórsson, T.	1	55	80	Oishi, Y.	1	11	137	Smaldone, D.	1	1
24	Kaltenborn, B	3	53	81	Hall Te.	1	8	138	Swanson, C.S	1	1
25	Virden, R.J.	2	49	82	Kruger Le.	1	8	139	Williams, S.	1	1
26	Canessa, R.	1	36	83	Aastoe, J.	1	8	140	Brozincevic A	1	0
27	Dearden, P.	1	36	84	Byczek, C.	1	8	141	Demir A.	1	0
28	Gray, D.L.	1	36	85	Chavez, D.J.	1	8	142	Dilaver Z.	1	0
29	Keller, C.P.	1	36	86	Hirota, J.	2	8	143	Miculinic K.	1	0
30	Emmelin, L.	1	35	87	Holtrop, E.J.	1	8	144	Nowacki M.	1	0
31	Needham, M.I	2	32	88	Lavorel, S.	1	8	145	Oktay E.	1	0
32	Ribe, R.G.	1	30	89	Lee, M.E.	1	8	146	Bayarsaikhan,	1	0
33	Floyd, M.F.	1	28	90	Longaretti, P.	1	8	147	Bissix, G.	1	0
34	Gramann, J.H.	1	28	91	Ono, S.	2	8	148	Gim, T.H.T.	1	0
35	Joyce, K.	1	27	92	Pérez-Verdín,	1	8	149	Goo, L.	1	0
36	McEwen, D.O	1	27	93	Renaud, J.	1	8	150	Holmes, D.	1	0
37	Sutton, S.	1	27	94	Rosenthal, D.I	1	8	151	Ihtimanski, I.	1	0
38	Yuan, M.S.	1	27	95	Tsuchiya, T.	2	8	152	Kim, S.T.	1	0
39	Amelung, B.	1	26	96	Vistad, O.I.	1	8	153	Leonard, M.	1	0
40	Haase, D.	1	26	97	Walsh, R.G.	1	8	154	Liu, R.	1	0
41	Lamers, M.	1	26	98	Yamaguchi, K	2	8	155	Liu, Z.	1	0
42	Manning, R.E.	2	28	99	Yamaki, K.	2	8	156	Makhdom, M	1	0
43	Wood, C.J.B.	1	25	100	Morse Wc.	1	8	157	Nedkov, S.	1	0
44	Gundersen, V.	2	24	101	Kim, S.O.	1	7	158	Semerzhieva,	1	0
45	Borsdorf, A.	1	23	102	Merriam, L.C.	1	7	159	Sharifi, M.	1	0
46	Geneletti, D.	1	23	103	Schomaker, J.	1	7	160	Shen, Y.	1	0
47	Orsi, F.	1	23	104	Shelby, B.	1	7	161	Sobhani, H.	1	0
48	Buist, L.J.	1	22	105	Wollmuth, D.C	1	7	162	Wong, J.	1	0
49	Hoots, T.A.	1	22	106	Shoji, Y.	1	6	163	Zahedi Amiri,	1	0
50	Holland, S.M.	2	21	107	Harshaw, H.W	1	5	164	Baylan E.	1	0
51	Kil, N.	2	21	108	Sheppard, S.F	1	5	165	Rendulic Z.	1	0
52	Stein, T.V.	2	21	109	Edme A.	1	4	166	Souza Tdsb.	1	0
53	Anderson, S.	1	19	110	Gale T.	1	4	167	Vukadin V.	1	0
54	Flanagan, T.S	1	19	111	Baird, I.A.	1	4	168	Vurnek M.	1	0
55	Kliskey, A.D.	1	19	112	Ive, J.R.	1	4				
56	Blahna, D.J.	1	18	113	Schreyer, R.	1	4				
57	Cerveny, L.K.	1	18	114	Adiego A.	1	4				
TOPLAM		70	4312			63	547			54	52
TOPLAM MAKALE SAYISI										187	4911

*R.E. Manning ve P.J. Brown WoS veri tabanında da yer alan yazarlardır.

her biri 2'ser adet makale yazmış oldukları ortaya çıkmaktadır. Burada her iki halde de analiz sürecinin bu kısmında sonucu etkileyecek bir durum olmadığı tespit edilmiştir.

4.8.14. RFD ile İlgili En Etkili Hakim Dil Sonuçları

Tablo 4.26'da da görüldüğü gibi veri tabanlarından elde edilen analiz sonuçlarına göre, 64 yayın İngilizce, 1 yayın Lehçe, 2 yayın Japonca, 1 yayın Farsça ve 1 yayın Türkçe olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.26 RFD ile İlgili En Etkili Diller

Sıra No	MAKALELER (YAYINLAR)	Dil
1	The recreation opportunity spectrum: a framework for planning, management, and research.	İngilizce
2	Promises and pitfalls of the ROS in resource management.	İngilizce
3	Recreation opportunity spectrum approach to resource planning.	İngilizce
4	Recreation Opportunity Spectrum With Implications For Wildlife-Oriented Recreation	İngilizce
5	Outdoor recreation and resource management.	İngilizce
6	The Recreation Opportunity Spectrum: Its Use and Misuse.	İngilizce
7	River Recreation Experience Opportunities In Two Recreation Opportunity Spectrum (Ros) Classes	İngilizce
8	Diversity in a democracy: Expanding the recreation opportunity spectrum	İngilizce
9	Hiking values and the recreation opportunity spectrum.	İngilizce
10	The ros planning system evolution, basic concepts, and research needed	İngilizce
11	Ultimate Environmental Threshold (UET) method in a marine environment (Great Barrier Reef Marine Park in Australia).	İngilizce
12	Hiker diversity in backcountry areas - implications for planning and management	İngilizce
13	Using the LUPLAN land use planning package to implement the Recreation Opportunity Spectrum approach to park management planning.	İngilizce
14	Activities, experiences, and environmental settings: A case study of recreation opportunity spectrum relationships.	İngilizce
15	Test for campers' experience preference differences among three ros setting classes.	İngilizce
16	Mount St. Helens: A case study of managing for change in wildland recreation.	İngilizce
17	Recreation management and multi-resource planning for the Mt Cole Forest.	İngilizce
18	The relationship between biophysical and social setting factors in the recreation opportunity spectrum.	İngilizce
19	Tourism in the high north: Management challenges and recreation opportunity spectrum planning in Svalbard, Norway.	İngilizce
20	Scenic beauty perceptions along the ROS.	İngilizce
21	Role of nonmarket economic values in benefit-cost analysis of public forest management options	İngilizce
22	Managing ecotourism: An opportunity spectrum approach.	İngilizce
23	Experience-based setting management: Implications for market segmentation of hunters	İngilizce
24	Linking the wilderness perception mapping concept to the recreation opportunity spectrum	İngilizce
25	An hermeneutic approach to studying the nature of wilderness experiences	İngilizce
26	A forest recreation decision support system: The "woodlot outdoor recreation opportunity spectrum" (woROS)	İngilizce
27	Setting preferences of Arctic tourists: A study of some assumptions in the recreation opportunity spectrum framework from the Svalbard Archipela	İngilizce
28	Influence of social, biophysical, and managerial conditions on tourism experiences within the Great Barrier Reef World Heritage Area	İngilizce
29	Understanding summer visitors and their experience at the Whistler Mountain ski area, Canada	İngilizce
30	Using events as a mapping concept that complement existing ROS methods	İngilizce
31	Mapping perceived wilderness to support protected areas management in the San Juan National Forest, Colorado.	İngilizce
32	Planning forest recreation in natural protected areas of southern Durango, Mexico	İngilizce
33	Facing the elements: Analysing trends in Antarctic tourism	İngilizce
34	Improving The Integration Of Recreation Management With Management Of Other Natural Resources By Applying Concepts Of Scale From Eco	İngilizce
35	A method for automatic generation of the Recreation Opportunity Spectrum in New Zealand	İngilizce
36	Incorporating recreational users into Marine protected area planning: A study of recreational boating in British Columbia, Canada	İngilizce
37	Planning nature tourism in Iceland based on tourist attitudes	İngilizce
38	The use of recreation planning tools in U.S. Forest Service NEPA assessments	İngilizce
39	Identifying differences between off-highway vehicle (OHV) and Non-OHV user groups for recreation resource planning	İngilizce
40	Effects of setting-based management on visitor experience outcomes: Differences across a management continuum	İngilizce
41	Forest recreation opportunity spectrum in the suburban mountainous region of Beijing	İngilizce
42	Toward the improvement of trail classification in national parks using the recreation opportunity spectrum approach	İngilizce
43	Visitor experiences across recreation settings: A management or measurement issue?	İngilizce
44	Using the recreation opportunity spectrum to evaluate the temporal impacts of timber harvesting on outdoor recreation settings	İngilizce
45	Mapping wildness for protected area management: A methodological approach and application to the Dolomites UNESCO World Heritage Site (I	İngilizce
46	Mapping cultural ecosystem services: A framework to assess the potential for outdoor recreation across the EU	İngilizce
47	Effects of facility developments and encounter levels on perceptions of settings, crowding, and norms in a Korean park	İngilizce
48	Influences of wildland-urban interface and wildland hiking areas on experiential recreation outcomes and environmental setting preferences	İngilizce
49	Examining OHV user displacement at the Oregon Dunes National Recreation Area and Sand Lake: A 10-year trend study	İngilizce
50	Planning for recreation along the opportunity spectrum: The case of Oslo, Norway	İngilizce
51	Recreational preferences along a naturalness-development continuum: Results from surveys in two unequal urban forests in Europe	İngilizce
52	Tourists' experiences of recreation spaces in Australia's Wet Tropics	İngilizce
53	Tourism Demand Analysis Of The Federal Protected Areas Of Brazil	İngilizce
54	A 360 Degrees Approach To The Conceptualization Of Protected Area Visitor Use Planning Within The Aysen Region Of Chilean Patagonia	İngilizce
55	Indicators For A Transportation Recreation Opportunity Spectrum In National Parks	İngilizce
56	Linking the Recreation Opportunity Spectrum with Travel Spending: A Spatial Analysis in West Virginia	İngilizce
57	Benefits of crowd-sourced GPS information for modelling the recreation ecosystem service	İngilizce
58	Management Zonation And Its Implementation At A Unesco World Heritage Site - A Case Study For The Plitvice Lakes National Park, Croatia	İngilizce
59	System Dynamics Model of Long Island Marine Stone Forest Park Based on Recreational Opportunity Spectrum	İngilizce
60	Integrating Place Attachment into Management Frameworks: Exploring Place Attachment Across the Recreation Opportunity Spectrum	İngilizce
61	International tourists' destination choice differences according to Plog's personality types: analyzing the case of Mongolia based on the ROS	İngilizce
62	Mapping the natural heritage as a source of recreation services at national scale in Bulgaria	İngilizce
63	Design of university campus recreation opportunity spectrum based on environmental psychology	İngilizce
64	Recreation as a social-ecological complex adaptive system	İngilizce
65	A forest recreation planning system based on the diversity of recreation experiences: The meaning of the Recreation Opportunity Spectrum	Japonca
66	A method for classifying recreation area in an alpine natural park using recreation opportunity spectrum	Japonca
67	Identifying Water And Land Based Recreation Opportunities: Case Study On Southern Sub-Basin Of Ankara	Türkçe
68	Applying The Recreation Opportunity Spectrum In The Management Of Protected Areas: Case Of The Great Barrier Reef	Lehçe
69	Development of an ecological human use capability spectrum characterizing model in the parks and protected areas	Farsça

Yayınların tamamına yakınının İngilizce yazıldığı Tablo 4.27’de görülmektedir. İngilizcenin makaleler içinde, genel dil sayısına oranı %92,75’dir. İkinci sırada Japonca iki makaleyle %2,90 oranına sahiptir. Türkçe, Lehçe ve Farsça birer makaleyle %1,45 oranıyla üçüncü sırayı paylaşmışlardır. Burada tüm dünyada, İngilizcenin hakim dil olmasının RFD ile ilgili makale yazımında belirleyici rol oynayıp oynamadığı ayrıca irdelenmelidir. Ülkemiz açısından RFD ile ilgili Türkçe bir makalenin yayınlanması sevindirici bir gelişmedir.

Tablo 4.27 RFD ile İlgili En Aktif Diller

Dil	Sayı	%
İngilizce	64	92,75%
Japonca	2	2,90%
Türkçe	1	1,45%
Lehçe	1	1,45%
Farsça	1	1,45%
TOPLAM	69	100%

RFD’nin ABD, Kanada, Yeni Zelanda gibi İngilizce ağırlıklı konuşulan ülkelerde uygulanıp yaygınlaşması dolayısıyla, makalelerin büyük kısmının İngilizce yayınlanması arasında bağ olup olmadığı konusunda daha çok veriye ihtiyaç vardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Analiz sonucu oluşan verilere göre makaleler, yazarlar ve dergilerin bibliyometrik yasalara uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun sebebinin makale sayısının azlığı olduğu düşünülmektedir. Öte yandan yapılan analizde makaleler, Bradford Yasasını söylem bazında doğrularken oran ve sayı bakımından geçerli sonuçlar üretmemesi, ayrıca kayda değer bir bulgu olarak değerlendirilmektedir.

Sayfa sayılarının 1 – 20 arasında %80'e yakın yayınlardan oluşması, dergi veya yayıncıların kelime kısıtı koymaları ve yayın ilkeleri nedeniyle olabilir. RFD'nin daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi için daha çok ve daha geniş yayınlara ihtiyaç vardır kanaatindeyiz. Genel anlamda analiz sonuçları ele alındığında, 42 yılda oluşan 69 makale sayısı, alanın önemi açısından zayıf bir rakamdır. Ancak yine de, son 10 yılda yayınlanan makalelerin, tüm yayınlanan makalelere oranı %42 gibi bir oranda yayınların neredeyse yarısına yakınına oluşturması, RFD'nin istenilen düzeyde olmasa bile artan bir hızla gündeme gelmeye başladığını ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışma sonrası bu alanda yapılan yayınların sayıca ve nitelikce az olması sebebiyle, daha çok araştırmacının bu konuda çalışma yapması tavsiye edilebilir.

RFD ile ilgili en çok işlenen alan, çevre konusudur. Bunda RFD'nin özellikle milli parklarda uygulanmasının rolü olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca çevre konusu günümüz dünyasında da üzerinde önemle durulan bir alandır. Sosyal bilimlerle ilgili boş zaman, deneyim ve etkinlik alanları, çevre alanından sonra en çok işlenen konulardır. Rekreasyon faaliyetlerinin önemli bir kısmının “çevre” temelli faaliyetler içermesi sebebiyle bu konuda daha fazla ele alınması olağandır.

Makalelerin yayın dağılımı incelendiğinde, RFD'nin çevre yönetimi, boş zaman, turizm, rekreasyon ve planlama ile ilgili dergilerde yoğunlaştığını görüyoruz. Bunun sebebinin, boş zaman, turizm ve rekreasyon arasında, ilk bölümde de değinildiği gibi alanların iç içe geçmiş olması ve aralarında sıkı bir ilişkinin varlığı nedeniyle olduğu söylenebilir. RFD'nin en yoğun *Environmental Management* ve *Leisure Sciences* dergilerinde yayınlanması, bize konunun hangi başlıklar öncülüğünde değerlendirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Çevre yönetimi, boş zaman, rekreasyon ve turizm konuları en fazla araştırılan konulardır. Yapılan bu araştırmaların yanında ekonomik, sosyal, ve yönetsel anlamda da başka araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Rekreasyon Fırsat Dağılımını en fazla yayınlayan kurum, ABD Tarım Bakanlığı Orman Servisidir. Bu kurum 19. Yüzyılın sonlarından itibaren rekreasyon alanlarının düzenlenmesi, yönetilmesi ve planlamasında ABD’de hep öncü rolü oynamıştır. Kurum başkanları olan Carhart, Leopold ve Marshall, kendi dönemlerinde etkili ve radikal kararlar alınmasına katkı vermiş, rekreasyon alanının ve doğal çevrenin korunmasıyla ilgili kanuni düzenlemelere ön ayak olmuşlardır (Williams, 2000). Yayın yapılan kurumların dağılımında ABD devlet kurumlarıyla, üniversitelerinin bariz ağırlığının olması, doğal olarak RFD’nin araştırma süreçleri aşamasında, bu ülkenin öncülüğünde gerçekleşmesine önayak olmuştur. RFD ile ilgili yayınlarda ABD, Avustralya, Kanada, Norveç ve Çin başı çeken ülkelerdir. Bu ülkelerin ortak özelliği geniş doğal alanlara sahip olmalarıdır. Ülkemizle ilgili bu alanda resmi makamların yaptıkları çalışmalar çok sınırlıdır. Özellikle ilgili bakanlıklar, Milli Parklar kurum ve kuruluşlar öncülüğünde araştırmalar icra edilmelidir.

Yayınlanan makalelerin neredeyse tamamı İngilizce olarak yayınlanmıştır. Amerikalı kurumların RFD ile ilgili yayınların çokluğu, makalelerin doğal olarak dil hakimiyetini de beraberinde getirmiştir. Makalelerin toplam 25 ülkede yayınlanması bir kısıtlılık meydana getirmiş olabilir. Ancak bu 25 ülkenin bariz çoğunluğunun gelişmiş ve bilimsel yayınların yoğunlaştığı ülkeler olduğu da unutulmamalıdır. Bu aşamada zengin bir bilimsel veri tabanı için, RFD ile ilgili daha çok dilde yayın yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Ülkemiz açısından da aynı kısıtlılık olması dolayısıyla resmi kurum ve kuruluşlar ile akademisyenlerin kaynaklara ulaşımında belli bir sınırlılık söz konusudur. Bu bağlamda Türkçe yayınların artırılması için planlamalar yapılmalı, akademisyenler alanla ilgili teşvik edilmelidir.

Rekreasyon düzenlemeleri, insan yoğunluğunun belirli alanlarda yığılmasını önler. Onlara ekonomik, fiziksel, sosyal ve ruhsal faydalar sağlar. Ülke kaynaklarının daha adil dağılımına katkıda bulunur. Kaynakları koruma ve emniyete alma hususunda yöneticilere yardımcı olur. Rekreatif düzenlemeler toplumsal faydalar sağlar. Sağladığı bu fayda sebebiyle Türkiye’de bu faaliyetlerinin yaygınlaşması sayesinde köyden kente göçün önlenilebileceği, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin oluşması sebebiyle sosyal adaletin sağlanabileceği ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilebileceğini söyleyebiliriz.

Kanada, Amerika ve Yeni Zelanda’da uygulanan kamuya ait rekreasyon programları (recreation.gov gibi) örnek alınarak ülkemizde de buna benzer bir uygulama oluşturulabilir, Ancak bunun için rekreasyon yöneticilerinin öncülük edeceği, şehir plancıları, orman mühendisleri, coğrafyacılar, zooloji, farmakoloji, hidroloji, turizmciler ve sosyologlardan oluşan geniş bir ekibin (ilgili disiplinler) envanter, planlama, uygulama ve gözlemden oluşan bir programın yürütülmesi gerekir. Ayrıca alanla ilgili bilimsel çalışmaların bir fonla

desteklenmesi, yurtdışından konunun uzmanlarından seçilecek misafir öğretim üyelerinin davet edilmeleri sağlanabilir.

Gelişmiş, müreffeh ve bilimsel çalışmaların yoğunlaştığı ülkelerin, rekreasyonu bir yaşam tarzı, bir devlet felsefesi olarak ele aldıkları, plan ve programlarını bu yönde gelişime sevkettikleri görülmektedir. Kanada, Yeni Zelanda, ABD gibi geniş, akarsu ve orman varlığı gibi doğal alanlara sahip ülkeler, rekreasyonu yaşamın merkezine almışlar; kavrama sosyal, ekonomik, toplumsal, turistik ve yönetsel açıdan yaklaşım sergilemişlerdir. Ülkeler bazında RFD'nin gelişmiş, bilime önem veren ve müreffeh ülkelerde yoğunluklu ele alınması bu görüşü teyit eder niteliktedir. Ülkemizde de rekreasyonla ilgili yüksek lisans seviyesinde ilginin arttığına dair somut veriler (Kızanlıklılı ve Birinci, 2018: 48) sevindirici gelişmelerdir. Ancak rekreasyon bağlamında yayınların arttırılması için nitelikli eğitim veren enstitü ve bu alanda uzmanlaşmış kalifiye akademik personelin artışı sağlayacak planlamalara da ihtiyaç vardır (Lapa vd, 2018: 87). Türkiye'de de bilimsel yayınların daha fazla yayınlanması, kataloglanması gerekir. Bibliyometrik çalışmaların bilim politikalarına yön vermesi açısından düzenli aralıklarla yapılmasının gerekliliği ve tüm bunların koordinasyonundan sorumlu bir birimin kurulması zorunluluğu (Tonta ve Al, 2007: 66) göz ardı edilmemelidir.

Rekreasyon planlamaları toplumun fiziksel ve ruhsal durumlarına olumlu katkılar sağlar. Ayrıca fiziksel hareketlilik, sağlık yönünden özellikle günümüz dünyasında, günlük faaliyetlerde çok önemli bir yer kaplar hale gelmiştir. Rekerasyon planlamaları hükümetlerin sağlık harcamalarından, bireylerin mental durumlarının iyileştirilmesine, çalışanların verimliliğinden, çevre sorunlarının en aza indirgenmesine ve doğal alanlarda tüm fauna ve floranın korunmasına yardımcı olur. Bu nedenlerle, RFD gibi uygulamaya konmuş ve test edilmiş, modern planlama araçlarının mutlaka doğal ve diğer rekreasyon alanlarında hayata geçirilmesi gerekir. Bu planlama yapılırken sürdürülebilirlik açısından yerel unsunların da muhakkak sürece dahil edilerek planlanması ve birlikte yürütülmesine önem verilmelidir. Böylelikle yapılan uygulamalar yerel halkın desteğini almış ve onların bu çalışmalardan olumlu etkilenmeleri sağlanmış olacaktır

Rekreasyon Fırsat Dağılımı konusu ülkemiz açısından hem toplum, hem de yönetimler tarafından henüz kavram olarak tam anlaşılır durumda değildir. Ülkemizde RFD ile ilgili daha fazla araştırmaların yapılması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Rekreatif alanların planlanmasında rekreasyon uzmanlarının sürece dahil edilmesi yerinde bir karar olacaktır.

Son olarak, bibliyometrik araştırmalar, bir alanın bilimsel çalışmalarının, yayılım açısından nereye evrildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Öncelikle, hükümetlere ve

diğer bilimsel politika oluşturuculara muazzam bilgi kaynakları sağlar. Araştırmacılar bilimsel alanların genel fotoğraflarını sunar. Onlara alanla ilgili nelerin, nasıl ve ne zaman oluştuğu ile ilgili zengin bir içerik sağlar. Akademik dünya ve uygulayıcılar ile genel kamu arasında halen tam anlamıyla bir bağlantı yoktur. Bu önemli sorunun giderilmesi, park ve doğal alanların yönetiminde muazzam değişimlere sebep olur (Von Ruschkowski vd, 2013: 110). Bu aşamada, bibliyometrik çalışmalar bu bağlantının kurulmasına yardımcı olabilir. Bu bağlantının kurulabilmesi için yeterli düzeyde Türkçe kaynak oluşana kadar var olan alışmalar Türkçeye çevrilerek tercümeleri yayınlanmalı ve böylece dünyada yapılan uygulamalardan yabancı dil bilmeyenlerin de faydalanmalarına imkan sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağcasulu, H. (2018). “Sosyal Bilimlerde İlişkileri İnceleyen Bir Yöntem: Sosyal Ağ Analizi”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2): 1915-1933.
- AIEST, (1981). "Leisure-Recreation-Tourism/LoisirsR  cr  ation-Tourisme/Freizeit-Erholung-Tourismus". Vol. 22, Bern.
- Akoğlu, T. (2015). “Walter Hunziker – The Founder of Academic Tourism Studies”. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research* 26 (3): 501-505
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Al, U. (2008). *Türkiye’nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Al, U. ve Doğan, G. (2012). “Hacettepe Üniversitesi Bilgi Ve Belge Yönetimi Bölümü Tezlerinin Atıf Analizi”. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2): 349-369.
- Arnold, B. C. (2014). “Pareto Distribution”. *Wiley StatsRef: Statistics Reference Online*, 1-10.
- Atay, L. ve Dilek, S. E. (2013). “Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: İbis Otel  rneği”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1): 203-219.
- Aukerman, H. Haas, G. E. (2011). *Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS), Users' Handbook*. US Department of the Interior, Bureau of Reclamation, Columbia.
- Barutçugil, İ. (1989). *Turizm İşletmeciliği*. Beta, İstanbul.
- Başaran, Y. K. (2017). “Sosyal Bilimlerde  rneklem Kuramı”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47): 480-495
- Baylan, E., Dilaver, Z., Demir, A., ve Oktay, E. (2019). “Su ve Arazi Tabanlı Rekreatyon Olanaklarının Belirlenmesi: Ankara Güneyi Alt Havzası  rneği”. *Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(1): 106.
- Bayram,  . G. (1998). “Atıf Verisi (Citation Data) Ve Enformetrik Yasalar: Türk Kütüphanecilik Literatüründeki Doktora Tezleri zerinde Bir Uygulama”. *Türk Kütüphaneciliği*, 12(1): 21-32.
- Bell, S. (1997). *Design For Outdoor Recreation*. Spon Press, Londra.

- Bell, S. (2005). *Design For Outdoor Recreation*. Taylor & Francis, Londra.
- Bell, S. (2008). *Design For Outdoor Recreation*. Taylor & Francis, Londra
- Bell, S., Simpson, M., Tyrväinen, L., Sievänen, T., ve Pröbstl, U. (ed.). (2009). *European forest recreation and tourism: a handbook*. Taylor ve Francis, Londra.
- Bell, S. (2010). "Forest Recreation And Nature Tourism" *Urban Forestry & Urban Greening*, 9(2): 69-70
- Borgatti, S. P., Everett, M. G., ve Johnson, J. C. (2013). *Analyzing Social Networks*. Sage Publication, Londra.
- Bowker, J. M., Askew, A. E., Cordell, H. K., Betz, C. J., Zarnoch, S. J., ve Seymour, L. (2012). "Outdoor Recreation Participation in The United States-Projections To 2060: A Technical Document Supporting The Forest Service 2010 RPA Assessment". *Gen. Tech. Rep. SRS-160*. Asheville, NC: US Department of Agriculture Forest Service, Southern Research Station. 160: 1-34.
- Boyd, S. W., ve Butler, R. W. (1996). "Managing Ecotourism: An Opportunity Spectrum Approach". *Tourism management*, 17(8): 557-566.
- Britten, W. (1990). "A Use Statistic For Collection Management: The 80/20 Rule Revisited" *Library Acquisitions: Practice & Theory* 14: 183-189.
- Broadhurst, R. (2003). *Managing Environments For Leisure And Recreation*. Taylor and Francis, Londra.
- Brown, Perry J., Driver, B. L., ve McConnell, C., (1978). "The Opportunity Spectrum - Concept and Behavioral Information in Outdoor Recreation Resource Supply Inventories: Background and Application". *Forest Management Faculty Publications*. 31: 73-84.
- Brown, P. J. (1982). "Recreation Opportunity Spectrum With Implications For Wildlife-Oriented Recreation". Scholar Works at University of Montana. *Forest Management Faculty Publications*. 45: 705-711.
- Brown, P. J. (1989). "Quality in Recreation Experience". In *Outdoor Recreation Benchmark 1988: Proceedings Of The National Outdoor Recreation Forum*. 13-14 Ocak, Florida, 412-421.
- Brown, P. J., Driver, B. L., ve Berry, J. K. (1981). "Use of the Recreation Opportunity Planning System to Inventory Recreation Opportunities of Arid Lands". *US Forest Service, Washington Office, General Technical Report*, WO-28: 123-128.
- Brown, P., ve Manfredo, M. (1982). "Recreation Opportunity Spectrum Planning: An Arid Land Case". *The George Wright Forum*, 2(2): 25-33.

- Buchecker, M., ve Frick, J. (2006). "Local Residents Relationship Towards Their Nearby Outdoor Recreation Areas". *Exploring the Nature of Management*, 239-240.
- Bulmer, S., Henzel, L., Mates, A., Moore, M., ve More, T. A. (2002). "Adapting The Recreation Opportunity Spectrum (ROS) For States Lands Planning". S. Todd (Ed.). *Proceedings of the 2001 Northeastern Recreation Research Symposium. Gen. Tech. Rep. NE-289. Newtown Square, PA: US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station.* 289: 447-451.
- Burkart, A. J. ve Medlik, S. (1981). *Tourism: Past, Present And Future*. Heinaman, Londra.
- Butler, R. W., ve Waldbrook, L. A. (1991). "A New Planning Tool: The Tourism Opportunity Spectrum," *Journal of Tourism Studies*, 2(1): 2-14.
- Chadwick, G. (1971) *A Systems View of Planning*. Pergamon Press, Oxford.
- Clark, R. N., ve Stankey, G. H. (1979). "The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework For Planning, Management, And Research". *Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station.* 98: 1-39
- Clawson, M. (1989). "Two Generations Of History Of Outdoor Recreation". *Outdoor Recreation Benchmark 1988: Proceedings Of The National Outdoor Recreation Forum. Watson, A. H. Gen. Tech. Rep. SE-52. Asheville, NC: US Department of Agriculture, Forest Service, Southeastern Forest Experiment Station.* USDA FS. Florida, 3-9.
- Cooper, C. (2020). *Essentials of tourism*. SAGE Publication, Londra.
- Crawford, W. (2001). Exceptional Institutions: Libraries And The Pareto Principle. *American Libraries*, 32(6): 72-74.
- Cross, R. Parker, A. Prusak, L. Borgatti, S. P. (2001). "Knowing What We Know: Supporting Knowledge Creation and Sharing in Social Networks". *Organizational Dynamics*, 30(2): 100-120
- Cushman, G. ve Laidler, A. (1990). "Recreation, Leisure And Social Policy. Occasional Paper, No: 4". *Report of the Royal Commission on Social Policy*, 4(505): 1-24
- Czajkowski, M., Ahtiainen, H., Artell, J., Budziński, W., Hasler, B., Hasselström, L., ve Hanley, N. (2015). "Valuing The Commons: An International Study On The Recreational Benefits Of The Baltic Sea". *Journal of Environmental Management*, 156: 209-217.
- Çelik, H., Baykal, N. B., ve Memur, H. N. K. (2020). "Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri". *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1): 379-406.

- Dağ, M. (1973). "İslâm Felsefesinde Aristocu Zaman Görüşü". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1): 97-116.
- Dawson, C. P. (2001). "Ecotourism and Nature-Based Tourism: One End Of The Tourism Opportunity Spectrum". S, McCool ve N, Moisey (Ed.). *Tourism, Recreation And Sustainability: Linking Culture And The Environment*, CABI Publishing, Oxos, 41-53.
- De Esteban, J., Cetin, G., ve Antonovica, A. (2015). "Theory Of Knowledge Of Tourism: A Sociological And Epistemological Reflection". *Journal of Tourismology*, 1(1): 2-15.
- Dean, K. (1999). "Creativity As Blind Variation And Selective Retention: Is The Creative Process Darwinian?" *Psychological Inquiry*. 10 (4): 309-328.
- Diakomihalis, M. (2007). Greek Maritime Tourism: Evolution, Structures And Prospects, (Maritime Transport: The Greek Paradigm). *Research in Transportation Economics*, 21: 419-455
- Douglass, R. W. (2016). *Forest Recreation*. Pergamon Press, New York.
- Driver, B.L. ve Brown, P.J. (1978). "The Opportunity Spectrum Concept and Behavior Information in Outdoor Recreation Resource Supply Inventories," G.H. Lund, V.J. LaBau, P.F. Ffolliott ve D.W. Robinson (Ed.). *Integrated Inventories Of Renewable Natural Resources: Proceedings Of The Workshop*. Gen. Tech. Rep. RM-55. Fort Collins, CO: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station – Arizona, 24-31.
- Driver, B.L. ve Bruns, D.H. (1999). "Concepts and Uses of the Benefits Approach to Leisure". E.L. Jackson ve T.L. Burton (Ed.). *Leisure studies: Prospects for the 21st century* State College, PA: Venture, 349-369.
- Driver, B. L., Brown, P. J., Stankey, G. H. ve Gregoire, T. G. (1987). "The ROS Planning System: Evolution, Basic Concepts, and Research Needed", *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 9(3): 201-212.
- Dumazedier, J. (1974). "Leisure and The Social System". J.F, Murphy (Ed.). *Concepts of leisure*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New Jersey, 133.
- Dutton, D. (2001). "What is Genius?" *Philosophy and Literature*, 25: 181-196.
- Eagles, P. F., McCool, S. F., ve Haynes, C. D. (2002). "Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines For Planning and Management" 8, IUCN.
- Echelberger, H. E. (1983). "Recreation Research Publications: Bibliography 1961-1982". *Forest Service, US Department of Agriculture*, Washington, 1-94.

- Erdoğan, H. (1996). *Ekonomik Sosyal Kültürel Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm*. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Flanagan, T. S., ve Anderson, S. (2008). "Mapping Perceived Wilderness To Support Protected Areas Management in The San Juan National Forest, Colorado". *Forest Ecology and Management*, 256(5): 1039-1048.
- Formica, S., ve Uysal, M. (2001). "Segmentation of Travelers Based on Environmental Attitudes". *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 9(3-4): 35-49.
- Freeman, L. C. (2000). "Visualizing Social Networks". *Journal of social structure*, 1(1): 4.
- Garfield, E. (1980). "Bradford Law and Related Statistical Patterns". *Current Contents*, (19): 5-12.
- Garfield, E. (1985). "In Tribute to Derek John De Solla Price: A Citation Analysis of Little Science, Big Science". *Scientometrics*, 7(3-6): 487-503.
- Garfield, E. (2006). "Citation Indexes For Science. A New Dimension in Documentation Through Association Of Ideas". *International journal of epidemiology*, 35(5): 1123-1127.
- Gebhardt, A. (2010). *Parks and Recreation Master Plans in Ontario: Determining Factors That Lead to Implementation*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Masters of Arts in Recreation and Leisure Studies, University of Waterloo, Ontario.
- Gençer, M. (2017). "Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış". *Yıldız Social Science Review*, 3(2): 19-34.
- Getz, D. (1986). "Models in Tourism Planning: Towards Integration Of Theory and Practice," *Tourism Management*, 7(1): 21-32.
- Gilbert D.C. (2004). "Conceptual Issues in The Meaning of Tourism". S, Williams (Ed.). *Tourism, Critical Concepts in The Social Sciences*. Taylor ve Francis, Londra, 45-69.
- Glänzel, W., ve Schubert, A. (1985). "Price Distribution. An Exact Formulation of Price's Square Root Law". *Scientometrics*, 7(3-6): 211-219.
- Glänzel, W. (2003). *Bibliometrics as a Research Field. A Course on Theory and Application of Bibliometric Indicators*. Course Handouts, Leuven.
- Glänzel, W., ve Schubert, A. (2004). "Analysing Scientific Networks Through Co-Authorship". H.F, Moed., W, Glänzel., U, Schmoch (Ed.). *Handbook of Quantitative Science and Technology Research*. Springer, Dordrecht, 257-276.

- Godbey, G. C., Caldwell, L. L., Floyd, M., ve Payne, L. L. (2005). "Contributions of Leisure Studies and Recreation and Park Management Research to The Active Living Agenda". *American Journal of Preventive Medicine*, 28(2): 150-158.
- Goffman, C. (1969). "And What is Your Erdős Number?". *The American Mathematical Monthly*, 76(7): 791-791.
- Gold, S. M. (1979). "Recreation Space, Services and Facilities". "Recreation Space, Services and Facilities". International City Management, Washington, 273- 299.
- Gold, S. M. (1981). "Meeting the New Recreation Planning Approach". *Parks and Recreation*, 53(6), 74-80.
- Guyer-Feuler, L. (1905). "Contributions to Statistics of Tourism. Springer Vieweg Inc.
- Gözen, E. (2020). "Rekreasyon Bilim Dalının Geçmişten Günümüze Bibliyometrik Analizi". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2): 572-588.
- Gül, T. (2014). "Rekreasyon Olgusuna Genel Yaklaşım ". A, Yaylı (Ed.). *Rekreasyona Giriş*. Detay Yayıncılık, Ankara, 1-67.
- Hall, C. M., ve Page, S. J. (2002). *The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space*. Taylor ve Francis e-library.
- Hall, P. (1982). *Urban and Regional Planning*, 2.baskı, Penguin, Harmondsworth.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon* (2. Baskı). Ankara, Detay Yayıncılık.
- Heidegger, M. (1996). "Zaman Kavramı ". (Çev. S. Babür), İmge Yayınları, Ankara.
- Henriksen, M. (1997). "Reminiscences of Paul Erdős (1913-1996)". *Humanistic Mathematics Network Journal*, 1(15): 13-16.
- Huizinga, J. (1949). *Homo Ludens: A Study of The Play Element in Culture*. Routledge ve Kegan Paul, Londra.
- Hunziker, W. ve Krapf, K. (1942). "Outline of The General Teaching of Tourism". *Seminars für Fremdenverkehr und Verkehrspolitik an der Handels-Hochschule*. St. Gallen (Vol. 1).
- Iso-Ahola, S. E. (1983). "Towards a Social Psychology of Recreational Travel". *Leisure Studies*, 2(1): 45-56.
- Jackson, W. J. (1997). "The 80/20 Archives: A Study of Use and Its Implications". *Archival Issues*, 133-145.
- Jafari, J. (1977). "Editor's Page". *Annals of Tourism Research*, 5(6): 6-11
- Jafari, J. ve Ritchie, J. B. (1981). "Toward a Framework For Tourism Education: Problems and Prospects". *Annals of tourism research*, 8(1): 13-34.

- Jamal, T. B., ve Getz, D. (1995). "Collaboration Theory and Community Tourism Planning". *Annals of tourism research*, 22(1): 186-204.
- Jansen-Verbeke, M. ve Diedvorst, A., (1987). "Leisure, Recreation, Tourism a Geographic View on Integration". *Annals of Tourism Research*, 14: 361-375.
- Jansen-Verbeke, M. (1987). "Freizeit, Fremdenverkehr und Erholung Zwischen". *Raumforschung und Raumplanung Zeitschrift fur Freizeitpadagogik*, 3(4): 148-157
- Kabanoff, B. (1982). "Occupational and Sex Differences in Leisure Needs and Leisure Satisfaction". *Journal of Organizational Behavior*, 3(3): 233-245.
- Kaltenborn, B. P., ve Emmelin, L. (1993). "Tourism in The High North: Management Challenges and Recreation Opportunity Spectrum Planning in Svalbard, Norway". *Environmental Management*, 17(1): 41-50.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kelly, J. (1978). "Situational and Social Factors in Leisure Decisions". *The Pacific Sociological Review*, 21(3): 313-330.
- Kızanlıklı, M. M. ve Birinci, M. C. (2018). "Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyindeki Rekreasyon Eğitime Yönelik Bir Değerlendirme". *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 3(1): 37-50.
- Kliskey, A. D. (1998). "Linking The Wilderness Perception Mapping Concept to The Recreation Opportunity Spectrum". *Environmental Management*, 22(1): 79-88.
- Koehler, W. (2001). "Information Science As" Little Science": The Implications of a Bibliometric Analysis Of The Journal of The American Society For Information Science". *Scientometrics*, 51(1): 117-132.
- Kostoff, R. N., ve Schaller, R. R. (2001). "Science and Technology Roadmaps". *IEEE Transactions on Engineering Management*, 48(2): 132-143.
- Kozak, N. (2001). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kozak, N. Kozak, M.A. ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kraus, R.G. (1966)). *Recreation Today: Program Planning and Leadership*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Kraus, R.G. (1978). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Goodyear Publishing, Santa Monica.

- La Branche, J., Bieber, M., Hik, D., ve Vethanayagam, D. (2015). "Bibliometric Mapping and Review of Literature on Mechanisms of Pulmonary Vascular Malformations". *Angiogenesis*, 18(4): 556-556.
- Lapa, T. Y., E, Köse., ve Günbayı, İ. (2018). "Türkiye’de Yapılan Rekreasyon Araştırmaları: Sistematik Bir Derleme". *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(2): 87-102.
- Leiper, N. (1979). "The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism Tourist and The Tourist Industry". *Annals of Tourism Research*, 6(4): 390-407.
- Leiper, N. (1992). *Whole Tourism Systems: Interdisciplinary Perspectives On Structures, Functions, Environmental Issues And Management: Submitted in Partial Fulfilment of The Requirements For The Degree of Doctor of Philosophy*. Department of Management Systems, Faculty of Business Studies, Massey University.
- Leung, Y. F. (2006). "Recreation Ecology in East Asia: Redefining Impacts?". *Exploring the Nature of Management*, 26(2): 91-92.
- Leung, Y. F., Spenceley, A., Hvenegaard, G., ve Buckley, R. (ed.). (2018). *Tourism and Visitor Management in Protected Areas: Guidelines for Sustainability*. IUCN, Gland, Switzerland.
- Lickorish, L. J. ve Jenkins, C. L. (1998). *An Introduction to Travel and Tourism*. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Lime, D. W., ve Stankey, G. H. (1971). "Carrying Capacity: Maintaining Outdoor Recreation Quality". E.vH, Larson (Ed.). *The Forest Recreation Symposium*. State University of New York College of Forestry; Kasım 12-14 1971: US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station, 174-184.
- Madow, P. (1965). *Recreation in America*. H.W Wilson, New York.
- Malin, M. V. (1968). "Science Citation Index-a New Concept in Indexing". *Library trends*, 16(3): 374.
- Manning, R. E., ve Freimund, W. A. (2004). "Use of Visual Research Methods to Measure Standards of Quality for Parks and Outdoor Recreation". *Journal of Leisure Research*, 36(4): 557-579.
- Marriot, K. (2010). *Planning for the Provision of Leisure and Recreation in Australia*. Department of Economic Development, Tourism and The Arts, Hobart, Tasmania.
- Mathieson, A., ve Wall, G. (2006). *Tourism, Economic, Physical and Social Impacts*. Pearson, Essex.

- Matsuo, Y., ve Ishizuka, M. (2004). "Keyword Extraction From a Single Document Using Word Co-Occurrence Statistical Information". *International Journal on Artificial Intelligence Tools*, 13(01): 157-169.
- McCool, S. F., Clarke, R. N., ve Stankey, G. H. (2007). "An Assessment of Frameworks Useful For Public Land Recreation Planning". US Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station, General Technical Report PNW-GTR- (Volume 705), Portland.
- McCool, S. F., ve Moisey, R. N. (ed.). (2008). *Tourism, Recreation, and Sustainability: Linking Culture and The Environment*. CAB International, Oxfordshire.
- McKercher, B. (1996). "Differences Between Tourism and Recreation in Parks". *Annals of Tourism Research*, 23(3): 563-575.
- McLean, D. ve Hurd, A. (2011). *Kraus' Recreation and Leisure in Modern Society*. Jones and Bartlett Publishers, Londra.
- McLean, D.D. Hurd, A. R. ve Anderson, D. M. (2015). "Early History of Recreation and Leisure". *Kraus' Recreation And Leisure in Modern Society*, 24-61.
- McTaggart, J. E. (1908). "The Unreality of Time". *Mind, New Series*, 17 (68): 457-474.
- Medlik, S. (2012). *Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality*. Routledge, Londra.
- Merigó, J. M., ve Yang, J. B. (2017). "Accounting Research: a Bibliometric Analysis". *Australian Accounting Review*, 27(1): 71-100.
- Metin, T. C. (2013). *Boş Zaman Literatürünün Dünya'daki Gelişimi: Leisure Science Dergisinde Yayımlanan Makaleler Üzerine İnceleme*. Yanınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Metin, T. C. (2017). *Rekreasyon Fırsat Dağılımı ve Planlamasında Yöntem Arayışları: Karaburun Yarımadası Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Mieczkowski, Z. (1981). "Some Notes on The Geography of Tourism: A Comment". *Canadian Geographer*, 215:189.
- Middleton, V. T., Fyall, A., Morgan, M., ve Ranchhod, A. (2009). *Marketing in Travel and Tourism*. Routledge, Oxfordshire.
- More, T. A., Bulmer, S., Henzel, L. ve Mates A.E. (2003). *Extending the Recreation Opportunity Spectrum to Nonfederal Lands in the Northeast: An Implementation Guide* (Vol. 309). US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station, GTR-NE-309: 1-28.
- Murphy, P.E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. Routledge, Londra.

- Müderrisoğlu, H., Yerli, Ö., Turan, A. A., ve Duru, N. (2005). “ROS Rekreatif Fırsat Dağılımı Yöntemi ile Abant Tabiat Parkı’nda Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi”. *Journal of Agricultural Sciences*, 11(04): 397-405.
- Nalimov, V. V., ve Z. M. Mulchenko (1969), “Naukometriya. Izuchenie Razvitiya Nauki kak Informatsionnogo Protsessa. [Scientometrics. Study of the Development of Science as an Information Process], Nauka, Moscow”, (English translation: 1971. Washington, D.C. Foreign Technology Division. U.S. Air Force Systems Command, Wright-Patterson AFB, Ohio. (NTIS Report No. AD735- 634).
- Nash, J. L. (2016). “Richard Trueswell's Contribution to Collection Evaluation and Management: A Review”. *Evidence Based Library and Information Practice*, 11(3): 118-124.
- Neulinger, J. (1974). *The Psychology of Leisure*. Charles C. Thomas Publisher, Illinois.
- Noyons, E. ve Van Raan, A. (1998). “Advanced Mapping of Science and Technology”. *Scientometrics*, 41(1-2): 61-67.
- Noyons, E. ve Calero-Medina, C. (2009). “Applying Bibliometric Mapping in A High Level Science Policy Context: Mapping The Research Areas of Three Dutch Universities of Technology”. *Scientometrics*, 79(2): 261-275.
- O'Connor, D. O. ve Voos, H. (1981). “Empirical Laws, Theory Construction and Bibliometrics”. *Library Trends*, Graduate School of Library and Information Studies, Rutgers University, New Jersey, 9-20.
- Oktav, C. ve Taslaman, C. (2017). “Felsefe Tarihinde Zaman Düşünceleri”. *Kader*, 15(3): 718-742.
- Orams, M. (1999). *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*. Routledge, New York.
- Özbay, G. (2018). “Alternatif Turizm Politikaları İçerisinde Kış Turizmi: Türkiye'ye Yönelik Swot Analizi”. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2): 203-213.
- Özel, Ç. H., ve Kozak, N. (2012). “Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000-2010) ve Bir Atıf Analizi Çalışması”. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 715-733.
- Özinönü, A.K. (1970). *Growth in Turkish Positive Basic Sciences 1933-1966*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Yayın No. 17, Ankara.
- Özköse, H. (2017). *Yönetim Bilişim Sistemleri Alanının Türkiye ve Dünya'daki Bibliyometrik Analizi ve Haritası*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Bilişim Enstitüsü, Ankara.

- Özköse, H. ve Gencer, C. T. (2017). “Bibliometric Analysis And Mapping Of Management Information Systems Field”. *Gazi University Journal of Science*, 30(4): 356-371.
- Öztürk, Y. (2018). “Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm Kavramları Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Bir Analizi”. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2): 31-42.
- Paracchini, M. L., Zulian, G., Kopperoinen, L., Maes, J., Schägner, J. P., Termansen, M., ... ve Bidoglio, G. (2014). “Mapping Cultural Ecosystem Services: A Framework to Assess The Potential For Outdoor Recreation Across The EU”. *Ecological indicators*, 45: 371-385.
- Pettengill, P. R., ve Manning, R. E. (2011). “A Review of The Recreation Opportunity Spectrum and Its Potential Application to Transportation in Parks and Public Lands,” *Paul S. Sarbanes Transit in Parks Technical Assistance Center, Federal Lands Highway, Federal Highway Administration, US Department of Transportation*, 1-51.
- Philpin, T. (1996) “Access Management for The Millennium”. C, Etchell (Ed.). *Today’s Thinking for Tomorrow’s Countryside: Recent Advances in Countryside Management*. Countryside Recreation Network, Cardiff, 87–97.
- Pieper, J. (1998). *Leisure: The Basis of Culture*. St. Augustine’s Press, Indiana.
- Pieper, J. (2009). *Leisure: The Basis of Culture*. Ignatius Press, San Francisco.
- Pigram, J. (1983). *Outdoor Recreation and Resource Management*. Croom Helm, Londra.
- Potter, W. G. (1981). “Bibliometrics” *Library Trends*, 30 (1) 1981: 5-7.
- Price, D. J. de S. (1963). *Little Science, Big Science*. Columbia University Press, New York.
- Pritchard, A. (1969). “Statistical Bibliography or Bibliometrics”. *Journal of Documentation*, 25(4): 348-349.
- Rasmussen, G. A. (1985). *Preparing Recreation Master Plans*. Cooperative Extension Service, Michigan State University.
- Readman, M. (2003). “Golf Tourism”. S, Hudson (Ed.). *Sport and Adventure Tourism*. The Haworth Hospitality Press, Binghamton, 165-202.
- Reeder, R. J., ve Brown, D. M. (2005). “Recreation, Tourism, and Rural Well-Being”. *US Department of Agriculture, A Report From the Economic Research Service*, No. 7: 1-38.
- Rehn, C., ve Kronman, U. (2008). “Bibliometric Handbook for Karolinska Institutet”. *Karolinska Institutet University Library Version 1.05*, 2008-12-15: 1-37.
- Richards, G. (1996). *Cultural Tourism in Europe*. Cab International, Wallingford.

- Richards, G. (1999). "Vacations and The Quality of Life: Patterns and Structures". *Journal of Business Research*, 44(3): 189-198.
- Rinschede, G. (1992). "Forms of Religious Tourism". *Annals of Tourism Research*, 19(1): 51-67.
- Ritchie, B. W., Carr, N., ve Cooper, C. P. (2003). *Managing Educational Tourism (Vol. 10)*. Channel View Publications, İngiltere.
- Robinson, G. W. S. (1972). "The Recreation Geography of South Asia". *Geographical Review*, 62 (4): 561-572.
- Rojek, C. (2005). *Leisure Theory. Principles and Practice*. Palgrave Macmillan, New York.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*. Cumhuriyet Kitapevi, İzmir.
- Sanders, R. (1987). "The Pareto Principle: Its Use And Abuse". *Journal of Services Marketing*, 1(2): 37-40.
- Satır, A. (1998). *Bibliyometrik Çözümleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schrader, A. M. (1981). *Teaching Bibliometrics*. Illinois University, Illinois.
- Scott, J. (2000). *Social Network Analysis (2nd Edition)*. SAGE Publications, London.
- Simonton, D. (2003). "Scientific Creativity as Constrained Stochastic Behavior: The Integration of Product, Person and Process Perspectives". *Psychological Bulletin*, 129 (4): 475-494
- Smale, B., Donohoe, H., Pelot, C., Croxford, A., ve Auger, D. (2010). *Leisure and Culture: A Report of the Canadian Index of Wellbeing*. Canadian Index of Wellbeing: 1-134.
- Sonnentag, S., ve Fritz, C. (2007). "The Recovery Experience Questionnaire: development and validation of a measure for assessing recuperation and unwinding from work". *Journal of occupational health psychology*, 12(3): 204.
- Stankey, G. H., Cole, D. N., Lucas, R. C., Petersen, M. E., ve Frissell, S. S. (1985). "The Limits of Acceptable Change (LAC) System for Wilderness Planning". *USDA FS. Intermountain Forest and Range Experiment Station, General Technical Report INT-176*. Ogden, Utah, 1-39.
- Stankey, G. H., McCool, S. F., ve Stokes, G. L. (1984). "Limits of Acceptable Change: A New Framework for Managing The Bob Marshall Wilderness Complex". *Western Wildlands*, 10(3): 33-37.
- Stenseke, M., ve Hansen, A. S. (2014). "From Rhetoric to Knowledge Based Actions—Challenges for Outdoor Recreation Management in Sweden". *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7: 26-34.

- Subramanyam, K. (1983). "Bibliometric Studies of Research Collaboration: A Review". *Journal of Information Science*, 6(1): 33-38.
- Šušić, V., ve Mojić, J. (2014). "Congress Tourism as a Market Niche of Business Tourism". *Economic themes*, 52(4): 513-530.
- Tabak, G., ve Canik, S. (2020) "Sciencedirect Veri Tabanında Yer Alan Dergilerde "Turizmde Taşıma Kapasitesi" ile İlgili Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi". *Uluslararası Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 111-123.
- Tekeli, H. (2001). *Turizm Pazarlaması ve Planlaması*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Theobald, W. F. (2012). *Global Tourism*. Routledge, Oxfordshire.
- Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Atilla Yayınevi, Ankara.
- Tonta, Y., ve Al, U. (2007). "Türkiye'nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye'de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma". *TÜBİTAK Proje*, (105K088).
- Torkildsen, G.(1986). *Leisure and Recreation Management*. 2.basım. Spon Publishing, London
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. Psychology Press, Glasgow.
- Trebicky, V., ve Cihar, M. (2006). "Analysis of Nature-Based Tourism in the Sumava National Park, Czech Republic: 1997-2004". D, Siegrist., C, Clivaz., M, Hunziker ve S, Iten (Ed.). *Exploring the Nature of Management*. Research Centre for Leisure, Tourism and Landscape, Rapperswil, 233-237.
- Tribe, J. (1995). *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Tütüncü, H. (2012). "Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2): 248-252.
- Tüzüntürk, S. (2012). *Organizasyonel Ağ Analizi*. Dora Yayıncılık, Bursa.
- UNWTO, (2019). "International Tourism Highlights, 2019 Edition". *World Tourism*.
- U.S. Fish and Wildlife Service, and U.S. Department of Commerce, U.S. Census Bureau (2018). (Ed.). (2016) *National Survey of Fishing, Hunting, and Wildlife-Associated Recreation Fish and Wildlife Service*. Fish and Wildlife Service, Washington, 1-144.
- Usta, Ö. (2008) *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Detay Yayınları, Ankara,.
- Uzun, G. ve Altunkasa, M.F. (1997). "Rekreasyonel Planlamada Arz ve Talep". *Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları* No: 6, Adana.
- Ülger, S. (1992). *Genel Turizm Bilgisi*. Akdeniz Üniversitesi Yayınları No:53, Antalya.
- Ünüsan, Ç. ve Sezgin, M. (2007). *Turizm Pazarlaması*. Literatürk Yayınları, İstanbul.

- Van Eck, N. J. (2011). *Methodological Advances in Bibliometric Mapping of Science*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erasmus Universiteit Rotterdam, Holland.
- Van Eck, N. J., ve Waltman, L. (2010). "Software Survey: VOSviewer, a Computer Program for Bibliometric Mapping". *Scientometrics*, 84(2): 523-538.
- Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class*. Mc Millan, New York.
- Von Ruschkowski, E., Burns, R., Arnberger, A., Smaldone, D., ve Meybin, J. (2013). "Recreation Management in Parks and Protected Areas: A Comparative Study of Resource Managers' Perceptions in Austria, Germany, and The United States". *Journal of Park and Recreation Administration*, 31(2): 95-114.
- Von Schullard, H. (1910).
- Waaiker, C. J., ve Palmblad, M. (2015). "Bibliometric Mapping: Eight Decades of Analytical Chemistry, With Special Focus on The Use of Mass Spectrometry". *Analytical Chemistry*, 87(9): 4588-4596.
- Wallace, D. (1989). "Bibliometrics and Citation Analysis". J. N. Olsgaard (Ed.). *Principles and Applications of Information Science: For Library Professionals*. American Library Association, Chicago, 10-26.
- Wasserman, S., ve Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Williams, G. W. (2000). *The USDA Forest Service: The First Century* (Vol. 650). USDA Forest Service, Washington.
- Williams, S. (2003). *Tourism Geography*. Taylor ve Francis, Londra.
- Williams, A. M., ve Shaw, G. (2009). "Future Play: Tourism, Recreation and Land Use". *Land Use Policy*, 26: 326-335.
- Wright, D. W. M. (2021). "The Future Past of Travel: Adventure Tourism Supporting Humans Living on The Edge of Existence". *Journal of Tourism Futures*, 1-17.
- Yıldırım, A. (1999). "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi". *Eğitim ve Bilim*, 23(112): 7-17.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldızdöken, Ç. (2017). "Heidegger'de Dasein'ın Varlığı ve Zaman Meselesi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53): 162-178.
- Yılmaz, M. (2002). "Lotka Yasası ve Türkiye'de Kütüphane ve Bilgi Bilimi Literatürü". *Türk Kütüphaneciliği*, 16(1): 61-69.
- Yılmaz, M. (2005). "80/20 Kuralı". *Türk Kütüphaneciliği*, 19(3): 308-320.

- Yılmaz, M. (2008). “Price Yasası ve Türkiye’de Fikri Mülkiyet Hakları Literatürü”. *Bilgi Ve Belge Araştırmaları*, (1) : 23-38
- Zan, B. U. (2019). “Doğrudan Atıf, Ortak Atıf ve Bibliyografik Eşleşme Yaklaşımlarına Dayalı Olarak Araştırma Alanlarının Değerlendirilmesi”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 501-516.
- Zan, B. U., (2012). *Türkiye’de Bilim Dallarında Karşılaştırmalı Bibliyometrik Analiz Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zhang, W., ve Yang, J. (2014). “Development of Outdoor Recreation in Beijing, China Between 1990 and 2010.” *Cities*, 37: 57-65.
- Zipf, G. K. (1932). *Selected Studies of the Principle of Relative Frequency in Language*. Oxford University Press, London.
- Zipf, G. K. (1949). *Human Behaviour and The Principle of Least Effort. an Introduction to Human Ecology*. Addison-Wesley, Massachusetts.

İNTERNET KAYNAKLARI

- APA, (2021) “What is Planning”. <https://www.planning.org/aboutplanning/> (erişim tarihi: 18.01.2021)
- Augustine, “Neither Time Past Nor Future, But The Present Only, Really Is”. *The Early Church Fathers and Other Works*. (Çev. J. G. Pilkington), Wm. B. Eerdmans Publishing Co., Edinburgh.) <http://web.mnstate.edu/gracyk/courses/web%20publishing/AugustineBookXI.htm> (erişim tarihi: 09.11.2021)
- Aukerman, R. ve Haas, G. (2004). “Water Recreation Opportunity Spectrum Users Guidebook”. https://www.webpages.uidaho.edu/css386/Readings/WROS_Users_Guidebook.pdf (erişim tarihi: 15.11.2021).
- BCRPA, (2009). “A Strategic Plan For The Parks, Recreation And Culture Sector In B.C”. <https://www.bcrpa.bc.ca/media/43478/appendixahistoryoftheparksrecreationandculturalsector.pdf> (erişim tarihi: 16.02.2021)
- BLM, (2021). “ROS Definition”. [Recreation Definitions \(blm.gov\)](https://www.blm.gov) (erişim tarihi: 05.03.2021)
- BLS, (2010). “Bureau of Labor Statistics. 2009”. <http://www.bls.gov>. (erişim tarihi: 09.11.2010)
- Cambridge Dictionary, “Tourism definition”. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tourism> (erişim tarihi: 14.12.2020)
- CBI, “Tourism”. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/nature-ecotourism/market-entry> (erişim tarihi: 18.02.2021)
- CPRA, (2015). “A Framework for Recreation in Canada 2015”. https://static1.squarespace.com/static/57a2167acd0f68183878e305/t/5926efacebbd1a74b7b584d8/1495723950196/Framework+For+Recreation+In+Canada_2016+w+citation.pdf (erişim tarihi: 17.05.2021)
- KTB, (2020). “Turizm Çeşitleri”. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96269/turizm-cesitleri.html> (erişim tarihi: 13.12.2020)
- KTB, (2021a). “Sağlık Turizmi Tanımı”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11492/saglik-ve-termal-turizmi-tanimi.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021b). “Av Turizmi Tanımı”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9880/av-ve-yaban-hayatinda-av-turizmi.html> (erişim tarihi 11.05.2021)

- KTB, (2021c). “İpek Yolu Projesi”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10174/ipek-yolu.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021d). “Hava Sporları”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10164/hava-sporlari.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021e). “Dağcılık”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9892/dagcilik.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021f). “Akarsu – Rafting”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9873/akarsu-turizmi.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021g). “Su Altı Dalış”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11517/su-alti-dalis.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- KTB, (2021h). “Kuş Gözlemciliği”. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10203/kus-gozlemciligi.html> (erişim tarihi 11.05.2021)
- Lexico English Dictionary, (2021a). “Time Definition”. <https://www.lexico.com/definition/time> (erişim tarihi: 18.01.2021)
- Lexico English Dictionary, (2021b) “Leisure”. <https://www.lexico.com/definition/leisure> (erişim tarihi: 16.01.2021)
- Lexico English Dictionary, (2021c) “Recreation Definition”. <https://www.lexico.com/definition/recreation> (erişim tarihi: 22.01.2021)
- Lexico English Dictionary, (2021d). “Citation Definition”. <https://www.lexico.com/definition/citation> (erişim tarihi: 27.03.2021)
- NRS, (1987). “National Recreation Statement”. <https://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/thc-tpc/pdf/SportRecreation-SportLoisirs/NationalRecreationStatement.pdf> (erişim tarihi: 17.05.2021)
- OECD, (2020) “Tourism Trends and Policies 2020”. <https://www.oecd.org/cfe/tourism/OECD-Tourism-Trends-Policies%202020-Highlights-ENG.pdf> (erişim tarihi: 14.12.2020)
- OECD, (2001). “*Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*”. <https://www.oecdilibrary.org/docserver/9789264193635en.pdf?expires=1610816584&id=id&accname=ocid43023547&checksum=91DE6448E0F0E7CF06C9D25B02E09E03> (erişim tarihi: 14.12.2020)
- ORSA, (2019). “Outdoor Recreation Satellite Account”. <https://crsreports.congress.gov/search/#/?termsToSearch=R45978&orderBy=Relevance> (erişim tarihi: 19.12.2020)

- PIBC, “What is Planning”. <https://www.pibc.bc.ca/What-Planning> (erişim tarihi: 18.01.2021)
- Scopus, (2021). <https://www.scopus.com/search/form.uri?display=basic#basic> (erişim tarihi: 03.06.2021)
- Smith, L. C. (1981). “Citation Analysis”. <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7190/?sequence=1> (erişim tarihi: 03.06.2021)
- Şentuna, B. “Boş Zamanlar Sosyolojisi”. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/bos_zamanlar_sosyolojisi.pdf (erişim tarihi: 14.01.2021)
- TDK, “Zaman”. <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 19.01.2021)
- Turetzky, P. “Mutlak ve İdeal Zaman”. (Çev. N. Yılmaz,) <https://www.teorivepolitika.net/index.php/okunabilir-yazilar/item/94-mutlak-ve-ideal-zaman> (erişim tarihi: 04.02.2021)
- UN, (2021a). “The Universal Declaration of Human Rights”. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html> (erişim tarihi: 11.02.2021)
- UN, (2021b). “Chapter 27. Tourism and Recreation”. https://www.un.org/depts/los/global_reporting/WOA_RPROC/Chapter_27.pdf (erişim tarihi: 18.21.2021)
- UN, (2019). “World Population Ageing 2019 Highlights”. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (erişim tarihi: 18.01.2021)
- UNWTO, (2020). “Glossary of Tourism Terms” <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (erişim tarihi: 14.12.2020).
- UNWTO, (2019). “International Tourism Highlights, 2019 Edition”. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284421152> (erişim tarihi: 10.11.2021).
- USBR, (2011). “Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS) Users’ Handbook (2nd Edition)”. <https://www.usbr.gov/recreation/publications.html> (erişim tarihi: 15.11.2021).
- USDA FS (1982). “ROS Users Guide”. https://www.fs.usda.gov/Internet/FSE_DOCUMENTS/stelprdb5277167.pdf (erişim tarihi 22.02.2021).

- USDA FS, (1986). “ROS Book 1986”. <https://www.fs.fed.us/eng/ROS-RecCapacity/ROS1986,ch1,2.pdf> (erişim tarihi: 16.11.2021).
- USDA FS, (2010). “Recreation Opportunity Spectrum (ROS)”. https://www.fs.usda.gov/Internet/FSE_DOCUMENTS/stelprdb5412128.pdf (erişim tarihi: 24.02.2021)
- USDA FS , (2011). “Water and Land Recreation Opportunity Spectrum (WALROS) Users’ Handbook, Second Edition”. https://www.usbr.gov/recreation/publications/WALROS_Handbook_2011.pdf (erişim tarihi: 16.11.2021).
- USDA FS, (2021). “Pasific Northwest Research Station”. <https://www.fs.usda.gov/pnw/> (erişim tarihi: 21.11.2021)
- WoS, (2021). <https://clarivate.com/webofsciencegroup/solutions/web-of-science/> (erişim tarihi: 03.06.2021).
- WTTC, (2020). “Global Economic Impact and Trends 2020”. <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> (erişim tarihi: 14.12.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Sabri BOZCA
Doğum Yeri - Tarihi	
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Reyhanlı Lisesi
Lisans Diploması	Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	
Proje Konusu	
Yüksek Lisans Diploması	
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Rekreasyon Fırsat Dağılımı: Bibliyometrik Bir Araştırma
Doktora Diploması	
Tez/Dönem Projesi Konusu	
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
E-Posta	